

ШУҲРАТ

ТАНЛАНГАН АСАРЛАР

Уч жилдлик • Биринчи жилд

Шеърлар
Туркумлар
Тўртликлар
Ҳажвлар
Болаларга
Таржималар

Ғафур Ғулом номидаги
Адабиёт ва санъат нашриёти
Тошкент — 1978

Ўз
Ш 97

Шухрат.
Танланган асарлар. 3 жилдлик. Сўз боши муаллифи:
М. Қўшжонов. Т. Адабиёт ва санъат нашриёти, 1978.
1-жилд: Шеърлар. Туркумлар. Тўртликлар. Ҳажвлар.
Болаларга. Таржималар. 560 б.

Қўлингиздаги ушбу китобга атоқли адиб ва шоир Шухратнинг турли йилларда ёзилган шеърлари жамланди. Муаллифнинг «Жангчи блокноти», «Кавказ дафтари», «Дунай соҳилларида», «Одамлар ва обидалар» туркумлари шоир ижодида алоҳида ижодий босқич бўлди. Бу мажмуадан унинг болаларга аталган шеърлари, ҳажвлари, тўртликлари ва таржималари ўрин олган.

Шухрат. Избранные произведения. В 3-х т. Т. I. Стихи. Циклы стихов. Четверостишие. Сат. стихи. Детские стихи. Переводы.

Ўз:

Ўзбек адабиёти кейинги йилларда кучли оқим бўлиб катта йўлга тушиб олди. Бу йўлда у ўзига хос истеъдод эгалари бўлмиш, фақат иттифоқ миқёсида эмас, балки дунё китобхонларига маълум бўлиб бораётган адиб ва шоирларни етказди. Эндиликда ўзбек ёзувчилари ўз миллий адабиёт қобиғини ёриб чиқиб, кенг кўламли тематикага қўл урадиган, бутун ер курраси ташвишлари билан яшаб, умуминсон тақдири, келажаги, қисмати хусусида фикр юритадиган бўлиб қолди. Кейинги йилларда адабиёт майдонига кириб қалам тебратаётган ҳар бир ўзбек ёзувчисининг ижоди бизнинг бу фикримизнинг далили бўла олади. Мен бу ерда шулардан бири — шоир, адиб, драматург Шухрат ҳақида икки оғиз сўз айтмоқчиман.

Мана менинг иш столимда Шухратнинг ҳар хил — катта-кичик, ранг-баранг безакларда 30—40 йил давомида ҳар хил шаҳарлар, ҳар хил нашриётларда чоп этилган китоб ва китобчалари. Булар ичида унинг ўнлаб шеърий китоблари ва йирик учта романи бор. У 1969 йилда асарларини йиғиб уч томлик танланган асарларини ҳам нашр қилдирди. Бу китоб ва китобчаларни варақлайман. Варақлаб бу сермахсул адиб ва шоир ижоди хусусида бир зум хаёл сураман: у нималар тўғрисида ёзмаган, нималарни ўзининг поэтик олаmidан, адиблик мушоҳадасидан ўтказмаган, ҳаётнинг қайси бир томони билан қизиқмаган, нималарни кўриб, эшитиб изтироб чекмаган, нималарни ҳис қилиб чексиз қувонмаган? Ўзимни кўп уринтирмасдан жавоб топаман.

Ш 70403—215
352 (06)—78 139—78

Ўзи ўсиб-улғайган она-Ватани, унинг ўзига ярашган урф-одатлари, ҳаёт ва меҳнат тарзи, қўлга киритган ютуқлари, ҳусни жамоли — булар ҳаммаси Шухратни қизиқтирди. У нималар тўғрисида ёзмасин, ўзининг қандай ҳис ва туйғуларини ихдор қилмасин, унинг асарлари «халқ», «ватан», «эл» тушунчалари билан бошланади, шу тушунчалар билан тугалланади. Зотан, у ўзининг бутун ижодини «элга бир ёдгор» деб билади.

Шухрат ижодининг асосий объекти инсон — унинг ҳис-туйғулари, унинг ҳар хил фаслдаги, унинг ҳар хил босқичдаги сирли кечинмалари, дард олами ва изтиробларидир. Ўзининг бу хилдаги ҳис ва туйғуларини айтиш учун шоир ҳар хил йўллар топади. Елдек югуриб, чақмоқдек чақнаб юрган ёшлик пайтларини эслайди; эсдан чиқмайдиган илк муҳаббатини тасаввур қилади; ёри билан бирга ўтказган унутилмас дамларни, ширин суҳбатларни хаёлидан ўтказади; ўз сочига тушган оқ толани кўриб маълум бир босқичга бориб қолган умрига якун ясагандек бўлади... Шу йўллар билан одамларора кўз илгамас, сирли муносабатларга назар ташлайди, ўзининг поэтик ҳукмини чиқаради. Бу ҳукм доим ҳаётгий, доим объектив, доим оптимистик оҳангда. Шухрат ижодда замон билан бирга қадам ташлайди, у ўзининг поэтик қаҳрини неча йиллар дунёни, инсон ҳаётини таҳликага солган фашизм зулматини қоралашга, янги уруш оловини ёқишга уриниб тўпларни ғилофдан чиқаришга жазм қилган кимсаларга қаратади. Жангчи-шоир сифатида ўзининг қарийб ҳар бир шеърда у шеърхонни ўтмишга, фашизм яратган қора кунларга қайтариб бир зумгина бўлса ҳам тарихда мисли йўқ ваҳшийликларни эслатади, шоирона ҳайрат, ғазаб изҳор этади:

Оналар бағридан олинса гўдак,
Келинлар номуси этилса барбод.
Ўғирлаб кетилган рус боласига
Лондонда қўйилса инглизча от.

Бу мисраларни ёзиш учун фақат шоир бўлиш етарли эмас. Бундан ташқари ҳаётни чексиз севган инсон, ўз маслагада мустаҳкам турган гражданин бўлиш ҳам керак. Шухрат шу хилдаги инсон—шоир, шу хилдаги ўз элининг гражданидир.

Танқидчи ва адабиётшунос Умарали Норматов таъкидлаганидек, Шухрат воқеабанд шеърлар муаллифи, бошқача қилиб айтганда, у «сюжетпараст» шоирдир. Унинг аксарият шеърлари митти сюжетлар асосида яратилган. У айтмоқчи бўлган поэтик фикрини фақат шеърый оҳангга эмас, фақат топилган образли ибораларгагина эмас, балки шоирона топилган сюжетга ҳам юклайди.

Шухрат бадий ижодни анча эрта бошлаган. Шоирнинг ўз иқдорига қараганда, унинг биринчи шеъри 1935 йили «Ленин учқуни» газетасида эълон қилинган экан. Ўша вақтларни эслаб шоир ёзади:

«Бу маҳалда мен Ўрта Осиё транспорт инженерлари тайёрлаш институтининг биринчи курсида ўқиб эдим. Бундоқ юрагимга қулоқ солсам, унда шевр товуши кўлаётганга ўшарди,

ҳар нарсада бир шеърый жилва кўринарди. Шеърга бўлган ҳавас шунақа кучайиб кетдики, ўсмирлигимга ярашган транспортчилар формаси ва йилда бир марта бериладиган бепул поезд билети ҳам кўзимга кўринмай қолди. Кунлардан бир кунни ўзимни инженер бўлишдан астойдил совиганимни пайқаб, ўқишга бормай қўя қолдим. Бунинг эъазига Ўзбекистон совет ёзувчилари союзининг қатнашувим мумкин бўлган бирор йиғилиши ва мунозарасини канда қилмасдим. Бу орада Ёзувчилар союзининг консултация бюросига котиб бўлиб ишга кирдим. Демак, катта қозонга тушдим. Энди ўқиганим ҳам, эшитганим ҳам деярли ёзувчи ва китоб ҳақида бўлиб қолди. Қулоғим пиший бошлади. Баъзи бироялар билан қўл олиб кўришадиган бўлиб қолдим. Тахаллус ҳам танладим, матбуотда кўринишим чакки эмас, унча-мунча оғизга ҳам тушдим».

Унинг уч томлик танланган асарларига киритилган энг дастлабки шеърларидан бири «Кичик саргузашт» 1937 йилда, яъни шоир 18 ёшларда бўлган пайтда ёзилган экан. Кўп ўтмай Шухрат «Орзу ва қасос» поэмасини ёзади.

Бу поэманинг умум мазмуни, поэтик структураси шуни кўрсатадики, шоир ўша даврларда адабиётимизда пайдо бўлаётган муҳим бир тенденцияга — меҳнаткаш халқ вакилларининг синфий уйғониш, ўз-ўзини англашини кўрсатишга жўр бўлди. Поэманинг қаҳрамони оддий меҳнаткаш йигит Самад Йўлчи, Ғофир типидagi шахс. У ҳаётдан ҳақиқат излайди, аммо топа олмайди, инсон ҳақ-ҳуқуқини ҳимоя қилиш йўлига ўтади, ҳимоя қила олмайди, шу йўлда ҳалок бўлади.

Улуғ Ватан уруши йиллари... Ҳаётининг бу даврларини шоир шундай эслайди: «Совет Армияси сафига қақирилганимча Улуғ Ватан уруши бошланиб кетиб, фақат урушнинг охириги йилидагина ярадор ва контузия бўлиб уйимга қайтдим. Гарчанд, фронтда мунтазам ижод этолмаган бўлсам ҳам, қачонлардир бу севимли ҳунаримга қайтиш иштиғи бир лаҳза ҳам хаёлимдан кетгани йўқ. Баъзан завқ-шавқимни ёки душманга нафратимни қорозга тушириб қўяр эдим».

Назаримда, мана шу қорозга туширилган завқ-шавқлар, нафратлари асосида шоир «Фарзанд» номли поэмасини яратди. Бу поэма госпиталда ёзилган. Шухрат поэманинг ёзилиш тарихини эслаб шундай дейди: «Мен фронтда ярадор бўлиб госпиталга тушдим. Узоқ вақтлар жангларда юриб китобни соғиниб қолган эканман, ярадорликдан бир оз ўзимни ўнглаб олгач, мактаб кутубхонасидан (госпиталь жойлашган бино илгари мактаб бўлган экан — М. Қ.) Пушкин асарларини, хусусан, унинг «Евгений Онегин»ини олиб, қайта-қайта мутолаа қилдим. «Фарзанд» мана шу мутолаа натижасида, тўғрироғи, А. С. Пушкин таъсирида пайдо бўлди».

Поэмада казаклар эли анъаналарини маҳкам ушлаган, қабрда ётган қаҳрамон отаси учун, униб-ўсган она хутори учун, ҳижронда қолган гўзал ёри учун фашистларга қарши жанг қилиб қаҳрамонона ҳалок бўлган казак фарзанди Волин образи яратилади. Поэма шоирнинг фронт таассуротлари асосида яратилган биринчи асари эди. Кейинчалик тартибга солинган «Жангчи блокноти» туркуми ҳам худди ўша фронт «завқ-шавқлари ва нафратлари» асосида ёзилди. Мана, ўша кезлари шоир кузатган баъзи лавҳалар тасвири:

Бир лавҳаки, отилган гўдак
Гарчча тишлаб ётар тилини.
Зулм туфайли минглаб келинчак
Тарк этади севган элини.
Бир лавҳаки, кечаги бўстон
Бугун ўзга — соврилган, хароб...
Минг-минг йиллар севилган дoston
Ёвга қолиб саналмиш нобоб!..

Туркумни бошдан охиригача кўздан кечирсангиз кўрасизки, бу кичик-кичик шеърларда Улуғ Ватан уруши жангларида бошдан охиригача қатнашиб ўт ва сув кечиб, Ватан учун жон олиб-жон беришга тайёр турган, неча марталаб ажалга чап берган совет жангчисининг ҳис ва туйғулари, яна бошқачароқ қилиб айтганда, жангчи-шоирнинг беш йиллик жанговар биографияси намоён бўлади. Бу «биография»да ҳамма нарса бор — маъюс кузатишлар, орзиқиб кутишлар, тасодифий учрашувлар, қувноқ дийдор кўришувлар, яна кузатишлар ва яна дийдор кўришувлар...

Дафтарнинг охирида Шухрат жанговар йиллар эртагининг узунлиги, бироқ ундан кўра истиқбол ҳақида гапириш афзаллигини айтади. Шоир ижодда ҳам шунга амал қилади ва ўз қалимини келажак томон буради. Истиқбол томон буриб, у оғир уруш йилларидан чиқиб, тинч ҳаёт қуришга ўзини бағишлаган меҳнат қаҳрамонлари образини яратишга бел боғлайди ва кўп ўтмасдан «Хотин қалби» номли поэмасини яратади. Бироқ поэма узоқ вақт ёруғлик кўрмайди, баъзи сабабларга кўра архивларда қолиб кетади. Поэма биринчи марта ўтган йили шоирнинг тўпламидан жой олди.

«Хотин қалби» қирқинчи йиллар анъаналари асосида ёзилган. Асарнинг марказида Улуғ Ватан уруши жангларида умр йўлдошидан ажралиб бева қолган, эндиги ҳаётини коллективга — халққа бағишлаган, шу йўл билан ўзига бир оз таскин излаб, хаёлини банд қила олган ўзбек аёли — илғор меҳнаткаш образи туради. Унинг бош қаҳрамони Холдор катта коллективга бош бўлиб халқ хўжалигини қайта тиклашда жонбозлик кўрсатади. Мазмунан асар ишлаб чиқариш тематикасини акс эттиради ва воқеаларнинг қамраб олиш нуқтаи назаридан у Холдор раҳбарлигидаги катта бир коллективнинг бир йиллик меҳнати мадҳидан иборатдир. Поэмада бир йиллик меҳнат жараёнида қийинчиликларга тик қараб, катта муваффақиятларни қўлга киритган, эл иззат-қурматига сазовор бўлган оддий бир жувоннинг ҳис-туйғулари, қувончи, кўнглининг тўрида ётган изтироблари акс этади.

Шухрат кундалик ҳаётдан қай даражада илҳомланмасин, у яқин ўтмишини, бошидан ўтказган жангу жадал йилларини, устиди шинель, қўлида қурол билан босиб ўтган йўлларини, кўрган-кечирганларини қайта-қайта эсламасдан илҳом йўқ эди. Эслаганда ҳам каттароқ планда, шеърларга нисбатан кенгроқ шаклда эслаш керак эканини сезарди. Бунинг учун кўлами энг қулай жанр проза эканини англади.

«Мени прозага даъват этган омил нима? Ҳозир ҳам аниқ билмайман,— деб ёзади Шухрат.— Лекин унга бўлган иштиёқ

шундай бир куч билан туғилдики, йиллар ўтган сари мени янада ўз бағрига қамраб ола бошлади. Эҳтимол, бунинг сабаби ёшим улғайиб борганидан, эҳтимол, Улуғ Ватан уруши фронтларида «улкан ҳаёт»ни бевосита ўз кўзим билан кўриб келганимдандир». «Балки ҳар иккаласи ҳамдир»,— деб қўшиб қўйгимиз келади. Бироқ прозага ҳам тезлик билан йўл топилавермайди. Узоқ-узоқ ўйлар, «уйқусиз тунлар», тинимсиз мутолаа бошланади. Ёзувчининг ўз сўзларига қараганда Лев Толстой, И. С. Тургенев, А. П. Чеховлар унга ёрдам қўлини чўзгандек бўлади, Абдулла Қодирӣ, Ойбек, Абдулла Қаҳқорлар эса мадад беради.

Фронт воқелигини акс эттириш «мени шунчалик қамраб олдики, кечалари ухлолмай қолдим»,— дейди Шухрат, ижод дардларини эслаб. Адибнинг тан олишига қараганда, шакл ҳам дарров топилавермайди. «Аваллига бир қисса ёзишга жазм этиб қўлимга қалам олдим. Бир неча белларни қораладим. Бундоқ қарасам, қисса билан юрагимни бўшатиб ололмайман. Нимадир каттароқ нарса чиқадиганга ўхшайди. Шундан кейин жиддийроқ бош қотириб, образларни устиди кенгроқ ўйлаб, ўзбек солдат-офицерларининг Улуғ Ватан уруши майдонларидаги жонбозлигини кўрсатиш ниятида воқеани уруш арафасидан бошладим. Асосий материал бўлиб ўз биографиям хизмат қилди... Шундай қилиб «Шинелли йиллар» романи дунёга келди»

«Шинелли йиллар»ни роман-хроника деб аташ мумкин,— деб ёзади Умарали Норматов. Бу гапда жон бор. Сабаб, асарнинг кўпроқ адиб биографиясига алоқадор бўлишида эмас. (Биография материал ёзувчи учун туртки, иш бошлаш учун асос, холос.) Гап воқеаларнинг сюжет ва композицион жиҳатдан анча «жўн», ёзувчилик санъати билан қайта ташкил қилмасдан, кўпроқ «ўз бўлишича», яъни табиий тартибда берилишидадир. Романнинг баъзи бир камчиликлари ҳам, айрим ўринларда воқеалар тафсилотига ортиқча берилиб кетиш ҳоллари ҳам мана шу хронологик принципга боғлиқдир. Адибнинг шу йўлни танлашида ҳам асос борга ўхшайди: тасвирланаётган воқеалар унга шу даражада яқин, шу даражада қадрли эдики, адиб уларнинг «тахини бузмасдан», «оҳорини тўкмасдан» тезроқ китобхонга етказишни ўйлайди.

Ёзувчи танлаган йўл қай даражада «жўн» бўлмасин, асарни ўқиганингизда тинч ҳаётдан узилиб, Ватан учун ўзини жангга урган ўзбек йигитининг беш йиллик «жангдаги ҳаёт йўли кўз олдимизда намоён бўлади». Бу тарих орқали биз ўзбек халқининг улуғ ғалабага қўшган ҳиссасинигина эмас, балки унинг маънавий қиёфасини, куч ва қудратини, ахлоқ принципларини босқичма-босқич кўз олдимизга келтирамиз. Асар бош қаҳрамони Элмуроднинг жанговар ҳаёт йўли уруш охирларида етказилган. Шундай қараганда, у «омади келган» жангчи сифатида кўринади. Аммо асар билан яқиндан танишган китобхон омадининг у даражада катта эмаслигини англайди. Беш йиллик уруш даврида Элмурод қанчадан-қанча драматик, қанчадан-қанча фожиавий ҳолатларни бошидан кечиради. Элмурод сафида турган бошқа образлар тақдирда эса бу хилдаги драматик ва фожиавий ҳолатлар яна ҳам кескинроқ, яна ҳам шиддатлироқ. Бу фожиавий ҳолатлар, улар рўқий дунёсида рўй берган кескин нуқталар орқали биз уруш даҳшатлари хусусида ўйлаб қоламиз ва жамият, умуман, инсон тақдирини устиди чуқурроқ мушоҳада қилишга

мажбур бўламиз. «Шинелли йиллар»нинг бутун боблари, унда тасвирланган аксарият образларнинг тақдири — уруш қурбонларидан тортиб севги фожиаларигача шу масалага бўйсундирилгандир. Энг муҳими, бу роман ўзбек китобхонига Улуғ Ватан урушининг бевосита иштирокчиси томонидан яратилган солнома, тарихий гувоҳнома сифатида қадрлидир.

50-йилларнинг охирлари, 60-йиллар бошлари шоир ва адиб сифатида Шухратнинг тўлиб-тошган даври бўлди. У шеърятда қалам тебратишни тўхтатмади. Проза синовидан ҳам муваффақият билан ўтиб олди. Бироқ бу йиллар Шухрат учун бошқа бир жанрда ўзини жиддийроқ синаб кўриш йиллари бўлди. Бу балладалар эди. Бу ихчам драматик жанрда яратилган асарлар фақат мазмундагина эмас, балки шакл жиҳатдан ҳам Шухрат поэзиясининг гултожи бўлди. Улардан бир нечаси В. И. Ленин образи тасвирига бағишланган. Шундай қараганда, В. И. Ленин ҳақида дунё адабиётида кўп асарлар ёзилиб, энди у ҳақда бирор янги гап айтиш амримаҳолдек кўринади. Бироқ Шухрат ўз ижодий эволюциясининг юқори нуқтага кўтарилган пайтида бу ишнинг ҳам уддасидан чиқа олди. Шоир бу улуғ сиймо образи тасвирига тегишли характерли эпизодлар топди. Булар Улуғ Ватан уруши йилларида тоғ қоясига ўйилган доҳий портрети тақдири, оддий солдат билан В. И. Ленин ораларидаги муносабатларни тақлил қилиб кўрсак, шоир доҳиймиз ҳаётига тегишли маънодор воқеаларни топа олганини кўрамиз. Бу балладаларда В. И. Ленин қиёфаси — бор улуғворлиги, олижаноблиги, инсонпарварлиги, ўта оддийлиги билан китобхон кўз олдида намён бўлади. Балладаларни ўқиган ҳар бир киши биз учун оддий бир ҳақиқат бўлиб қолган муҳим бир хулосани яна бир бор ҳаёлидан ўтказди: В. И. Ленин улуғларнинг улуғи, одамларнинг одами!

Ҳаётнинг битилмаган бир қонунияти бор: одам ёши улғайган сари орага назар ташлагиси, ўтмишга қайрилиб қарагиси келиб қоладиган бўлади. Шоир, ёзувчилар ҳам бу ҳолдан истисно эмас, балки бу кўпроқ адибларга хос нарсага ўхшайди. Улар ўтмишга қайрилиб қараганда кўз олдига фақат ўз умри эмас, балки бутун халқ, жамият ўтмиши келади. Шу боисдан бўлса керак, Шухрат ҳам ижодининг етуклик даврларига келиб ўтмишга қайрилиб қараб, фақат В. И. Ленин ҳаётига тегишли эпизодларигина эмас, балки шу билан бошқа улуғ сиймолар ҳаётига тегишли драматик эпизодларни ҳам кўрди. Ўтмишга қайрилиб қараб, у «Қувғинди» номли балладасида Украинанинг «вулқон шоири» Шевченконинг фожиали ҳаётини поэтик назардан ўтказди. «Сўлмас чечаклар» номли балладасида китобхонни партизан қабрига олиб бориб, яна бир марта Улуғ Ватан уруши фожиаларини эслайди. Ўтмишга қайрилиб қараб, «Мардлик афсонаси» номли балладасида яна ҳам узоқларни — узоқ ўтмишда бекиёс қаҳрамонлик кўрсатган Тўмариснинг жасорати манзарасини яратди. Кўҳна Хоразм тарихини варақлаб «Гулдурсун» балладасида соткин муҳаббат фожиасини акс эттирадиган шиддатли воқеани шеърга солди. Бу кескин драматик сюжетларда Шухратни шунчаки воқеалар кескинлиги эмас, балки ундан ҳам улуғворроқ ҳис ва туйғулар, эстетик мақсадлар қизиқтирди. Ўтмиш саҳифаларини варақлаб, у халқ ишига садоқат, мард ва мардонаворлик, ватанга муҳаббат сингари ғояларни

улуғлади. «Гулдурсун» балладасидаги қуйидаги мисраларга қаранг:

— Икки марта чиқмайди бир кунда қуёш
Икки марта келмайди дунёга бу бош!
Бир бошга бир ўлим бор, яша инсонча!
Кимга керак тутқунлик, оҳ-воҳ, исканжа!
Ёв келдими ўлкага босиб, ўгринча,
Ёвга ёвча қарши тур умринг борича,
Эркисиз ўтган бир йилдан озод он яхши!
Душман тутган ол гулдан тарки жон яхши!
Қачон, ахир, қафасда сайрабди булбул!
Қачон, ахир, зулматда яшнабди бир гул?

Бу ерда поэтик мушоҳададан кўра риторик хитоб, жўн дидактика естундек кўринади, бироқ балладанинг умумконтекстида, қутилаётган кескин драмалар, фожиавий ҳолатлар фонида бу мисралар ҳам поэзия!

Шухратнинг «Кавказ дафтари», «Одамлар ва обидалар», «Дунай соҳиллари» сингари туркумлари шоир ижодида алоҳида ижодий босқич бўлди. У кўҳна шаҳар Бухорода туриб чет эл саёҳатчиси билан баҳсга киришадими, ўтмишда инсон қалбига даҳшат солган фожиалар гувоҳи бўлган, эндиликда санъат мўъжизасига айланган басавлат минора ҳақида гапирадими, инглиз тамғаси босилган гильзага кўзи тушадими, Зарафшоннинг охириги томчи суви билан ўсган боғ-роғларни кўрадими — булар ҳаммасида шоир ўзи ўсиб-улғайган заминда мустаҳкам турганини сезади, қора ўтмишга чексиз қаҳрини, бугунги кунга беҳад меҳрини изҳор қилади. Худди шу хилдаги ҳис ва туйғулар унинг «Дунай соҳилларида» туркумига кирган шеърларига ҳам хос. Бироқ бу туркумга бошқачароқ бир кайфият — иккинчи жаҳон урушида инсонни даҳшатли офатдан сақлаб қолган қаҳрамонлар хотирасига бош эгиш, шу муносабат билан ўзи уруш оловини ёқмоқчи бўлганларга кескин муносабат билдириш кайфияти ҳам омихта бўлганини кўрамиз. Мана унинг шу туркумдаги «Номаълум солдат қабри» номли шеърдан олинган мисралар:

Тўхта, ҳой, ўткинчи, тўхта бир нафас,
Бу уруш даҳшати! Эслаб тур бир пас!
Тўхта, ҳой, минбарга чиққан Цицерон,
Мана шу қабрга кўз ташла бир он!
Бармоғи узукли пулдор жаноб, сиз!
Урушда ҳисобсиз олтин санабсиз.
Мана бу солдат-чи? Ҳеч нима! Қуруқ!
Бас энди, сочмангиз урушдан уруғ!
Номаълум шу солдат мозори ҳаққи,
Муштипар онасин оҳ-зори ҳаққи,
Дўст-ёр, хешининг озори ҳаққи,
Тилингиз тийинг-да, чиқманг минбарга!
Инсон ўз жонини алишмас зарга!
Шу қабр тошига солингиз қулоқ,

Том битган бўлса ҳам тинглайсиз бироқ:
Урушни лаънатлаб нидо келади!
Ҳар қалбдан жаҳонда садо келади!

Бу мисралар урушга қарши турган бутун инсониятнинг нидоси сифатида эшитилади ва бу нидо китобхон қалбининг тўридан жой олади.

Шуҳрат ижоди ҳамон етуклик сари кўтарила борар эди. «Шинелли йиллар»нинг ёзилиши муносабати билан катта асарга хос изланишлар, балладалардаги митти драматик ситуациялар яратишдаги машаққатли уринишлар адибнинг қаламини санъатнинг нозик сирларини эгаллашга чорлай бошлади. Ниҳоят, олтинчи йилларнинг ўрталарига келиб Шуҳрат каттароқ, кескин драматик, балки фожиавий сюжет устида иш бошлади. Шу йўсинда унинг «Олтин зангламас» романи майдонга келди.

Роман шундай майдонга келдики, Шуҳрат бу асарнинг яратилишида қарийб ўттиз йиллик машқлар тажрибасини бир нуқтага йиғди, бор поэтик ҳис ва туйғуларини, прозаик мушоҳадаларини сафарбар қилди. Энг муҳими шуки, адиб бу ерда ҳам асар учун материал терганда яна ўз ҳаёт йўлига, кўрган-билган ва бошидан кечирганларига мурожаат қилди. Адиб бу роман хусусида гапириб ёзади: «Бунинг мавзуи ҳам, ибора жоиз бўлса, ўз биографиямдан. Лекин биографиям «Шинелли йиллар»даги каби бир восита, холос. Тўғри, «Олтин зангламас»даги ҳаётни мен яхши биламан, улар мен билан бирга бўлган, менга учраган кишиларнинг ҳаёти. Мен бу ҳаётнинг атрофидамас, нақ ичида бўлганман. Бу мавзуда бирон нарса яратмасам кўнглим ўрнига тушмас эди. Бу романдаги баъзи образларнинг нусхаеи ҳаётда нақд эди, баъзиларини эса ниятимга мослаб ўзим тўқидим».

Роман қаҳрамонларини биз ўттизинчи йилларнинг мураккаб воқеалари, Улуғ Ватан урушининг оғир кунлари фонида кўрамиз. Асарнинг бош қаҳрамони Содиқ ўша даврда бўлиши мумкин бўлган ҳаётнинг ҳамма мураккабликларидан, бошқача қилиб айтганда, «социал чиғириқ»дан ўтди. У умрининг олижаноб умид-орзулари билан тўлиб-тошган бир пайтда фисқ-фасод ва туҳматлар ҳоким бўлган муҳитга тушиб қолади. Шу туфайли у ўз бошидан оғир-оғир ҳолатларни ўтказди. Муҳит олижаноб умид-орзуларининг амалга ошишига монелик қилса ҳам, унинг инсонийлик хислатларини сундира олмайди. Ҳар бир қадамда ўз манфаатини ўйлайдиган, бу йўлда ҳар қандай қабиҳликлардан ҳам қайтмайдиган ғаразгўйлар билан дуч келганда ҳам, эгри хулосалар чиқариш йўлида қилни қирқ айиришга уринадиганлар билан дуч келганда ҳам у ўзлигини сақлай олади. Китобхон шундай хулосага келадики, ҳаёт ўзи олий ҳоким: роман сюжетининг ривожини давомида бошқалар ҳаётига хуруж қилишга одатланган нопоқлар бошқичма-бошқич фож бўла боради. Содиқнинг олтин сингари ўтда куймайдиган, сувда зангламайдиган, ўз қадр-қимматини йўқотмайдиган ҳақиқий инсон эканини англаб оламиз.

Воқеаларни драматик тобда олиб бориш, характерлар тасвири учун воқеаларнинг кескин бурилишларидан фойдалана би-

лиш — умуман, асарни кескин конфликтли қилиб яратиш жиҳатидан «Олтин зангламас»да Шуҳрат тутган йўл Абдулла Қодирий услубини эслатади. Шу маънода Шуҳрат, албатта, устоз Абдулла Қодирийдан сабоқ олгани маълум бўлади.

«Олтин зангламас» романини ярата туриб Шуҳрат йирик проза сирлариғи эгаллаб олди. Адибнинг ишида энди ўзига ишонч, етарли тажриба пайдо бўлди. 60-йилларнинг охирига келиб Шуҳрат янги роман устида ишлаш бошлади. Бу «Жаннат қидирганлар»дир. Умарали Норматов сўзлари билан айтганда, бу роман «Олтин зангламас» романининг мангифий давоми бўлди. Дарҳақиқат, романда акс эттирилган воқеалар ҳам «Олтин зангламас» романининг табиий давомидек сезилади, асар бош қаҳрамони Умматали ҳам ўзининг асосий хислатлари билан Содиқ образининг бошқа бир муҳитдаги кўриниши сифатида кўзга ташланади. Шуҳрат ижобий қаҳрамонларнинг олижаноб хислатларини очиб бериш, салбий образларни тўла фож қилиш йўлида романбоп, ниҳоятда кескин ва мураккаб вазиятлар ярата олди. Шу боисдан роман жуда жозибали ва ўқимишлидир.

«Ҳар бир гулнинг ўз иси бор» деганларидек, адабиётда ҳам ҳар бир жанрда ишларнинг ўз гашги бўлса керак. Шуҳрат болалар ёзувчиси сифатида ҳам ўз истеъдодини синовлардан ўтказгач, янги бир жанрга — саҳна асари яратиш ишига қўл урди. Бу ишда ҳам у энг мураккаб жанрни — комедияни танлади. 60-йилларнинг охирида ҳалигача саҳнадан тушмай келаётган «Беш кунлик кув» ва 70-йилларнинг ўрталарида «Қўша қаринлар» комедияларини яратди. Бу икки асарда ҳам адиб ҳаётнинг ўзидан келиб чиқадиган комик ситуациялар яратди: арзимаган ғараз йўлида фарзандининг «келажани» ўйлаб, кулгили аҳволга тушиб қолган ота-оналарни, ҳаёт йўлоши талабларини ҳисобга олишга фаҳми етмасдан, осонлик билан бошқа кишилар таъсирига ўтиб кетган эрнинг ўсал ҳолатини акс эттиради. Шу кунларда яратилган ва Муқимий номли музикали драма театрда ва область театрларида саҳналаштирилган «Она қизим» драмаси жанр эътибори билан бошқачароқ йўналишда яратилган. Унда ҳаётда ўз ўрнини, кишилараро муносабатда ўз мавқени англай олмаган йигит аҳволига ачинсак, унга акс қолда ўзига, ишига ишонч билан қарайдиган, ҳаётда ўз ўрнини тўғри белгилаб олган қаҳрамонларни кўриб руҳимиз кўтарилади, улар танлаган йўлни олқишлагимиз келади.

Шуҳрат етуклик ёшида. У шунга мувофиқ етук ижод соҳиб. Бу етуклик аввало ўзига яқин бўлган ҳаёт материални илҳами борица тўлароқ ва мукамалроқ қамраб олишга ҳаракат қилишда, ўз замондошлари, келажак авлодларга етказмоқчи бўлган ҳис-туйғу ва фикрларини бадий ижоднинг энг яхши анбана-ларидан унумли фойдаланган ҳолда адабиётнинг хилма-хил жанрларида талқин қила билишида — умуман, ёзувчилик санъатини жамият хизматиға бўйсундира билишидадир.

Тўғри, ижодий етуклик осонлик билан қўлга киравермайди. Бунга эришгунча Шуҳрат бадий ижоднинг қанчадан-қанча эгрибугри кўчаларига кириб чиқмади, қанчадан-қанча изланишу ижодий экспериментларни бошидан ўтказмади, қанчадан-қанча қийинчиликларни бартараф қилмади дейсиз. Бироқ бу изланиш машаққатлари, дуч келган бу қийинчиликлар бир марта катта

тиражда чоп этилган асарнинг тез тарқалиб кетиши, номаълум китобхондан олинган битта илиқ хат, ёхуд ижодкор оқсоқолларнинг битта фикри, одатдагидек партиямиз кўрсатадиган битта ғамжўрлиги билан унутилади ва ижодий дарднинг энг яхши дамлари сифатида эсга тушади.

МАТЕҒУБ ҚУШЖОНОВ
Ҳамза мукофоти лауреати

ШЕЪРЛАР

ШЕЪРИМ ҲАҚИДА УЙЛАР

Мен ўтиб кетаман, сен кейин қолиб
Ҳақимда рост сўзни айтиб юр, шеърим!
Дўстимнинг бағрига бошингни олиб,
Рақибга тош қаҳрим отиб тур, шеърим!

Ҳали сен неча уй, неча хонада
Менингсиз бир ўзинг меҳмон бўласан.
Баъзилар талқинлаб турли маънода
Ғашингга тегади, аччиқ куласан.

Сен яхши биласан қалбим сирини,
Бир сенга айтганман бутун дардимни.
Гоҳида уфурдинг чаман атрини,
Гоҳида мадҳ этдинг ошиқ мардимни.

Гоҳида ўт бўлиб, ловиллаб ёндинг,
Гоҳида дарёдек тошдинг қирғоқдан,
Гоҳида тонг бўлиб эрта уйғондинг,
Гоҳида нур олдинг кўкда чақмоқдан.

Гоҳида ер бўлиб майсазор кездинг,
Гоҳида Ғиротдек сапчидинг кўкка.
Гоҳида ёлғизлик, сукутдан бездинг,
Гоҳ ошиқ пойига ташладинг мукка.

Гоҳида Кавказга бўлиб маҳлиё,
Пушкиндек шаънига тўқидинг қўшиқ.
Гоҳ Дунай бўйлари сочдию зиё,
Бахтини олқишлаб ўқидинг қўшиқ.

Гоҳида жанг қилдинг ёвчига қарши,
Автомат ёнида турдинг ёнма-ён.
Сенга ҳам тааллуқ ғалаба марши,
Сени ҳам улуғлаб қарс урди жаҳон!

Шунчалик кучлисан, лекин баъзида
Ошиқлар қошида титраб қоласан.
Ё ўзга куч борми улар кўзида,
Ё улар амрини барҳақ кўрасан.

Ноҳақлик жонингдан ўтганда гоҳо
Ўкиниб-ўкиниб аччиқ йиғладинг.
Гоҳ заррин қадрингга топмасдан баҳо,
Хуш, ҳалол кунларга умид боғладинг.

Гоҳ мақтов олдингу қувониб юрдинг,
(Мақтовни севмаган шоир бормикин?)
Уфқдан-уфққа ёғду уфурдинг,
Ҳа, шунда сен билдинг дунё торлигин!

Ижодда илиқ сўз қанот бўлади,
Ош берма, нон берма, ширин сўзлаб тур.
Баъзида туртсанг ҳам, кўпроқ «сиз»лаб тур,
Кўрасан қанақа ижод қилади!

Шуларнинг барига гувоҳсан, шеърим,
Барининг садоси сенда мужассам.
Баъзида қаҳримсан, кўп маҳал меҳрим,
Меҳримнинг нуридан жам бўлгансан, жам!

Такаббур бўлмадинг, тилёғламадинг,
Ҳасаддан ёнмадинг сочингни юлиб.
Ёлғондан улуғлаб, гул боғламадинг,
Кимнингдир кўзига боқмадинг кулиб!

Мукофот кутмадинг суқатой бўлиб
Турмадинг ҳамиша минбарни кўзлаб.
Дўстларинг бахтидан қувончга тўлиб,
Оқни оқ дегансан доим эъвозлаб!

Бу ижод шунақа: паст-баланд йўлдан
Юқори чиқмоққа ўхшайди ўзи.
Ё илҳом қуш бўлиб учаркан қўлдан,
Гоҳ сендан бошқани кўрмайди кўзи!

Де: — шоир рост сўзнинг гадоий эди,
Ёлғон сўз айтмади умри борича.
Шу йўлда қоп-қора сочи оқарди,
Кўнгли ҳам оқ эди сочин қорича!

Сен ҳалол туғилдинг, ҳалол яшадинг,
Эй, менинг шеърларим — кўнгли қушларим.
Сен менинг қалбимдан ҳаёт бошладинг,
Сен энди кетимда қолар ишларим!

Қолурсан умиддек ёниб, пориллаб,
Қолурсан умримдан гувоҳлик бериб.
Замину замонлар не қилса талаб
Лаббай деб қошига чиқ кўксинг кериб!

Бир коса сув бўлгин чанқоқ қўлида,
Чироқ бўл сафарга чиқса йўлида...
Ҳар шоир бахтидир ўзидан сўнгра
Дилларга йўл олса шеъри элида!

1976, декабрь

НИЯТ

Яшаш қонун, яшаш зарурат,
Яшаш менга бўлибди насиб,
Орзум шудир: толе мурувват
Қилган элга бўлай муносиб!

Шу ниятда оқарса сочим,
Ажин кирса бетимга майли.
Майли, кетса ёшлигим, кучим,
Ором топмай ният туфайли.

Майли, кезай дашту биёбон,
Майли, берай уйқуга барҳам.
Майли, ичай шароб эмас қон,
Ният учун керак-са бу ҳам.

Ният учун чекилган заҳмат
Бебурд ўтган роҳатдан аъло.
Қалб тубида бўлмаса ният
Яшашликдан бордир не маъно?!

Шу ният деб шеъримдан тортиб,
Рост, тикканман бутун ҳаётим.
Шу ниятдан нолисам, тойсам,
Қора билан ёзилсин отим!

1947

Қ А Д А Ҳ

*Кел, ичайлик, меҳрибон ҳамдам.
Шу бечора ёшлигим учун!*

(А. С. Пушкин)

I

Кўтаринг, дўстларим, олтин қадаҳни,
Яшнатиб, яйратиб оташ нигоҳни,
Жаҳонга танилган ёшлигим учун,
Чаманга кўмилган ёшлигим учун,
Бу кунга етказган устозим учун,
Бу бахтни куйлаган ёш созим учун,
Ичайлик биринчи қадаҳни қани,
Гулласин янада ёшликнинг шаъни!

II

Кўтаринг, дўстларим, олтин қадаҳни,
Нурлатиб, яйратиб ўтли нигоҳни,
Ватаннинг постида шараф иши деб,
Ҳудуддан ўтолмас ҳеч ёт киши деб,
Кўзлари титкилаб тун ридосини,
Ҳаттоки фаҳмлаб ёл нидосини,
Халқига чин содиқ эр посбонларнинг,
Душманни маҳв этган паҳлавонларнинг
Бир умр соғлиғи учун ичайлик!
Дилларин чоғлиғи учун ичайлик!

Меҳнатни шарафу шон-шавкат дея,
Меҳнатдан туғилар саодат дея,
Ишласанг қизармас дард-ла юз дея,
Режамиз албатга бўлур юз дея,
Меҳнатни севгучи йигит-қизларнинг,
Шахло кўз, қора қош, анор юзларнинг,
Ғалаба тонгида кулиши учун,
Саломат ва ишчан бўлиши учун,
Ичайлик, дўстларим, кулиб, қувониб,
Ҳамиша яшайлик ҳаётга қониб,

IV

Кўтаринг, дўстларим, олтин қадаҳни,
Яшнатиб, ўйнатиб суқли нигоҳни,
Қўққисдан ёв ҳужум этиб кирганда,
Ватаннинг тақдири қилда турганда,
Мағрур от ўйнатиб, чақнатиб чўғ-ўт,
Осмонда самолёт, сувда пароход,
Қуруқда паровоз, оғир танкани,
Бомбани, тўпларни, ўқ-винтовкани,
Бир оддий асбобдек идора қилиб,
Душманнинг қалбини ханжардек тилиб,
Арининг инидек бўлса ҳам тани,
Бахт берган, куч берган она-Ватаннинг
Покиза сутини ҳар чоқ оқлаган,
Юртини, халқини жондек сақлаган,
Устидан чиқувчи ҳар бир онтининг,
Кўп сонли, пок қонли халқ фарзандининг
Офтобдек парпираб яшаши учун,
Мардона қадамлар ташлаши учун,
Ичайлик мана шу қадаҳни қани!
Шарафлар қопласин мудом ўлкани!

V

Ғалаба келтирган бу Янги йилнинг,
Бахтга бахт қўшувчи бу донгли йилнинг,
Яна зафарга ёр бўлиши учун,
Юртимиз нурларга тўлиши учун,
Қуёшдек порлатиб олов нигоҳи,
Кўтаринг, дўстларим, олтин қадаҳни,

Ичида ой нури акс этиб кетсин,
Садоси ҳаттоки кўкларга етсин!
Яшасин бахтимиз, яшасин ҳаёт!
Яшасин элимиз, яшасин ижод!

1938

КИЧИК САРГУЗАШТ

I

Юлдузларнинг тиниқ кўкда кўзи милтиллар,
Ой юзини дока — булут гоҳ келиб силар.
Кумуш каби япроқларда ярқираб шабнам,
Эл турардан сал эртароқ, худди субҳидам.
Қон ҳиди-ла бузилганди тоғнинг ҳавоси,
Тингланарди йироқлардан қушлар навоси.
Разведкага юборганлар бизни атайлаб,
— «Душман қайда, зарба бериб қўймасин пойлаб,
Хушёр қараб, ҳол-аҳволдан берингиз дарак!»
(Бундай хавфли вақтларда зийраклик керак.)
Юракларда мавж уради буюк бир ғоя,
Эркалайди ҳавасингни кўк ўпган қоя.
Хаёл — денгиз, орзу эса унда бир елкан,
Бир елканки, енгилардан бунёдга келган!..
Унгур бўйлаб қуйи томон тушиб борардик,
Дурбин каби кўзлар ўткир, тетик қарардик,
Соя каби бир тўдани илғади кўзим,
Ихлос билан термиламан индамасдан жим...
Аниқладим тоғ бағирлаб келади душман,
(Фавқулодда босиб келса ана шу ёмон!)
Олдда битта лашкарбоши, қўлида қилич
Уйнаб келар, йигитлари юлдузлардай зич...
— Юр, чоп! — дедим, — отрядга берайлик хабар,
Тез бормасак қўлдан кетар бу галги зафар!
Мен ўтдиму ортда қолди шеригим бир оз.
Тонг ёришган. Бутун қушлар қилади парвоз.
Уйғонишиб келмакдайди ожулар кам-кам,
Тасодифан бир ўқ чиқди, жаз... этди елкам...

Гўё қушлар тўхтадилар шу дам парвоздан,
Гўё ҳаёт жимиб қолди ушбу овоздан,
Гўё шу тонг ҳаёлимда тунга айланди,
Гўё умид учқунлари кулга айланди.
Кўз олдимни босди қора. Танда йўқ дармон...
Сапчиб кетди шунда отим. Юракда армон...
Қуш сингари учиб келдим корпусга омон...
Қон оқади сўл елкамдан қасоси бордай...
От ва танам бўлган худди бир лолазордай,
Шафақ ўрнак олар энди юрак қонимдан.
Заҳарли газ қилиб шунда оққан қонимдан
Душманимга соча қолсам, дедим ўшанда,
Ачиш, оғриқ сезар эдим титраб танамда...
Баён этдим кўрганимнинг ҳаммасин бир-бир,
Кураш учун буйруқ берди шу он командир.

II

Тоғлар оша ўз нурини сочади қуёш,
Гўё ғариб кўзларидан тирқираган ёш.
Дилда умид, армон билан боради отряд,
«Енгил!» деган машғал ёнар юракда фақат...
Врач бутун сўл елкамни ўраб ташлаган,
«Борма», деган, юрагимни қолиш ғашлаган.
Деганманки, нега энди курашдан қолай,
Нега энди бунда қолиб хаёлга толай.
Йўқ, керакмас, сизлар билан бирга бораман,
Бу ҳеч гапмас, керак бўлса жонни бераман!
Булутларни дўппи қилган тоғнинг сойда
Тўқинишдик душман билан. Ҳолат жойида...
Тонгда учган юлдузлардай визиллар ўқлар,
Қўрқув нима бу вақтда, ким уни йўқлар!
Визиллаган ўқлар — ўлим, тўзонлар — фиғон,
Ана, ер қон, мурдалар қон, ҳатто уфқ қон!..
Акс этади буюк тоғлар ўқнинг садосин.
Зафар яхши, яшаш яхши, зафар, қайда сен!..
Зафар истаб, та-та-талаб кетди, пулемёт,
Дув тўкилар душман томон, фазо олов-ўт.
Қува кетдик, қочди душман қуён сингари.
Зинғиллатдик ҳай-ҳу... ана, ўралди бари...
Сотқин экан разведкага чиққан ҳамроҳим,
Асир тушди мени отган ўша бераҳм.

Бутун сирни англаб биз-ла юрар экан жим,
План тузиб қўйган экан сўнг билсам, ўғлим...
Отряд чалди, жаранглатиб энгиш маршини,
Шундай қилиб тор-мор этдик бизга қаршини...
У кунлардан хотира бор танамда ҳали,
Сўнги кураш ўша бўлди, энгилди бари...
Кўргин, ўғлим, бизнинг душман қандайин маккор,
Гул Ватанда ҳали унинг сарқитлари бор,
Дея отам тамомлади кичик эртагин,
Хулкар оғиб, ой ёйганда оқ нур этагин...

1937

ТАЪНА ҚИЛМА

«Нега мунча сочларинг оппоқ?»
Ҳар кўрганда қиласан таъна,
Ҳар кўрганда термилиб узоқ,
Дейсан яна: — «Қорасин сана!»

Майли, отсанг таъна тошини,
Майли, қилгин истасанг ҳазил,
Майли, сочинг Казбек бошини
Эслатади десанг муттасил.

Тўғри, сочим оппоқ қорсифат,
Ҳар толаси жанглардан ёдгор.
Эл бошига тушганда кулфат
Қилич тутдик қўлларга такрор.

Жанг фурсати хилма-хил, эркам,
Оқ туширар қолатлари бор.
Бошимда қиш, кўнглимда баҳор,
Шунинг ўзи қандайин кўркам.

26 февраль, 1945

УРМОНДАГИ УЙ

Қалин ўрмон,
Қушлар наъмаси
Ер юзини қоплаб тутгудай.
Бир-биридан узун ва силлиқ
Қарағайлар кунга етгудай.
Ости тўла майса, маймунжон,
Кўкка боқсанг осмон кўринмас.
Енгил-елпи ёққан ёмғирдан
Бир томчи ҳам остига томмас.
Қалин ўрмон.
Ўрмонда қушлар,
Қушлар сайрар, тотли наъмаси.
Баъзан келар йироқ-йироқдан
Ўрмон кесган ишчилар саси.
Қалин ўрмон.
Қалин ўрмоннинг
Ўртасида бордир бир бино.
Оддий хона,
Деворда карта,
Недир ёзиб карта остида
Ўтиради бир киши: ўрта
Бўйли, қотма, кўк кўз, кўкракдор,
Кўринишдан абжир, тиришқоқ.
Ўттизларга етар-етмасу
Сочларига оралаган оқ.
Кўксидан орденлар лентаси:
Сариқ, пушти, қизил, ҳаворанг.
Уйга чўмган,

Манглайда ажин.
Кўринади сўл кўзи аранг.
Баъзан қоқиб кимгадир телефон,
Жиддий тусда берар фармойиш.
Баъзан кулиб,
Баъзан ҳайқирар,
Манглайида қалашар тириш.
Оддий хона,
Девор соати
Уй тинчлигин бузади баъзан,
Баъзан кулиб қолар ўткинчи —
Ташқарида эркин, қувноқ, шан.
Ҳеч бирини эшитмайди у,
Хаёлида ёлғиз шу нарса:
План ҳозир неча бўлдикан?
Зора бутун уч юзга борса?
У юборган сурх ёғочлардан
Қад кўтарар ишчилар шаҳри.
Лаънатланган уруш йилининг
Тузалади яраси, заҳри!
Қалин ўрмон.
Қалин ўрмоннинг
Ўртасида бордир бир бино.
Бу бинонинг ўтмиши шонли,
Ўтмишида бордир зўр маъно!
Сурати бор музейда унинг,
Ёзилгандир бу ҳақда китоб.
Шу хонани у жанг йиллари
Қилган эди отрядга штаб.
Шу хонадан чиққан буйруқдан
Ўлим қучган неча-неча ёв.
Неча-неча эшелон қулаб,
Неча уйга туташган олов.
Шу хонада неча хоиннинг
Ўлимига тузилган режа,
Шу хонада, карта устида
Жанг ўйналган нечалаб кеча.
Неча-неча сирли қоғозга,
Шу хонада чекилган имзо.
Шу хонадан чиққан фармондан
Ўлка ва халқ бўлганди ризо!
Ушбу хона ҳали ҳам яшар,
Ҳали ҳам бор деворда карта.

Мажнунтол сояси илк баҳор,
Севгимизга беланчак бўлди.
Мен севгимни этганда изҳор
Барглар чапак чалди, ой кулди.
Йиллар ўтди... Бизнинг севгимиз
Ҳамон яшар, ҳамон навқирон.
Аммо ўша гувоҳ мажнунтол
Қуриб битмиш беному нишон.

1946

Розимисан, ёнингда қолиб
Тонгга қадар эртақ сўйласам?
Розимисан, меҳрингга қониб
Ўлгунимча бахтинг куйласам?

Розимисан, қаро кипригим
Сочларингга тароқ айласам?
Розимисан, юрак қонимдан
Қўлларингга хино бойласам?

Розимисан, жанг-майдон аро
Толейингни этсам ҳимоя?
Розимисан, душманни қора
Ер бағрига қилсам жо-бажо?

Мендан рози бўларсанми, айт,
Ҳалок бўлсам Ватан жангида?
Мотам ҳоли бўлармикан қайд,
Сен кияжак кўйлак рангида?!

1945

Мен ўлмайман,
Фақат бир жисмим,
Ўз тусини, шаклин йўқотур.
Мен яшайман,
Менинг менлигим
Атир бўлиб гулларга татир.
Тўлқин бўлиб зўр дарёларда
Қирдан қирга ошиб жўш урар.
Менинг товушим тонг саҳарларда
Шамол бўлиб боғларда юрар.
Мен яшайман тотли мевалар
Лаззатида, ҳусни кўркида.
Мен яшайман улуғ халқимнинг
Ниятида, орзу, эркида.

1948

— Мунчалар, шунчалик кўркам шохингни
Қуёшга кўтармай пастга эгибсан?
Соябон мисоли ерга тегибсан,
Ер узра ёзибсан ўз қучоғингни!

Ё сенинг қуёшдан тилинг қисикми?
Ўзгалар рашкидан кўрқасанми ё?
Ё кўркам қаддингдан қилдингми ҳаё?
Ё қуёш нафаси сента иссиқми?

Севишган йигит-қиз этсин, деб суҳбат
Ё чодир қурдингми уларга атай?
«Уларни бегона кўздан беркитай»,
Дея ё қилдингми ўзингга ният?

Ё бошинг эгдими ҳасрат, алам, роз?
Ё ерга йиғлайсан ўз қисматингдан?
Мунчалар кўп экан ҳасратинг чиндан
Тугамас ўтса ҳам неча қишу ёз!

— На қайғу, на ҳаё, на ўзга нарса
Қаддимни этгандир ер узра чодир.
Мард дердим қаддимни бирор баҳодир
Шу хилда умрбод эгиб туролса!

Тупроқдан ниш уриб ўсдим кундан-кун,
Қуёш нурларида ўрдим кокилим,
Ва тонг елларида яйради дилим,
Охири умримга ясадим якун:

Улгайган тупроқдан йироқлаш уят!
Шу она тупроққа айтай деб раҳмат,
Бу йўлда чексам ҳам минг турли заҳмат,
Ер узра эганман атайин қомат.

Бу менинг меҳримдир, ташаккуримдир
Камолга етказган она тупроққа.
Қўй энди, эй, дўстим, тутма сўроққа
Дея: — Қоматингни эганлар кимдир?
1956

Г И Ё Х

Асқад Мухторга

Боғ йўлин кузакда қилгандим асфальт,
Гўёки тўшалган қора беқасам.
Қуёшда ёнади товланиб ялт-ялт,
Йилтиллаб қалқийди тушиб қолса нам.

Қиш ўтди, баҳорда қарасам мундоқ,
Остидан ниш уриб чиқибди гиёҳ.
Гиёҳки ингичка, нимжон, қўшқулоқ,
Ажабо, дедиму термилдим узоқ.

Сўнг билсам шу метин асфальтни ёрган
Гиёҳнинг ҳаётга зўр меҳри экан!
О, дўстлар, бу меҳр нақадар улкан!

1958

Сен дединг бир куни, эй, тожик дўстим:
— Энг қадим халқлармиз қўшни ва сирдош,
Тоғдошмиз, боғдошмиз, сувдошмиз, қирдош,
Бу дўстлик тарихин ким биларкин, ким?

— Бу дўстлик тарихин гар қилсам баён,
Ҳайратда ёқасин тутади жаҳон.
Тарихин ёзмоққа тор келур осмон,
Етмайди гар бўлса Орол сиёҳдон!

Биз ўсиб улғайган бу она тупроқ,
Она-Ер тарихи гар қанча бўлса,
Шунчадир бу дўстлик тарихи, ўртоқ,
Бу дўстлик эртаси яна ҳам порлоқ!

16 ноябрь, 1959, Ленинобод шаҳри

Кеч эди.
Сен келдинг.
Ўтирдик икков
Энг яхши шеъримни ўқидим сенга.
Сўнг эса роялга ўтириб сен ҳам,
Бир ажиб куй чалиб, завқ бердинг менга.

Ўйлардим: роялнинг ҳар битта тори
Қалбимга туташу ундан куй олур!
Мен дедим: — Бу кимдан?
Дединг: — Глинка!
Бу куйдан руҳимга ёғди гўё нур!

Сен жўнаб кетдинг тун бўйи у куй
Руҳимда яшади тарк этмай бирдам.
О, қандай билибди менинг қалбимни
Глинка юз йиллар бундан муқаддам!

Бу кўчадан ўтганман минг бор,
 Бошқасидан фарқи йўқ сира.
 Йўл бўйида тераклар қатор,
 Охирида оқар шаршара.

Чироқлари столбаларнинг
 Қулоғида мисоли зирак.
 Турар экан оқ кулбаларнинг
 Биттасида шўх қиз Муборак.

Бодомқовоқ, бўйдор ва дуркун...
 Кўплар ҳавас қиларкан уни.
 Унинг билан танишдим бир кун,
 Йўлин пойлар бўлдим ҳар куни...

Энди менга кўринар ажиб,
 Кўпдан таниш бу оддий кўча.
 Кўнглим истар уйқудан кечиб,
 Кезмоқ уни то тонг отгунча.

Севиб қолсанг, дўстлар, юракдан
 Ўйларкансан кундуз, кечаси.
 Жуда кўркам кўринар экан
 Ҳатто ёрнинг оддий кўчаси.

Ёшлигим тонгида сени учратдим,
 Шу,— дедим,— кўкимда ёруғ юлдузим.
 Умримни гул каби қўлингга тутдим,
 Эй, умр йўлдошим, қуралай кўзим!

То катта тош йўлга чиқиб олгунча
 Озмунча сўқмоқлар босиб ўтмадик!
 Озмунча бўлмади юлдузсиз кеча!
 Барига ишонч-ла боқа олдик тик!

Энди-чи, уч ўғил — фарзандимиз бор,
 Сен — она, мен — ота, бахтиёр, мағрур,
 Умримнинг тонгидан бўлиб миннатдор,
 Истиқбол уфқига боқаман масрур!

Гар биров севгидан савол сўрсайди,
 Номингни такрорлаб, «шу бахтим», дердим,
 Мабодо яна бир умр кўрсайдим,
 Инонки, шунда ҳам сени севардим!

1960

Мен йўлга чиқаман, айрилиқ яқин,
Бу ерда қолади дўсту ёр, яқин.
Эҳ, мени кутади Мирзачўл, қирлар,
О, йигит қалбимда орзулар чақин!..

Мен йўлга чиқаман, йўлимда баҳор,
Мен йўлга чиқаман, дилимда баҳор.
Кузатиб қолувчинг бўлса қўл силкиб,
Сафарга чиқмоқнинг ажиб гашти бор!

Бундан ҳам гаштлидир қайтган чоғингда
Қаршилаб олса ёр ташна лаб билан.
Чанқоғинг қондирса ошна лаб билан
Энтикиб-энтикиб кенг қучоғингда,

1959

Кўз очиб оламга келгандан бери
Неларни кўрмади бу бошим менинг.
Озми-кўп танидим ҳаётнинг сирин,
Қирққа ҳам етибди бу ёшим менинг.

Йилдан-йил ортгирдим талай дўсту ёр,
Ҳурматлаб дедилар, «дўстим», «ўртоғим»,
Улғайдим: кўксимга бош қўйиб дилдор,
У деди: «Бахтимсан, суянган тоғим!..»

О, она, ҳеч бири эмасдур ширин
«Болам!» деб бир оғиз айтган сўзингдан!
О, она, меҳрингда қуёш яширин,
Не ажаб гул унса ҳар бир изингда!

Илк ўтган паровоз зарбидан чўлда
Саксови шохидан қумлар тўкилди.
Минг йиллик саҳронинг қулоғи битиб,
Зўр келгач, қомати мангу букилди.

Эҳтимол машинист ўғли улғайиб,
Отага ёрдамчи бўлиб ўтган чоғ,
Бўлажак келини тарвуз узатиб,
«Бўлинг, — дер, — чўлдаги шу боққа қўноқ».

Бас, дединг етганда кўча бошига,
Шу ердан қайт дейсан менга ҳар сафар...
Томчилар йилтиллаб йўлка тошида
Бўлажак шарросдан берарди хабар.

Соябон узатиб, тутиб кет, дедим,
Уялиб бўлса ҳам олдинг қўлингга.
Сўнг отдим жадаллаб ёмғирда одим,
Гоҳида кўз ташлаб сенинг йўлингга!

Шу куни ёмғирга тоза ивидим:
Устингдан сув қуйсанг бунчалик бўлмас!
Лекин сен: «Бечора, ивигандир!» деб,
Кўнглингдан ўтказган бўлсанг мени, бас!

1960

Тупроққа беланиб боғ кўчасида
Ҳаммомпиш ўйнаган чоғим эсимда.
Эртакка тўймасдан ёз кечасида
Кундузи қўймаган чоғим эсимда.

Еттига етмасдан тушган тишимни
Мўъжиза топгандай сўзлайман ҳамон.
Мақтабга илк марта борган қишимни
Кечаги кун каби эслайман ҳамон.

Ариқда оқизоқ қилиб нонимни
Ивитиб еганим йилни эслайман.
Муҳаббат маст қилиб ўсмир қонимни,
Илк марта узганим гулни эслайман.

Илк бўса мазаси лабда қолгандай
Тамшаниб қўяман баъзан ҳали ҳам...
Жанг қилган йилларим эсимда шундай,
Эсимда тутунга бурканган олам!

Ҳаммаси, ҳаммаси эсимда мутлоқ,
Ҳаммаси юракда мисли ўчмас чўғ!
Ва лекин сочимга оқ оралаган чоғ,
Рост айтсам, дўстларим, ҳеч эсимда йўқ.

Ереван, 1959

Боғ кездим: атрофим чаман-чаман гул,
Ҳидига маст бўлиб бир-бир кузатдим.
Бир қизил раъноси бўлди-ю маъқул,
Узмоқчи бўлдим-да, қўлим узатдим.

Оқ тушган сочимни кўрди-ю боғбон
Одоб-ла қайтарди гулдан қўлимни.
— Қўй, тегма!— деди у,— ҳў... аллақачон
Сен узиб бўлгансан севган гулингни!

1959

Ҳовлида ўсарди бир туп оқ ўрик,
Энг пастки шохга ҳам етмасди қўлим.
Бир сакраб қўярдим қилиб болалик
Шу ўрик тагига гар тушса йўлим.

Болалик ел каби ўтди беармон,
Сочимга оралаб қолибди оқ нур...
Оқ ўрик ҳовлида ўсади ҳамон,
Ҳамон у кўркидан масрур ва мағрур.

Қўлларим етади энди шохига,
Шохларин эгаман истаган чоғда.
Ва лекин болалик қувноқ чоғига —
Қўлларим етмасдан ҳайронман доғда.

1959

О, жонон, чиқибсан лола тергани,
Лоладай юзинг ҳам гул-гул очилган.
Лабларинг қирмизи гулни қочирган,
Лолалар бағри доғ сени кўргани.

Мунча ҳам лолага ўч бўлмасанг, ёр,
Кўксингга дасталаб босмасанг мунча!
Тушингга кирдими лола бу кеча!
Боқ, гуллар кўксингга қилур ифтихор!

Шу даста лоладай менинг ҳам бошим,
Қошқийди, кўксингга босилса бир бор!
Ўзимни санардим мангу бахтиёр,
Ва сени дер эдим: — Бахтим, қуёшим!

СЕН ТАЪНА ҚИЛАСАН...

Сен таъна қиласан, ўлканг иссиқ деб,
Онанинг бағри, айт, бўлурми соғуқ?!
Кўрсайдинг навбаҳор ёйганида сеп,
Кўрсайдинг мевалар пишганда тўлиқ.

Гар иссиқ бўлмаса, қоп-қора чарос,
Айт ўзинг, рангини қайдан оларди?
Гар иссиқ бўлмаса, чўгир, ананас —
Ширини тилингни қандай ёрарди?

Гар иссиқ бўлмаса, яхна кўк чойнинг
Қадрига унчалик етмасдинг сен ҳам.
Гар иссиқ бўлмаса, ўйноқи сойнинг
Бағрига ўзингни отмасдинг сен ҳам!

Гар иссиқ бўлмаса, юксак дарахтда
Сен севган лайлак ҳам топмасди ўрин.
Гар иссиқ бўлмаса, пишмасди пахта,
Мевалар унчалик бўлмасди ширин!

О, Сибирь гўзали, иқболи порлоқ,
Рост айтдинг: кўп иссиқ ўлкаминг ёзи.
Инонки, ўлкамдек қалбим ҳам қайноқ,
Инонки, севгимдан бўласан рози!

1959

Саҳродан борардим ёлғиз бир ўзим,
Бир гўзал чечакка назарим тушди.
Севинчдан чарақлаб яшнади кўзим
Ва чечак бандидан қўлларим қучди.

Шу маҳал у тилга кирди-да, деди:
— Уз, инсон, тортинма, уз, майли, сўлсам!
Саҳрода ўсгандан, оҳ, кошки эди,
Инсонлик боғларда бир гиёҳ бўлсам!

Сен кетдинг кузда, қолдим кузатиб,
 Ёлғиз бир ўзим.
 «Омон қайт!» дедим қўлим узатиб,
 Кўзингда кўзим.
 Ұзим қолдиму юрагим сенинг
 Измингда кетди.
 Орзу-умидим, тилагим, сенинг
 Кўзингда кетди.
 Қайтар чоғингни кутдим интизор,
 Кўзим тўрт бўлиб.
 Шаҳардан қайтдинг айна навбаҳор,
 Қалбинг ёт бўлиб.
 Ұзинг ўша-ю, кўзинг ўша-ю,
 Юрагинг бошқа.
 Кўнглингда аста қўлим солсам, у
 Ухшайди тошга!..
 Лекин сен менинг қалбимни қайтар,
 Қайтар ўзимга!
 Кейин кўринма, эй, севги сатар,
 Асло кўзимга!

Мақоминг мунча ранго-ранг экан
 Ҳой, ўйинчи қиз! Ҳой, ўйинчи қиз!
 Хишча белларинг хивичдай эгиб,
 Чилвир сочларинг ерларга тегиб,
 Камон қошларинг чимириб, сузиб,
 Гоҳо ўтириб ва гоҳо кезиб,
 Шўх йўрғалайсан,
 мисли тўрғайсан,
 Ҳой, ўйинчи қиз!
 Ҳой, ўйинчи қиз!
 Йўқ, йўқ, ўйинмас, мен хато қилдим,
 Гўё ажойиб эртақ сўйлайсан,
 Гўё чеки йўқ ўйлар ўйлайсан,
 Гўёки тилсиз қўшиқ куйлайсан.
 Ҳой, ўйинчи қиз!
 Ҳой, ўйинчи қиз!
 Рақсингда ҳаёт, муҳаббат бордир,
 Рақсингда юрак, матонат бордир,
 Рақсингда висол ва нафрат бордир,
 Рақсингда ором ва роҳат бордир,
 Ҳой, ўйинчи қиз!
 Ҳой, ўйинчи қиз!
 Ҳой, ўйинчи қиз!
 Ҳой, ўйинчи қиз!
 Ҳой, ўйинчи қиз!
 Ҳой, ўйинчи қиз!
 Ҳой, ўйинчи қиз!
 Ҳой, ўйинчи қиз!

1959

Сен дединг бир куни бошимга боқиб:
Саратон кезида тоққа ёғмиш қор!
Мунчалар бераҳм бўлмасанг, дилдор,
Мунчалар қийнадинг рашк ўтин ёқиб!

Чиндан ҳам ҳақинг бор тегишсанг, кулсанг,
Чиндан ҳам бошимда соч эмас, оқ қор.
Ҳаммаси бир кунда эриб кетар, ёр,
Сен бахтим кўкида бир қуёш бўлсанг!

1960

Боққа чорладинг, эй иқболи ҳур,
Хўп дедим дарров.
Кулиб дедингки, энгашиброқ юр,
Кўрмасин биров.

Бошлаб бординг-да қулупнайзорингга,
Дединг: — Қани, ол!
Кўз ташлаб олиб ўнгу сўлингга,
Дединг: — Бемалол!

Боқар қулупнай чўғ бўлиб ёниб
Барглар оралаб.
Сен турдинг кулиб, мен едим қониб,
Роса саралаб.

Баъзида менга териб тутдинг-да,
Дединг: — Яхшими?
Мен дедим: — Асраб ўз хилватингда
Қўйганинг шуми?

Кўзимдан кўзинг олдинг-да, дарров
Қададинг ерга.
Қизариб кетдинг кўргандек биров,
Ва ботдинг терга.

Энди англасам бир имо экан
Уша учрашув.
Сени эсласам кўзим ёнаркан,
Юрак этар «шув!»

Уша учрашув нақшдир қалбимда,
Эй, гўзал дилдор!
Тутган қулупнайинг таъми лабимда
Ҳали-ҳали бор!

Ундай ширинин, ўйлаб қарасам,
Емабман кейин.
Уша боғчани юзга кирсам ҳам
Унутмоқ қийин!

1960

СЕНИ СЕВДИМ

Сени севдим жону дил билан,
Сени севдим, бўлмадинг иқрор.
Сени севдим, ширин тил билан
Қиё боқиб ўтмадинг бир бор!

Йиллар ўтди, ўтди ёшлик ҳам,
Тинди қалбда жўшқин урган қон.
Қалбим титрар ҳамон эсласам,
Ҳамон бордир кўнглимда армон!

Сендан олдин умрим тугаса,
Сен борсанки, демак, тирикман.
Ҳеч ишонма у ўлди деса,
Ҳаётингга доим шерикман.

Йўлларингда чечак учраса,
Яшнаб турса, бил, ўша менман.
Боғларингда чаман барқ урса,
Нур уфурса, бил, ўша менман.

Эрта баҳор келиб қалдирғоч
Салом деса, бил, ўша менман.
Баҳор қадаб бошингга гултож,
Еллар эсса, бил, ўша менман.

Чанқовингни қондирса булоқ
Бағрин очиб, бил, ўша менман.

Тунлар йўлинг ёритса чироқ
Шуъла сочиб, бил, ўша менман.

Кетолмайман ҳеч сендан йироқ,
Инонма сен менинг қабримга!
Аслида мен севган кунимоқ
Кўмилганман сенинг қалбингга!

Ереван, 1959

Сени кўрсам рашким келади
Асрларнинг гувоҳи, чинор.
Балки бағринг сирга тўладир,
Балки битмас ҳикоятинг бор!

Асрлардан асрга салом
Олиб ўтган улкан ёшинг бор.
Булутлардан оқ попоқсимон
Кийиб олган нурли бошинг бор.

Баҳор келса атир улашиб,
Яна ҳуснинг очади жамол.
Ҳафта бўйи қолур адашиб
Қучоғингга бир кирган шамол.

Сен солганда бошларга соя
Саратонни унутар киши.
Бағринг гўё бир симфония
Унда сайрар минг ҳаёт қуши!

Мунча сахий, мунча кўркамсан,
Мунча савлат тўкиб турмасанг!
Мунча мағрур, мунча улкансан,
Мунча узоқ умр кўрмасанг?!

Сендай умр кўрсайдим кошки,
Кошки қилсанг сабабин ошкор...

Сени кўрсам келади рашким
Юз йилларнинг сирдоши, чинор!

Чинор деди: нега тутай сир,
Тўғри, ёшим уч юздан ўтган.
Менга узоқ умр бахш этган
Она-Ерга бўлган меҳримдир!

ҚУШНИ ҚИЗ

Мен сени биламан, гўзал, лобар қиз,
Гоҳида чиқасан китоблар сўраб.
Гоҳида учратиб кўчада ёлғиз
Нотаниш кишидек ўтасан қараб.

Таънага ўрин йўқ — кўздай қўшнисан,
Фақат сен «аъзосан» кутубхонамга.
Сен кирсанг нур тўлар азиз хонамга,
Сўнг билсам китобга чиндан ташнасан.

Китоблар танласам магазин кириб,
Кўзларим ўнгида турасан ўзинг.
Гўёки ёнимда ўйнатиб кўзинг
«Шуни ол!» деясан маслаҳат бериб.

Гоҳида чиқасан: кўлингда китоб,
«Боплагги! Чин ҳаёт!» — дейсан қувониб.
Ўзгасин танлашга тушасан ёниб,
Гўёки кўзингда порлайди офтоб.

Бугун ҳам китоб деб чиқдинг, азизим,
Аксига бўлмади сенбоп бир китоб.
Айт гўзал, юзларинг эдимиз офтоб,
Унга тик боқолмай бошим эгдим жим?

Хонамдан хўрсиниб чиқдинг китобсиз,
Ортингдан мен олдим чуқур бир нафас.
Оҳ, билсанг эди сен, бу гал китобмас,
Бу гал юрагимни олиб кетдинг, қиз!

ЕР КЕТИБ

Ер кетиб, ортидан қараб қолибсан,
Қуралай кўзингда ҳалқа-ҳалқа ёш.
Қалбингда бемаҳал алам солибсан,
Қалбингни ёритмас ҳаттоки қуёш!

Муҳаббат нур бўлиб қалбни ювмаса,
Айт, унинг қадрига етарми киши!
Қўй, дўстим, ўксима, агар севмаса
Ортига қайтмасдан кетгани яхши!

1960

ҚАЙЛАРДА ЮРИБСАН, ДЎСТИМ!

Жанг бўлган ерлардан ўтиб борардим,
На битта окоп бор, на битта хандоқ.
На тешик бир каска, на бир ўрам сим,
На гильза, на патрон, на синиқ қўндоқ!

Бу ердан йилларнинг ижодкор қўли
Йўқотган урушнинг қонли изини.
Бу ерда барқ урар тинч ҳаёт гули,
Бу ерда ҳур сезар ҳамма ўзини...

Жанг бўлган ерлардан ўтиб борардим,
Баданим зирқираб кетди ногаҳон:
Медальон!

Бир зумга беҳушдек қолдим,
Ўйимда жонланди томчи иссиқ қон!

Қўлимга олдим қўлимни лекин
Куйдириб олгудек иссиқ туюлди,
У қонли йилларнинг даҳшати секин
Фикримга қўрғошин бўлиб қуюлди.

О, уни танидим: окопдош эди,
Ўт бўлиб ёнарди жангу жадалда!
Энг оғир дамларда у сафдош эди,
Энг оғир дамларда берарди далда.

У қўйиб ўз жонин ўлимга гаров
Ўлимдан қутқарган бир куни мени!

Номини эшитса титрар эди ёв,
Жонидан севарди туққан элини!

Қайларда юрибсан, бормисан омон?
Наҳотки, бағрига олган совуқ ер?
«Йўқ! Йўқ! Йўқ! У тирик!

Тирикдир ҳамон,
Яшаши шарт унинг!» — қалбим шундай дер.

«У тирик! Медальон тушиб қолган, бас!
Жанг чоғи энг олдда борганисимон
Илк сафда ҳозир ҳам борур бегумон!
Бошқача яшаши сира мумкинмас!»

Шу қирда, шу элда сенинг нафасинг,
Қайларда юрибсан, о, дўстим, ўзинг!

О, менга отма, қўй, таъна тошини,
Мунчалик япасқи бўлиб ўсдинг, деб.
Мунчалик ёшлиқдан кериб тўшингни,
Атрофга саноқсиз қўлинг чўздинг, деб.

Нимамга кеккай кўкка бўй чўзиб,
Қоматим бўлмаса кўз-кўз қилгудай!
Мевалар қилмасам, болалар узиб
Хомакдан талашиб, севиб егудай!

На менинг баргларим кўм-кўк ва кўркам,
На баҳор чоғлари хушбўй гуллайман.
На мени тарашлар севиб бир одам,
Шу сабаб шохларим ёнга йўллайман.

Шу сабаб ёйилиб ўсганман роса,
Унгандир кўп қалин шохлар поямдан.
Баҳр олсин кишилар, жилла бўлмаса,
Саратон кезлари қуюқ соямдан.

МЕВАЛИ ДАРАХТ

(Диалог)

— О, дўстим, қайғуга ғарқ бўлгансимон
Мунчалар қуйида бошинг ҳамиша?
Сен учун бегона бўлганми осмон!
Бошингни кўтариб юрсанг-чи, пича!

— О, дўстим, кеккайсанг ким яхши деяр,
Мағрурлик кўчасин, бил, боши беркдир.
Бил, дўстим, мевасиз дарахт кеккаяр,
Мевали дарахтнинг боши эгикдир.

ГОМЕРНИ УЌИБ...

Сен дединг бир оқшом Гомерни ўқиб:
— Айт, шоир, чинданми Гомер кўр бўлган?
Мен дедим ҳайратли кўзингга боқиб:
— Ҳа! Аммо қалбида минг кўз, нур бўлган!

1960

БЕ Т О Н

Сен бетон қуярдинг, мен назар солдим:
 Меҳринг ҳам қоришиб кетарди бирга!
 Зўр бино тушади худди шу ерга...
 О, сенинг касбингга кўп қойил қолдим.

«Тўрт қават бўлади», дединг очиб лаб,
 Юзингда кезарди ишонч ва виқор.
 Бешни ҳам кўтарар ушбу пойдевор,
 Сифатин кузатиб, кўрсам чамалаб.

О, шоир! Сенинг ҳам ёзган шеъринг
 Шу бетон сингари қуйма, пухтами?
 Ҳар сатр, ҳар бандда қалб омуктами?
 Ҳар бетга томганми пешона теринг?

1960

Шеърим тугаган замон қошимга
 Келдинг-да, сен дединг: — Кўнглинг тўлдимми?
 Салқин ел теккандек бўлди тўшимга,
 Ҳамон сал титрарди торимнинг сими?

Қувондинг кўзимда мамнунлик кўриб,
 Ва дединг: — Айт, яна қандай орзунг бор?
 — Кошқийди бир байгин севиб кўчириб,
 Қиз севган ёрига этсайкан ёдгор!

1959

КЕЛ, ЖОНИМ, БҮСТОНИМГА!

Кел, кел, жоним, бўстонимга,
Бўстон эмас, ўз ёнимга.
Ишқинг мени мафтун этмиш,
Жабр қилма ёш жонимга.

Ишқинг сенинг ошу ноним,
Умид орзу ва армоним.
Йўлларингга кўзим муштоқ,
Кел, азизим, кел, кел, жоним!

Гул очилган баҳорда кел,
Шом бўлмаса, наҳорда кел.
Майли, ёзда вақт топмасанг,
Чана ҳайдаб қиш-қорда кел!

Сенинг келган кунинг, эркам,
Менинг учун бўлур кўклам.
Мирзачўлнинг фаслларин
Ёмони йўқ, бари кўркам.

Кел, кел, жоним, бўстонимга,
Бўстон эмас, ўз ёнимга.
Боғ тўрида шоҳсупам бор
Йўқлаб келган меҳмонимга.

СОҒИНГАНДА

(Қўшиқ)

Ҳў кўринган у тоғмикан,
Ўртаси гул-гул боғмикан,
Чўлга кетган ёргинамнинг
Тани жони, оҳ, соғмикан?

Тоғ ёқалаб борсаммикин?
Боғ ёқалаб борсаммикан?
Қучоқ очиб қарши олса,
Қошларида қолсаммикин?

Қошларида қолар бўлсам,
Боқиб-боқиб толар бўлсам,
«Кел, ортиқча қийнама, ёр,
Севар бўлсанг тўй қил!» десам.

Бўз ер очсак бирга-бирга,
Қора сочим тегиб ерга.
Манглайини артиб қўйсам
Ботганида қора терга.

Кут, ботирим, чиқдим йўлга,
Умид-орзум туғиб дилга.
Севгимни ҳам олиб кетдим,
Сен яшнатган бўстон чўлга.

**Анжир пишган боғларингга олма отсам майлими?
Рўпарамдан ўтиб қолсанг, сўзлар қотсам майлими?
Олма отмоқ баҳонадир, муддаойим сен ўзинг,
Юрагимга ўт ташлаган ўтган баҳор шўх кўзинг!**

**Чигитингни экиб бердим ўшанда, ёр, дўндириб,
Ишлов бердим, ўнг чаккамга чуст дўппимни қўндириб.
Куз келганда бункеримни бўшатгансан ўзгинанг,
Қулоғимда: «Яшанг, ака!» деган ширин сўзгинанг!**

**Шундан бери қайга борсанг, кўзим бўлар йўлингга,
Утга ташла, сувга оқиз—ихтиёрим қўлингга!
Не сабабдан севдинг дея сўроқ этма, эй жонон,
Юрагингда баҳор кўрдим, кўзларингда саратон.**

**Юрагимнинг кўзи бор, эркам,
Сени топди минг қиз тўпидан.
Рост! Рост, дея тасдиқласанг ҳам,
Йўқ! Йўқ, дейсан қалбинг тубидан.**

**Сени қандай танлаб олди, айт,
Юрагимнинг кўзи бўлмаса!
Сени қандай севиб қолди, айт,
Агар айтар сўзи бўлмаса!**

ГУЛНИНГ ИЗОҲИ

О, менинг тиканим ўткирдир чиндан,
Чиндан ҳам бетикан бўлмайман сира.
Фақат бир илтимос қилайин сендан,
Дўстларга шу сўзим етказсанг зора.

Тиканим қаҳримдир, айшини чоғлаб,
Қадримга етмасдан узган кишига.
Тиканим ботмайди севиб, ардоқлаб,
Ҳурматлаб ким мени тақса кўксига!

Ким кўрмиш севганга бир тикан раво!

ҚУШНИМНИНГ МУШУГИГА

(С. Есенинга ўхшашма)

О, мушук, нақадар думларинг бароқ,
Бир шарпа сездими дарров бўлар динг.
Кўзларинг тунлари гўё қўшчироқ,
Ўзингга ярашар ўсиқ мўйловинг.

Меҳмонлар келганда қошига бориб
Эркалик қиласан «миёв»инг чўзиб.
Юнгингни силаса қўлига олиб,
Хуррагинг отасан кўзларинг сузиб.

Меҳмонлар ичида бир жонони бор,
Шу жонон ишқида кўпдан бедорман.
Бир оғиз сўзига муштоқман, зорман.

Умрбод бўлардим сендан миннатдор
Шу жонон келганда мен учун, эй, Мош,
Бир марта, оҳ, қўйсанг тиззасига бош!

Мен сени мақтамоқ бўлдим-да, гўзал,
Минг турли сўзларни олдим қаламга.
Узимча тасвиринг чиздим муфассал,
Гўёки ҳайкалинг қўйдим оламга!

На кўзинг қолди-ю, на хинча белинг,
На чилвир сочларинг шивир-шивири...
Кўзларим тўрт бўлиб кутади йўлинг
Жамолинг тасвири битгандан бери.

Бир маҳал кўриндинг қуёшдай болқиб,
Нақадар ҳаётбахш ҳар битта сўзинг!
Мен энди иқрорман ҳуснингга боқиб,
Шеъримдан мин марта гўзалсан ўзинг!

«Севганинг ким ўзи?» — беришса сўроқ,
Мақтаниб дебсанки: «Азамат йигит,
Қарашда лочину, қудратда бургут,
Елкаси кўтарар қулаб кетса тоғ!
Чўлларда яратган чаман боғлар у!»
— О! Мунча кўкларга кўтардинг, эркам!..
Азамат, деб мени қийнама кўп ҳам,
Юз тоғдан оғирдир бир кичик қайғу!

Гул, дединг, йўлингда яратдим бўстон,
Сув, дединг, чўлларда оқиздим дарё.
Сев, дединг, ишқингда фидо дедим жон,
Боқ, дединг, кўзимдан нур олди дунё.

Ёр, севгинг ҳамиша йўлимда чироқ,
Мафтунинг юрагин ўртама кўп ҳам!
Бошқалар тош отса билинмас, бироқ
Мен учун оғирдир сен отган чўп ҳам!

Севгимдан гумонинг бордир, биламан,
Бу балки бир марта тилинг куйгандан.
Боғ десанг йўлингда яратай чаман,
Бу бари мен сени жондан суйгандан.

Инонки, гар сени севмасам жондан
Сен босган ҳар тошни бир ўпармидим!
Мен сени ардоқлаб ғубордан, чангдан
Йўлингга ҳар куни сув сепармидим!

Гар жондан севмасам ҳар шому сабо
Йўлингга интизор боқарми кўзим?
Ўл, десанг, ўлимга тайёрман,
аммо
Севгимга ишонсанг басдир, азизим!

Иккимиз кезардик боғни ёнма-ён,
Ҳар гунча боқарди бизга кўз сузиб.
Ажойиб бир гулни кўрганим замон
Мен дедим: — Шу гулни берайми узиб!

«Увол!» деб рад этдинг.

Мен қолдим ҳайрон.

Мунчалик раҳмдил бўлмасанг, киши!
Бу ерда чарақлаб тургандан, инон,
Кўксингда қовжираб сўлгани яхши!

Илк марта мен сени сеvgанлигим рост!
Қалбимда жўш уриб сеvgи, эҳтирос
Йўлингни кутардим кунда интизор.
Аммо бу кутишим бергандек озор
Сен ўтиб кетардинг, ёр, чимириб қош,
Менинг-чи, кўзимдан тирқирарди ёш...
На чора! Тақдирнинг ҳукми шу экан!
Қалбимга ботганча қолди у тикан.
Ёнидан жой олди ўзга бир жонон,
Аммо сен яшайсан кўнглимда ҳамон.
Ҳамон бор дилимда жароҳат изи,
У сени эслатар келганда кези...
«Қани, шу яранинг изини кўрсат!»
Деб мендан сўрасанг топиб бир фурсат,
Кўрсатиш, албатта, менга оғирдир...
Боқ бунга,

буларда ўхшашлик бордир:
Бу яра фронтдан, илк жангдан ёдгор
Бу яра изи ҳам ўчмайди зинҳор.
Фарқ шуки, бу жангда чиққанман ғолиб!
Сен берган ярадан қолганман нолиб...

Бахт етаклаб келди ёринг остонангга, ёр-ёр,
 Бахт қуёши шуъла сочган пешонангга, ёр-ёр,
 Бахтли ёшлик тантанаси — тўй кечаси, ёр-ёр,
 Байрам руҳи билан яшнар ёр кўчаси, ёр-ёр.

Қанча қўшиқ, ялла айтсак тўйингда оз, ёр-ёр,
 Йўлларингда нур пояндоз, гул пояндоз, ёр-ёр.
 Севги билан қовушганлар умри бақо, ёр-ёр,
 Бизнинг юртда инсон азиз, ҳур, бебаҳо, ёр-ёр.

Озод инсон меҳнатидан юрт ободон, ёр-ёр,
 Ер юзидан энг кўркем юрт бизнинг Ватан, ёр-ёр.
 Ватанимиз шарафига жонлар фидо, ёр-ёр,
 Шухратини йиллар куйлар, бўлмас адо, ёр-ёр.

Сувга боқдим, олиб кетди ўйларимни,
 Шамол келиб юлқиб кетди куйларимни.
 Рўпарамдан бир қиз ўтди — қирқ кокилли,
 Деган каби: «Кўриб қўйгин бўйларимни!»

Қадди расо, ўзин эса ғунча дейсан,
 Истарасин иссиқлиги кунча дейсан.
 Кўзларининг порлашини кундуз десанг,
 Қошларининг қоралигин кеча дейсан.

Меҳр қўйиб, шу жонони севсаммикан?
 Деса агар: «Тенгиммассан, бўлма тикан»,
 Утиб кетган қирчиллама ёшлигимнинг
 Орқасидан йўрға миниб қувсаммикан?

Йўрға миниб қувардиму етолмайман,
 Йўллар олис, тоғлар баланд — ўтолмайман.
 Майли, соғ бўл, бахтиёр бўл, эй жонона,
 Зўрлаб севгинг этагидан туютолмайман!

1959

Мен шоирман. Истайманки,
Шеърларим бўлсин китоб.
Ҳар ўқувчи йўлларини
Ёритсин у мисли офтоб.

Майли, ишчи қора мойли
Қўлларида тутсин уни;
Майли, сувчи тўлин ойли
Кечалари титсин уни;

Майли, чўпон тизма тоғли
Яйловларга олиб кетсин;
Майли, сапёр поход чоғи
Тўрвасига солиб кетсин;

Майли, ҳали ҳарф танимаган
Бола бузиб ўқиса ҳам;
Майли, уни манман деган
Зўр танқидчи бўш деса ҳам;

Лекин сатанг эрмак қилиб
Ўқишига розимасман.
Меҳнат севмас ёдлаб келиб,
Гар мақтаса, рост демасман!

5 декабрь, 1960

Тоғлардан шилдираб оққан ирмоқлар
Қорликлар саломин олиб келади.
Майсадан кўк нуқра тутган қирғоқлар
Баҳорга ташаккур айтган бўлади.

Майни ҳам етаклаб келади баҳор,
Қўйнида ранго-ранг, қучоқ-қучоқ гул.
Кўзида саратон ҳарорати бор,
Лабида табассум, дейди: — Сен ҳам кул!

Қирда ҳам, тоғда ҳам баҳор нафаси,
Пахтакор водийда мағрур кезади.
Баҳорни етаклаб пахтакор ўзи,
Баҳорга кундалик режа тузади!

Баҳорнинг бир куни куздай салмоқли,
Ҳафталар юқини тутар кифтида.
Баҳорнинг ҳар они мойли, қаймоқли,
Олтин бор, гавҳар бор ҳар бир кафтида!

Баҳорда улғайиш, яшариш, униш,
Баҳорда камолот, севги, тинчлик бор.
Тинчликнинг ишқида ўртаниш, ёниш,
Ватандош дўстимда шонли ифтихор.

Баҳор бу май демак, май эса мағрур —
Инсоннинг ақлига, кўркига кўрик.
Инсоннинг ақлида қуёш қадар нур,
Ер қадар сахийлик бор, сувдек мўллик!

Ихтиёр этаркан, ой ерга тушиб,
Сув кўкка шилдираб оқмоғи мумкин.
Ихтиёр этаркан, қуёшга учиб,
У ердан денгизга боқмоғи мумкин.

Ихтиёр этаркан, уришқоқ зотни
Умрбод тизгинлаб қўймоғи мумкин.
Ихтиёр этаркан, бу коинотни
Билай деб тарвуздай сўймоғи мумкин.

Мен инсон идроки, истаги, кучи,
Қалбига ишониб, жондан мафтунман.
Аминман, бузилмас дунёнинг тинчи,
Аминман, соврилмас кўкларга чаман!

Аминман, инсоннинг идроки ғолиб,
Бу жаҳон бурканар нурга, чечакка.
Бу жаҳон кундан-кун яшнаб, юксалиб,
Мардона боқади соф келажакка!

Боқ, ана, ўтмоқда музаффар парад,
Ўтмоқда тинчликнинг метин қатори.
Ўтмоқда келгуси — ҳу, кичик Марат,
Ғалаба байроғин тутиб юқори!

Ўтмоқда бахтини жангларда сақлаб,
Меҳнатда тобланган оқ сочли авлод.
Ўтмоқда ёшлигин севиб, ардоқлаб,
Истиқбол эгаси навқирон ҳаёт.

Парадда кўраман яшаш кўркини,
Балоғат кучини, баҳор шодлигин.
Ишонч-ла кўраман башар эркининг
Ва тинчлик ҳуснининг абадийлигин!

Қалбимдан қувониб дейман ҳайқириб:
— Яшасин бу тинчлик, инсон ва кўклам!
Жаҳон дер фикримга акс-садо бериб:
— Амин бўл, бу тинчлик бузилмас ҳеч ҳам!

1960

Гар менинг умримдан савол сўрасанг,
Кўп узун изоҳга ўрин йўқ, дўстим!
Баҳорда туғилдим, баҳорда ўсдим,
Баҳор деб фронтда қилдим қонли жанг!

Баҳорда улғайдим, баҳорни куйлаб,
Баҳорли ҳаётда умр кечирдим.
Нимани ҳис этса бу баҳорий қалб,
Баҳорий руҳ билан оққа кўчирдим.

Шу учун гул, севги шодлик қўшигим,
Шу учун ҳаминша олчи ошигим!

1960

БУ — УША ТАНИШ ЕР

Бу ердан ўтганман солдат чоғимда,
Ҳар онни ўлимга қўйиб бир гаров.
Эркимга қасд қилиб, сўлу соғимда
Даҳшатдан қон қусиб, ўқ узарди ёв!

Зарбимдан титрарди тоғу тош, осмон,
Боғларнинг кўркидан қолмаган нишон.
Тупроққа қоришган гул, чечак, инсон,
Қон билан, жон билан олинарди шон!

У йиллар даҳшати, дўстим, беқийёс,
Номи бор, ўзи кул қишлоқлар кўрдим.
Кўмирдек қон-қора бошоқлар кўрдим,
Ҳар бири дер эди: қасос ол, қасос!

Илондек тўлғаниб кетган сўқмоқлар,
Қон сачраб тусини йўқотган чечак;
Баҳорда бемаҳал сўлган япроқлар,
Кўприги портлаган мунгли шаршарак;

Бомбадан йўл узра қулаган харсанг,—
Ҳаммаси ҳали ҳам эсимда шундоқ.
Эсимда қуёшни тўсган тутун, чанг,
Гўёки ҳали ҳам куйдирар димоғ!

Эсимда: мурдалар устидан ҳатлаб,
Заъфарон боғлардан ёв қувиб юрдим.
Зўр эди ирода, ишонч ва матлаб,
Офарин, барига дош бердинг, юртим!

Бу ердан ўтганман солдат кезимда:
Бу — ўша таниш ер, ўша куйган боғ,
Ўша йўл, ўша қир, ўша кул қишлоқ!
Қувончдан нур кезар энди юзимда.

Ўнгим гул, сўлим гул, гулзор ҳамма ёқ,
Барқ уриб яшнаган ўзга бир олам!
Ранго-ранг гуллар дер: менга тўйиб боқ,
Ва аммо унутма у йилларни ҳам!

Қай юртда, қай боғда ўсмангиз, гуллар,
Мен сизни севаман жонимдан ортиқ.
Истардим: гулларга бурканса йўллар,
Гулларга ғарқ бўлиб яшасин эллар!

Истардим: ҳей гуллар, энди ҳеч тўзманг,
Ҳуснингиз тўсмасин ҳатто ғубор, чанг!
Кишилар! Кишилар! Гулларни босманг!
Босишга қўйманг!

1961

Дарёга ярашар ҳайқириб оқмоқ,
 Қўлларнинг ҳуснидир сокинлик, сукут.
 Узукка кўз учун яралган ёқут,
 Арининг ишидир пайт топса чақмоқ,
 Тинимсиз қайнамоқ чашма учун хос,
 Бургутнинг хислати юксакда парвоз.
 Мабодо сўрасанг инсонлар бурчин,
 Инсонлар яралган яхшилик учун!

1963

Қаршимиздан сой чиққанда,
 Кеч деган — сен, кечган менман.
 Меҳринг қўшиб ол шаробни
 Ич деган — сен, ичган менман.

Муҳаббатнинг ғам-ғуссасин
 Сотган — сенсан, олган менман.
 Ғаму ҳижрон саҳросидан
 Кетган — сенсан, қолган менман.

1965

У кетгандир сени ташлаб йироққа,
 Қўй, уринма, парвонадек чироққа!
 Қанотингни куйдирасан бекорга,
 Ким етибди зўрлик билан дилдорга!
 У осмонда, сен — ердаги нарсасан,
 Сен ўзингга ўз ёнингдан тенг қидир!
 Оғу тўла нақшли олтин косадан
 Асал тўла сопол товоқ яхшидир!

1966

Мени эсла, ташвиш тушса, бошингга,
 Мени эсла, оғу томса ошингга;
 Мени эсла, гар адашсанг йўлингдан,
 Мени эсла, бахтинг учса қўлингдан;
 Мени эсла, гар эшитсанг шум хабар,
 Гар олдингда турса олис, зўр сафар,
 Мени эсла, дўстинг ташлаб кетганда,
 Номардлардан меҳру шафқат кутганда;
 Лаббай, дея мен қошингга борурман,
 Елка тутиб, ёнгинангда турурман.
 Йўлда йўлдош,
 Ишда қўлдош бўлурман,
 Оғир юкинг бир томонин олурман!
 Қўзғалмасман яхши кунинг келгунча,
 Яхшилигин амин бўлиб билгунча!
 Лекин...
 Яхши кунлар эсламасанг, майлига,
 Ойдин тунлар эсламасанг, майлига.
 Майли, айтма, ҳатто орзу тўйингга,
 Ойда бир бор келмай эсу ўйингга,
 Зарра қадар, ишон, гина қилмасман,
 Бу гинани ўзимга эп билмасман.
 Сенга меҳрим бирдай бўлур ҳамиша,
 Гарчанд кўнглим нозикликда бир шиша!

1966

ЕШЛИК МАДҲИЯСИ

О, ёшлик йиллари, ўчмас чироғлар,
Истиқбол уфқида мангу порлоқсан.
Сен билан баркамол бўз ерлар, боғлар,
Дарёга туташган жўшқин ирмоқсан!

Куйларга монанддир сенинг овозинг,
Чаманлар кўркига бастинг ярашиқ.
Эй, ёшлик! Қуёшдан буюқдир кўзинг,
Ҳуснингга ҳаётнинг ўзидир ошиқ!

Сен агар истасанг, бахту ҳуррият
Тонг каби кўчади элдан элларга.
Қон, қирғин йўқолиб абадулабад,
Нур бўлиб оқади тинчлик дилларда!

Оналар қаддини ғам-алам букиб,
Сочига тушмасин десанг бевақт оқ;
Гўдаклар кўзидан маржон ёш тўкиб,
Заъфарон бўлмасин десанг ол ёноқ;

Лаблардан кетмасин кулги, табассум,
Кўзларни яшнатсин атлас жилоси;
Гулзордан ўчмасин муқаддас изим,
Синмасин ёт қўлда машшоқнинг сози;

Севгининг ҳаётбахш ёрқин тонгини
Айрилиқ зулмати босмасин десанг;
Нур билан янграган яшаш бонгини
Бомбалар портлаши тўсмасин десанг;

Эй, ёшлик, кўз-кўз қил музаффар азминг,
Истиқбол уфқида лочин бўлиб боқ.
Келажак — тинч ҳаёт сенинг измингда,
Ҳар кўзинг бу йўлда бўлсин бир маёқ.

Эй, форум, омонлик байроғин кўтар
Беш қитъа уфқида ҳилпираб турсин!
Замину замонлар баралла кўрсин!
Башарни ҳамиша тинч меҳнат кутар!

1961

Кеч кирди.
 Ел турди. Уфқда қуёш —
 Гўёки ногаҳон эзилган анор.
 Елларнинг амрига райҳон эгиб бош,
 Мудраган булутдек оғир солланар.
 Кеч кирди.
 Кеч кирди қора шол тутиб,
 Қоронғи тушса ҳам, майли, ҳеч гапмас!
 Фақат сен, қуёшим, мени тарк этиб,
 Ҳижронинг тунида қолдирмасанг бас!

25 апрель, 1960

— Қор босган чўққидай бўлса ҳам бошинг,
 Севгини куйлашдан тинмайсан ҳамон.
 Гўёки ўтгиздан ўтмаган ёшинг,
 Гўёки қалбингда қайнар олов қон!

— Рост айтсам, эй дўстим, гул ва муҳаббат
 Қўлимга тутқизган баҳорда қалам.
 Шу қалам қўлимдан тушмайди албат,
 Чаманга бурканиб яшаркан ўлкам.

Мабодо беш юз йил умр кўрсам ҳам,
 Баҳордан, севгидан ёзардим фақат.
 Дер эдим: — Яшасин гул ва муҳаббат,
 Дер эдим: — Яшасин бу нодир олам!

1960

Мен сени кутардим соғиниб боғда,
Сен келдинг кўзингда қора кўзойнак.
У шахло кўзларинг кўролмайд доғда,
Хаёлга ғарқ бўлдим, кўп эмас, андак.

О, шахло кўзларинг бержитдинг нечун!
Кўзинг-ку ҳуснингни очган, эй жонон!
Умримни бераман бир кўзинг учун,
Иккала кўзингга ҳадядир жаҳон!

Мен энди англадим: кўзларинг, эркам,
Ҳуснингнинг жавоҳир калиди экан!
Ол кўздан ойнагинг, ярашмас ҳеч ҳам,
Ол кўздан, ҳуснингга қадама тикан!

1959

О, ариқ, мен сенга қачон боқмайин,
Ҳамиша тилингда хушнуд қўшигинг.
Биламан, куйингнинг сирлари тайин,
Орзиқиб кутади сени ошигинг.

Ошигинг — гуллардир, бир эмас, минглаб,
Ҳар бири интизор кутар, соғиниб.
Ҳаттоки, булбуллар мадҳини тинглаб,
Қолмайди йўлингни кутишдан тиниб.

О, ариқ, меҳрингга меҳримни қорсам,
Оҳ, қани, сен каби яшолсам буткул!
Сен каби куй чалиб, қувониб борсам,
Қаршилаб олурми мени ҳам бир гул?!

1962

Дўстим кўплигидан ҳеч ажабланма,
 Ёв хушомадидан кўп ғазабланма
 Ва кутма яхшилиқ тариқча лекин!

Беш бармоқ баробар, тенг бўлса кошки,
 Дўстларим юз эмас, минг бўлса кошки.
 Душманнинг бири ҳам ортиқча лекин!

1962

Вужудимни титроқ босди,
 Ҳаяжондан тилим лол.
 Кўзларимни ишқаб кўрдим,
 Тушимми, деб эҳтимол.
 Йўқ, ҳақиқат! Ҳақиқатдир!
 Ҳақиқатий мўъжиза!
 Бу ҳақиқат қаршисида
 Афсоналар гунг, изза!
 Афсонани халқнинг ўзи
 Яратганди бир маҳал,
 Бугун яна унинг ўзи
 Бу жумбоқни қилди ҳал!
 Инсон ақли! Инсон ақли —
 Қуёшдан ҳам нурлидир.
 Шоир бўлсанг сўз конингдан
 Тасвирига дур қидир!
 Инсон боши кўкка етди,
 Ердан узиб оёгин.
 Фазоларда силкиб ўтди,
 Тафаккурнинг байрогин!
 Бу лаҳзани ғойибона
 Кўрган эди Ленин ҳам,
 «Аврора»нинг илк залплари
 Мағрур нидо берган дам!
 Инсон боши кўкка етди!
 Қандай шараф, тантана!
 Оёгингга бошим қўйиб,
 Дейман: — Раҳмат, эй она!

Она-Ватан! Сенинг меҳринг
Фарзандинга қанотдир.
Сенинг меҳринг мўъжизадир,
Сенинг меҳринг ҳаётдир.
Мард Гагарин ер юзидан
Оёқ узиб кетганда,
Афсонавий бўш фазонинг
Меҳварига етганда,
Ўзинг эдинг йўлларига
Машъал бўлиб ёнган нур.
Ўзинг эдинг мардлигига
Айтиб турган ташаккур!
Ўзинг эдинг мададкори,
Ўзинг эдинг йўлдоши,
Фақат, фақат сен туфайли
Бўлди қуёш элдоши!
Адаштирамай таниб турди
Фазода ҳам ерингни:
Улкан дарёнг, кенг ўрмонинг,
Боғу роғинг, қирингни!
Сенинг меҳринг соғ-саломат
Ерга уни қўндирган.
Сенинг меҳринг юрагида
Мардлик ўтин ёндирган.
Фазо энди бўшлиқ эмас,
Гагариннинг изи бор.
Изи эмас, сўзи эмас,
Мард инсоннинг ўзи бор!
Қандай бахтки, Гагаринга
Ватандошман ва ўртоқ.
Ватандошлик шавқи билан
Бугун қалбим бўлди тоғ!
Вужудимда ғурур кезар,
Кўзларимда ҳаяжон.
Мағрурлансам ҳаққим бордир,
Ажабланма, эй жаҳон!
Биз иккимиз бир байроқни
Маҳкам тутган элатмиз.
Нақ бир данак ичидаги
Қўш мағиз — ялакатмиз!
Донгимиз бир, тонгимиз бир,
Бирдир ёруғ юлдузи.

Бир тупроқдан озиқ олган
Иқболимиз илдизи!
Фикру, зикру ўйимиз бир,
Бир дарахтнинг баргимиз
Бир кечада туғилгандир,
Бахт-саодат, эркимиз!
Шундан бери ўртамизда
Неъмат тўла дастурхон!
Ҳавас қилсанг арзир сен ҳам
Бу қисматга, эй жаҳон!
Яша, дўстим, асрдошим,
Ўлкадошим Гагарин!
Севинчимдан кўкда бошим,
Елкадошим Гагарин!
Яша! Яша, афсонавор
Умринг бўлсин пойидор.
Жумла-жаҳон сенга қойил,
Хизматингдан миннатдор.

12 апрель, 1961

СЕНИНГ БАЙРОҒИНГ

Кўз очиб дунёга келганим замон
Бошимда мен сенинг байроғинг кўрдим.
Қайтадан яшариб бу кўҳна жаҳон,
Ҳукмдор болға-ю, ўроғинг кўрдим.

Байроғинг йўлимда мадаккор бўлди,
Истиқбол уфқига боқдим мардона.
Музаффар маслагинг меҳри ёр бўлди,
Ҳар ишда ҳужумкор бўлдим мен яна!

Бахт излаб кезмадим ўлкама-ўлка,
Бегона эшикка урмадим бошим.
Бошимда бўлмади қора кўланка,
Дийдамдан оқмади қонли кўз ёшим.

Ҳар куним бахт туғиб, қуёшдек балқди,
Ҳар куним бахтимга бўлди бир зина.
Кўнглимда севинчим денгиздек қалқди,
Ҳар йилим тенги йўқ буюк хазина!

Сув десам, йўлимда қайнади булоқ,
Нур десам, офтобнинг ўзи боқди тик.
Бахт десам, истиқбол тонглари порлоқ,
Ҳар куним уфқига кўз солдим тетик.

Байроғинг бошимда турди ҳилпираб,
Кўзимни нуридан олмадим бир дам.
Умидим манзили яна ярқираб,
Яна ҳам гўзалроқ кўринди олам.

Эсимни танибоқ, ундан парча деб,
Лоладек бўйинбоқ тақдим қувониб.
Навбахор ўлкамга ёйганида сеп,
Бағрида яйрадим янада қониб.

Қонимда йигитлик кўпирган йилда
Итвачча Гитлернинг ҳужумин кўрдим.
Ғазабим жўш уриб бу оташ дилда,
Байроғинг остида мардона турдим.

Жанг қилдим байроғинг ҳаққи-ҳурмати,
Жанг қилдим навқирон умримни тикиб.
Хаттоки, ажалдан қўрқиб турмади
Ленинча ёшлигим тиззасини букиб.

Ўлимлар ўлди-ю, у қолди тирик,
Яшашга туғилган асло ўлмайди!
Ким ўлим кўзига қарай олса тик,
Энг оғир дамда ҳам шошиб қолмайди.

Бу жангдан қайтмадим ҳориб-толиқиб,
Яна ҳам маҳкамроқ тутдим байроғинг!
Мамлакат қалбида қон бўлиб оқиб,
Яна ҳам кўркавроқ қилдим юрт боғин!

Шу байроқ қўлимдан мангу тушмайди,
Шу байроқ ёвимга доим бешафқат.
Уч ўғил, бир қизим маҳкам ушлайди,
Оталик меросим унга шу фақат.

Аминман, бу байроқ улар қўлидан
Неварам-чеварам қўлига ўтар.
Шу байроқ бошлаган ҳаёт йўлидан,
Башарнинг музаффар бахт тонги отар.

Ҳилпира, эй байроқ, Ленин байроғи,
Рангингда менинг ҳам тоза қоним бор.
Бахтиёр қалбимнинг ёниқ чироғи
Сендан нур олмоғи билан бахтиёр!

Ҳилпира, ҳилпира, эй шонли байроқ!
Нуридан мунаввар яқину йироқ.

Сен баъзан ёшимни сўраб қоласан,
Баъзида бошимга тикиласан жим.
Сочимнинг оқидан ўйга толасан,
Ҳа, рост-да, ёшликни ким севмайди, ким!

Балки сен ўйларсан: бевақт тушган оқ
Кўнглининг армони, умрининг доғи.
Рост айтсам, эй дўстим, ҳеч ўкинчим йўқ
Ҳамиша тип-тиниқ кўнглим чироғи.

Дейдилар, у менга ярашар эмиш,
Майлига, ҳаттоки, ярашмаса ҳам.
Оқлиги кўнглимга солмайди ташвиш,
Оқлигин гашти ҳам ўзи бир олам!

Гар сочим қорасин кўрмоқ истасанг,
Уч ўғил, бир қизим бошларига боқ.
Сен менинг бошимдан излаганинг ранг,
Уларнинг сочида ёнади порлоқ!

Мен улар қалбига нур бўлиб кириб,
Умрини умримга пайванд қилганман.
Сочимнинг қорасин уларга бериб,
Оқини ўзимга олиб қолганман!

27 май, 1962

Ишқингда ёнмасам ўртаниб-куйиб,
Ҳаётнинг мунчалик завқини туйиб,
Тилимга қаёқдан келарди қўшиқ.

Ишқингда ёнмасам, бу кўҳна олам:
Шу сойим, шу қирим, пахтазор далам
Бўлмасди мунчалар кўркам, ярашиқ.

Ишқингда ёнмасам, жонимдан кечиб,
Жангларда душманинг емириб, янчиб,
Диёрим, меҳрингни шон билармидим.

Ишқингда ёнмасам, дарёдай тошиб,
Ҳар ёзу қишингга гулдек ярашиб,
Васлингга антикиб, ёр, елармидим.

Ишқингда ёнмасам, ёрим, диёрим,
Уч пулга қимматдир борлигим, борим.

1962

ЎЗИМ, ОНАМ ВА ШОГИРДЛАРИМ ҲАҚИДА

Етилган бошоқдай бошимни эгиб,
Қошида сақлайман мен ҳам итоат.
Ҳосилин йиғгандир нимаки экиб,
Нимага тер тўккан ҳар кун, ҳар соат...

На сочу кексалик қўрқитар мени,
Бобо ҳам десангиз рози бўламан.
Онамнинг наздида ҳамон боламан,
Ҳамон у болам деб чақирар мени!

1962

Гап сочининг оқида бўлса мабодо,
Бобо деб чақирса бўлади мени.
Кексалик кунларни қилсин-ку ато,
Бу ёшлик минг кўйга солади мени!

Уч ўғил, бир қизим тарғил лоладай,
Борлигин сездириб турар шўхлиги.
Уларга қўшилиб баъзан боладай,
Ўйинга тушаман — кўнглим тўқлиги!

Ада деб чақириб қолмаса бири,
Унутиб қўяман оталигимни.
Билмадим, нимада ёшликнинг сири,
Нимада ҳис этай катталигимни.

Барибир шунда ҳам шогирдларим бор,
Устоз деб кафтида тутишар сийлаб.
Уларни ижодга қайириб, бийлаб,
Эҳтимол қилганман мамнун, миннатдор!

Чиндан ҳам ўсмирмас, ўрта ёшдаман,
Элликнинг эшигин қоқиб турибман.
Шоирлар саналса кўзу қошдаман,
Ҳисобга тер тўкиб ҳалол кирибман!

Кексалик ўзига яхши ярашган
Нуроний, мўътабар азиз онам бор.
Ун саккиз набира севган, қарашган,
Бир ўғил, уч қизл амрига тайёр.

Мен сени биламан: севгинг кўзингда,
Бир ерда ҳали ҳам топмаган қўним.
На чақнаб ўт қолур босган изингда,
На бири ўрганиб дейди: — Кел, жоним!

Ҳар қизга ошиқсан бир бор кўргандан,
Ҳар қизга қалбингни қиласан эъзоз.
Севгингни ҳаммага сочиб юргандан,
Ҳаммасин бир қизга йигиб берган соз!

1962

Мен бундоқ қарасам куз келиб етиб,
Ўтиб боради.
Булутли осмонда қушлар саф тортиб,
Кетиб боради.
Шу қушлар сингари сен ҳам, ёшлигим,
Қалам қошлигим,
Умримнинг боғидан ўтиб борасан,
Кетиб борасан.
Қушлар-ку қайтади келаси баҳор,
Сен эса зинҳор!
Лекин бир илтимос: қай боғга қўнсанг,
Меҳрига қонсанг,
Уни ҳам мен каби мангу рози эт,
Мангу рози эт!
Алвидо, гул ёшлик, минг-минг ташаккур!
Мангу ташаккур!

1962

АЙВАЗОВСКИЙ ФОНТАНИ

Қримдаги Феодосия шаҳрида рассом Айвазовский ташаббуси билан 1884 йилда қурилган жўмракли фонтанга.

Оқ, фонтан, сувларинг тансиқдир, тансиқ,
Оқ, куйлаб, мисоли кумуш кўнғироқ.
Атрофинг бир гулдор дастурхон — ёзиқ,
Дастурхон устида ўзингсан чироқ.

Гўё сен такрорлаб турасан доим
Рассомнинг номини ширин тил билан.
Ширин тил суҳбатин ким севмайди, ким,
Суҳбати борганда сахий дил билан!

Сахийсан, ширинсан, оби ҳаётсан,
Бир ҳўплаб кўрганнинг меҳри қонади.
Қирлардан, тоғлардан учган қанотсан,
Аксингда Қримнинг ҳусни ёнади.

Бир томчинг қуёшда қалқиб турганда,
Минг гавҳар жилваси бекордир, бекор!
Юзимга сен қиздек нафас урганда,
Керакмас боғ ошган насими баҳор!

Чининг айт, эй фонтан, ўзинг нимасан,
Елларнинг суҳбати, чечак исими!
Сен мунча сеҳрни кимдан эмасан,
Кўксингга нур қуйган Қрим қизими!

Мен энди англадим, ҳар дилга ёққан
На гуллар шарбати, қирлар сеҳридир.
Бу гўзал фонтандан туну кун оққан
Барҳаёт рассомнинг эзгу меҳридир!

1962, Феодосия шаҳри

ҚРИМ ОҚШОМИ

О, Қрим оқшоми, Қрим оқшоми,
Бунчалар юмшоқсан, бунчалар майин!
Май қилиб тутаркан табиат жоми,
То умрим борича қониб ичайин.

Қирғоқда ўтирсам Қора денгизнинг
Минг йиллар эртагин шивирлар ҳамон.
Гўё дер ёнингда ўтирган қизинг
Қошимда яйрасин, кулсин беармон.

О, денгиз соҳилин сирли қучоғи,
Минг-минглаб севгининг сенсан гувоҳи.
Қанчалаб юракнинг ёнса чироғи,
Қанчалаб севгининг бунда «эвоҳи».

Бирини улуглаб, бирин овутиб,
Сен ҳамон севгидан эртақ айтасан.
Сен ҳамон тун қўйинин муздай совутиб,
Эрталаб ўт салом олиб қайтасан.

Тун сокин, сен сокин.

Бахмал тўнингда
Бир садаф тугмадир кўкдан боққан ой.
Шу садаф тугмали илиқ қўйнингда
Кашф этар ҳар лаҳза ўзга бир чирой!

Бошқа бир тунинг ҳам эсимда, Қрим,
Автомат қучоқлаб ётганман бунда,

Бу ўша қирғоғим,
Бу ўша ерим,
Ой хунук кўринган ҳу ўша тунда!

Ойда не гуноҳ бор!
Бизни кузатган
Душмандан яна ҳам писиб юрганман.
Ойингни кўзимга хунук кўрсатган
Ёвингни ўзим ҳам тоза қирганман.

Бугун-чи! Уша ой,
Уша шум қирғоқ,
Кўзимга ўзга бир жило беради.
Шу ерда бош қўйган шинелли ўртоқ,
Шу бугун тушимга албат киради.

Эй, шинель кафани бўлган ўртоғим,
Сен севган, орзуманд тунингни кўрдим.
Номингни такрорлаб,
Эзилиб бағрим,
Бошингда ёш тўкиб бош яланг турдим!

Эҳ, Қрим оқшоми, сурма ранг оқшом,
Сен бугун қанчалик сокину кўркам.
Гўёки қалқимас шодлик тўла жом,
Гўёки жанг бунда бўлмаган бир дам!

Кел, шу тун гаштини сурайлик, эркам,
Шу тунги денгиздек бўлгил хотиржам.
Бизлардек барча қалб қовушса маҳкам,
Ой хунук кўринмас жаҳонда ҳеч ҳам!

22 июль, 1962, Қрим

Кўктебел! Кўктебел — илҳом қучоғи!
Сен менга бир даста шеър бахш этдинг.
Мунча ҳам нурбахсан шоир чироғи,
Кенг Дунай бўйларин бутун ёритдинг!

Мен сенда илҳомга тўлиб туну кун,
Унутиб қўйибман дам олишни ҳам.
Ижоди гар бўлса куз каби тўкин,
Шу ўзи шоирга энг аъло бир дам!

Кўктебел!² Мен сенга Ахалцихедек³
Жой бердим кўнглимнинг юксак тўридан.
Паловга дамланган нордон беҳидек
Соғиниб боқаман она-Еримдан.

Денгизнинг тўлқини қалбимда кетди,
Кундузинг баҳаво,
Тунинг бебаҳо!
Ойдининг кўнглимга севги беркитди,
Ёлғондир десалар:
— Ҳаёт бебаҳо!

¹ Шоир шу ерда ёзган «Дунай соҳиллари» номли шеърий туркумини кўзда тутди.

² Кўктебел — Қримдаги бир қишлоқ, Қора денгиз бўйида. Бу ерда «Ижод уйи» бор.

³ Ахалцихе — шоир «Кавказ дафтари» номли шеърий туркумини ёзган, Грузиядаги кичик ва сокин бир шаҳар.

Бу ҳаёт қуёшдек кўксимга тўлиб,
Сел бўлиб дилимдан қуйилиб келди.
Гоҳ ёвдек хўмрайиб,
Гоҳ қиздек кулиб,
Бу илҳом қурмағур уюлиб келди.

«Илҳомнинг вақти йўқ!» — деганлари рост,
Меҳнату курашдир илҳомнинг ўзи!
Илҳомдир интилиш, севги, эҳтирос,
Илҳомдир нафрат, ўч, изтироб кези!

Жаҳоннинг ташвиши шоир қалбида
Симобдек ҳамиша қалқиб туради.
Нафаси камолот, кураш уфқида
Улуғвор маёқдек балқиб туради!

Шоирнинг юраги ўтдек ёнмаса,
Тафтидан баҳраманд бўлади ким ҳам!
Тафтидан баҳраманд бўлиб қонмаса,
Китобхон дер албат: — Барҳам топ, барҳам!

Кечиргил, ўқувчим, жиндай ўт бўлиб,
Мусаффо руҳингда йилт этсам, кошки!
Бир даста гул ичра қиёқ ўт бўлиб,
Гулдонда диркиллаб бўй отсам, кошки!

Имконим, ўқувчим, сендан бекитсам
Китобим иста йирт, иста ерга ур.
Шоирлик бурчимни ўтамай кетсам,
Қабримнинг тошлари ўт олиб ёнур!

Кўктебел! Кўктебел! Илҳом қучоғи!
Сен менга бир даста шеър бахш этдинг!
О, денгиз қирғоғи — илҳом ўчоғи,
Бир ёниқ умиддек кўксимда кетдинг.

1 август 1962, Қрим, Кўктебел қишлоғи

Яхши қол, эй денгиз, учқур тўлқинлар!
Яхши қол, тоғларга туташган соҳил!
Яхши қол, сув узра сочиқ ёлқинлар,
Тонгда заб гўзалсан, кечқурун сархил!

Мен сенинг бағринга узоқдан келдим,
Номингни сўроғлаб, эй, Қора денгиз!
Ер қолиб осмондан югурдим, елдим,
Меҳрингни ардоғлаб, эй, Қора денгиз!

Соҳилда бир нафас ўтирганим он.
Тўлқининг чарчоғим олиб кетдилар.
Кўнглимга келтириб бир олам жаҳон
Ажойиб илҳомлар солиб кетдилар.

Қирғоққа сочганинг тошларга боқсам,
Сен ўзинг беқиёс наққош экансан.
Бунчалар ранг-баранг, чиройли десам,
Ҳар бирин пардозлаб, безаб ювгансан.

Ҳар бири бир тарих сўйлаши мумкин,
Саргузашт китобга зўрға сиғади.
Ҳар куни Фикратим¹ саралаб секин
Ажойиб эсдалик дея йиғади!

¹ Фикрат — шоирнинг ўғли.

Биламан: кўрсатиб ўз дўстларига,
 У сенинг ҳақингда эртақ айтади.
 Эҳтимол узоқда, сендан нарида
 Янги бир денгизчи куртак отади.

Юр, ўғлим, ҳозирча, соҳилга юр,
 Узингни чапакли тўлқинларга от,
 Хайиқма зарбига доим тайёр тур,
 Бегиним денгиз ҳам мисоли ҳаёт!

Мен сени хонага қўйилган гулдай
 Пуф-пуфлаб сояпар қилмадим сира.
 Соҳилда ястаниб ётгандан гулдай,
 Тўлқинлар қўйнида қийналган сара!

Бу ҳаёт денгизин нақ ўпқонидан
 Саломат, барҳаёт чиққан отангман.
 Юр, ўғлим, тўлқиннинг ўтма ёнидан,
 Тўлқинда яшасанг — ҳаётинг чаман!

Тўлқинлар! Тўлқинлар! Учқур тўлқинлар
 Мен сизга ҳамиша дўсту ёр, ўртоқ!
 Яхши қол, эй, денгиз, чайка, оққувлар,
 Яхши қол, синашта, оромбахш қирғоқ.

Бағримда чайқалиб кўпириб кетган
 Сенинг тўлқинингдир, эй, Қора денгиз!
 Қалбимни ўзига мангу банд этган
 Сўлим қирғоғингдир, эй, Қора денгиз!

Қрим, 1962

У барглари юлқиб ўтади,
 Пардаларни қилар пирпирак.
 Майсаларни бир-бир титади,
 Гўё унга нимадир керак!

Баъзан кўкка чиқиб, булутни
 Подачидек ҳайдаб қолади.
 Баъзан чўпон ёққан қўр-ўтни
 Елпийман деб алдаб қолади!

Ҳуштак чалиб баъзан эшикдан
 Аллакимни имлаб кетади.
 Гулзорларни кезиб, ошиқдай
 Ҳар гулга бир арзин айтади.

Сокин турган кўлнинг бетига
 Жимир-жимир танга сочган у.
 Деразанинг қўша қатига
 Ўзин уриб, бирдан очган у.

Баҳорни ҳам у уйғотади,
 Қулоғидан тортар гиёҳни.
 Шоирга ҳам ручка тутади,
 Гунафшадан сиқиб сиёҳни!

1962

ЭНДИ СЕН ЙИҒЛАЙСАН...

Энди сен йиғлайсан аччиқ ёш тўкиб,
Қудуққа ташланган тош каби чўкиб.
Энди сен йиғлайсан айҳаннос солиб,
Гўёки улкан тош остида қолиб.
Гўё сен нотапон, маънос, ғарибсан,
Аламда қоврилиб, бевақт қарибсан.
Гўёки бу кўҳна дунё бебақо,
Инсонлар жоҳилу бадбахт, бевафо.
Энди сен йиғлайсан,
Йиғлайсан аччиқ.
Майли, сен ув тортиб саҳроларга чиқ,
Майли, сен ёқанг йирт, сочларингни юл,
Майли, сен тақдирни масхарала, кул!
Бу ёшли кўзларинг қаерда эди,
Виждонинг олдида нималар дерди:
Бировнинг эрини тортқилаб олиб,
Эркалаб, ачомлаб, минг кўйга солиб
Боғма-боғ хилватда санқиб юрганда,
Ҳар кеча тонгача базм қурганда,
Инсофу виждонинг қаерда эди!
Танишу билишинг нималар деди;
Хотини чинқириб келган чоғида,
«Тинч қўй!» — деб илтимос қилган чоғида,
Икки қиз, бир ўғлим тирик етим деб,
Ўзим ҳам ёшликда етим эдим деб;
Дада, деб жавдираб турганда қизи,
Ёш билан лиқ тўлиб иккала кўзи!
Шунда сен: «Бу — севги!» — дединг-да жулиб,
Йўлингга жўнадинг ўйноқлаб, елиб.

Гўё сен севгига мубтало эдинг,
Гўё сен севгининг ғамини эдинг!
«Икки қиз, бир ўғлинг ўзинг боқавер,
Мен уни севаман, уни менга бер.
Муҳаббат умрда бир бор берилур,
Севгида ёнган қалб ҳақли керилур!» —
Дединг-да, кеккайиб юрдинг бепарво,
Гўё сен севгинга қилардинг вафо.
Аслида сен севги атаган нарса,
Кўкларга кўтариб мақтаган нарса
Севгимас пул эди, тўшак ва безак,
Гўёки девордан ушалган кесак.
Сен энди йиғлайсан ҳақ жойин топса,
Қурт тушган бутоқни бешафқат чопса!
Ўйнашинг қайтганда таъзирини еб,
Ўз уйим, ўз жойим, бола-чақам деб.
Уни ҳам мен оқлаб демайман, балли,
Кўчада учратиб, бериб тасалли.
Уни ҳам юз оҳанг, минг кўйга солган,
Ақлини кишанлаб, ҳушини олган,
Бошига қадаган сохта тикан тож,
Бу ифлос денгизда оттирган қулоч,
Хўроздек кеккайиб, тўқ кекиртирган,
Ҳар кеча маст қилиб, бир бўкиртирган,
Ҳаромдан топилган жиққа пул эди,
Гўёки қўлида қоғоз гул эди.

Ҳаммаси тугади!
Тугади «даврон».
Қатикдан из қолур, айрон-чи — айрон!
Туш кўрган кишидек айрончи ҳайрон.
Жамоат ҳақлидур, унга фидо жон;
Ҳаромхўр, гўсхўрга келгуси қирон!

Сен энди йиғлама,
Тақдирга тан бер.
Эл юрган кўчадан кўп қатори юр.
Ҳаётнинг тотидир меҳнат, поклик, тер,
Ўқинма, умрингни тўғри йўлга бур!
Нафсинг тий, тайёрга югурма чопиб,
Шириндир қора нон, гар ўзинг топиб,
Тер билан оғзингга олсанг, чайнасанг!
Лаънат дер элу юрт яна айнасанг!

1962

ОНА ТАШВИШИ

Балх тут остида ўтириб она,
Эрмакка зерикиб дўппи тепчийди.
Тўжилган тутларга қушлар парвона,
Шапалоқ сояда хамир кепчийди.

Тиззада дўпписи, қўлда қатими,
Кўзида эридан қолган кўзойнак.
Анави чақнаган гулхан ўtimi
Ва ёки қуёшда қолган мис чойнак!

Баъзида чумчуқлар недир талашиб,
Бир-бирин қувлашиб, чўқишиб қолар.
Онанинг фикрида ўйлар қалашиб,
Кўнглини қўймасдан не ҳолга солар.

Умиди, давлати биттаю битта
Кўзининг оқию қораси фарзанд.
Шу ўглин тақдири унинг, албатта,
Хаёлин қилади эртаю кеч банд.

Оҳ, қани, у энди уйлана қолса,
Набира юзини кўрса бечора!
Ўғлига келиндан қачон гап солса,
Вақт бор!— дейди-ю, топади чора.

Эркалаб пуф-пуфлаб ўстирса ҳам у
Арзанда фарзанди ёмон чиқмади.
Етимлик устига орттириб қайғу,
Эрта-кеч талтайиб қалбин сиқмади.

Топиши тутиши бир йигитча бор,
Ёш кетган отасин босди изини.
Кексалар сўзига қилса эътибор,
Ёшларга ўтқизар одил сўзини!

Она-чи, сояда ўтириб ёлғиз
Ахтарар ўзича келинликка қиз!
Яқину йироқни солади чўтга:
Ким бермас қизини шундай йигитга?

Ойниса яхши-ю, тили қурғур тез,
Фарқига бормайди катта-кичикнинг.
Ё келин қилсинми Саври пучуқни,
Ўзи ҳам уй боп-да, тоза саҳархез.

Муборак кўҳлигу қовоғи қалин,
Тушгача донг қотса қўшнидан уят.
Ўғилой кампирнинг кенжа Мисқолин
Мақтови тилдаю, паст бўйроқ фақат.

Соч деган Қумрида — тақимни ўпар,
Кўчани тўлдириб юрар ўзи ҳам.
Лекин иш десанг у сояга чопар,
Келиннинг ишчани жонингга малҳам!

Карима чевару, саводи камроқ,
Етар, бас, мен ўзим саводсиз ўсдим!
Қўзининг қизи-чи! Гапдон, қақилдоқ,
Патефон келинми бир каму кўстим!

Иш қилса Тўтининг қизи қилса-ю,
Дуторни Соттининг Хуриси чалса!
Ишидай дуторни черта билса-ю,
Дутордай ишингни қўлингдан олса!

Афсуски, биттаси гапу сўзда йўқ,
Биттаси шўх, эрка ва ўйинқароқ.
Назмидай пазанда уруғ-хешда йўқ,
Сал судраб босади оёгин бироқ...

Барчасин фикридан ўтказар она:
Биттаси семизу биттаси новча.
Биттаси ориғу бири пакана,
У бирин елкаси чиқикроқ пича!

У бирин кўзи кўк, у бири хум бош
У бирин киприги қисқа ва сийрак.
У бирин қошлари қалину туташ,
(Туташган қош яхши бўлмаса керак!)

У бири бўтакўз ва кампирдаҳан,
У бири салмоқлаб, хунук юради!
У бирин энгаги бўртиброқ чиққан,
Дейдилар: «Ёши ҳам ўтинқиради!»

Ҳар таниш қизини бирма-бир кўзлаб,
Биридан нуқсонун ибрат топади.
Бирига майлини мажбуран тезлаб,
Бирига сифмасдек кўринар ҳадди.

Охири дейдики, «манглайи билар»
Ишқилиб, инсофу ифбатли бўлсин.
Олтмишдан ўтганда бир келин қилар,
Дўст-душман олдида ибратли бўлсин!

Эй, она, сен ортиқ ташвишга тушма,
Уйма-уй юрмайсан қиз кўриб, ҳориб.
Биридан қувониб, биридан зориб,
Бекорга ҳар қизга бир нуқсон қўшма!

Ўғлингнинг ишқ қўйиб танлагани бор,
У сенинг мушқулинг осон қилгандир.
Юлдузи юлдузга тўғри келгандир,
Лекин у ҳозирча бир сирри-асрор!

Сен, она, ҳозирча сабр қил, сабр,
Уларнинг ўз иши, режалари бор.
Сен учун бўлса ҳам бари алжабр,
Охири бўлурсан албат миннатдор.

Келинга албатта ёлчийсан, она,
Ўғлингнинг дидига қоласан қойил.
...Қара-я, хамиринг ошибди, ана,
Нонинг ёп, ишидан қайтар Исмоил!

1962

ЎҒИРЛАНГАН ЮРАК

Бир неча ўғил-қиз йиғилиб кеча
Қизил гул сайлида кездик кун бўйи.
Қулф урган ҳар чечак, ҳар гул, ҳар ғунча —
Қошида капалак, иначи тўйи!

Эҳ, ёшлик монанди яшнаган баҳор,
Мунчалар дилрабо, мунча сахийсан.
Ёшликдек сен ўзинг эркин, бебаҳо,
Тоғларда сакрашиб юрган оҳусан.

Боғларда ўйнасанг, ярашиғинг бор,
Тинч-сокин қалбларга соласан ғулув.
Сен ўзинг бўёқсан, ўзинг санъаткор,
Сен ўзинг расмда тенги йўқ сулув.

Эҳ, сенинг қўйинида қизил гул сайли
Қанчалар кўнгилли, қанча соз ўтди!
Неча ёш умрини кўнглининг майли
Гулларнинг қатига сирин бекитди!

Эртаси кўксимга қарасам: бўм-бўш,
Қалбимни ўғирлаб қолибди кимдир!
Эҳ, сени танидим, ўғри, қаламқош,
Умрбод мен сени яниб юргумдир!

Шоядки, ўғирлаб олган қалбимни
Бир умр ўзимга қайтиб бермасанг.

Бир умр ташвишда қолган қалбимни
Ўғирлик деб айнаб, ерга урмасанг!

Яна бир илтимос: шу ўғирликни
Бошқа бир одамлар билиб қолмаса,
Таъна қилмаса!

1962

СЕВГИ ИЗТИРОБИ

Севгини шодлик деб хато тушуниб,
Қалбимни измига берибман у чоқ.
Шу кун шўхлигим тўлқини тиниб,
Урнини алмашди ўйчанлик, фироқ.

Мен энди англасам: соф севгининг ҳам
Ўз дарди, ташвиши, ғами бор экан.
Бир даста гул бўлиб боқса ҳам олам,
Баъзида кафтингга ботаркан тикан!

О, сеvgи ғуссаси — ширин изтироб,
Тун бўйи кўзлардан уйқу қувасиз.
Хаттоки тунда ҳам порлатиб офтоб,
Баъзида ёш билан юзни ювасиз.

Барибир мен сизни севаман жондан,
Барибир сиз менинг бору йўғимсиз.
Айрилсам айрилай жону жаҳондан,
Лекин ҳеч яшолмам сиз эзгу ғамсиз!

Қанчалик аламли бўлманг, барибир,
Ҳар қандай шодликдан аълосиз, аъло.
Сиз ёруғ дунёда мўъжиза ва сир,
Сиз мангу ҳаётда туби йўқ маъно!

Севгини шодлик деб янглиш тушуниб,
Хатога йўл қўйган бўлсам ҳам у чоқ,
Армону ўкинчим йўқ бугун, бироқ!

1962

Сен менинг кўзимга термилиб туриб,
 Қалбимни китобдек ўқисанг ҳам, ёр,
 Баъзида минг турли сўроқлар бериб,
 Қилмоқчи бўласан тилимдан иқрор.

Не чора! Шоирнинг қалби шеърида,
 Шеърида сир сақлаб, ёлғон айтмайди.
 Шеърида айтганин, ҳатто гўрида
 Турғизиб сўрсанг ҳам асло қайтмайди.

Бу ҳаёт нақадар ҳузурбахш жонга,
 Нақадар фусункор, нақадар кўркам.
 Ҳаммаси беқийёс! Лекин жаҳонга
 Биргина сен учун келганман, эркам!

1962

Кел!
 Сен келсанг, гўзалим, кўнглим тоғ бўлур,
 Сен келсанг, тилим ҳам бўлади бийрон.
 Сен келсанг, ҳамиша, эй меҳри жаҳон,
 Бу шоир юрагим бир булоқ бўлур.

Айт десанг, айтаман эркин, бемалол
 Минг-минглаб эртақлар токи субҳидам.
 Ва лекин эшигинг тубида, эркам,
 Хайр демак мен учун кўн амримаҳол!

1960

Сен менинг хатимни йиртиб ташлама,
Бир четга ҳозирча яшириб қўй, ёр.
Ҳозирча сен қанча куйиниб тошма,
Довуллар сўнгида сокин кунлар бор.

Сен шунда хатимни олиб ўқисанг,
Билурсан қалбимнинг қанчалик дарди!
Бундай хат ёзади йигитнинг марди!
Майлига шундан сўнг нима ҳам қилсанг!

Хоҳласанг ўтга от, хоҳ йирт — ихтиёр,
Ва лекин ҳозирча яшириб қўй, ёр!

1962

Мен кеча альбомим варақлаб туриб,
Бир кичик расмингга кўзларим тушди.
Кўзларим тушди-ю, хаёл чарх уриб,
Биз юрган боғларга қуш каби учди.

Расмингга термилиб қолдим кўп узоқ,
Уша кўз, ўша қош, ўша гул дудоқ.
Эркимни боғлаган ўша чилвир соч
Кўксингда тўлганиб ҳамон дейди: — Қоч!

Ўттиз йил ўтибди шунга ҳам дарров!
Гўёки йилларни ўғирлаб биров
Қўл етмас олисга қўйиб кетибди,
Орага чуқур жар ўйиб кетибди!

Дейдилар: — У чилвир сочларинг оппоқ,
Кўзларинг ёнмасмиш аввалдек порлоқ.
Дудоғинг лаълиси ўчганмиш пича,
Юзларинг эмасмиш қип-қизил кулча!

Йўқ, ҳеч ишонмайман, ёлғондир, ёлғон!
Ҳали ҳам сен — ўша,

Ўшасан ҳамон!

Ўшасан ҳали ҳам: ўн саккиз ёшлик,
Ол дудоқ, чилвир соч, қайрилма қошлик!

1962

Жуда ҳам кет дема севган кишинга,
Севган дил сингари нозик дил бўлмас.
Чақирсанг келмасман кейин қошинга,
Кейин кел демоққа сенда тил бўлмас.

Кет десанг кетаман ёқамдан тутгач,
Бунчалар бераҳм бўлмасанг, эй қиз!
Лекин айт, азизим, мен жўнаб кетгач,
Сен қандай яшайсан бир ўзинг ёлғиз!

1962

Қизингни етаклаб чиқдинг қошимдан,
Ўғлимни етаклаб келардим мен ҳам.
— Бу кўзни ўғирлаб олдинг, ҳой, кимдан? —
Деб аста қизингга савол ташласам,
Қизариб кетдинггу ерга қарадинг,
Бурнингнинг устига тошди реза тер.
Бу кўзнинг эгаси асли сен эдинг,
Дадаси дебди-да: — Қизингга ҳам бер!

Гапимга тушундинг,
Ўғлимга боқиб:
— Шунча ҳам қош қуюқ бўларми? — дединг,
Қуралай кўзингни менга қададинг,
Дегандай сўзимни олдингми уқиб!
О, тақдир бўлмаса шунча бешафқат,
Сендан кўз, мендан қош жамулжам топиб,
Ёшликнинг нуқсонин фазилат ёпиб,
Тантана қилмасми эди муҳаббат!

1962

Сен севгим рад этиб кетгандан буён
Неча қиш, неча куз, неча ёз ўтди.
Қалбимда тўлқиндек ухлаган армон
Шу кеча қўқисдан бир қалқиб кетди.

Хаёлинг тун бўйи бўлиб намоён
Ярамни тирноқлаб яна бўзлатди,
Шу кеча экранда нозли бир жонон
Чиройли бир кулиб, сени эслатди!

1962

Кўп узоқ сафарга чиққан сайёҳдай
Ҳар куним уфқида янги жилва бор.
Ҳар куним уфқида порлоқ маёқдай
Умидим манзили чорлайди бедор!

Илҳомим мевасин тут каби қоқиб,
Оқ қоғоз бетига теролсам кошки!
Кошкийди қалбимни Данкодек ёқиб,
Илк сафда мардона боролсам кошки!

Эй, халқим, сен менинг вужудим, ақлим,
Меҳрингсиз бир одим, бил, отолмайман.
Гар сени миннатдор қилмасам, халқим,
Ҳаттоки қабримда тинч ётолмайман.

1962

Шаънимга отилган таъна тошлари
Охири йиғилиб улкан тоғ бўлди.
Мен унинг устига чиққаним сари
Ғурурим ошди-ю, кўнглим чоғ бўлди.

Мен унинг устидан мағрур, тик боқиб,
Ҳаётим уфқини ёрқинроқ кўрдим.
Баримга илашган чанг-чунгни қоқиб,
Шу уфқ — манзилга мардона юрдим.

О, таъна тошлари, таънам йўқ сизга,
Сиз сабаб бўлдингиз, боқдим узоқроқ.
Ҳаётни қадрлаб чиқдим кенг изга.
Эй, умид! Машъалинг баланд тутиб ёқ!

Эй, таъна тошларин отган кишилар,
Сизни ҳам юрагим бугун олқишлар!

1962

Бир шеър тўлғоғи қалбимни титиб,
Азоб ҳам, роҳат ҳам қоришган бир чоқ,
Қошимга келди-ю, гўё раҳм этиб,
Тасалли бермоқчи бўлди бир ўртоқ.

Дедики, кун келар, шеърларни ҳам
Машина бир зумда тўқиб ташлайди!
На унда чекарсан изтироб, алам,
На унда бўлади илҳомнинг пайти!

Эҳтимол шу сўзинг ҳақ чиқар, дўстим,
Машина кучига имоним комил.
Не завод-фабрика, қирларни кездим,
Машина ҳар ерда, ҳар ишга омил.

Лекин айт, азизим, шу машинангда
Бўлурми шоирнинг қайноқ юраги!
Гар қалби бўлмаса, совуқ шеърнинг
Айт-чи, айт, ҳеч кимга борми кераги?

1962

«Бир шеър бағишла менга ҳам,— дардинг,—
Шоирлик қизларни мақташми, фақат?»
Баъзида шеърларим ерга урардинг,
Баъзида битгунча қилмасдинг тоқат.

Рост айтсам, нимангни ёзишни билмай
Ҳамиша баҳона излаб қолардим.
Лекин бу ниятни сира тарк қилмай
Баъзида яширин қалам олардим.

Барибир ҳеч нарса чиқмасди, дўстим,
Бу балки шоирнинг ношудлигидир.
Сен билан бир кўча, бир уйда ўсдим,
Ишингда йўқ эди бирорта гидир!

Барибир ҳеч нарса ёзолмагандим,
Қалбимда ётарди бўлиб бир армон.
Бир куни эшитиб бошим эгдим жим:
Фронгда бўлибсан мардларча қурбон!

Сен қилган илтимос шу ондан бошлаб
Мен учун бўлди зўр бир мажбурият!
Ҳар қандай ижодий режамни ташлаб,
Шеър эмас, бир дoston ёзаман албат.

Бу — шеърим умрининг давоми бўлур,
Эй, дўстим, сиеҳи ўз қонинг бўлур!

1962

Бу шоир юрагим юлдуздек сўниб,
Кўзимга кипригим пардадек тушса;
Бу иссиқ вужудим муз каби совиб,
Юзимнинг шуъласи тўзондек учса;
Муз таним қучоқлаб меҳрибон онам
Бағрини ўртаса дод-фарёд солиб;
Чумчуқдек чирқиллаб бошимда болам,
Хотиним йиғласа сочини юлиб;
Барибир мен ҳали ўлганим йўқ, йўқ!
Ҳаётим косаси умидга тўлиқ.

Кафанга ўрашиб, тобутга солиб,
Кишилар олишса елкама-елка;
Дўстларим ўлимнинг дастидан нолиб,
Ўзатиб боришса сўнги бор йўлга;
Қора ер бағрига авайлаб қўйиб,
Устимга тортишса совуқ, нам тупроқ;
Дўсту ёр қайтишса ўртаниб-куйиб,
Бағрини қиймалаб айрилиқ, фироқ,
Шунда ҳам мен ҳали ўлган бўлмасман,
Сиз билан яшашдан четда қолмасман!

Қабримнинг тупроғи қуриб, сўнгидан —
Ёмғирда ўрнашиб, бир оз чўкса ҳам;
Баъзи бир дўстларим кўзи ўнгидан
Қош-кўзим сурати бир-бир ўчса ҳам;
Гўримни кафандек чулгаса илк қор,
Бошимда қарғалар қурса тантана;

Қайтадан нур сепиб келса-ю, баҳор
 Қабримни безаса мисоли она,
 Барибир мен ўлган бўлмасман асло!
 Ўлганлар сафидан тутинг мустасно!

Қабримга экилган гуллар кўкариб,
 Баргига қўнса ҳам тиллақўнғизлар;
 Қошимга дўсту ёр қатнашдан ҳориб,
 Кундан-кун кам бўлса шаънимга сўзлар;
 Ёз келиб, бошимда ўт ёқса қуёш,
 Қовжираб куйса ҳам ўт-гиёҳ, тупроқ;
 Совуқ куз елига беролмай бардош,
 Устимга тўкилса сап-сариқ япроқ;
 Шунда ҳам мен ҳали ўлганим йўқ, йўқ!
 Ҳаётим косаси умидга тўлиқ!

Фарзандим улғайиб, анкетасига
 Ўлган деб ёзса ҳам эти сесканмай;
 Хотиним тасалли бериб ўзига,
 Кийиниб чиқса ҳам кўча-кўйга шай;
 Уйимга қўйилган мрамор тахтадан
 Номларим сиёҳдек ўчиб кетса ҳам;
 Ҳаттоки онам ҳам кундамас, баъзан
 Эсласа кўзига олмасдан сал нам;
 Барибир мен ўлган бўлмасман асло!
 Ўлганлар сафидан тутинг мустасно!

Китобим чанг босиб ётса ҳар ерда,
 Китобхон қўлига олмаса бир бор;
 Гўёки мўмиё қилинган мурда,
 Танқидчи қилмаса унга эътибор,
 Шу куни мен ўлган бўлурман, дўстлар!
 Шу куни кўмилган бўлурман, дўстлар!

1962

Шеърим, дунёга келдингми, шу он
 Измимда қолма, қўй! Майли, ногаҳон —
 Қўлимдан варракдек узилиб кетсанг,
 Турналар сафига тизилиб кетсанг,
 Шамоллар кетидан қувласанг, майли,
 Булутлар қатида ивисанг, майли.
 Майлига чақмоқлар тешсин кўксингни,
 Майлига бургутлар ўйсин кўзингни,
 Майлига қуёшга яқин борсангу
 Бир парча мум каби эриб йўқолсанг.
 Ва лекин қуёшни нишон олсангу
 Қанотсиз қуш каби учолмай қолсанг,
 Яхшиси бу дунё юзини кўрма,
 Ёш тўккан шоирнинг кўзини кўрма!

1963

- Дунёда муқаддас севги нимадир?
- Бегона тапшишин ўз ғами билмоқ.
- Дунёда энг тиниқ кўзгу нимадир?
- Дўстларинг қалбига наззора қилмоқ.
- Нимадир дунёда энг аччиқ нарса?
- Онанинг фарзанди мурдаси узра
- Соч юлиб, ўртаниб, тўккан кўз ёши.
- Энг метин нарса-чи?
- Унинг бардоши!
- Дунёда энг тотли хаёл нимадир?
- Севолган ёрингнинг висол онидир.
- Энг буюк инсоний иқбол нимадир?
- Она юрт тупроғин шараф-шонидир!

1965

Гўдаклик чоғингда минг бор йиқилиб,
 Минг бора қайтадан турдинг оёққа.
 Аячанг бу ҳолдан қувониб, кулиб,
 Парвозлар тилади сен қарқуноққа.

Гўдаклик чоғида йиқилмоқ, турмоқ
 Йўргалаб кетмоқдан қутлуғ белгидир.
 Энди-чи, улғайдинг, ҳатто қоқилмоқ
 Эл кўзи олдида айбу кулгидир!

1965

Полвон эди, оғир тошлар кўтарган,
Тишларида силкиб-силкиб отарди.
Ерга бориб тушишини кутаркан,
Томошабин олқишига ботарди.

Полвон эди, елкаси ер кўрмаган...
Йиллар ўтди...
Қаранг, қандай чўкибди!
Қаранг, йиллар тоши қандай чўнг экан,
Тик қоматин бир умрга букибди!

1966

Мен чақмоқман, баҳор чоғи
Ларза солган ер-кўкка.
Мен булбулман, сахар чоғи
Завқ-шавқ қуйган юракка.
Мен чинорман, минг бир ёшли,
Яна минг йил яшарман.
Мен дарёман, бутун бошли,
Юз тўғондан ошарман.
Мен эртақман, йилдан-йилга
Ўтган мангу барҳаёт.
Мен куртакман, аччиқ елга —
Чидаб берган қанд-новвот.
Мен қояман, қуёш менинг
Яқин дўстим, сирдошим.
Мен чечакман, ҳар ёш менинг
Ишқибозим, қурдошим.
Мен орзуман, мен эзгуман,
Мен кўзгуман соф, тиниқ.
Мен юракман, мен тийракман,
Мен тилакман кўп ёниқ!
Тўлқин бўлиб, ёлқин бўлиб
Жавлон урган ўзимман.
Бўстон бўлиб, дoston бўлиб
Даврон сурган ўзимман.
Битта қўлим ойга етган,
Бир қўлим ер қаърида.
Битта кўзим китоб титган,
Бир кўзим қир бағрида.

Ақлим сезиб, сахро кезиб
Газ қайнатган ўзимман!
Элга ҳамдard, жангда чин мард,
От ўйнатган ўзимман.
Қудратим ҳам, шухратим ҳам,
Нафратим ҳам беқийёс.
Журъатим ҳам, суръатим ҳам,
Санъатим ҳам беқийёс!

1967

То тирик экансан: кураш, ишла, ён!
То тирик экансан: сев, севил, қувон!
То тирик экансан: изла, қидир, топ!
То тирик экансан: интил, юксал, чоп!
То тирик экансан одамдай йиғлаб,
Одамдай севиниб, қайғуриб яша!
Севдингми, ёрингни дадил қўлтиқлаб,
Одамли кўчадан одиминг ташла!
Дард-алам ўтганда ошкор ёш тўкиб,
Қувонсанг ошкора хандон солиб кул!
Душманинг қаддини бешафқат букиб,
Дўстингга тута бил даста-даста гул!
Дўстларинг қўл сиқиб нурга чўмганда
Қалб тафтинг кафтида ловиллаб қолсин.
Вақт егиб кўзингни мангу юмганда
Сен юрган кўчалар ҳувиллаб қолсин!

1968

Тупроқдан яралган дейдилар инсон,
 Ҳа, унда юрак-чи, юрак нимадан?
 Тупроқда шунча ҳис, шунча дард-армон
 Борлиги ҳайратга солар ҳаммадан!

Менимча, юракни ўзга оламдан
 Келтириб тупроққа кўмиб қўйганлар.
 Сўнг уни тупроқдан бўлган деганлар,
 Акс ҳолда ёнмасди бунча аламдан!

Тупроққа жон берган аслида одам,
 Шу юрак, шу идрок, шу ҳис-ҳаяжон.
 Гар одам бўлмаса, қутлуғ тупроқ ҳам
 Оддий бир тупроқдир бенур ва бежон.

Эй, инсон, сен ўзинг ҳаётнинг боши,
 Сен борки шу тупроқ қадр қимматда.
 Ер эса жавобан меҳру ҳимматда,
 Иккаланг башарнинг қўша қўёши!

Инсонман, инсонча таъзимимни ол,
 Эй, менинг муқаддас она тупроғим!
 Ҳамиша саодат оғушида қол,
 Ҳеч хазон кўрмасин баҳор япроғинг!

1970

Мен сендан атиги бир ёш кичикман,
 Дунёни ларзага келтирган сана!
 Ва лекин ўзимни санаб кечиккан,
 Йўлингга боқмадим лоқайд, эй она!

Илк кунинг шоҳиди отам қўлидан
 Яланғоч қиличин олдим улғайиб.
 Мардона тик бордим унинг йўлидан,
 Ҳаттоки қилча ҳам кетмадим тойиб!

Ишончим қанотим бўлди ҳамиша,
 Довондан довонга ошдим йилма-йил.
 Мишмишу ғийбатлар мисоли шиша,
 Йўл узра қолдилар бўлишиб чил-чил!

Ҳақиқат уфқидан сенинг байроғинг,
 Кўзимга нур қуйиб турди узлуксиз.
 Кўзимга бирдайдир яқин-йироғинг,
 Барчасин кўраман аниқ — кўзликсиз!

Ва яхши биламан: сенга талпиниб,
 Утингда бемавруд хок бўлганлар бор.
 Тарихлар эланиб, лойқаси тиниб,
 Янада очилиб кетдинг, эй диёр!

Эй менинг имоним, эътиқод кучим,
 Меҳрингсиз ўтилган ҳар лаҳза бекор!
 Сен турдинг уфқда уфқлар қучиб,
 Башарий ниятлар энди барқарор!

Ўзгарди бу олам,
Ўзгарди одам.
Ўзгарди ҳаттоки гуллар ҳиди ҳам!
Ўзгача оҳангда энди қайғу, ғам,
Ўзгарди одамлар руҳи, диди ҳам!

Гўдаклар йиғисин завқи бор энди,
Севишлар кўзлардан юракка кўчди.
Энг узоқ кулбага шуълалар инди,
Жинчироқ ўтмишдай мангуга ўчди.

Халачўп ўрнида «Волга» калити,
Йўлларнинг танобин тортади зумлар.
Манзилга туташар умидлар кети,
Йўлларни соатлар ўзига имлар.

Баъзида қурама, бу бетинч олам
Уйқумни бузади, ўйим чуватиб,
Кўзимга кўриниб шунда тўрт болам,
Илгитлик чоғимга боқаман қотиб!

Жанг кўрган азамат ёшлигим онти:
Уйқумни бузмангиз жаноблар сира!
Нафталин сепилган шинелим бутун,
Погони тақилган елкаси узра!

Тун ўтиб, даламга кетаман эртан,
Аламим меҳнатдан оламан ёниб.
Нур ичра тўлганиб ётади Ватан,
Ўз бахти, кўркидан қувониб, қониб.

Тўрт миллион тўрт юз минг виқорига бёқ,
Нақадар кўркаму нақадар улуг.
Ҳар грамм, ҳар шона ёниқ бир чироқ,
У билан бугуну эртамиз ёруғ!

Нақадар қутлуғсан, эй она юртим,
Ҳар қарич тупроғинг ўзи бир гавҳар.
Мен сенда ҳамиша фахр билан юрдим,
Уфқингда нур кўрдим ҳар шому саҳар.

Нақадар азизсан, эй она тупроқ,
Қанчалар қайноқдир меҳринг, қучоғинг.

Баҳорни эслатар ҳар олтин япроқ,
Паловга ёғ доғлар газли ўчоғинг.

Нақадар буюксан, эй она дийёр,
Кўксингда туғилмиш доҳий аждодлар.
Ҳар кўча, ҳар кенда улар номи бор,
Толиби илмлар ҳикматин ёдлар!

Шу қутлуғ айёмда қалбинг тўла нур
Ва нурли уфққа боқишинг кўркам.
Манзилга юравер ишонч-ла мағрур,
Бугундай ҳар кунни байрам, эй ўлкам!

Бу кунга етмаган марҳумлар ҳаққи:
Кўчани тўлдириб юринг, одамлар!
Кўчани тўлдириб кулинг, одамлар!

Бу кунга етмаган қурбонлар ҳаққи:
Байроқни юқори тутинг, одамлар!
Мардона қадам-ла ўтинг, одамлар!

Бу кунга етмаган қиз-жувон ҳаққи:
Йўлларни гулларга кўминг, одамлар!
Гул узра ўйларга чўминг, одамлар!

Шарафли меҳнатга ярашар байрам,
Байрамнинг муборак, серқуёш юртим!
Бахтинга тасаддиқ замин у олам,
Кўнгли оқ ва ўзи қора қош юртим!

1970

ХОТИН-ҚИЗЛАР МАДҲИЯСИ

Сизларсиз бу олам кўрки кемтикдир,
Сизларсиз бу ҳаёт эрки кемтикдир.
Сиз борсиз оламнинг ҳусни баркамол,
Сиз борсиз бу олам кўрсатар жамол.
Сиз борсиз гулларнинг атри ўзгача,
Сиз борсиз шоирлар сатри ўзгача.
Сиз юрган боғларнинг файзи ўзгача,
Баҳори, кузаги, ёзи ўзгача.
Ўзгача мевасин тоти, салмоғи,
Сиз соққан сигирнинг ёғли қаймоғи!
Сиз терган пахтанинг фаҳри ўзгача,
Сиз очган каналнинг баҳри ўзгача.
Ўзгача сувларин қўнғироқ саси,
Не ажаб, кўрганнинг келса ҳаваси!
Сиз чўлда мардона қўйсангиз қадам,
Ўзга бир гўзаллик кашф этар олам.
Одамлик ҳақини оласиз чўлдан,
Тиканни айриб муаттар гулдан,
Уфқдан уфқни кўзлайсиз мағрур,
Янги бир уфқдан сўзлайсиз мағрур.
Сиз учун уфқлар пиллапоядир,
Сиз муштоқ манзиллар тилла қоядир.
«Муродга қасд қилиб юрган етур»¹,
Тарихга мардона ўз номин битгур.
Сиз тарих бетида нурли сўзларсиз,
Тарихдан янги бир тарих кўзларсиз.

Усмон Носирдан.

Кунларнинг салмоғи қўлларингизда,
Тунларнинг чироғи қўлларингизда.
Сиз кирган хонанинг чироғи нурли,
Сиз қурган давралар гаштли, сурурли!
Сиз фарзанд боқасиз: меҳрингиз олам,
«Нур билан йўғрилсин, дейсиз, ҳар болам!
Ҳар бири бир устун бўлсин ҳаётда,
Синчи ҳам ёмонмас турса қанотда!»
Сиз олий мурувват,
Олий ниятсиз.
Сиз тоза виждону
Олий ҳимматсиз.
Орият сиз билан,
Ҳаё сиз билан.
Ҳамият сиз билан,
Дунё сиз билан.
Гўзаллик сиз билан,
Наво сиз билан.
Муҳаббат сиз билан,
Вафо сиз билан.
Сизларсиз бу олам завқи йўқ куйдир,
Сизларсиз бу дунё чироқсиз уйдир.
Ҳамиша ярқираб ёнинг, бор бўлинг,
Ҳаётнинг меҳрига қонинг, бор бўлинг!

1971

БОЛАЛИКДАН КЕЛДИМ

(Дўстим Ҳибзиддинхонга)

Болаликдан келдим сенга, азиз кексалик,
Болалигим шўхликлари ҳали қонимда.
Болалигим саломига сен олсанг алиқ,
Узга олам яралади менинг жонимда.

Болалигим, кексалигим — икки минтақа,
Қоқ ўртада ёшлигимнинг баркамол басти.
Болалигим чечак истаб югурди боққа,
Фронтларда қилич тутди ёшлигим дасти.

Барчасидан миннатдорман умрим борича,
Болалигим, олов ёшлик, энди яхши қол!
Сендан кетдим сочларимнинг оппоқ қорича,
Кексалигим ойдин туни, энди қарши ол!

1969

ЭРТАНИНГ ИЛИНЖИ

Календарь тўнидан сўнги варағин
Бешафқат, беминнат юлқиб ташладим.
Кечамдан ўқиниб тундмас қовоғим,
Аслида бугунни кеча бошладим.

Ҳа, кеча бугундан ўтмишга кирди,
Ўтмишнинг кафтида ҳовуч-ҳовуч нур.
«Ташаккур ўтмишга!» — дилим ҳайқирди,
Эртага кўзини тикаркан мағрур.

Янги йил туғилди кўҳна оламда,
Кўҳнадир бу тупроқ, бу дарё, бу чўл.
Қайтадан яшарган янги одамда
Янгидир бу тупроқ, бу дарё, бу йўл!

Кўҳна бу дунёнинг янги одами
Янги бир оламни кашф этди мағрур,
Қитъадан-қитъага ўтган қадами
Чириган дунёга дейди: — Нариги тур!

Одимлар мустаҳкам, орзулар буюк,
Буюқдир бу янги оламда инсон.
Инсонга не керак бу елка беюк,
Юрак ҳам керакмас сигмаса жаҳон.

Муштумдек қалбимда жаҳон ташвиши,
Қайдадир ўқ учди, бомба портлади.
Қайдадир зўравон, қаромхўр киши
Қитъадан денгизлар оша ҳатлади.

151

Ноғиҳон гўдакнинг йиғиси келди,
Юрагим зирқираб кетди бемаҳал.
Кўзимга вайрона тутуни тўлди,
Устимда айланиб юргандек ажал.

Ялт этиб қарасам, қизим ёнимда,
Уғиллар ўйнашар ундан нарида.
«Тўхта эй, зўравон!» — ёнди қонимда,
«Нима бор даҳлсиз ўзга ерида!»

Муштумдек қалбимда жаҳон ташвиши,
Эртанинг ташвиши, инсон ташвиши.
Ҳаттоки қўшнининг оғриси тиши,
Тун бўйи ухламай чиқасан киши!

Янги йил туғилди кўҳна оламда,
Янги йил муборак, янги одамлар!
Қадаҳлар садоси янграган дамда,
Қитъа-ла янги бир олам қадамлар.

Тонг билан йўлингга чиқдим, Истиқбол,
Тонг бўлиб бағринга кириб боргумдир.
Елкамда бебаҳо, қиммат юким бор,
Ниятим холисдир, қадамим гумбур.

Мен ижод фарзанди, меҳнат фарзанди,
Минг йиллар қатида ўчмас изларим.
Қонимда асрлар заҳмати, панди,
Уфққа туташар илҳақ кўзларим.

Кафтимда ўзимдай қорамтир тупроқ,
Кифтимда дўстимнинг меҳрибон қўли.
Йўлимни олқишлар гул, тикан, қирғоқ,
Асфальтмас ҳамшиша бу ҳаёт йўли!

Ҳаётга жон фидо қилган ютади,
Тикандан қўрқмайди гулни севганлар.
Мард сафар олганда довод ўтади,
Муродга етади ният қувганлар.

Эртанинг илинжи бугун қонимда,
Эртага янги бир кун туғилажак.
Эртани севаман ёниб жонимдан,
Салом эй, эрта кун, мағрур келажак!

1971

ҲАҚИҚАТ ЙЎЛДАДИР

Ҳақиқат йўлдадир,
 Ҳамиша йўлда.
Гоҳ қирдан ошади,
Гоҳ сой кечади.
Гоҳ куйиб-ёнади саратон чўлда,
Гоҳ қоя тошлардан йўллар очади.

Ҳақиқат йўлдадир,
 йўллари олис.
Гоҳ қорда қолади,
Гоҳо ёмғирда.
Гоҳ ўқлар учади ортидан ғиз-ғиз,
Гоҳ қонга беланар кутмаган ерда.

Баъзида зиндонда,
Баъзида дорда,
Баъзида тухматдан тиллари қисиқ.
Баъзида муваққат бекиниб ғорда,
Жанг-жадал тўфонга киради қизиб.

Гоҳ кўзи чиқади,
Гоҳ бели майиб.
Гоҳ оқсаб қолади мадори қуриб.
Лекин у кетмайди мақсаддан тойиб,
Донмо манзилга етар ҳайқириб.

Ҳақиқат йўлдадир,
 Ҳамиша йўлда...

1971

Бу сўқмоқ меники,

Ўзим очганман.

Ўзимга жуда ҳам маъқул ва манзур,
Ҳар онни бу йўлда қулочлаганман,
Қаршимда қуёшим сочиб турган нур.

Мен шундан чиқаман катта кўчага,
Аминман бир куни бўлур катта йўл.
Нур тўкиб ёнади чироқ кечага,
Одамлар кезади қўлга бериб қўл.

Ҳозирча бу сўқмоқ,

фақат бир ўзим

Қийналиб-қийналиб ўтиб бораман.
Уфққа қадалган синовчан кўзим,
Имоним байроқдек тутиб бораман.

Ҳар катта йўлни ҳам қачондир биров
Илк марта қадамлаб ўтгандир яёв...

1970

Юлдузлар, аслида, ўзи беномдир,
Уларга исми сен-биз қўйганмиз.
Шу кундан шоирга кони илҳомдир,
Қизларнинг кўзини унга йўйганмиз.

Сабаби порлаши йироқ-йироқда,
Қоп-қора тунларнинг ҳусни бўлгани.
Бўлмаса ким келмиш юлдузли ёқдан,
Ким етиб борибди уни кўргани?

Барчаси сен-менинг зеҳним ва қалбим,
Барчаси гўзаллик шайдолигимиз.
Барчаси ҳаётни фаҳмлаб, билиб,
Гўзаллик ишқида фидолигимиз!

1970

Мен сени севибман,
 Севгим беқиёс!
 Лекин сен бехабар,
 Парвойи фалак.
 Юрагим чалади кунда ғамли соз,
 Ҳасратим етурми сенга, эй малак?

Ё изҳор этайми ошкор тил билан,
 Ё йўлга чиқайми даста гул билан?
 Аҳволим не кечар, назарга илмай
 Сен кетсанг бурилиб ўзга йўл билан?

Йўқ, бунга чидолмам,
 қолсин ичимда,
 Ошкора этмайман куйиб битсам ҳам!
 Ошпоқ кул кўринсин майли сочимда,
 Майли қуримасин кўзларимда нам!

Буни ҳам уддалай олмадим, эркам,
 Вужудим ўт олиб ёнди беомон.
 Тутунга чулғанди бу ёруғ олам,
 Томирим кўришиб табиблар ҳайрон!

«Бедаво дард!» — деди баъзи ҳушёр қиз,
 Баъзилар кулишди,
 баъзилар зор-зор...

Мен энди англадим не учун Қайс,
 Еввойи саҳрони этмиш ихтиёр!

Севгимни дарёга қилсам ҳикоя,
 Тўлқинлар ҳайқириб, кулиб кетдилар.
 Севгимни саҳрога қилсам ҳикоя,
 Еллари оғзимдан юлиб кетдилар.

Чечакка арз қилсам,
 чечак сарғайди,
 Булутга арз қилсам, йиғлади юм-юм.
 Шамоллар дардимдан беқўним, дайди,
 Жонсарақ ошиқдай тинчи йўқ бир зум!

Қуёш дер: — Мен ўзим ошиқи шайдо,
 Саноқсиз йилларки, ёнаман ҳамон.
 Фақат бир булбуллар гул узра фидо,
 Дардини ёрига тўкар беармон.

Биламан, севгилим, темирни занги,
 Ошиқни севгиси кўрсатмас кўзга.
 Бўсанинг тили йўқ,
 кўз ёшнинг ранги,
 Севгининг номи йўқ, севгидан ўзга!

1970

Эшикка чоп, йиглаб ўтган ким?
Қўлидан тут, кўнглини кўтар.
Илиқ сўзлар ғамни даф этар.
«Ким ўзи?» деб сўрма, гўдагим!

Ким ўртаниб йиглай олади
Ахир, ўғлим, инсондан бошқа!
Инсон дардин инсондан бошқа
Ким ҳам уқиб, англай олади.

Эшикка чоп, йиглаб ўтган ким?

1970

Бир даста гул билан қошинга чиқсам,
Гулимни қўлимдан ололасанми?
Манзилга интилиб, йўлда толиқсам,
Қўлтиқлаб ёнимда бороласанми?

Бўлмаса гулимга тегмай қўя қол!

1970

Сен нега ҳиди йўқ гулни тапладинг,
Ё хато қилдим қўлингда қайчи?
Бошқа гул йўқмиди боғингда, айт-чи?
Ё кўзинг алданди, ё шуми дидинг?

Бу гулинг, ақлимас, ҳуснини кўз-кўз —
Қилувчи енгилтак қиздек кулади.
Афсуски, чиройли, кўз алдар гуллар
Баъзида шунақа ҳидсиз бўлади!

1970

Мен сени излаб боғларга чиқдим,
Дедилар: — Қирда.
Қирни айланиб, тоғларга чиқдим,
Йўқсан ҳеч ерда.

Сени сўроқлаб дарёга боқдим,
Деди: — Денгизда.
Денгизда суздим, тўлқинда оқдим,
Топмадим из-да!

Тошлардан сўрсам, қаттиқ тош деди:

— Мен унинг қаҳри.

Осмонга боқсам, нур қуёш деди;

— Мен унинг меҳри.

Ойдан сўрасам, юлдузда деди,

Юлдуз йироқдир.

Сенга етолмай ўртаниб энди

Ишим фироқдир.

1970

Одам қалби қизиқ мўъжиза,
Не дунёлар боқади ундан.
Не дарёлар оқади ундан,
Ўзи эса муштдай ожиза!

Шу муштдай қалб,
Шу бир парча ўт
Не кўйларга солади бизни!
Гоҳо тутиб гулдаста-букет,
Не ўйларга солади бизни!

Амринг билан урмаганидек,
Раъйингга ҳам юра қолмайди.
Бир лаҳза ҳам тинч турмагандек
Елдай елиб ғойиб бўлмайди.

Гоҳо ҳоким, гоҳида қул у,
Гоҳо хазон, гоҳида гул у!

1970

Сен ўзинг ёнмасанг ҳаётда, шоир,
Ўзгалар қалбини ёндирилмайсан.
Сен ўзинг қонмасанг ҳаётдан, шоир,
Ўзгалар қалбини қондирилмайсан.

Сен ҳаёт бағрига жавлон уриб кир,
Бахт топсанг қувониб, хандон солиб кул.
Ҳақиқат бўйнида гар кўрсанг занжир,
Юрагинг ўртаниб, сочларингни юл!

Лекин сен ҳаётга қарама лоқайд,
Хаспўшлаб яширма нурсиз устини.
Дадил тур, ошқора ўз сўзингни айт,
Ҳақ сўздир дунёнинг синчи, устун!

1970

Ингичка ва нозик бир гугурт чўпи
Икки-уч дақиқа ёнар қўлимда.
Шу икки дақиқа қоронғи хавфи
Юзларча қадамга қочар йўлимдан!

Наинки йўлларим, ҳатто дилим ҳам
Шу икки дақиқа равшан тортади.
Бехавфу бехатар ташлайман қадам,
Йўлимга ишончим, умид ортади.

Ҳа, ундан аланга олган чироқ-чи?
Тун бўйи йўлимни ёритса мумкин!
Эй, нигор, бир лаҳза қалбинга боқ-чи,
Шу гугурт чўпича олов бормикин?

Шоядки бор бўлса,
Йўлим ёритса!

1970

Сен кетдинг, мен қолдим орқангдан доғда,
Яхшиям бор экан изинг тупроқда.
Мен унга боқаман соғинган чоғда
Сен эса юрибсан йироқ-йироқда.

Баъзида кулади кишилар мендан:
«Шунчалар азизми, дея, ёр изи.
Аразлаб кетди-ку, ахир у сендан,
Сен эса узмайсан йўлидан кўзни!»

Оҳ, улар билмайди, кўнгил энтикса,
Кўзига суртгани ёр тупроғидир;
Қаерга маъшуқа оёғи тегса,
Ўша ер ошиқнинг саждагоҳидир!

1970

ЗАРРА

«Мен нималар бўлай?» — деб, эркам,
Мени қилма асло хижолат.
Сенинг ўзинг мўъжиза олам,
Мен бағрингда зарраман фақат!

Шу заррани илғамай кўзинг
Йўқотмасанг бўлди сен ўзинг!

1970

Баҳор бўлсам фақат сен учун
Далаларда гул очар эдим.
Қуёш бўлсам эртаю кечин
Фақат сенга нур сочар эдим.

Юлдуз бўлсам сенга термилиб,
Оппоқ тонглар оттирар эдим.
Ирмоқ бўлсам сенга интилиб,
Пойларингга бош урар эдим.

Йўллар бўлсам фақат уфққа
Сени бошлаб, олиб кетардим.
Денгиз бўлсам сенга тортиққа
Инжуларим кафтда тутардим.

Шамол бўлсам сендан ўргилиб,
Атрофингда жавлон урардим.
Қишда ўлсам, ёзда тирилиб,
Ҳар амрингга ҳозир турардим.

Бургут бўлсам парвозим ростлаб,
Қоялардан салом берардим.
Қаптар бўлсам қошингда пастлаб,
Хат ташувчи дастёр бўлардим!

УНУТМАДИНГМИ?

(Қўшиқ)

Гулим қўлда сўлмасидан кел,
Дўсту душман кулмасидан кел,
Ишқинг дилда сўнмасидан кел,
Эркама, мени унутмадингми?

1970

Ойлар ўтди бедор, бешафқат,
Эркама, мени унутмадингми?
Хаёлимда ҳамон сен фақат,
Эркама, мени унутмадингми?

Кўзим юмсам тушларимдасан,
Ёзу баҳор, қишларимдасан,
Уқиб олган «беш»ларимдасан,
Эркама, мени унутмадингми?

Баҳор келса гулда кўраман,
Сен хуш кўрган йўлдан юраман,
Баъзан қирдан, чўлдан юраман,
Эркама, мени унутмадингми?

Кўкда ёнган сенинг кўзгинанг,
Менга мадад доим сўзгинанг,
Қачон кўргум сенинг ўзгинанг,
Эркама, мени унутмадингми?

Турна ўтса йўлга боқаман,
Ҳозлар учса кўлга боқаман.
Дилим ёнса гулга боқаман,
Эркама, мени унутмадингми?

Кўзларинг йиғимас, севинчдан қора,
Севинган юракка қуёш инади.
Шу қуёш қалбингдан тошиб ошқора,
Кўзингда тимқора бўлиб ёнади.

Шу қора кўзларинг ёруғ иқболинг,
Навқирон ёшлигинг таржимонидир.
Кишилар, шу кўзни ардоқлаб қолинг,
Бу кўзлар беғубор, беқидёс нодир.

1970

Илҳомга тўлибди яна бу тупроқ,
Чечаклар, майсалар унинг ижоди.
Севгисин кўзидан сочади булоқ,
Борми деб севгининг тилга ҳожати!

Севинчи ичига сиғмасдан ғунча
Лабини туютолмай хандон кулибди.
Айвонга қалдирғоч, толга мусича
Жўжаси ғамида хашак илибди.

Темурнинг бошига соя ташлаган
Улимтик чинор ҳам ёзибди япроқ.
Қумуреқа ўрмалаб сайлин бошлаган,
Қўнғизда ўзидан катта қумалоқ.

Кечиккан қарганинг ноласи баланд,
Бош урар ерини билмай қолибди.
Эҳтимол қарқуноқ булбуллар билан
Ёз бўйи юрмоқни орзу қилибди!

Бечора бинафша жонин авайлаб,
Майсалар остида ётса ҳам биқиб,
Бераҳм болалар қидириб, сайлаб,
Теришиб кетишар намини қоқиб!

Бўғот том бошида лолақизғалдоқ
Қирдаги дўстига қўл силкиб кулар.
Ўтган йил ёнгогин чўқиб зарғалдоқ
У боғдан бу баққа хавотир елар!

Кавакдан чиқибди чўтир қурбақа,
Лиқиллаб турибди оқ бақбақаси.
Ёрини студент етаклар боққа,
Бир даста гулга ҳам етмас чақаси!

Қизларнинг қиш бўйи димиққан сочи
Орқасин қирқ кокил бўлиб тўлдирар.
Осмон ҳам булутга қаҳрини сочиб,
Устига шиддатли чақмоқ елдиар!

Тақдирин ер билан чандиган дехқон
Она-Ер бошида мағрур боқади.
Кўнглидан ўтади олов саратон,
Серфайз куз йўлидан карвон оқади!

1970

СЕН КУЛАСАН...

Бу қанақа замондир
Йиғлаган кўп, кулган оз?

(Озарбайжон халқ қўшиғи)

Сен куласан, кулгинг билан
Осмон тиниқ тортади.
Сенинг очиқ қалбинг билан
Кўкда ёруғ ортади.
Сен куласан, чаман бўйи
Бирдан нафис тортади.
Сен куласан, дўстлар бўйи
Бир қаричга ортади.
Кул, азизим кулгинг билан
Баҳоринг ҳам, қишинг ҳам.
Орзуларинг қаримасин,
Эзгу ният, ишинг ҳам.
Кул, азизим кулгинг билан
Кўнглим тиниқ тортади.
Кундай очиқ кулгинг билан
Дўстлар сони ортади.

1970

Баҳор келди, ҳамал чоғи
Кўчатга жой қазир ким?
Сену мен-да, азизим!

Кўчат унди, япроқ ёзди,
Соясида кезар ким?
Сену мен-да, азизим!

Йиллар ўтди, мева қилди,
Мевасини узар ким?
Ана улар, азизим!

Сен ҳам ўтдинг, мен ҳам ўтдим,
Бу боғларни безар ким?
Ана улар, азизим!

Боғ ичида кенжа ўғлим,
Бош набирам юради.
Қалбим мамнун уради!

Сен кетдинг фронтга кўплар қатори,
Кўзингда ўч ёнди, кўксингда нафрат.
Қўл силкиб кузатди қалбинг дилдори,
Душманга тилади қиргину офат.

Дилдоринг нияти топди ижобат:
Ёв битди.
Эл тинди.
Уруш тугади,
Сен қайтдинг юртингга мағрур, серсавлат,
Қошингдан ўтганлар бошин эгади.

Ҳайкалсан. Майдонда турибсан тикка,
Оёгинг остида даста-даста гул.
Самбит гул қаршингда бўй чўзар якка,
Бу гулни ўстирар сенга содиқ дил!

1970

Оҳ, она тилгинам, муқаддас тилим,
Бир оғиз сўзинга жоним тасаддиқ.
Бунчалар ширинсан, бунчалар сўлим,
Бормикин ажиб тил сендан ҳам ортиқ!

Сен онам тилисан, отам тилисан,
Сен бобом тилисан асрлар ошган.
Меҳрда беқиёс нозик гулисан,
Ғазабда қутуриб Амудай тошган.

Сен ёрим тилисан, болам тилисан,
Неварам-чеварам тили бўлиб қол.
Сен мағрур қувонсанг, ўссанг ҳақлисан,
Уфқда кутади ёрқин истиқбол!

1970

Асил севги ҳусн танламас,
Дили дилга тўғри келса бас.
Дарёлардан ўтар бекўприк,
Чўққиларни қилади ҳавас.

Тош ҳам сўзлар унинг наздида,
Кесакнинг ҳам ҳатто жони бор.
Ниятининг ёниқ қасдида
Уфқлардан ошмоққа тайёр.

Томирида кезар ўзга қон,
Кўзи боқар ўзгача бутун.
Бир кечада ўзгариб жаҳон,
Атир бўлиб туюлар тутун.

Шодлигидан бағри ўт олиб,
Ер юзини қучмоқ истайди.
Баъзан эса бир ўзи қолиб,
Уй қатида учмоқ истайди.

Ошиқларнинг кўз ёши қутлуғ,
Фарёди ҳам ўзга оҳангда.
Севмадингми? Йўқ, билмайсан, йўқ,
Бу кенг олам неча хил рангда!

1970

Бу йўллардан ўтган кўп одам,
Яна қанча одам ўтади.
Шу йўллардек эскидир олам,
Яна қанча даврон кутади.

Бу йўллардан тоймасдан юрган
Муродига албат етади.
Овчиларнинг зўри шер урган,
Қўрқоқлари қуён отади.

Шерга ташлан, ҳалок бўлсанг ҳам,
Шер жангида ўлди дейдилар.
Зўр ишлар-ла серфайздир олам,
Из қолдирмас, қўрқоқ дайдилар!

1970

Бир чўққига интилдик икков,
Бир сўқмоқдан бордик ёнма-ён,
Баъзан йўлда учраб қолса гов,
Олиб отдик четга беомон!

Нега энди мен йўлда қолсам,
Сен чўққидан қайтиб тушмадинг?
На қўлимдан тутдинг, ушладинг,
Шуми эди ичилган қасам!

Лекин билки, сен тойиб кетсанг,
Йиқиласан менинг устимга.
Шунда ҳамки сендай «дўстим»га
Қўл кўтариб жанг қилмайман, жанг!

Фақат чангинг устимдан қоқиб
Ўз йўлимга кетаман боқиб...

1970

Сен расмим чизибсан турли бўёқда,
 Кўрганлар айтишди: яхши чиқибди.
 Хайронман, сен унда, мен-ку бу ёқда,
 Узоқдан кўзларим қандай боқибди.

Сочим-ку белгили,
 Таниш азалдан,
 Қош учун йўқ эди сенга керагим.
 Юрагим уришин қандай сезолдинг?

Шунчалар яқинми эди юрагинг?

1970

Сен тошдан уйингга замин терибсан,
 Дейсанки нам ўтмас, жони ҳам қаттиқ,
 Мен рози, сен шуни лозим кўрибсан,
 Гарчанд тош бетондан эмасдир ортиқ.

Тош уйда яшасанг кулмайди ҳеч ким,
 Тош юрак бўлмасанг бўлгани, дўстим!

1970

ХОЛИС НИЯТИМ

Илк изим шу тупроқ, шу ерга тушган,
Шу тупроқ тинглаган илк йиғимни ҳам.
Илк кулгим каштардек шу ердан учган,
Шу тупроқ илк кўрган қилиғимни ҳам.

Шу ерда онамни тўйиб эмганман,
Оламдай кенг эди мен учун бағри.
Отамни шу ерга ўзим кўмганман,
Шу тупроқ бағрида бобомнинг қабри.

Шу ерда ажратдим гуллар рангини,
Севгига мубтало бўлдим шу ерда.
Шу ерга қайтдим мен Ватан жангини
Мардона тугатиб бегона элда.

Қол, деди, қолмадим бегона юртда,
Гуллари атрини сезмади қалбим.
Айтганман, айтаман яна бир марта
Она-Ер матлаби менинг матлабим!

Бир ҳовуч тупроғи ёнимда эди,
Соғинган кўнглимда меҳри, хаёли.
Фарзандлик ғурури қонимда эди,
Тенгсиздир оламда ҳусни жамоли.

Сен ўлдинг, қайтадан тирил, десалар
Фақат шу тупроқда тириллар эдим.
Фақат тупроқда қучиб шон-зафар,
Шу тупроқ бахтидан керилар эдим.

«Қўй уни, жаннатда юргин», десалар,
«Жаннатим шу ер!» деб асло жилмасдим.
Қўлимга тутсалар гар оби кавсар,
Чирчигим сувига тенг билмас эдим.

Гар шароб тутсалар фақат шу тупроқ,
Она-Ер шаънига кўтарар эдим.
Она-Ер бағрида агар бир япроқ
Бемаҳал сарғайса дод урар эдим.

Шу тупроқ кўнглимга маъқул тобора,
Шу тупроқ имоним, эътиқод тошим.
Лекин бор дунёда қизиқ ибора,
Баъзида ўқийман келса ҳам ғашим:

Дейдилар: «У топди иккинчи Ватан»,
Бу сўзга ишонгим келмайди сира.
Наҳотки бир она бўлса икки тан,
Бир фарзанд туғолса икки бокира!

Дунёда инсоннинг онаси битта,
Биттадир Ватани — туғилган ери.
Фидойи жон бўлур эрларнинг эри,
У содиқ қолади ҳатто лаҳатда.

Мен шундай фарзандман Она-Еримга,
Севинчи севинчим, қайғуси қайғум.
Фарзандлик фахри-ла сиғмай теримга
Вақт етгач шу ерга мағрур бош қўйғум.

Лекин бир илтимос, азиз ёронлар,
(Биламан дўст-душман ғамгин бош эгар)
Гўрида тинч ётсин десангиз агар,
Руҳида қўпмасин совуқ бўронлар.

Видолашиш сўзин айлангиз баён
Мен севган, мен ёзган она тилимда.
Шу тилда кўзимга очилган жаҳон,
Шу тилда ном топдим она элимда.

Биламан тилларнинг ёмони йўқдир,
Ҳар тилнинг ўз кўрки, улуғлиги бор.
(Ким тилни камситса ўзи нўноқдир)
Менинг ҳам ўз тилим жонли, байроқдор.

Шу тилда алласин айтгандир онам,
 Шу тилда ув тортган фарзанд доғида.
 Шу тилда янграган қўшиғим, яллам,
 Шу тилда кирганман ёр қучоғига.

Шу тилда айтганман «Яша, Шўро!»ни,
 Шу тилда ўқидим Ленинни илк бор.
 Шу тилда танидим оқу қорани,
 Шу тилда топганман обрў-эътибор!

Шу тилда фронтга кузатиб онам,
 Шу тилда соғинган қишлоғим, далам,
 Шу тилда соғинган қишлоғим, далам,
 Шу тилда йўллаган номасини ҳам.

Мен голиб қайтганда шонли сафардан,
 Шу тилда қаршилаб олган мағрур, шод.
 Шу тилда гуркираб, чиқариб қанот,
 Ҳикоя айтганман жангдан, зафардан.

Шу тилда хорижда бир сўз эшитсам,
 Бағримга нур тўлиб, кўзим ёнарди.
 Авлиё кўриниб менга шу одам,
 Кўнглимга жуда ҳам яқин келарди.

Шу тилда домламга саломлар бериб,
 Шу тилда боламга ҳарф танитдим.
 Шу тилда душманга қаҳрим ҳайқариб,
 Дўстимнинг бағрига ўзимни отдим.

Шу тилни кўз очиб эшитган эдим,
 Шу сўзни сўнгги бор тингласин қулоқ.
 Шу менинг охирги холис ниятим,
 Сўнг майли устимга тортилсин тупроқ!

Розиман ўз умрим, ўз ҳаёгимдан,
 Орттирган обрўйим, шон-шуҳратимдан.

1970

Мени излаб чиқма кўчага,
 Кўчаларда изим бор ёлғиз,
 Эй, бағримга олов солган қиз!

Сенга ошиқ бўлган кунимоқ
 Юрагингга кириб олганман,
 Унда чиқмас бўлиб қолганман.

Кўчалардан излама мени,
 Юрагингга умид билан боқ,
 Унда ёнар мен ёққан чироқ.

Чирогимни ўчирма, эркам,
 Ўзга қалбга кўчирма, эркам,
 Унда мангу сўниши аниқ!
 Зимистонга айланар олам!

1970

Сен йиглаб қўрқитма,
 кулиб қувонтир.
 Ҳар муҳтож кўнгилда бир чироқ ёндир,
 Ўз хира дилинг ҳам бўлади равшан,
 Ҳаттоки йўлинг ҳам бўлади равшан.

Йиғидан кўнгилга қайғу чўкади.
 Қайғу-чи?

Азамат белни букади.
 Сен йиглаб қўрқитма,
 кулиб қувонтир.

Кулги бир атирки,
 оламга татир!

1970

Мен узук эмасман тақсанг қўлингга,
 Мен чечак эмасман сочсанг йўлингга.
 Мен шайдо одамман,
 Одамча сўз қот.
 Севгину севганча жарликларга от,
 Юрагинг ачишиб, ўртанмаса, ёр.
 Қурбонинг бўлмоқни этгум ихтиёр!

Фақат сен,
 сен ўзинг ижрочиси бўл,
 Мен учун қутлуғдир сен танлаган йўл.

Кўзингда кўзларим,
 Кўзларимга боқ;
 Тилингда сўзларим,
 Сўзларимга боқ;
 Ҳаммаси сеники,
 сенинг мафтунинг.
 Лекин бил, ёримас менингсиз тунинг!

1970

Севмаган кишининг гули ҳам оғир,
Қўлларинг узилиб кетади тутсанг.
Ҳаттоки хушбўймас, ғам-алам анқир.

Ҳар гулнинг ўз ағри, ўз эгаси бор,
Ўзгалар қўлида бефайз, беисдир.
Сен тутган гулгина менга азиздир! -

1970

Кутиш яхши,
Кузатмоқ оғир.
Кетмас бўлиб кела қол, кўзим,
Дарвозамдек очиқ кенг бағир,
Йўлларингда интизор кўзим!

Лекин ваъда этмайман бахт-тахт,
Менинг бахтим сенингсиз кемтик.
Сеники ҳам менингсиз кемтик,
Шундай бўлгач, кел, ўтмасин вақт!

1970

Тугмачадек кўзингга
Олам сигиб турибди,
Бир калима сўзингга
Одам йиғиб турибди.

Оламга боқ, одамга
Илиқ сўзинг айтиб кет.
Одамга боқ, оламга
Уз бахтингни инъом эт.

Тугмачадек кўзингга
Олам сигса, не ажаб.
Олам боқиб изингга,
Номинг турар ҳижжалаб!

Одам бўлсанг исмингни
Эл оғзига ташлаб кет:
Яхши олсин изингни,
Ёмонларни бошлаб кет!

1970

— Севганимдан йиғласам айбми?
Ё кўз ёшни яширган маъқул?
Ё йиғлаган кўнгил майибми?
Жавоб бергин, эй ёноғи гул?

— Хандон солиб кулолган одам,
Фарёд уриб йиғлай олади.
Ишқда бағрин тилолган одам,
Ишқий дoston бўлиб қолади.

Севганимдан юм-юм йиғлайман,
Фақат унга умид боғлайман!

1970

Чўққидан боқарди кибрланиб қор,
«Қанчалар бахтлиман!» дерди ўзига.
Пастдаги қорлар-чи, мунглигу ночор
Кўринарди кўзига!

Бу ёвуз ғурурдан топди-ю хабар,
Эритиб юборди бир кунда қуёш.
У энди фарёд-ла пастликка чопар,
Минг бир тошга уриб бош!

1972

Туғилган кунимдан нурга шайдоман,
Илк қадам кунимдан қуёшни қувиб.
Энтикиб-энтикиб қадам отаман,
Ҳар тонгда нурига юзимни ювиб!

Биламан, муродга етишим мушкул,
Қуёшга интилмаёй яшнабди қай гул?!

1972

Сен саъва тутибсан шу эрта кўклам.
 Қафаси кўркам.
 Қафаси кўркам.
 Мақтови тилингда туну кун дoston,
 Туну кун сайрармиш тиним билмасдан.

Аслида бу қушнинг сайраши эмас,
 Қафасга тушганин оҳу ноласи.
 Балки у ёрининг фироғида маст,
 Қайдадир кутади балки боласи!

Мард бўлсанг сен аввал бечора қушнинг
 Эркини бўғма-ю, қафасдан чиқар.
 Сўнг сенга ёғдирар қўшиқ — олқишни!
 Мана бу қўшиғи менга ҳам ёқар!

1970

Тобут борар. Унинг кетида
 Жамоанинг ёшу қариси.
 Бири ёнар алам ўтида,
 Фарёд урар анов бириси.

Тобут борар. Унинг кетидан
 Узоқ-яқин боради саф-саф.
 Қайғу ёғса бирин бетидан,
 Бири отар ҳазиломуз гап.

Тобут борар. Анов кишининг
 Улик билан ҳатто иши йўқ.
 Чўнтагида қўли шимининг,
 Ўтган қизга кўзи бўлар лўқ.

Анов бири қилади ғийбат,
 Бахти олчи турган дўстини.
 Тўқиб-бичиб тахлайди қат-қат
 Бир раҳбарнинг каму кўстини.

Анов бири парвойи фалак,
 Мозоргами, тўйга кетяпти!
 На бир жиндек ачийди юрак,
 На тобутнинг бандин тутяпти!

Фақат бирга бориб келса бас,
 Фақат кўрса эл-юрт кифоя!
 Хаёлида ўз иши, ҳавас,
 Ош буюрган қайтишга боя!

Тобут борар. Унинг кетидан
Узоқ-яқин боради саф-саф.
Қайғу ёғса бирин кетидан,
Бири борар дўстин ғийбатлаб.

Ҳей, ноинсоф, жилла бўлмаса,
Ғийбат қилма тобут кетидан.
Йиғлаш агар қўлдан келмаса,
Сукут сақла шундай бир пайтда!

1972

МИНГ КЎЗИМ БЎЛСА...

3. P.2a

Бургут бўлсам, сенинг орзунгдай
Юксакларда учиб юрардим,
Чақмоқ бўлсам, сенинг кўзингдай
Кеча-кундуз ёниб турардим.

Ирмоқ бўлсам, сенинг боғчангга
Хандон солиб, қувнаб оқардим.
Юлдуз бўлсам, порлаб кечангда
Фақат сенга, сенга боқардим.

Чинор бўлсам, узоқ умримнинг
Сирларини сенга очардим.
Қуёш бўлсам, олтин нуримни
Ҳатто қишда сенга сочардим.

Агар менинг минг кўзим бўлса,
Бари билан боқардим сенга.
Шунда ҳамки, эй меҳри тоза,
Тўймас эдим асло ҳуснингга!

1972

ЗОЛИМ СЕВГИ

Ишонмаганлар ўқимасин

Охири йўл тонди, доктор ўртоғи,
Юрагин алмашлаб берди ўтган ой,
Тинчиди чамаси — қилмас оҳу вой,
Сўнгида чиқмаса бирор чатоғи!

Докторга, пирим, деб қўйди у ихлос,
Келинлар бўлайлик яхши тилакда:
Илоҳим севгиси эски юракда
Кетгани рост бўлсин, рост бўлсин, ҳа, рост!

1972

У севди, ўртанди, ёнди туну кун.
Чўп бўлиб кетса ҳам у ёна-ёна,
Қайрилиб боқмади мағрур жонона,
Севгиси топмади ижобий якун.

Шунчалар уринди ўзин тияй деб,
Иложин топмади, барибир ёнди.
Баъзида ўзича ишқидан тонди,
Гоҳ қишда, гоҳ баҳор ёйганида сеп.

Сел бўлиб босарди ёрнинг хаёли,
Тиг бўлиб бағрига ботарди ҳамон.
Қанча йил ўтди-ю, қанча бир замон,
У золим севгидан бўлмади холи.

Сочига оқ тушди, тиши камайди.
Юз-кўзин қоплади илон из ажин.
Ҳамон у ёнади топмай иложин.
Ҳамон у золим ёр, бир кел, демайди.

Эр қилди жонона, бу ҳамон бўйдоқ,
Ҳамон у севгидан бўлмайди халос.
Баъзида май тортиб, баъзан отиб нос,
Оҳ, дейди севгида мен бўлдим адоқ.

Уч бола кўрди қиз, тўнғич ўғлини
Мақтабга етаклаб кетди ўтган йил.
Бечора ошиқда ҳамон ёнар дил,
Ҳамон у топмайди совиш йўлини!

СЕНИНГ МАДҲИНГ

Боғ-роғлар яланғоч, қирлар яланғоч,
Яланғоч кечаги оппоқ пахтазор.
Узоқда тоғларнинг боши оппоқ соч,
Тоғлардан ўрмалаб келмоқда оқ қор.

Сен ўзинг ясаган тоғларинга боқ,
Тўшингдек қабариб, мағрур турибди.
У сенинг меҳнатинг, пахтакор ўртоқ,
У сенинг меҳрингни юксак кўрибди.

Илк баҳор нафаси, саратон тафти
Қалбингда қоришиб, топмиш эътибор.
«Бу,— дейди кўрганлар,— заҳматкаш забти,
Забтида муҳаббат, эътиқод, шон бор».

Кўр, ана, қир-даланг мудрайди сокин,
Сенингдек эртани ўйлаб ухлайди.
Эртани ўйласа кимда-ким бугун,
Орзулар карвонин тўкис юклайди.

Мен сени ўйламай яшаган куним
Завқи, йўқ, бефайздай бўлиб ўтади.
Мен сени куйламай яшаган куним,
Юрагим ўртаниб, увол кетади.

Сен олам ичида олам яратиб,
Бу кўҳна оламга таҳрир киритдинг.
Пахтакор номини мағрур янгратиб,
Қуш қўнмас саҳрода олгин эритдинг.

Сен юртим кўркини очдинг қайтадан,
Сен ўзинг кўркисан тенгсиз, беқийс.
Сен мамнун туғилиб мағрур отадан,
Фарзандлик бурчини ўтадинг кўп соз!

Пахтангдек оқ кўнгил, юмпоқ қалблисан,
Тантисан, сахийсан, кўкраги очиқ.
Устозлар шеърида мангу қолибсан,
Шеърки, сатрида гавҳарлар сочиқ!

Эҳ, сени куйлашнинг ажиб завқи бор!
Эҳ, сени севмаган вужудда жон йўқ!
Сен фаҳрим, сен ҳусним, сен ҳақли виқор,
Сен юртим номини таратган довруғ.

Мен сени куйласам олам-олам нур,
Кўзимга қуйилиб, яшнади юрак.
Эй бахти очилган, муқаддас умр,
Байраминг муборак, байрам муборак.

1971, декабрь

Илҳомни кутмадим,
Илҳомнинг ўзи
Ҳокими мутлақдек кириб келди гоҳ.
Завқ билан чарақлаб қуралай кўзи,
Кўнглимни ёритди мисоли чироқ.
Бўл, деди, қоғозу қаламингни ол,
Бўл, деди, ўтмасин бекорга фурсат.
Руҳимда ажиб ҳол очди-ю, жамол,
Лаҳзалар овини кўзлади суръат.
Нур бўлиб тўкилди қоғозга сўзлар,
Гул бўлиб сочилди ҳислар, туйғулар.
Ҳайратда чақнайди бу жоду кўзлар...
...Ҳа, шунда энг яхши сатр туғилар!

1971, декабрь

Кунлар — ўқ. Нишонга теккани умр,
Қолгани бемаҳал сўнган бир кўмир.
Ендирсанг ёнмайди, ҳисобда фақат.
Не ажаб! Ноилож қиласан тоқат!

Ҳар ўтган кунингни сен умр дема,
У кунинг умрдир нурланиб қолса.
Кунларим ўтмоқда, қалбим, ўксима,
Шоядки ярмиси умр бўлолса!

1972 йил, январь, Янгийўл

Уйлар менинг учиб кетган қушларим,
 Фақат кўнглим унинг олтин қафаси.
 Дон сочса ҳам баъзан-баъзан тушларим,
 Ўзи келмас, келар ёлғиз шарпаси.

Уйлар менинг қувончимдир, далдамдир,
 Бу мураккаб, беҳаловат асримда.
 Уйлар менинг эртагга бир қадамдир,
 Акс-садосин эшитаман наслимда.

Уйлар умрим денгизида қармоқдир,
 Шояд дейман олтин балиқ илинса!
 Неки менга насиб этмиш бу тақдир,
 Қани энди олдинроқдан билинса!

Уйлар, ўйлар! Шоду хандон ўйларим,
 Баъзан ёруғ, баъзан зиндон ўйларим.

1973, февраль

Узоқдан келибди ҳу ўша меҳмон,
 Қошига пешвоз чиқ, кўрсат борингни:
 Самарқанд тарихда ажиб бир армон,
 Айлантир бирма-бир пахтазорингни.

«Оқ олтин» пахтанинг лақаби бўлди,
 Лениннинг назари тушган тупроқда.
 Ариққа сув тўлди,
 Чўл ҳусни кулди,
 Беш қирра юлдузнинг рамзи чаноқда.

Кузгача қолгудай бўлса мабодо,
 Ҳашарга таклиф эт пахтазор ичра.
 Меҳнат деб аталган бу тотли бода
 Беланги қилмаса меҳмонни зора!

Пахтазор камоли дасту азмингдан,
 Боғларинг кўркида сенинг жамолинг.
 Каналлар ёқалаб эсган шамолинг
 Куй-оҳанг талашар ёниқ назмингдан.

Тоғларга олиб чиқ — кўрсин виқоринг,
 Истаса яхмалак отсин бемалол.
 Қанчалар тиниқдир чўққида қоринг,
 Қанчалар оромбахш қор ўшган шамол.

Қирларни айлантир — бағринг кенглиги,
 Газ булоқ она-Ер меҳр-шафқати.

Бу боғлар ҳуснига топса тенгини
Балли деб, қўлини олгин албатта!

Ҳусайни узиб бер,
Анор эзиб бер,
Супага ўтқазиб шароб сузиб бер.
Тишлари ясама ё нозик бўлса,
Ғалвирак ёнғоқ қўй ё хандон писта!

Тонг чоғи уйғоту полизга бошла,
Қовунлар атрига тўйсин димоғи.
Истаса ўн хилин каричлаб ташла,
Ширадан ёпишиб қолсин бармоғи!

Шундан сўнг меҳмондан қилсанг илтимос,
Боғ кўча айланса бир яланг оёқ.
Сезсин у бу тупроқ қандайин қайноқ,
Қанчалар юмшоғу қанчалар серноз.

Каналлар қошига олиб чиқ чошгоҳ,
Бу ижод кўркига бўлса маҳлиё,
Тарихин эслатиб, пайт топиб гоҳ-гоҳ,
Сездиргин бу ахир ўзгарган дунё!

Қорақўл албатта ёқади унга,
Бир пўстин орзуси бордир дилида.
Қир, чўпон қошида ўтқазиб кунга,
Гапга сол: доврўғи қалай элида?

Истаса суратга олсин бемалол
Оқ лайлак уясин, чинор ковагин.
Мабодо тарихга бўлиб қолса лол,
Беравер синигин Темур тувагин!

Ажрата билолса қўйни бузоқдан,
Бу юртнинг ишига қолади қойил.
Дегилки, бу тарих келар узоқдан,
Қалин бир китобдир босгани ҳар йил!

Дегилки, бу юртнинг нияти қутлуғ,
Бу юртда кишилар олий табиат.
Нимаки қилибди меҳри-ла тўлиқ,
Нимаки қилади элларга ибрат!

Ғар меҳри товланса йўлга чиқар чоғ,
Майли, бер қўлига бир оппоқ чаноқ.
Уйининг тўрига оссин ардоқлаб
Ва юрсин меҳрини дилида сақлаб!

1974

Гулзоридан отди нигоҳ,
 Кўзи ўлдирди-ўлдирди.
 Бир сўз қилди кулиб ногоҳ,
 Сўзи ўлдирди-ўлдирди.

Акс-садоси ёноғимда,
 Ширин сўзи қулоғимда,
 Атир бўйи димоғимда,
 Узи ўлдирди-ўлдирди.

Нола қилдим — ҳеч билмади,
 Ҳолим сўраб бир келмади,
 Гул узатсам қайрилмади,
 Нози ўлдирди-ўлдирди.

Бунча нозли жонон экан,
 Ҳар бир сўзи дармон экан,
 Бир кўрмоқлик армон экан,
 Изи ўлдирди-ўлдирди.

1975

— Одаммисан ёки шоир?
 Шоир бўлсанг руҳимга кир!
 Токи қалбни босмасин кир!
 Одам бўлсанг ёнимда юр,
 Ер юзидан кетмасин нур!
 — Аввал одам, сўнг шоирман,
 Шоирлигим ўлжам дерман.
 Уфққа тик кўчам дерман!
 Иккисини битта тушун,
 Муқаддас бил ижод ишин!

1974, сентябрь

Пахтакор! Юртимда энг доврўгли касб!
 Ҳар йили бир улкан роман битади.
 Илк сатрин баҳорда маржондек тизиб,
 Кеч кузда тугатиб, кўз-кўз этади.

Ҳар сўзи, ҳар сатри шонли ва нодир,
 Ҳар сўзин пардозлар ёз бўйи ёниб.
 Ҳар сўзи қалбингга кирмоққа қодир,
 Куз келгач чарақлаб, кулиб, товланиб.

Меҳнатнинг гули бу, пешона тери,
 Юракнинг қўри бу. Қуёшнинг сели.
 Оқ тонглар кўрки бу, юмшоқ тун ели,
 Она-Ер ҳиммати, ижоднинг зўри!

Пахтакор ижоди қойилмақомдир,
 Узлуксиз доврўги чархифалакда.
 Ҳар куни йил бўйи ёниқ илҳомдир,
 Иззату икроми ҳар бир юракда.

Уфқлар чекинар у юрган ерда,
 Саҳролар ҳуснини очади забти.
 Нур, баҳор уфурар қалбининг тафти,
 Матонат гуркирар у юрган ерда.

Шон-шараф изламас терин сидириб,
 Мукофот кўзламас суқланиб боқиб,
 Шон-шараф юради уни қидириб,
 Мукофот келади эшигин қоқиб.

Мақтовга зеб бермас, ишга куч берар,
 Дастурхон тузганда пойгакда ўзи.
 Ерини кўрсатса, орқада юрар,
 Уфқдан нарида ва лекин кўзи!

Сув очса жўякка, лунжин тўлдириб,
 «Оҳ, оби ҳаётим!» дея чиранмас.
 Унинг-чун сув — сувдир, аста жилдираб,
 Тонгача мўлжалга етказолса бас!

Энг вазмин ишларни жим ўтайди-ю,
 Йилтироқ сўзларни билмайди пухта.
 «Оқ олтин» демайди, «пахта» дейди у,
 Қалбига яқинроқ оддий сўз — «пахта».

«П»сида поклиги, «а»сида аҳди,
 «Х»сида хотамлик, «т»сида тахти.
 Охирги «а»сида азизлик бордир,
 Азизлик азамат сўзига ёрдир!

Манглайин танғиса кун қизигида,
 Бу савлат тўкишмас, оддий зарурат.
 Салгина жилмайса у мийигида,
 Билинги, дилида қаҳқаҳа ҳолат!

Оламча хирмонни уйиб, у ўзи
 Бир четда туради сояпарвардек.
 Нотиклар мақтаса, қисилиб кўзи,
 Хиждолат тортгандек қимтинади тек!

Гап-сўзга нўноқроқ, лек фаҳми юксак
 У учун минбардан ер боши маъқул,
 Қалбини туби йўқ бир денгиз десак,
 Бетиним тўлқинлар остида нуқул!

Пахтакор — иждокор! Йилда бир роман
 Тугатиб, элига этади тақдим.
 У ўзи иждокор, ўзи қаҳрамон,
 Мен унга ҳамиша ҳавас-ла боқдим.

1975

Қирда эдинг, бугун эса тоғдасан,
Олдда яна баланд тоғлар турибди.
Унга чиққач, яна баланд боқасан,
У баланднинг қасдида қалб урибди.

Ҳаёт шундай: киши қирда турганда,
Энг пастдаги тоғни орзу қилади.
Унга чиққач, бошқа бирин кўрганда
Яна уни ният қилиб қолади!

Умр ўзи чўққиларга интилмоқ,
Чўққиларда ахир нур кўп бўлади.
Интиқ юрак яйраб нурга тўлади,
Чўққилардан кўринади йўл йироқ!

1976, ноябрь

Болари ғувиллаб учади ҳар ён,
Чечаклар шарбати авжида дегин.
Гилосинг тўқ қизил бўлибди чунон,
Саватинг тўғрилаб қўявер секин.

Тутни кўр, бандида тутолмай ўзин
Роса ғарқ пишгандир, ерга тушибди.
Сап-сариқ олтиндай бўлибди узум,
Демак, у етилиб тоза пишибди.

Анжирнинг шираси тилни ёради,
Демак, сен вақтида уни териб ол.
Полизни оралаб деҳқон юради,
Дум берган қовунин йиғар эҳтимол!

Буғдойнинг солланиб туришига боқ,
Қинидан чиққудай бошоқда ҳар дон.
Ғўза ҳам етилган — пахтазор оппоқ,
Қошида гиргиттон ҳар фидойи жон!

Ҳар нарса пишади,

Пишгани аён:

Ё юмшоқ тортади, ё қизил, ё оқ.
Қай рангга киради ақл тўлса инсон,
Ва неча ёшида етилар порлоқ?!

*1976, октябрь,
Қораболта шахри*

Лабин ҳамон қаттиқ қисганча
 Очилмасдан туради ғунча.
 Бутун атри ҳали ичида,
 Ҳусни, қадри ҳали ичида.
 Ҳали-замон кўрсатар жамол,
 Озор берманг, эй, эсган шамол!
 ...Ҳамон лабин очмайди ғунча,
 Ким бор, ким йўқ у очилгунча!

1976, октябрь, Қораболта

Йўлдош бўл умримга, дедим, бир куни,
 Жим қолдинг бошингни қуйи солганча.
 Шу онда жамланди ёшлик якуни,
 Йўл юрдим қўлингни қўлга олганча.

Қўлингни қўлимдан қўймайман ҳамон,
 Қўлимни қўйворинг, демадинг сен ҳам.
 Бошимиз силади замину замон,
 Аччиғу чучукни кўрамиз баҳам.

Баъзида қир ошдик, баъзида довон,
 Баъзида йўлимиз бўлмади равон.
 Баъзида сен ўтдинг олдинга сари,
 Баъзида мен кетдим йўл бошлаб нари.

Барибир уфқимиз бир эди — ёниқ,
 Бир-бирин дардини биларди юрак.
 Ҳа, бундай чоқларда на бир тил керак,
 На имо-ишора муштарак, аниқ.

Олтмишга кирапман, бундоқ қарасам,
 Кетимдан ёшимни сен ҳам қувасан.
 Армнинг борми деб энди сўрасам,
 Қўлимни қаттиқроқ қисиб қўясан!

Сочимнинг оқини майин тарайман,
 Ҳамон мен кўзингга тўймай қарайман.
 Кўзингда ёшлигим ёнади ҳамон,
 Ҳамон сен наздимда қошлари камон!

ДЕЙДИЛАР...

Ҳамон сен ўн етти ёшдасан, эркек,
Сенинг ҳам наздингда мен ҳам шундайми?
Оҳ, унда бор бўлсин бу гўзал олам,
Ўп дея лабингга юзим тутайми?

Ўртада муаллақ қолади бўса...
Бағрингга ташланар неваранг эса!

Қораболта, 1976, октябрь

Дейдилар: фронтда кўзи чиниқиб,
Жангчининг бадани ўлиб қолади.
Мурданинг қўйнига қўлини тиқиб,
Сесканмай ҳужжатин бир-бир олади.

Лекин сен шу маҳал жангчи кўзига
Термилиб қараган чоғинг бўлганми?
Ишонма қўрқоқнинг ёлғон сўзига!
Яхшилаб қарагин жангчи кўзига!

Кўзида ёш билан қоришган алам,
Қуролдош дўстининг меҳри бўлади.
Душманга нафрати ошиб яна ҳам,
Қасосга чақирган қаҳри бўлади!

1976, октябрь

Шудринг ёнар қуёш чиққунча,
Томчи-томчи марварид дона.
Сен турибсан ҳайрон боққанча,
Дейсан: — Қуёш чиқяпти, ана!

Ҳали-замон эриб кетади,
Ҳали-замон қолмайди бири.
Гўё қуёш уни ютади,
Бунча қисқа бўлмаса умри!

— Сен ачиниб қараб тургандан,
Тўйиб-тўйиб кўриб қолсанг-чи!
Тўйиб-тўйиб завқ-шавқ олсанг-чи!
Мамнун бўлиб шуни кўргандан!

1976, октябрь

Ғиз қоматин чизганда тақдир
Илҳомининг авжида бўлган.
Шундай онга ҳамон муштоқдир,
Қайтаролмай армонда қолган.

Шундай они қайтганда яна
Нималарга бўларди қодир?
Йўқ, йўқ, бундай онни мардона —
Қайтаришга қодирмас тақдир!

Ўзи бир бор келгану илҳом,
Ёнмас бўлиб мангу сўнгандир.
Буёғи ҳам бўлгану тамом,
Қуйқалари энди қолгандир!

Шундан бери ғиз ўзи илҳом,
Шундан бери гўзаллик рамзи.
Олганида она деган ном,
Яна ёниқ шоирлар сўзи!

1976, октябрь

Сен ерсан, мен омоч, бағрингни ёриб,
 Ҳар баҳор кўксинга сочаман уруғ.
 Булутдан ўтиниб, кундан ёлвориб,
 Бахтимга тилайман нам билан ёруғ.

Ер-омоч бирга-ю, нам-ёруғ бирга,
 Тўрттови ажралмас ҳусндир қирга.
 Шу ҳусн ҳеч завол кўрмасин дея,
 Инсонда баркамол қудрату мия!

Эй, ақли баркамол, қудратли инсон,
 Узингни вужуд бил, шу тупроқни жон!

1976, октябрь

Майли, мен чўққиман, сен эса бургут,
 Лекин сен тепамда учма керилиб.
 Минг баланд учсанг ҳам толиқиб ёхуд...
 Охири қўнасан кўксимга келиб.

Мен сенга маконман, сенга куч берган,
 Юксакка чорлаган менинг ўзимман.
 Чақмоқлар қатлагин, булутга киргин,
 Бир лаҳза кетмайсан нари кўзимдан!

Бургутли чўққиман — бу ажиб унвон.
 Лекин сен яшай бил менда беармон!
 Чўққида яшашнинг таърифи улуғ,
 Чўққида олам кенг, чўққида ёруғ!

1976, октябрь

Қайғудан тўкилган кўз ёши қора,
Аламдан тўкилса зардоб рангида.
Юракка ботдими, билки, тобора
Бардошинг куйдирар мудҳиш зангида!

Шодлик ҳам ёш тўкар нурдек мусаффо,
Севгида оққани оташ тусдадир.
Барига малҳамдир соф кўнгил, вафо,
Калиди ширин тил, ёниқ кўздадир!

1976, ноябрь

Неча кундир ёстиқда боши,
Неча кундир бемор, бемадор.
На ёришар кўнглин қуёши,
На оғзида овқат таъми бор.

Онасининг қошида ҳамон
Уйнаб юрар беғам қизалоқ.
Ногоҳ оғриб қолди бир замон!
Қани энди кўзин очса, оҳ...

Ирғиб турди ўрнидан она,
Боласини босди кўксига.
Доктор сари бўлди равона,
Ўз касали келмай эсига.

Уч кун ўтгач кўз очди қизи,
Қиқир-қиқир кулади, ана.
Шунда она билдики, ўзи —
Касал эди! Вечора она!

1976

Хайрлашдик. Худди ўша дам
 Бундоқ боқсам бир тугмачанг йўқ.
 Қадаб бер деб айтмадинг сен ҳам,
 Қадамадим мен ҳам — фаҳми кам.

Жўнаб кетдинг... Ой, йиллар ўтди.
 Ёмғирли тун келди «қорахат».
 Шу хат бир ой мени йиқитди,
 Бир йил қилди тилсиз ва карахт!

Йиллар ўтди. Сочларимда оқ.
 Хаёлингсиз бир кун юрмадим.
 Нега ўша, ўша ондаёқ
 Тугмачангни қадаб бермадим!

1976, январь

Мен сендан ўргандим меҳнат қилишни,
 Мен сендан ўргандим ҳаёт мантиқин.
 Сен асло билмайсан жангда қалқишни,
 Сен очдинг оламнинг нузли бир қатин!

Мен сендан ўргандим умр қадрини,
 Меҳнат шарофати, дўстлик завқини.
 Мен сендан ўргандим ижод дардини,
 Кўзингда доимо ҳаёт ёлқини!

Сен олам тираги, олам юраги,
 Сен олам кўркисан абадул-абад!
 Қидирган топади сендан керагин,
 Сен ақли расосан, фикри кенг ғоят.

Сен энди мақтаниб қадоқ қўлингни
 Ва ямоқ тўнингни ҳеч қилмайсан пеш.
 Сен ўзинг қайтадан очдинг йўлингни,
 Илму фан йўлдошинг ва техника эш!

Сен билан ўлчайди жаҳон бўйини,
 Сен билан қаддини ростлайди жаҳон.
 Сен бошлаб берасан кураш куйини,
 Жўр бўлиб ёнингда боради ҳар жон!

Дастгоҳда барқарор сенинг нафасинг,
 Қирда ҳам баркамол қанотинг бордир.
 Осмонга учган ҳам, ишчи, сен ўзинг,
 Бу олам қалбингу орзунга тордир.

Жамият устунни сенинг кўксингда,
 Сен уни мардона тутиб турасан.
 Салобат, виқор бор айтган сўзингда,
 Сен яшаш бобида ибрат берасан.

Назаринг оламни кезиб туради,
 Истиқбол тонгидан воқиф юрагинг.
 Сен билан сафдошлар мағрур юради,
 Ҳамиша муаззам нурли тилагинг!

Мен сенинг қошингда бошимни эгиб,
 Музаффар ишингга тасанно айтдим.
 Сен юрган йўлларга гул-чечак экиб,
 Наслимни меҳрингга содиқ улғайтдим!

Эй, мағрур синфнинг мағрур фарзанди,
 Шу мағрур замоннинг яловдорисан.
 Сен энди азамат, суюк, арзанда,
 Тарихнинг юк ортган улуғ норисан!

Манзилинг уфқлар оша мунаввар
 Манзилинг ҳар қалбга солар ҳаяжон.
 Меҳнатда туғилган манзилинг севар,
 Манзилинг нур билан йўғрилган жаҳон!

Шу жаҳон ҳурмати қўлинг бер, ўртоқ,
 Дўстларинг беҳисоб, йўлинг бер, ўртоқ!

1976, март

Болтиқбўйи, сўлим оромгоҳ,
 Бир неча кун шу ерда турдим.
 Ана шунда каптардан ногоҳ
 Бир ажойиб ўртоқ орттирдим.

Тўқсон тўққиз хонаминг сони,
 Демак билки, тўққиздир қават.
 Олдида бор кичик балкони,
 Утирғичи — тўқилган сават.

Тўлқинларнинг шовқини шундоқ
 Қулоғингга кириб туради.
 Каптарлари доимий қўноқ,
 Атрофингда ҳуркмай юради.

Менга ёқди каптар ишончи,
 Бунча яқин тутмаса ўзин!
 Мош ранг кўзи пирпираб пича,
 Юлдуз қилиб босади изин.

Нон уқалаб ташладим кеча,
 Сув ҳам тутдим бугун кулдонда.
 Нақ эрталаб келиб қўнганча,
 То кечгача юрди шу ёнда.

Бора-бора қўлимдан дон еб,
 Сув ҳам ичди тутсам кафтимда.
 Ён хонага ўтсам, кўз тутиб,
 Эргашарди ҳатто кетимдан.

На ҳайиқиш, на ҳадиги бор,
 На ётсираш кўрдим кўзида!
 Узин эркин тутаркан жонвор,
 Инсон турса ҳалол сўзида.

Тилсиз эди ва лекин ўзи
 Бир ажойиб ҳамроҳим бўлди.
 Бир кун ногоҳ келмаган кези
 Дилда ўкинч ва оҳим бўлди.

Фурсат тугаб, қайтар пайтимда
 Раҳмим келиб, кўнглим эзилди.
 Силаб-сийпаб турсам кафтимда
 Кўздан бир жуфт ёшим узилди.

Яхши қол, ҳей, тилсиз ҳамроҳим,
 Қанотларинг қайрилмасин ҳеч,
 Юраклардан жой олиб доим,
 Муҳаббатинг айрилмасин ҳеч!

1976, февраль, Болтиқбўйи

Сен орзу отининг жиловин тутиб,
 Сафарга чиқдингми, асло бўшатма.
 Бахтинг ёр бўларкан довондан ўтиб,
 Отингни тушовлаб ўтлоқда ётма!

Довонлар кетида довон бўлади,
 Уфқлар кетидан уфқ ёришар.
 Мард орзу қилганда етиб боради,
 Мард суҳбат бошласа мантиқ ёришар!

Орзулар сўнганда олам торайиб,
 Гўзаллик ҳиссини йўқотар гуллар.
 Олисда кўринган уфқ қорайиб,
 Тор бўлиб қолади эртанги йўллар!

Орзудан ҳаётнинг доим мағзи тўқ,
 Қалбингни яйратиб турган қони шу.
 Орзумга етдим мен, энди орзум йўқ,
 Деганда одамнинг ўлган они шу!

1976, январь

Бахт рангини билсайди одам
Уни дарров таниб оларди,
Ё шарпасин сезса ўша дам,
Орқасидан отин соларди.

Яхшиямки, ранги йўқ аниқ,
Турли рангда келиши мумкин.
Уни фақат қалби пок, ёниқ,
Содиқ киши кўриши мумкин!

1976

Латиш қизи, ёқиб қолди қаймоғинг,
Қайси қирда ўтлар сигир-бузоғинг?
Ўша қирни бориб кўргим келади,
Бориб кўриб, салом бергим келади.

Ёшроқ бўлсам қолиб кетиб шу қирда
Бирга-бирга сигир боқиб юрардим.
Келганларни мен ҳам сендай шу хилда
Қаймоқ билан меҳмон қилиб турардим.

Ҳазиллашдим, оғир олма кўнглингга,
Меҳмон бўлиб келдим фақат элинга.
Ростинг айтсам ўз юртим ҳам чаккимас,
Қаймоқ билан сийлаб турсанг бўлди, бас!

Қаймоғингни таъми кетди тилимда,
Достон қилсам ажаб эмас элимда!

1976, февраль, Рига

«Ўйлама шу дардни, ўздан йироқ тут,
Ишонма у гапга, у гаплар ёлғон.
Азобли ҳисларнинг, кел, баҳридан ўт,
Тинч бўлсанг шириндир бу оби ёвғон!»

Тасалли берасан, барчаси тўғри,
Фаҳмим ҳам етади бунинг барига.
Не чора, қайдасам ўздан нарига —
Кетмайди бирини алмашлаб бири!

Биламан бу ҳислар кони зиёндин,
Биламан барчаси бекору ёлғон.
Барибир қалбимда қилар ғалаён,
Барибир оғзимда тиш ўтмас чандир!

Ўзимга ўз ҳукмим ўтмай қолади,
Гўёки ҳис бошқа, мен бошқа олам.
Ҳа, шунда донолар нидо солади:
Одамни ардоқлаб яшасин одам!

1976, январь

Болаликда ял-ял кийиниб,
Ипакларга беланганим йўқ.
Тол хивичдан ёғоч от миниб,
Баъзан очу баъзан юрдим тўқ.

Косиб эди отам бечора,
Қатимидай қисқайди қўли.
Тирноқлари бўлса ҳам қора,
Оппоқ эди заҳматкаш дили!

Қанд-қурс қўйса ўртага онам,
Чўнтагимга олиб соларди.
Гўё инъом этгандай олам,
Кўзларимга боқиб қоларди...

Мана энди ўзим отаман,
Ҳатто бобо — набирам ҳам бор.
Ўша йиллар лаззатин такрор
Хаёлимда баъзан тотаман.

Оҳ, болалик, умримнинг боши,
Очин-тўқин ўтган бўлсанг ҳам,
Кўпроқ йиғлаб, озроқ кулсанг ҳам,
Олтиндандир тарозинг тоши!

Оҳ, болалик, тенги йўқ олам,
Қайси йўлдан қайтсам бўлади?
...Оппоқ сочим ўйнаб набирам,
Кемтик тишин очиб кулади!

1976, январь

Тўлқинда бемалол қўниб чайқалар,
 Бешиқда ётгандек аста чайқалар.
 Гоҳида юксакдан бургутдек шўнғиб,
 Балиқнинг додини беради чўқиб.
 Баъзида шамолга ёнбошин бериб,
 Қиялаб учади кўксини кериб.
 Баъзида осмонда уч-тўртта бўлиб.
 Ўзининг тилида сўзлайди кулиб.
 Қанотин қилт этмай қўйиб ўзига,
 Сузгандек кўринар денгиз юзида.
 Чайкалар, чайкалар, ўйноқи қушлар,
 Ҳамиша меҳмонни шундай олқишлар!
 Бор бўлсин чайкалар, денгиз қушлари,
 Ажиб бир санъатдир қилар ишлари.
 Баъзида қувса ҳам тўлқин кетидан,
 Ва лекин кетмайди она юртидан.
 Яна шу қирғоққа келади қайтиб,
 Денгизу қирғоққа тапаккур айтиб,
 Денгиз бор — чайка бор,
 чайка бор — денгиз,
 Ҳақлисиз иккисин бир жон десангиз.
 Иккиси бу юртнинг жонли рамзидир,
 Биттаси ўғлидир, бири қизидир!

Қирғоқда турибман: чайкалар учар,
 Денгизда оқ ёлли тўлқинлар кўчар...

1976, февраль, Рига

Туғилганман ёмон йўлига
 Тўсиқ бўлиб, ғов ташламоққа.
 Нур қидирган киши қўлида
 Чироқ бўлиб, йўл бошламоққа!

Ғов бўлмасам, йўл бошламасам,
 Ишонмангиз бахт топдим десам!

1976, март

Гар чанқасанг гул баргида сув тутиб,
Олов десанг, чақмоқ узиб бераман.
Керак бўлса қалбим қони, шарт ситиб,
Анор каби бир-бир эзиб бераман.

Лекин менсиз дунё сенга керакми?
Ё кераги сенга фақат юракми?

1976

Қайғунинг ранги бор, қора бўлади,
Ҳиди ҳам бўлади тутунга ўхшаш.
Димоғинг ачитиб, кўздан тўкиб ёш,
Бардошинг чечагин бир-бир юлади.

Шодликдан қуёшнинг ҳиди келади,
Ўзи ҳам ўхшайди гулнинг рангига.
Тугамас нур тўкиб ҳаёт тонгига,
Узоқ бир умрни ваъда қилади!

Мард бўлсанг қайғунинг устига от сол,
Шодликнинг боғида мангу яйраб қол!

1976, ноябрь

Турна ўтар кўкдан тизилиб,
Энг олдинда борар биттаси.
Учишидан турар сезилиб,
Ана ўша энг бир каттаси.

Тун қоронғи, осмон қоронғи,
Қур-қур деган садо келади.
Энг каттасин сезгир қулоғи,
Ҳар нидони аниқ билади.

Адашмайди қоронғи тунда,
Четда қолмас бирон-биттаси.
Қур-қурининг маъноси шунда,
Энг олдинда зийрак каттаси.

Энг каттаси доно ва зийрак,
Ҳаммасининг бахтига кафил.
Юраги ҳам тоғ бўлса керак,
Бари билан топган аҳил тил!

Турна ўтар кўкдан тизилиб,
Энг олдинда борар каттаси...

1977, февраль

Трептов паркида турибди солдат,
Бир қўлда бола-ю, бир қўлда қилич.
Қилични қўлидан туширмайди ҳеч,
Болани кимгадир узатар албат.

Хўш, кимга? Ким унинг туққан онаси?
Беш қитъа узатар баробардан қўл.
Кўзида илтижо, дилда ноласи,
Армонли ёшидан ёқалари ҳўл!

У башар боласи, боқар барчага,
Барчада кўради ўз онасини!
Ўйнаса ярашар барча кўчага,
Барча юрт тутади пок сийнасини!

Шукурким, у тирик, омон қолгандир,
Сувларда оқмади, ўтда ёнмади!
Халоскор кўтариб қўлга олгандир,
Мана у турибди кулиб омади!

Ҳеч кимса, ҳеч қачон ўқинтирмас ҳеч,
Халоскор қўлида яланғоч қилич.
Ерга туш, азизим, ўйна, яйра, кул,
Йўлингга тўшалгай чаман-чаман гул.

Сен уруш фарзанди, тинчликда яша,
Бахтингни бу жаҳон қилсин томоша!

1977, февраль

*Гуноҳни кечира билмоқ ҳам
олижанобликдир.*

Л. Толстой

Мен сендан хат олдим. Уқимасданоқ
Қалбимни чулғади ажиб бир титроқ.
Шу титроқ бир сабаб бўлди-да, эркам,
Хотира ўйларим дилимда қўноқ.
Шу қўноқ ўйларим ипдек чўзилиб
Бир учи сенда-ю, бир учи менда.
Уртада иккала юрак эзилиб,
Мажолсиз бир-бирин қилмоқда канда.
Кел, эркам, мардлик қил, гуноҳимдан ўт,
Бир қошиқ қонимдан кечу эъзозла!
Уртада ёнаркан севги деган ўт,
На лозим инграмоқ мунгли овоз-ла!
Севгидан йиғламоқ ноламас албат,
Илинжу илтижо, илтимос дарди.
Севгига ярашмас аразу ғийбат,
Очиқ дил бўлади одамнинг марди!
Хатингни ўқидим. Ўзга бир титроқ
Руҳимга нур сочиб кирди ногихон.
Сен олижанобсан, эй қуёш яноқ,
Ҳар доно сўзингга қурбон бўлсин жон!
Гуноҳим кечибсан! Йўлингда кўзим,
Ҳар соғинч сўзингга фидоман ўзим!
Бу ҳаёт қанчалик гўзал ва хушқол,
Соғиндим, куттирма, оғушингга ол!

1976, ноябрь

Мен энди биламан: денгиз суви шўр,
Дарёлар сувида баҳор ҳиди бор.
Денгизнинг туғёнли тўлқинлари зўр,
Дарёда олдинга интилиш, виқор!

Иккиси табиат кўркидир, лекин
Иккисин тақдири икки хил экан.
Эртакка қулоғим гар тутсам секин
Бирида гул кўрдим, бирида тикан.

Миллиард йил яшаган кекса табиат
Неча минг авлоднинг қисматин кўрган:
Дунёда ғам-алам бўлгану беҳад,
Пешона шўрини бир-бир сидирган.

Шунчалар кўп бўлган пешона шўри,
Нечалаб денгизлар пайдо қилибди.
Сўнса ҳам кўксида армонлар қўри,
Пешона шўрлари қалқиб қолибди.

Демакки, дунёда бахт анқо бўлган,
Бахт учун тўкилган қанча аччиқ ёш.
Пешона тери ҳам унга қўшилган
Ва асо бўлгандир сабр ила бардош!

Табиат уялган бу қилмишидан,
Тарихлар қаҳридан қўрққану беҳад,
Қорларни эритиб, тоғлар бошидан
Денгизга оқизган узлуксиз муддат!

«Шоядки денгизнинг шўрини ювсам,
Келажак бўлмаса бу сирдан воқиф»,
Деб юзлаб дарёни унга бурса ҳам,
Дарёлар бетўхтов турса ҳам оқиб.

Шўрини ювмоққа етмабди қурби,
Ғарқ бўлиб кетибди дарёлар беиз.
Табиат бу сирни яширган каби
Денгизлар бетига қишда қошлар муз!

Шунчалар шўрмиди пешонанг, инсон,
Шунчалар чексизми тўкилган кўз ёш?!
...Дарёлар оқади бетиним ҳамон,
Денгизлар чайқалиб чимиради қош!

1976 ноябрь

Мен сени севибман: сойдаги сувлар,
Сув эмас, бошқача, нурмикан буткул.
Мен сени севибман: даҳшат, қўрқувлар,
Шубҳалар барчаси ўтмас чақа пул!

Кўкдаги юлдузнинг тили бор гўё,
Жаранглаб сўзлайди, қалбим тинглайди.
Кенгайиб кетгандек кечаги дунё,
Гўёки оламнинг яшарган пайти!

Топларнинг жони бор, деворнинг кўзи,
Ҳаммаси нимадир мендан кутади.
Ўткинчи кишининг ҳар оддий сўзи
Қалбимга қувончдан лавҳа битади.

Дунёда алам йўқ, аччиқ-чучук йўқ,
Дунёда ўлим йўқ, ҳасад йўқ гўё.
Муродга етмайди ёвуз отган ўқ,
Гўёки нур билан йўғрилган дунё.

Кошкийди шу ҳолда қолса бу дунё,
Шу кайфда яшасам, умрим борича.
— Йўқ,— дейди аллаким,—

мумкинмас асло,
Доимо олмошдир кун билан кеча,
Оқ билан қораю, аччиққа ширин...
Шунда бил дунёнинг муқаддас сирин!

1976, январь

Юлдуздан нур оқар. Балки нурмас,
Юлдузни ер узра йўллаган сўзи.
Бу сўзлар биз учун ҳали машҳурмас,
Маълуммас биз учун ҳали маъноси!

Балки у бир куйдир нурга йўғрилган,
Балки у ўз шаклин топмаган асар.
Балки у порлаган ажиб бир маъдан,
Ҳеч кимга бўлмаган билиш муяссар!

Балки у сиридир ўзга оламнинг,
Кўмакка чақирар балки у бизни.
Биз эса англамай бу дард-аламни,
Шуъла деб овутиб юрибмиз ўзни!

1977, апрель

Узоқдан ҳайқириб, жар солган кўра,
Шу гапни, азизим, қулоғимга айт.
Сир бўлса ўртада қолса-ю, зора,
Бегона кишилар қилоламаса қайд.

Севгининг пинҳони яхши бўлади,
Севгига хос хислат илтижо, илинж.
Севгидан ҳар юрак нурга тўлади,
Гоҳида оҳ уриб, гоҳ бўлиб тинч.

Кенгликни юрагинг истаб қолади,
Ёлғизлик кўнглингга сиғмайди гоҳо.
Гоҳида очилиб интиқ дил қати,
Сўйлагинг келади то субҳи сабо.

Гоҳида шаталоқ отиб, қувониб
Тўлдиргинг келади оламни куйга.
Гоҳида арзимас бир ҳисдан тўниб,
Даҳшатли фикрлар келади ўйга.

Гоҳида ёстиқни ҳўл қилади ёш,
Гоҳида юрасан паришон бир ҳол.
Ким шулар барига беролса бардош,
Ушанинг севгиси ростдир ва ҳалол.

1976, ноябрь

ЁЛГИЗЛИК ҲАҚИДА

Дўстлар! Мени ёлғиз қолдирманг,
Ёлғизликдан қўрқаман жуда.
Қани бошланг суҳбату оҳанг,
Уйин-кулги бўлсин авжида.

Ё қирларга йўл бошланг, кетдик,
Ё ишчини чорланг кеч чойга.
Ёки кийиб резина этик
Ов қилайлик ботқоқ тўқайда.

Ё чиқайлик лола сайлига,
Ё дўлана терайлик тоғда.
Ўртоқларнинг қараб майлига
Тунаб қолсак майлига боғда.

Йиғим-терим бошланган палла
Қани кетдик, ҳашарга, ишга.
Қани дўстим, чананг тайёрла,
Қорда юрмоқ ярашар қишга!

Қайга бўлса бошла бемалол,
Ё қошимда бўлиб тур тез-тез.
Суҳбат бериб, суҳбатимни ол,
Иста кечда, истасанг кундуз.

Лекин ёлғиз қўйинг бир ўзим
Юрагимни илҳом тилганда.
Завқ-шавқ билан чақнаб бу кўзим
Куйиб-ёниб ижод қилганда.

Ҳуркиб кетса илҳом париси
Яна қайта келиши қийин.
Минг илтижо қилсанг ҳам кейин
Кўринмайди хонада изи!

Ана шунда тек турунг, дўстлар,
Қилт этмасин ҳатто япроқлар.
Ёлғизликни севар бу чоғлар,
Ёлғизликни ҳамиша кўзлар.

Бошқа вақтда қолдирманг ёлғиз,
Ёлғизликдан қўрқаман жуда.
Ҳеч бўлмаса тепамда юлдуз
Ёниб турсин нурлар мавжида.

Лекин ёлғиз қолдирманг ўзим,
Ёлғизликни жиним суймайди.
Доим сизни кутади кўзим,
Дўстлар, сизсиз олам кулмайди.

Сизлар борки, бу олам бутун,
Сиздан олган юрагим ўтин.
Сизлар борки, бу осмон тиниқ,
Фикрим ёниқ, манзилим аниқ.
Илҳомимнинг боиси ҳам сиз,
Сиз йўлимда йўлчи бир юлдуз.

1976, ноябрь

ТАНБУР СИМЛАРИ

Қўшалоқ совуқ сим танбурнинг тори,
Гавдасин қарасанг бир ҳовуч ёғоч!
Лек унга танишдир ғамгузор зори,
Ғар ишқдан ўртансанг юрагингни оч!

Ўт бўлиб ёнади қўшалоқ сим ҳам,
Тилиннга чиқмаган дардинг айтади.
Ушанда дейсанки, менинг ўзим ҳам
Йўл топмас боғларга руҳим элтади.

Сен хаёл қилмаган юксакка чорлаб,
Ёғдуга кўмади фикру руҳингни.
Ва яна тепангда мақсаддек порлаб,
Нур билан эритар ғам-андухингни.

Бу олам кўзингда қайта яшариб,
Ўзга бир жилода жилва қилади.
Қалбиннга номи йўқ сирлар яшириб,
Ҳар мушкул сўроғинг осон билади.

Баъзида кўзиннга қалқиб чиқса ёш,
Эзгилаб ташлама умид гулини.
Энг оғир дамларда қилолган бардош,
Охири топади нурли йўлини!

Ким айтди ҳаётнинг бари гулзор деб,
Ким айтди ҳар куни қўшиғу ялла!
Ким олса шодликни қайғудан тортиб,
Ушанга ҳаёт дер: — Ҳа, баракалла!

Шодлигинг тўғони бузилиб кетса,
Оҳ уриб ўтирма, сен уни тузат.
Ишонма рақибинг ногоҳ қўрқитса,
Ғар кучинг етмаса дўстга қўл узат!

Танбурга қулоқ сол: гоҳ ҳазин, гоҳ шўҳ,
Иккала ҳолда ҳам дилиннга яқин.
Ҳаётда ўзгармас руҳий ҳолат йўқ,
Булутда мавжуддир ёмғир ва чақин!

Бу симлар қалб тили, ҳисларинг тили,
Руҳ тили, нур тили, ҳаяжон тили.
Ўй тили, дард тили, кўзларинг тили,
Тиламоч зарурмас кенг жаҳон тили!

Шу оддий симларнинг қудратига боқ,
Оламнинг ташвишин куйга солади.
Баъзида кўнглиннга ёқади чироқ,
Баъзида ҳаётдан кўнглиннг қолади.

Бу ҳаёт шунақа: ранг-баранг олам,
Эй, танбур, қани кел, шўхроғини ол.
Йўқ бўлсин дунёда изтироб, алам,
Барқ урсин шодликка тасаддиқ иқбол!

1976, ноябрь

Сен мағрур боқасан юксакдан ҳамон,
Елкангни қиздирар ёз бўйи қуёш.
Қорларинг, кўзидан оққанича ёш,
Қуйига бўлади шилдираб равон.

Иўл узра тошларга уриб ўзини,
Атрофга сочади маржон-маржон дур.
Атрофда чечаклар очиб кўзини,
Кўксида ўйнайди чаман-чаман нур!

Дарёга айланар кейинча бориб,
Қирларнинг қутоёқ насибаси бу.
Илдиздан қуёшга олқиш юбориб,
Бошоқда айтилган қасидаси бу.

Наздимда оқ сочли онасан, тоғим,
Меҳрингни сочибсан чўлга, ўтлоққа.
Меҳрингдан кўм-кўкдир яшнаган боғим,
Меҳрингни кўчирмиш пахтазор оққа!

Сен борсан, оппоқ тоғ, сув кўп бўлади,
Истардим ҳамиша оппоқ бўлиб қол.
Сен борсан чўлларда ҳаёт кулади,
Элу юрт таҳсинин қабул этиб ол!

1976, ноябрь

Тиззадан келади кўм-кўк бедазор,
Бедана тонгача сайрайди ёниб.
Нималар мадҳини шарҳлайди зор-зор,
Ҳаётда нимага тўймабди қониб?

Ери-ку ёнида. Яна не керак?
Она юрт ўтлоғи турибди яшнаб.
Нималар истайди у оташ юрак,
Куйининг кетидан куйини бошлаб!

Мен яхши биламан унинг куйини:
Завқидан, шавқидан билмайди тиним!
Ел ўйнаб бедазор атир бўйини,
Майсалар оҳиста солланади жим!

Мен яхши биламан куйи сирини:
Кўкалам кенгликка олқиш айтмоқда.
Олқишлар эркини, ўтлоқ, қирини,
Дўстларин чақирар бу гўзал боққа!

Бир маҳал матрабин судраган овчи
Пайига тушди-ю, босди беомон.
Бўлмади бечора ҳолин сўровчи,
Бедазор ҳувиллаб қолди шу замон.

Бедазор ҳувиллаб ётади ҳамон,
Тўрқовоқ ичида ғариб бедана.
Типирлаб ўзини уради ҳар ён,
Кишилар бегона, атроф бегона!

Қорни тўқ, суви бор, қафасда лекин,
Эгаси муштоқдир унинг куйига.
У эса соғиниб ўтлоғин, эркин,
Сайраш ҳам келмайди ҳатто ўйига!

Шунчалар тор экан бу кўҳна олам,
Дер, нега билмадим аввалроқ шунини!
Қалбини қиймалаб ҳасрат билан ғам,
Бир йилга ўхшарди ҳатто бир куни!

Бир маҳал кўнглига қуйилиб оҳанг
Питбилдиқ, вавағин қўйди баралла.
Ва лекин бу куйи эди бошқа ранг,
На хандон куйи эди, на жўшқин ялла!

Бедазор куйига ўхшамас эди,
На завқдан маст эди, на ҳавас эди!
Куйларди бедазор қирни соғиниб,
Қуёшга, кенгликка, эрка сиғиниб!

Сиғиниб, ёлвориб нола қиларди,
Соғиниб юракдан ўтлоқ гўшасин.
Эй, овчи! Тутмасанг нима қиларди!
Эрк учун туғилган эркада яшасин!!!

1976, ноябрь

Севгидан қўрқардим,
Жуда қўрқардим,
Не кечар ҳолим деб гар ошиқ бўлсам.
Барибир севгидан китоб ўқирдим,
Гоҳ ишим ораси, гоҳо бўш қолсам!

Энди-чи, мен ўзим ошиғи гирён,
Хаёли кўнглимдан кетмайди бир он.
Шунча йил севгидан бебаҳра юриб,
Умрим ўтганидан ҳайронман, ҳайрон!

1977, январь

Болаликдан кетсанг йироқ
Йўлингга ким ёқар чироқ!
Болалик бу орзу демак,
Орзу билан яшар юрак.
Болалик бу мангу ҳамроҳ,
Баъзида бахт, баъзида чоҳ.
Сочларингга тушса ҳам оқ,
Болаликдан кетма йироқ.
Оҳ, болалик, шўх болалик,
Ҳам гўдаклик, ҳам донолик!

1977, январь

Оламда нима бор вақтли, муваққат,
Барчаси ўзгариб, оқиб туради.
Фақат бир муҳаббат, қайноқ муҳаббат
Юракдан юракка боқиб туради.

Юракдан бошқани тан олмайди у,
Замину замондан тешиб ўтган ўқ.
Улфати гоҳ шодлик, гоҳида қайғу,
Тожу-тахт, бахт билан ҳатто иши йўқ.

Фақат бер юракнинг тўрини унга,
Умрингнинг бори-ю, қўрини унга!

1977, январь

Сенингча бир оддий юлдуз у ёнган,
Менимча бир олам тенги йўқ қўшиқ.
Сенингча бир қиздир ишқда ўртанган,
Менимча нур ичра йўғрилган ошиқ.

Сен кўм-кўк майсани кўрсанг, ўша он,
Бузоғинг етаклаб чиқасан мамнун.
Мен эса майсалар кўркидан ҳайрон,
Балки у шеърга айланажак ун!

Сен тунни уйқуга айни пайт дейсан,
Мен эса илҳомнинг сокин булоғи.
Сен тоққа назаринг тушса ҳуркийсан,
Ахир у энг гўзал оҳу ётоғи!

Демак, биз икки қалб,
Икки хил олам,
Дунёни кўрки ҳам аҳтимол шунда.
Дунёда бир хилда бўлсайди одам,
Ким шоир, ким косиб бўларди унда!

1977, январь

Ҳар одамнинг онгида бир қуёш бордир,
Ҳар одам қалбида бир ёруғ юлдуз.
Шу қуёш ишқидан тақдири кундуз,
Шу юлдуз тимсоли юксакка зордир.

Қуёшнинг булутга кирмасин сира,
Ҳеч настига тушмасин баланд юлдузинг.
Бахтингни поклигу ростликдан сўра,
Хоҳ бахтли, хоҳ бахтсиз сабаби ўзинг!

1977, январь

Наздимда осмонни чинор ва терак
 Азамат кифтида тутиб туради.
 Дунёни фикри тез, одил, соф юрак
 Кўксида кўтариб олиб юради.

Чинору теракни асранг, кишилар,
 Бошимга тушмасин десангиз осмон.
 Мард, оқил кишини тарих олқишлар.
 Мафтуни доимо замини замон.

Бор бўлсин ҳамиша чинору терак,
 Бор бўлсин ҳамиша одил, соф юрак!

1977, февраль

Муз бўлди анҳорнинг сувлари қотиб,
 Сен музда юрибсан ўглингни тортиб,
 Чананг ҳам сирғанар силлиқ ва равон,
 Майда қор алайди булут нотавон.
 Қийқириб кулади ўглинг мамнун, шод,
 Гўёки шодликдан иборат ҳаёт!
 Унутма муз ахир анҳор устида,
 Ҳамон сув оқади унинг остида.
 Муз қотган анҳорнинг фақат бетидир,
 Остидан ҳали ҳам тўлқин ўтади.
 Тўлқинда қувват бор, шиддат ва гирдоб,
 Ҳали муз тош экан ўйна, югур, чоп!
 Бу оддий ҳақиқат, ҳаммага аён,
 Фақат мен эсингга солдим шу замон!

1977, февраль

Кимдандир дилингда етибди озор,
Кимдандир йўлингда тушибди кўлка.
Бу ёруғ дунёдан бўлгандек безор,
Хонада бурканиб ётмоқлик нега?

Кўз ёш ҳам тўкибсан уялмай яна,
Соқол ҳам босибди юзу кўзингни.
Тун ўтиб, ёруғ кун отмоқда, ана,
Қўлга ол, азизим, ахир ўзингни!

Ҷани тур, дадил бўл, эл ичига кир,
Бу ёруғ жаҳонда кўзинг оч катта.
Дунёда ёмондан яхшилар кўпдир,
Яхшиси ўнтадир, ёмони битта!

Битта деб ўнтадан юзинг ўгирма,
Ҷани тур, азизим, ўксиб ўгирма!

1977, февраль

Майли, хайр, эй соҳиби қалб,
Қолар бўлди юрагим бўзлаб.
Ким севимли бўлибди зўрлаб,
Мен бормайман кетингдан ишлаб.

Севгинг топсанг мени унутиб,
Мангу бахтли бўлиб қоларсан.
Бахтсиз бўлсанг мени ёд этиб,
Балки кунда эсга оларсан!

Майли, эркам, соғ бўл, омон бўл,
Чин дилимдан тилайман оқ йўл!

1977, февраль

Дарё бўлсанг тошни тошга уриб оқ,
Қуёш бўлсанг сен осмонда кулиб боқ.
Булут бўлсанг раҳматинг қуй, чақмоқ чақ,
Чаман бўлсанг гулларинг соч хушчақчақ.
Чашма бўлсанг тиним билмай қайнаб тур,
Булбул бўлсанг саҳар туриб чақчақ ур.
Оҳу бўлсанг оҳу кўзинг яширма,
Арслон бўлсанг босган изинг яширма.
Турна бўлсанг юксаклардан бер садо,
Бургут бўлсанг, қояга қил жон фидо!
Одаммисан эзгу ишдан қўл узма,
Нокасларга шафқат қилма, қўл чўзма!
Яхшиларнинг елкасида бу олам,
Яхшиликни ният қилсин ҳар одам!

1977, январь

Кўзим ёниб турибди, демак,
Куним яхши ўтибди бугун.
Нигоҳимда ёнаркан юрак,
Иши ўнгдан келибди, дегин!

Табассумдан яшнаса юзим,
Демак, қалбим қувончга лим-лим.
Қўшиқ бўлиб янграса сўзим,
Демак, қанот ёзибди дилим!

Кўзларимга чўкса чуқур ўй,
Ниманидир ташвиши дилда.
Бунинг бари ўтар, сўрма, қўй,
Аммо ташвиш бўлмасин элда!

1977, февраль

ЎЗИНГДАН ЎЗГАНИ ҚИЛМАСМАН ҲАВАС

Мен сени баҳорим демасман, эркам,
Баҳор ҳам бир фасл — ўтиб кетади.
Мабодо қуёшим дегудай бўлсам,
Жамолин қиш куни булут тутади.

Ой десам, тунда бор, кундузи йўқдир.
Чечак ҳам сал кунда яшнаб сўлади.
Оҳу ҳам демайман, макони тоғдир,
Орамиз баланд-паст, олис бўлади.

Қуёш ҳам нур сочиб турсин жойида,
Оҳуни безовта қилмайлик, кел, қўй.
Чечак ҳам барқ уриб кулсин сойида,
Баҳорни истасанг томоша қил, тўй!

Яхписи сен ўзинг ўзингсан, эркам,
Ҳар қандай қиёсу ташбеҳлар бекор.
Наздимда тенги йўқ фозилу кўркам
Фақат сен ўзингсан, эй севгилим, ёр!

Шу ўзи кифоя, шунинг ўзи бас,
Ўзингдан ўзгани қилмасман ҳавас!
Маъшуқа кимлигин истаган одам,
Ошиқнинг кўзи-ла қарасин шу дам!

1977, январь

Чўққи деб паст-баланд тоғлардан ошдим,
Чўққида муз кўриб ушладим ёқа.
Наҳотки, мен ахир бу гал адашдим,
Наҳотки муз бўлса қалин шунақа!

Дейдилар юз йиллаб эрмаган қор,
Юз йиллаб муз қотиб ётади мағрур.
На иссиқ ёз билан унинг иши бор,
На таъсир ётади қуёш сочган нур!

Ё тавба! Биз билган шу олов қуёш
Шунчалар ожизу шунчалар сустми?
Қўйган-ку қуёшнинг кўкси узра бош,
Ё тақдир ҳукмида шу иш дурустми?

Қуёш-ла ёнма-ён турса-ю, чўққи,
Музлари сув бўлиб оқмаса, ажаб!
Эй, қуёш! Тоғ суви қирларнинг ҳаққи,
Ҳаққини аяма ортиқча тежаб!

Ё тоғнинг бошида сенми бош мироб,
Оламга ҳукмини ўтказган офтоб!

1977, февраль

Дарёда эшкаксиз борасан сузиб,
 Ҳзингга яраша қайиғинг ҳам бор.
 На еллар эсади йўлингни тўсиб,
 На тўлқин беради дилингга озор,
 Қалбингда бир олам ҳузур-ҳаловат,
 Пинагинг бузмайди атроф-теварак.
 Ҳеч кимга қилмайсан танбеҳ, адоват,
 Бир текис уради кўксингда юрак.
 Баъзида қўясан қўшиқ ҳам айтиб,
 Мовий ранг уфққа тинч, сокин боқиб.
 Эшкак ҳам сурмайсан жонинг койитиб,
 Ҳзича боради қайиғинг оқиб...
 Бу хилда сузмоқлик зўр ҳунар эмас!
 Дарёга тушдингми, эшкагингни ол,
 Тақдирнинг ҳукми-ла ўйнаб басма-бас,
 Қайиғинг уфққа тўлқин оша сол!
 Кимнидир қувиб ўт, кимгадир ёндош,
 Кимгадир ҳавас қил, интил, қайнаб-тош.
 Тўлқинлар чарх уриб қолсин кетингда,
 Марварид тер ёнсин бўртган бетингда.
 Ёнги ну бошқалар юрагини ёқ,
 Бўлмаса дарёдан, қани, четга чиқ.
 Бу нима жонсизлик тебраниб бормоқ,
 Бу сўзим аччиғу ва лекин очиқ!

1977, февраль

Қачонлардир худди шу ердан
 Тўлқин уриб оққандир дарё.
 Энди эса воқиф бу сирдан
 Фақат тарих ва кўҳна дунё.

Энди унинг изи бор фақат,
 Қирғоқлари битибди нураб.
 Баҳор келса, ниш уриб кўкат,
 Ёз чиқдимиди кетар қовжираб!

Қани ўша тўлқин урган сув,
 Қани ундан баҳраманд боғ-роғ?
 Юрагимга тушади гулув,
 Ачишади ўкинчдан димоғ!

Кимнинг иши — душман қаҳрими,
 Ё ютганми ноғиҳон офат?
 Ё хасислик қилиб табиат
 Кўп кўрдими элдан меҳрини?

Нима бўлса, бўлгандир, лекин
 Юрагимда афсус, надомат.
 Ҳзан бўйлаб юраман секин,
 Келажакка тилаб бахт-омад.

1977, февраль

ТОНГ МАНЗАРАСИ

Тонг ҳам оппоқ,
Пахтазор оппоқ,
Оппоқ нурга чайилган ўлкам.
Шу ўлканинг жамолига боқ,
Тонг чоғида айниқса кўркам!

1977, февраль

Милт-милт этиб учган юлдузлар
Қувиб кетди туннинг изини.
Қуёш аста уфқни кўзлар,
Шудринг билан ювиб юзини.

Бобоқхўроз тонгни олқишлаб,
Сўнгги марта қаттиқ қичқирди.
Кўршапалак овини ташлаб,
Шошганича инига кирди.

Қумурсқалар қолди ғимиллаб,
Уясидан чиқди бол ари,
Бузоқ қолар ўкиниб, маъраб,
Сигир кетди ўтлоқ қир сари!

Қуёш чиқар уфққа боқиб,
Кунгабоқар қилади таъзим.
Олма келар ариқда балқиб,
Уни кимга оқизибди ким?

Тунга қўйган сутини олиб,
Қаймоғини сузади кампир.
Иссиқ нонни қўйнига солиб,
Кириб келар чоли ҳам бир-бир!

У Н У Т И Ш

Сен бўлмасанг бу ширин ҳаёт,
Қай кўйларга тушарди, ҳайҳот!

Оҳ, унутиш... Сен доим қолиб,
Ҳар бир юрак сени кутади.
Лекин, афсус, ёмони қолиб,
Яхшиси ҳам ўчиб кетади!

1977, февраль

Яхшиямки, киши эсидан
Кўп нарсалар унут бўлади.
Унут бўлиб, унинг изидан
Янги ҳислар оқиб келади.

Ҳеч нарсани унутмаса у,
Барчасини олиб қолса ёд,
(Хоҳ шодлигу, хоҳ алам-қайғу)
Қандай даҳшат бўларди, ҳайҳот!

Шундай мудҳиш хотиралар бор,
Жигар-бағринг хун қилар буткул.
Йиллар ўтиб, устин босиб кул,
Уқтин-ўқтин беради озор.

Баъзисидан битган ярадек
Оғриқ кетиб, изи қолади.
Баъзисидан вайрон қалъадек
Тилга кирмас сўзи қолади.

Шундай бадбахт хотиралар бор,
Улим ҳиди келиб туради.
Оҳ, бу ҳислар шунчалар ғаддор,
Қайси юрак бардош беради!

Оҳ, унутиш, нодир халоскор,
Яхшиямки, дунёда сен бор.

Дейдилар дунёга келдинг, кетасан,
Бу дунё ташвишин тортиб нетасан!
Бу дунё ташвишин тарк этсам агар
Сен мендан у ҳолда нима кутасан?

Ташвишсиз дунёнинг қизиғи йўқ-ку,
Ташвишдан туғилар интилиш, орзу.
Интилмай яшамоқ дарё эмас, кўл,
Бир кўлки, бузилар ўзидан-ўзи!

1977, январь

Куни бўйи порлади офтоб,
Куни бўйи нурга ғарқ юрдинг.
Гоҳ тиғига беролмасдан тоб,
Ўзни салқин хилватга урдинг.

Қош қорайиб, қуёш боған чоғ,
Юз-кўзингни нега босди ғам?
Нега ахир ёқмайсан чироқ,
Нега сенга қилади алам?

Ер шарининг нари ёғида
Ахир уни кутган эллар бор.
Уларнинг ҳам меҳнат боғида
Мева-чева шуълаларга зор.

Ахир қуёш оламда битта,
Битта унинг эзгу нияти.
Нурга тўйсин инсон албатта,
Ҳар одамнинг келсин омади!

1977, январь

Бу кўлнинг номи йўқ картада,
Дарсда ҳам ўтмайди ҳеч бола.
Сал елдан чайқалар юз марта
Ёз бўйи қирғоғи гул-лола!

Танийсан турганни у бетда,
Қўшигин тинглайсан бемалол!
Шунчалар кичикки, бу юртда
Бундайдан ўнтасин санаб ол!

Лекин у шунчалар феъли кенг,
Осмон ҳам сигади бағрига.
Қуёш ҳам остидан боқиб, денг,
Оламни тўлдиранурига.

Шу кўлга ўхшайди юрагим,
Оламни ўзига этган жам.
Жам этиб оламни, ўзи ҳам,
Дер олам ичида тирагим.

1977, февраль

Кўмирнинг қораси юқса қўлингга
Нимага лабларинг буришиб кетди?
У эса зориқиб ернинг қаърида
Сен билан мулоқот онини кутди.

Сен уни қора деб камситма сира,
Қоралик тақдири бўлса не ажаб!
Оқ бўлиб қора иш қилгандан кўра,
Яхшидир ўз рангин юрса ардоқлаб!

Гар кўмир қорадир, нияти ёруғ,
Шу ёруғ нияти қанчалар улуг!
Шу ёруғ оловда нур бор, ҳарорат,
Ҳарорат ҳаётнинг бошидир албат!

1977, февраль

Сен таклиф қилмадинг: ёғди опшоқ қор,
Сен таклиф қилмадинг: келди гул баҳор.
Севги ҳам шу баҳор, шу қорға монанд,
Кутмаган чоғингда қалбинг қилар банд!

Ижозат сўрмайди севги ҳеч қачон
Ва талаб этади фидо қил, деб жон!

1977, март

Кўп нарса йўқотдим ҳаётда дема,
Хотиранг дафтарин бир-бир очиб боқ:
Қачондир олисда йўқолган кема
Интизор кишига ёққандек чироқ,
Ялт этиб кўзингга ташланар бари,
Кўксингда қўпориб туғён, ҳаяжон.
Биридан қувонсанг бола сингари,
Биридан кўзингга тор келар жаҳон.
Сен тотли онларни варақла кўпроқ:
Қалбингни забт этган қайғу лашкари
Шоядки, даф бўлса, чекилса нари,
Кўнглингда ёқилса севинчдан чироқ!
Хотиранг дафтарин, дўстим, очиб тур,
У ерда пинҳондир қанча ёрқин нур.
Кексалик дардидан ўзинг тут йироқ,
Кексалик тун бўлса, хотира чироқ!

1977, февраль

«Ердай очкўз бўлма, дейдилар,
Ер тинимсиз одам ютади!»
Йўқ, йўқ, дўстлар, ер жуда сахий,
Барча ризқ-рўз ерда битади!

Шу тупроқдан яралган одам,
Яна ерга кирса не ажаб!
Шу одамнинг ҳаққи-ҳурмати
Ер оламини туради бозаб!

Кўкси узра олиб юради,
Ураб-чирмаб нурли меҳрига.
Вақти етиб, кўз юмса одам
Силаб-сийпаб олар бағрига.

Тиригида минг фидойи жон,
Улганида мангу бир макон.
Очкўз эмас, йўқ очкўз эмас,
Сахийликда меҳри бир жаҳон!

1977, февраль

Ешликда севгидан бўлмадим огоҳ,
Китоблар ўқидим, ўзин кўрмадим.
Энди-чи, сочимга тушганида оқ,
Севгининг юкидан эгилди қаддим.

Ешликка ярашар, дер эдим севги,
Ешликнинг ҳаққи деб қилмасдим парво.
Ногихон қалбимда, оқ, берди белги,
Шу экан, азизлар, дарди бедаво!

Ошкора қилмоққа номус букади,
Ошкора этмасам ёнади ичим.
Наҳотки, куйдириб, кулдек тўкади,
Наҳотки, етмаса бардошу кучим!

Олисдан товуши келса кифоя
Вужудим қоплайди ҳаяжон, титроқ,
Деразам ортидан тушса бир соя,
Ушами, дейману қотаман, эвоҳ!..

Бир оғиз сўзига зору муштоқман,
Тинглашга мадорим етмайди лекин.
Баъзида боқаман унга узоқдан,
Баъзида режалар тузаман секин.

Барибир бу дардим тортмайди енгил,
Барибир қалбимда сўнмас бу олов,

Кундан-кун гуриллаб ёнади лов-лов,
Не кунга қолдинг, эй, нотавон кўнгил!

Қаршимда чуғурлаб, ёғоч от миниб,
Тўрт ёнга бепарво чопади ўғлим,
Ортидан қарасам кўзларим тиниб,
Ўзга бир ҳис билан тўлганар бағрим!

1977, февраль

ОҚ ТОНГЛАР ҲАҚҶИ...

Мен ҳаёт кўрмадим беташвиш, беқон,
Мен ҳаёт кўрмадим қийнамасдан жон.
Ким деса бу умр доим роҳатда
Ёлғондир, ёлғондир, ёлғон албатта!
Ҳаётнинг тик, равон кўчаси йўқдир,
Бу ҳаёт серташвиш, дардда улғудир.
Ҳаётда роҳатдан заҳмат кўпроқдир,
Барибир умрнинг тонглари оқдир.
Шу тонглар ҳаққи сен чекасан заҳмат,
Заҳмат бор, шунинг-чун шириндир роҳат.
Дунёда энг ширин бўлган фарзанд ҳам
Тўлғоғу дарддан сўнг кўради олам!

1977, март

БАХТ ВА БАХТСИЗЛИК

Бахтиёрнинг нони ҳам ширин,
 Нияти ҳам топади ўрин.
 Йўл юрганда сўқмоқлар сирин —
 Билиб олар ҳаммадан бурун.

Бахтсизликдан асрасин ўзи,
 Нажот топмас ҳатто ҳақ сўзи.
 Иш қилганда иши унмайди,
 Қарз сўраса, дўсти кўнмайди!

Иккаласи икки минтақа,
 Бири олтин, биттаси чақа.
 Бир-бирига ибрат иккиси,
 Бир-бирига ибрат даккиси!

1977, март

Ерга дон тушади, исмидир уруғ,
 Нияти мусаффо, эзгу ва ёруғ.
 Ўзини ер ичра этади қурбон,
 Ўзга бир ҳаётга фидо этиб жон.
 Эртага ниш уриб чиқади қайта,
 Қуёшу тупроққа ташаккур айта!
 Яна у гуллайди, уруғ боғлайди,
 Бошқа бир умрга ўзин чоғлайди.

Шу хилда яшайди пуч эмас, тўқ дон!
 Изини йўқотмас фидо бўлган жон.

1977, январь

Бахт нимади — билмасдим бурун,
Тасавурум мубҳам ва тарқоқ
Сен очдинг-ку муҳаббат сири,
Фикрларим ёришди порлоқ!

Бахт нимади — билмасдим олдин,
Сени севгач у бўлди аён.
Қайда эдинг, эй, бахт калитин
Олиб юрган соҳиби армон!

1977, февраль

Сени юлдуз дер эдим, бироқ
Юлдуз тушкур жуда ҳам йироқ.

Сени денгиз дер эдим, бироқ
Жуда баланд сирғанчиқ қирғоқ.

Сени оҳу дер эдим, бироқ
Оҳуларнинг маконидир тоғ.

Сени дарё дер эдим, бироқ
Сўзларимга солмайди қулоқ.

Сени дердим эркалаб қушим,
Қўниб турмас тушганда ишим.

Сени гулим дер эдим, лекин
Куз келганда сўлади секин.

Сени қуёш дер эдим, бироқ
Қани эди етиб борсам, оҳ!

Нима десам, хулласи калом,
Сенга лойиқ келмас ўша ном.

Яхшиси сен ўзингсан — инсон,
Инсонлигинг улуғ, бемуқсон.

Ҳеч бир нарса сенга тенг эмас,
Сендай бағри, феъли кенг эмас.

1977, март

Дарёдан қўрқма сен, ахир у дарё,
Биласан сертўлқин, чуқур бўлади.
Кўлмақдан хавфсира! Бўлиб бепарво
Кўп киши сирғаниб дардда қолади!

Тоғлар ҳам хавфлимас, метин тош гарчанд,
Эҳтиёт чорасин кўриб турасан.
Кўчада ётган тош, дўстим, берар панд,
Оёғинг ноғиҳон келиб урасан!

Қуёш ҳам осмонда ёниб турган ўт,
Ва лекин ўт кетмас ундан ҳеч қачон!
Азизим, гугуртни бир четга бекит,
Гугуртдан ўкинчда қолмасин жаҳон.

Рақибинг аниқми, демак хавфи кам,
Сен ундан доимо зийрак албатта.
Мабодо дўстингдан чиқса муттаҳам,
Ана у қолдирар сени ғафлатда!

1977, январь

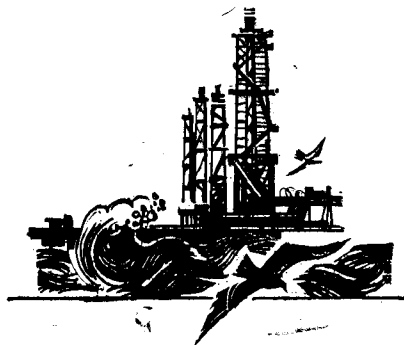
Мен дарё эмасман, ариқман,
Шу дарёдан чиққанман оқиб.
Шу дарёга доим боғлиқман,
Шу дарёга тураман боқиб.

Умидим шу: дарё бор бўлсин,
Йилдан-йилга яшнаб, барқ уриб.
Доим сувга лиммо-лим тўлсин,
Оқсин мангу мағрур ҳайқириб

Дарё халқим, мен ўша ариқ,
Дарё билан тақдирим боғлиқ.
Истиқболим кўраман унда,
Минг ташаккур айтаман кунда!

1977, январь

ТУРКУМЛАР

«ЖАНГЧИ БЛОКНОТИ» ДАН

Сенинг альбомингга

Севишингга ишончим комил,
Яшнаб турган кўзларинг гувоҳ.
Ишқимизга кўнглимиз омил,
Бунга ширин сўзларинг гувоҳ.
Гувоҳликка вужудинг ўтар,
Керак бўлса исбот ва даъво.
Севгимизга кимки қасд этса,
Бўлар албат юзлари қаро.
Бир тиканни кўрмадим раво,
Дардларингга бўлдим қайғудош;
Жангга кетсам, бахтинг қўриқлаб,
Ҳижронимга берасанми дош?

ГУЛ

«Севгимнинг рамзи шу!» — дедим-да, у чоқ
Кўксингда бир тоқ гул қолдирдим ёдгор.
У олтин, гавҳардай азизмас, бироқ
У гулда акс этар биз севган баҳор.
Гулимни кўксингдан ташлама, эркам,

Қовжираб сўлса ҳам дилимнинг нақши.
Қўшгилсиз ўзганинг даста гулидан
Севганининг қовжироқ бир гули яхши.

КУЧАТ

Бри экан кўчатни дилбар
Нарваришлар гўёки боғбон.
Меваси мўл, эгилса агар
Тирговучга қўймоқ истар жон.
Соясида ўлтириб ҳар ёз
Йўлларига тикар кўзини
Кўчатига шунча меҳри бор,
Қандай севар экан ўзини?!

УКРАИН ҚИЗИГА

Гул тутдинг қўлимга: — Ма, халоскорим!
Гулингни қўлимдан ташламам зинҳор.
Ҳужумда гулингни тутиб юқори,
Олдингга чопарман гўё яловдор.

Номимни сўрадинг айтдим батафсил,
Унутмам, дединг, эй украин қизи!
Эҳтимол ёдингдан ўтгач қанча йил
Туш каби исмимнинг йўқолур изи.

У маҳал ўзингни қийнама, ингор,
Муингли куйламасин қалбингнинг тори,
Етарми, исмимсиз демагинг такрор:
«Халоскор йигитим, ўзбек шунқори!»

ҚИЛИЧИМНИ ОЛ!

Ҳужумга отланди шошли эскадрон,
Қиличлар қинидан суғурилди мағрур.
Гўёки уфқда ухлаган бўрон
Қон-қора булутлар сари югурар!
Уқ тегиб, олдинги қатордан бири
Отидан майсага йиқилди беҳол.
Сўнгни бор қиличин тиклаб юқори,
Ҳайқирди: — Қўлимдан қиличимни ол!

ЖАНГЧИ ҚАБРИ

Тўхта, ҳей, ўткинчи, тўхта бир нафас!
Тўхтагин ҳаётинг шукуҳи учун.
Осойиш умринг-чун янграгиб зўр сас,
Шон олиб, жон берган эр руҳи учун.
У сенга на ошна, на бир қариндош,
На сенга бир бора ташлаган назар.
На сенга ҳаммиллат, на куйи дилдош,
На тилинг тушунар, ўзга сарбасар!
У фақат сен билан мақсад ўртоғи,
Сен содиқ ўлканинг бир граждани.
Эл кулфат кўрганда ушлаб яроғин
Унутди оромни, деди: — Ёв қани?
Тизза бук, бошинг эг, тўхта бир нафас
Улуғ жанг қурбони ушбу баҳодир.
Ёрлақа ва эсла — бу гуноҳ эмас,
Майдонда жон берган эр бебаҳодир!

ПОЛЯК ҚИЗИГА

Альбоминг бетида шеърим қолди,
Фақат у сен учун бегона тилда.
Хурматинг дилимга муҳаббат солди,
Ҳамроҳим бўлгуси кўнар манзилда.
Яна биз кетамиз ғарб сари, эркам,
Жанг, сафар тебратар ёшлик бешигим.
Шеъримга термилиб ўқолмасанг ҳам,
Десанг бас: — У очди бахтим эшигин!

МЕН ТИРИК

Мана мен тирикман, йиғлама она!
Йиғлама, сатқайи кўзингнинг ёши.
Ғам шами қошида бўлма парвона,
Йиғлама, ботмаган умринг қуёши.
Еч, она, эгнингдан одми кўйлагинг,
Шодлик либосини айла намобн.
Ки, қалбда сақлаган эзгу тилагинг
Яхшилик мулкида бўлсин ҳукмрон.
Йиғлама ув тортиб ҳар лайли наҳор,
Шайтоний хаёллар эзмасин дилинг,
Роз айтиб сувларга боқмагил зинҳор,

Ғам юки эгмасин қоматинг, белинг.
Елғизинг, арзанданг ўлмаган, ҳаёт!
Ўлмаган ҳиятинг ўлмаган каби!
Дўстларга шарафу душманга лаънат
Дейишдан тинмаган, тинмайди қалби.
Шум ўлим бешиги белолмас уни,
Гўр — ўлим бешиги қилади торлик.
Ҳаётга муҳаббат — қалбим ёлқини,
Ўлимдан минг марта қилади зўрлик.
Мен учун бичади кўп фашист кафан,
Ва лекин ўзлари ўралар унга.
Кимда-ким бировга ҳозирлар кишан,
У ўзи тушади кишанли кунга!
Биз уруш очмадик, ўзингга аён,
Чаманга юзланди ногаҳон офат.
Яхшими шу ҳолда жим турса боғбон
Ки, кўкка соврилса қилгани меҳнат?!
Жанг йўли хилма-хил, билсанг, онажон,
Гоҳ ҳужум қиласан рўбарўсидан.
Гоҳ ғаним ортида юриб кўп замон,
Ҳужжатлар йиғасан қонли изидан.
Мен ўглинг, Ғуломжон, тирикман, салом!
Салом, эй, муштипар, меҳрибон она!
Салом, эй, дардимда ҳар узун оқшом
Ғам-ғурбат шамида куйган парвона.
Салом, эй, давлатим, муҳтарам ота,
Хатимни ўқисанг дардинг енгиллар.
Салом, эй, бир қалбдан бахтин талашиб,
Туғилган жонажон, эрка сингиллар!
Кечиринг, узоқ вақт ёзолмадим хат,
Кечиринг, қайғуга қўйдим сизларни.
Фашистни тугатиш билан бўлиб банд,
Ёшга тўлдирибман ташна кўзларни.
Қиличим қўлимдан тушмаган ҳали,
Бетида иссиқ қон қотмаган ҳали.
Қасосим юлдузи ором олгали
Ғалаба кўкида ботмаган ҳали.
Фақат ёв ортида юрдимиз кўпроқ,
Шароит бўлмади хат ёзмоқ учун.
Тоғ ошиб, сув кечиб, пайт пойлаб ҳар чоқ,
Кўрсатдик душманга қурооллар кучин.
Кутингиз, ғалаба муддати яқин,
Шон билан, жон билан қайтаман албат.

Ҳақиқат уфқида музаффар ёлқин
Нур берур оламга!
Уруш муваққат!

ИЛТИМОС

Чегара чизигин ўтди-ю, солдат,
Уқ тегиб тўхтади метин тўшидан.
Олдинга қаради: ҳужумда дўстлар,
Нигоҳи ёришди кетмай ҳушидан.
Кўкрагин ёжимлаб мук тушди, лекин
Кўзини тикарди йироқ-йироққа.
Кўзини абадий юмаркан, деди:
— Жасадим кўмилсин она тупроққа!

УМИД УЗМАДИМ

Озмунча жанглар қилмадим мен,
Озмунча қонлар кечмадим.
Озмунча тоғлар ошмадим мен,
Озмунча сувлар ичмадим.
Неча бора ўқ есам ҳам,
«Бас, етар жанг» демадим!
Энг оғир дамларда ҳам
Жим ётиб жон бермадим.
Бахт-саодат юлдузидан
Ҳеч умидим узмадим!

ЖУҒРОФИЯ УҚИТУВЧИМГА

Сиз дедингиз бир куни дарсада:
«Қани кўрсат Берлинни, ўғлон!»
Жавоб бўлмади сиз кутган тарзда,
Муаллимим, уялдим чунон...

Жангга кирдим ва ўша савол
Хаёлимда жонланди такрор.
Бир сиз эмас, жаҳонга бу гал,
Кўрсатишга айладим қарор.

Муродимга етдим кўп масрур:
Мана, Берлин, оёқ остида.
Ғолиб байроқ ҳилпиради мағрур
Кўҳна, машъум Рейхстаг устида!

Энди айланг, майли, ймтиҳон,
Майли, сўранг Германияни!
Майли, агар тутилсам бир он,
Уялтиринг, эй устоз, мани!

Фашист юрти — кафтим чизиги,
Бутун юртин ўтдим қадамлаб.
Ҳаммасидан шуки қизиги:
Ола билдим барини қамраб.

Нишон олиб бу ваҳший инни
Босиб ўтдим йўлда нечасин.
Энди сўранг мендан Берлиннинг
Ҳатто майда-чуйда кўчасин!

ЭНДИ БИЛСАМ

Кутган дилдор!
Эр сиповдан — тўрт йиллик жангдан
Олиб ўтдим севгингни омон.
Эй вафодор!
Ихлос билан ёзган номангдан
Ва сабрингдан ором олди жон.
Азиз эркам,
Энди шубҳам йўқдир албатта,
Десади агар: — Жондан севаман!
Энди билсам,
Олтин ўтда, инсон меҳнатда,
Ишиқ ҳижронда синалар экан!

БАЛКИ...

Жанговар йилларнинг эртаги узун,
Хар ўқнинг учиши ўзи бир дoston.
Сўрама, қўй, эркам, ўйла келгусин.
Қўй, кўзни яшнатсин истиқбол — бўстон.

Бир лавҳа айтмасдан кеча тугайди,
Бу ёзнинг тунлари қисқа шу хилда.
Хар оқшом сочингдай узви бўлсайди,
Ҳикоям тугарди балки бир йилда!

1941—1957 йиллар

ВАЪДАГА ШОШГАНДЕК

Турсунойга

Кузатдинг, мен кетдим узоқ сафарга,
 Кўзингда йилтиллаб қолди ҳижрон — ёш.
 Хаёлан ўзингни отма ғам — жарга,
 О, умр йўлдошим, меҳри бир қуёш!

Уксима, ёшинг арт гул ёноғингдан,
 Оқ йўллар тилаб қол, кулиб, қувониб.
 Ваъданга шошгандек қизлик чоғингда
 Қошинга қайтарман соғиниб, ёниб!

Ахалцихе, 25 август, 1959

Бир қучоқ гул билан қошинга келиб,
 Қаршингда бош эгиб, тиззамни букдим.
 Ҳаётинг йўлидан миннатдор бўлиб,
 Бир томчи ёш билан қалбимни тўқдим.

Қалбимда бор эди меҳрим, ҳурматим,
 Шу меҳр қошинга етаклаб келган.
 Шу меҳр қалбимга ғулғула солган,
 Йўл олис, қийин деб қараб турмадим.

Ассалом! Бургут кўз, оташин юрак,
 Ассалом! Кавказнинг шонли шунқори!
 Сен кураш байрогин тутиб юқори
 Истиқбол тонгига боқдинг кўп тийрак!

Кўзинга қарасам, кўзингда ҳамон
 Улмаган қалбингнинг ўзи ёнади.
 Кўзинга қарасам, бу ёруғ жаҳон
 Бахт билан тўлганиб, минг товланади!

Кўзингда ҳаётга ҳали тўймаган
 Инсоннинг кураши, муҳаббати бор.
 Кўзингда ёв кўзин тубдан ўймаган
 Баҳодир жангчининг ўч, нафрати бор.

Кўлингга қарасам, кафтингда ҳамон
 Ленин қўлларининг иссиқ тафти бор!
 Кўксинга қарасам, кифтингда ҳамон
 Жанг — кураш юки бор, голиб забти бор!

Кўзимга нур тўлди боқсам кўзингга,
 Қалбингдан қалбимга журъатинг оқди.
 Суқланиб боқаман шонли изингга,
 Изинг кўп шарафли, изинг порлоқдир.

Майлига курашда ўртансам, ёнсам,
 Майлига элликка етмасин ёшим!
 Майлига сен каби қонга белансам,
 Уқлардан галвирак бўлса бу тўшим!

Сен қилган хизматнинг юздан бирича,
 Шаумян, қилолсам халқимга хизмат;
 Миннатдор бўлардим умрим борича,
 Ҳаётдан, бахтимдан, тақдирдан беҳад!

Ленинакан шаҳри, 16 сентябрь, 1959

Яна келдим, шонли Боку, сени сўроглаб,
 Яна келдим, юрагимга меҳрингни боғлаб.
 Яна келдим, кўчаларинг бир-бир кезай деб,
 Яна келдим, денгизингга айраб сузай деб.
 Шинель кийган ёшлигимни соғиниб келдим,
 Ешлик ўтиб, сочларимга оқ иниб келдим.
 Шинель кийган у йилларим ўзи бир китоб,
 «Милтиқ тут!» деб Ватаан унда қилганди китоб.
 Хитоб билан жанг борарди чексиз майдонда,
 Хитоб билан иш борарди заводда, конда...
 Хитоб билан минар эди отга чавандоз,
 Хитоб билан келар эди ҳатто қишу ёз!
 Чироқларга ниқоб тутиб тунинг ўтарди,
 Ғалабага кўзни тикиб кунинг ўтарди.
 Кўзларингга ёнар эди ишонч ва виқор,
 Кўзларингга эрир эди ғазаб мисли қор.
 Кўзларингга қон бор эди, қасос бор эди,
 Шон бор эди, нафрат тўла бир саз бор эди.
 Самад Вурғун у чоқларда барҳаёт эди,
 Шеърлари жангчиларга бир қанот эди!
 Минбарлардан сўзлар эди оташин нутқин,
 Гўё ёвга отар эди адашмас ўқин!
 Ешлик эди, муҳаббатим оҳор тўкмаган,
 Ешлик эди, белларимни қайғу букмаган.
 Ешлик эди Каспий каби бетиним, ўйноқ,
 Ешлик эди, қалби қайноқ, иқболи порлоқ!
 Ешлик эди, шинель кийган, шинель ярашган,
 Ешлик эди, ёвга қарши нафрати тошган!
 Худди шунда кўриб қолдим гўзал Зебони,

Зебо эмас, бахт пуркаган тонги сабони!
Йўлларимиз бирга тушди, фикр, ният ҳам,
Яна кўркам кўринди-ю, бу кўҳна олам,
Муҳаббатнинг кўзи билан боқдик қайтадан,
Орзу тўла елканида оқдик қайтадан.
Олиб кетди йироқларга бермай тизгинин..
Шунда билдим муҳаббатнинг олов кўзлигин!
Шунда сенинг гулбоғингда юрганман, Боку!
Уйга тўлиб қирғоғингда турганман, Боку!
Олтин бўлиб кўринарди қуминг, тупроғинг,
«Мен — баҳорман!» дерди ҳатто сариқ япроғинг!
Жангга кирдим шу тупроғинг, япроғинг учун!
Зебо билан кезган ерим — гулбоғинг учун!
Тошкент бўлиб кўринардинг кўзимни юмсам,
Иккинга ҳам хат ёзардим соғиниб, қўмсаб;
Кутар эди йўлларимни Тошкентда онам,
Сенда эса, гўзал Боку, севгим, парвонам!
Икки меҳр юрагимда қўёшим эди,
Оғир дамда мадад берган йўлдошим эди.
Иккисини эслаганда қонли жангнинг ҳам,
Машаққати ўша онда топарди барҳам!..
Уруш экан, Зебони ҳам тортди бағрига,
Бағригамас, қайтиб келмас қора қаърига!
Уруш битди. Мен бағринга қайтдим саломат,
Аммо Зебо унда қолди! Урушга лаънат!
Лаънат бўлсин севгимизнинг у жаллодига!
Лаънат бўлсин уруш деган машъум отига!
Лаънат бўлсин уруш деган қора ниятга!
Лаънат бўлсин уруш севган шум сиёсатга!

Шундай, Боку, қора тутиб кетганман сендан,
Аммо сенга меҳрим ҳамон самимий, чиндан!
Илк севгимнинг доясисан, мураббийсисан,
«Салом!» десам, «Қучоғимга хуш келдинг!»
дейсан.

Мана келдим, Боку, яна сени сўроғлаб,
Кўкрагимга муҳаббатинг гулларин боғлаб,
Улгунимча сиқиб турсам кафтингни дейман,
Қора шароб қаби ичсам нефтингни дейман.
Зебо юрган кўчаларни кўрай деб келдим,
Ҳар чечакдан хуш нафасин сўрай деб келдим.
Айт-чи, Боку, қай кўчангда унинг изи бор?
Қайси боғда, қайси гулда хушбўй иси бор?

О, Боқунинг денгиз ўпган қайсар еллари,
Кеча-кундуз тиним билмай эсар еллари,
Қўлларимдан тутинг, кетай сиз билан бирга,
Зебо юрган, Зебо қурбон бўлган у ерга!
Яна келдим, шонли Боку, сени сўроғлаб,
Муҳаббатинг кўкрагимда сақлаб, ардоғлаб,
Вишкаларинг кўзларимга танишдир, таниш,
Аммо сенга мумкин эмас бир боқиб қониш.
Ҳар кўчангнинг таърифига бир дoston керак,
Денгиз — сиёҳ, қоғозига кенг осмон керак!
Кўрсам яна қўшилибди ҳуснингга ҳусен,
Ҳар тонгида шафағи бир шонли келгусин!
Меҳнатингнинг самарасин йўрғаклаб тунда,
Истиқболга минг кўз билан боқасан кунда.
Тунинг кўркам, тонгинг эса, ундан гўзалроқ,
Истиқболинг чироқлари, биламан, порлоқ!
Гўзал Боку, сени жондан соғиниб келдим,
Ким ёшлигин соғинмайди, қани айт-чи, ким?
Ёшлигимсан, илк севгимсан, жонажон Боку!
Ёруғ жаҳон турғунича бўл омон, Боку!

Боку — Тбилиси, 27 июль — 30 август, 1959

Дунёга келдингу кўзинг очмасдан
 Бигиллаб йиғладинг, нолиб йиғладинг.
 Фарзандга интизор онангинг қасддан —
 Меҳрини ўзингга қаттиқ боғладинг.

Улғайдинг эркин, шод, мағрур, бахтиёр,
 Номингни порлатди ақлинг қуёши.
 Номингни зар билан ёзди ҳур диёр,
 Ишингдан миннатдор кексаю ёши!

Фурсатинг етди-ю, ўтдинг дунёдан,
 Қора ҳошия тутди байроққа Ватан!..
 Сен ёруғ дунёга йиғлаб келдингу
 Умрингдан миннатдор, шод кулиб кетдинг.
 Жонажон элингни йиғлатиб,

мангу —
 Номингни дилига ёд қилиб кетдинг!

Ахалцихе, 31 август, 1959

Жим туринг, ҳой, еллар, эсманг бу ердан,
 Эсмангиз, ўтиниб сўрайман сиздан!
 Ургилиб кетайин қанотингиздан,
 Ўтиниб сўрайман, кезманг бу ерда!

Кўрингиз, ҳар қабр усти бир чаман,
 Уларни совурманг ногихон эсиб.
 Кетмасин тупроққа бекорга тўзиб,
 Шундай ҳам сиз юрган боғу қир чаман.

Ҳар мрамар остида ётар бир одам,
 Бузмангиз уларнинг уйқусин, тушин.
 Бу ерда дам олар инсонлик бурчин —
 Шараф-ла ўтаган Самад Вурғун ҳам!

Жим туринг, ҳой, еллар, ғувламанг, эсманг,
 Ҳориган Вурғуннинг уйқусин бузманг!

Боку шаҳри, 27 сентябрь, 1959

ОТЕЛЛОДЕК СЕВОЛСАМ ЭДИМ...

*«Отелло» балетини Тбилисида
кўришим муносабати билан.*

Отеллонинг рашки курсин деб,
Туни бўйи йиғладинг юм-юм.
Туни бўйи боғчамизга сеп —
Ёйиб чиқди баҳор, боқ, ойим!

Гулни яхши кўрганидан ҳам
Баъзан киши уни узади:
Баргларидан буғланмай шабнам
Бечора гул бевақт тўзади.

О, севгилим! Муҳаббат юртин
Отеллодек ким забт этмиш, ким?!
Отеллодек севолсам эдим,
Отеллодек рашк ҳам қилардим!

Август, 1959, Тбилиси

АРМАНИ РАҚҚОСАСИ

Анжела Шахнабатянга

Анжела, армани рақсининг кўрки,
Мунчалар саҳнага ярашмасанг, жон!
Қошинга қўнибди армани бўрки,
Белингни камар ҳам қисмиш бемон!

Кўксингга ташланган икки қамчи соч,
Сочми ё тўшингда тўлганган илон?
Мунчалар саҳнада отмасанг қулоч,
Мунчалар демасанг мафтунингга: ём!

Мен сенинг рақсингда Зангу тўлқинин,
Армани тоғларин гурурин кўрдим.
Мен сенинг рақсингда қуёш ёлқинин,
Арагац чўққисин қор нурын кўрдим.

Рақсингда халқингнинг асрий фарёдин
Бегона юртларда дайдишин кўрдим.
Мен сенинг рақсингда ўз она юртин —
Соғиниб эртақлар айтишин кўрдим.

Мен сенинг рақсингда севган юракнинг
Дардини, рашкини, орзусин кўрдим.
Мен сенинг рақсингда ёниқ тилакнинг,
Умидвор бир қизнинг нақ ўзин кўрдим!

Мен сенинг сиймонгда мағрур, бахтиёр
Армани қизининг рамзини кўрдим.
Анжела! Рақсингга тўйсайдим бир бор
Азроил: «Жон!» деса, «Майли, ол!» дердим.

23 сентябрь, 1959, Ереван

Тоғқа чиқдим ўшгирларни ёқалаб,
 Пастда қолди минг бир кўзли булоқлар.
 Пастда қолди булутларни орқалаб
 Терга ботган яғрини кенг, зўр тоғлар.

Пастда қолди чашмаларнинг бўйидан
 Ҳуркиб қочган оҳуларнинг тўдаси.
 Пастда қолди дарёларнинг куйидан
 Нусха олган дайди қушлар шўх саси.

Пастда қолди енгил-енгил кўчган у
 Сувга чиққан гуржи қиз — қалам қош.
 Пастда қолди чўққилардан учган-у,
 Мўъжизадек қўниб қолган харсанг тош.

Тоғқа чиқдим, тоғқа эмас, чўққига,
 Тўрт тарафим тизза бўйи музли қор.
 Чўққи турар табиатнинг дўқига
 Парво қилмай аср бўйи пурвиқор!

Дейдиларки, бу чўққига бургут ҳам
 Қанот қоқиб чиқа олур камдан-кам.
 Ана қуёш, қўлим етар гар чўзсам,
 Ёлғиз удир менга бунда бир ҳамдам.

Йироқларга кўз ташладим тик туриб:
 О, нақадар гўзал экан бу жаҳон!
 Шеър битдим чўққи узра ўтириб,
 Қуёш бўлди ёнгинамда сиёҳдон!

12 август, 1959, Арагва қирғоғи, Чўхи қишлоғи

Тоғда юриб, чечак териб
 Бирдан адашдим.
 Ўз изимга тушмоқ бўлиб
 Неча тоғ ошдим.
 Қани у йўл, қани у из,
 Қани у сўқмоқ!
 Мундоқ боқсам турар бир қиз,
 Гўзал, оқ томоқ!
 — Адашдингми? — деди кулиб,
 Кулиши қувноқ.
 Кўзи кўкдан юлдуз юлиб —
 Олгандек порлоқ...
 Бошлаб бориб анча ерга
 Деди: — Бундан кет!
 Мен қизариб ботдим терга,
 О, кўзлари ўт!
 Кошки эди яна бир бор
 Адашсам тоғда.
 О, қаршимдан чиқсанг дилдор,
 Сен ўша чоғда!

Тбилиси, 16 август, 1959

ЭСДАЛИК ХАНЖАР

«Кавказдан ёдгор!» деб, қайтар пайтимда
Қўлимга садаф соп бир ханжар тутдинг.
О, мени жуда ҳам миннатдор этдинг,
Мақтаниб юраман она юртимда!

О, дўстим, бу совғанг чин дўстнинг иши!
Бошинга қора кун тушаркан, инон,
Ханжарни қўлимда тутиб ўша он
Турарман ёнингда ёвинга қарши!

Ахалцихе шаҳри, 21 август, 1959

МУҲАББАТ ХИЁБОНИ

Вонудаги Киров номли паркни айланиб юрар эканмиз, ёш шоир Жаҳонгир Мамедов салқин, кўкаламзор, сердарахт ва ўртасидан тик йўл ўтган бир жойни кўрсатиб, бу ер «Муҳаббат хиёбони» деб аталишини айтди.

Кошкийди муҳаббат йўллари шундай
Равону гулларга бурканган бўлса!
Кошкийди қалб унга ўрганган бўлса,
Ҳаётин ёритиб ўтарди кундай!

Афсуски, эй дўстим, севги йўллари
Тиканли, чақиртош ва қинғир-қийшиқ.
Барига бардош-ла чидаган ошиқ —
Бошини чулғайди мурод гуллари!

Мен қалбан истардим: ишқ хиёбони
Шу ердай равон, тик ва ёруғ бўлса!
Севгига садоқат, гул тўлуғ бўлса,
Битарди мангуга ишқ биёбони!

Яшасин соф юрак, яшасин ҳаёт,
Муҳаббат аталган қайрилмас қанот!

Баку, 30 июль, 1959

ТБИЛИСИ

Тоғдан боқдим сенга тунда, Тбилиси,
Минг кўз билан оғушинга имладинг.
Меҳринг билан юрагимни эмладинг,
Улгунимча асти ўчмас бил, изи!

Чуст дўппимни ўнг чаккамга қўндириб,
Кезиб чиқдим парку майдон, кўчангни.
Таърифига сўз етмайди кечангинг,
Безагансан ҳар қадамни дўндириб.

Чашма сувинг ичган эдим, қалбимдан —
Илҳом бўлиб қайнаб чиқди тилимга.
Қўшиқ қилиб олиб кетдим элимга,
Инон! Инон! Асло тушмас лабимдан!

Метсхида¹ Ладо ётган хонада
Горькийнинг ҳам изи бўлса не ажаб!
Истиқболнинг ўйин сурган кечалаб,
Бўрон қуши ухлар эди қонида.

Лермонтовнинг нафасини қидирдим,
Лаббай! — дея нидо берди елларинг.
Арчазорга олиб кетди йўлларинг,
Ўша ерда таърифингни битирдим.

¹ Метсхи — Тбилисида, Кура қирғоғида эски бир қалъа.
Бунда Ладо Кеҷховели, Горький, Камо, Цулукидзе қамоқда
бўлган.

Кумуш камар белларингда Мтқвари¹,
Салом олиб келар қорли тоғлардан,
Унгурлардан, даралардан, боғлардан,
Тўлқинлари тиним билмас сарсари!

Шу тўлқиндай қалбинг урар бетиним,
Кўм-кўк шаҳар, кўркам шаҳар, гул шаҳар!
Кўкдан ёғар тунда — кумуш, кундуз — зар,
Ярашади Тошкент деса гар иним!

Бир кафт тунроқ олиб кетдим ерингдан,
Тошкентининг кўчасига сепсам деб.
Иккисини қўшиб туриб ўпсам деб,
Ола кетдим унга қўшиб меҳрингдан!

Бирини оға, бирини ини — қардошмиз,
Фикримиз бир, орзумиз бир, манзил бир.
Истиқбол бир, бахт-иқбол бир ва дил бир,
Улуғ сафар йўлларида йўлдошмиз!

Тоғдан боқдим сенга тунда, Тбилиси,
Минг кўз билан оғушинга имладинг.
Меҳринг билан юрагимни эмладинг,
Улгунимча асти ўчмас бил, изи!

Тбилиси — Хашури, 5 сентябрь, 1959

¹ Мтқвари — Куранинг гуржи тилидаги номи.

Кура! Кура! Машхур дарё, шўх дарё,
Тоғли дарё, боғли дарё, ўқ дарё.
Минг шеърга кириб борган тўлқиндай,
Шон-шарафда тенги қури йўқ дарё!

Ҳар тўлқини бир шеър саз шеър,
Харсанглардан сакраб ўтар мисли шер...
Қирғоғидан боқиб турдим суқланиб,
Балки Пушкин боққан қирғоқ нақ шу ер.

Минг-минг чашма манбаидир, эшидир,
Тошда нақшлар унинг ижод ишидир.
Салом дедим Сирдарёдан, Амудан,
— Иш қалай? — деди,
Дедим: — Яхшидир!

Тунлар бўйи уйғоқ, дедим, айқириб,
Бўз ерларга кириб борар ҳайқириб.
Нафасида саховат бор, ҳаёт бор,
Қишлоқларга чироқ ёққан нур бериб.

Деди: — Қандай олижаноб ишда банд!
Бу хабар-ла қилдинг мени кўп хурсанд.
Қайтар чоғинг қардошимга салом айт,
Мартабаси бўлсин бундан ҳам баланд!

Варзия, 23 август, 1959

О, Казбек, улуг тоғ, машхури олам,
Ўзинга ярашар бастинг, виқоринг.
Қуёшга қўшнидек яқин турсанг ҳам
Нечундир бошингдан арымас қоринг.

Бошингни тирноқлаб кетибди елинг,
Бир яхши тароққа муҳтож, зорми у?
Тамара давридан қолган қорми у?
Боқ, бордир излари Руставелининг!
Ёки у қарилик сочими оппоқ?
Кексалик ёшими оққан ирмоқлар?
Бошинга кийдингми ё момиқ папоқ?
Ўзингда ажинми қатма-қат тоғлар?

Ҳар харсанг тошингнинг бир тарихи бор,
Ҳар томчи сувингнинг ўз кўз булоғи.
Кўксингда ўтлайди бўлиб миннатдор
Бадавлат юртингнинг қўю улоғи.

От чопса гумбурлар унгуриг, даранг,
Куй чалса беради жаранг, акс-садо.
Ўқ отса чўққинга етади аранг,
Музаффар қаддинга жон бўлсин фидо!

О, Казбек, чўққинга чиққаним замон
Яна ҳам чиройли кўринди олам.
Сен юксак, сендан ҳам юксакдир инсон,
Қуёшга энгагинг тираб турсанг ҳам!

Ахалцихе шаҳри, 23 август, 1959

ТАМАРА ҚАЛЪАСИ

О, инсон билаги, инсон билаги,
Нақадар улуғвор куч-қудратинг бор.
О, инсон идроки, инсон юраги,
Минг йиллар яшаган шон-шуҳратинг бор.

Тамара қалъаси кўрганим заҳот
Тасанно ўқидим ақлу кучингга.
Шунчалик ирода, бардош, куч наҳот,
Сиголса чумчуқдек қалбинг ичига!

Бир бутун қоятош бағрини ўйиб,
Юздан кўп ҳужралар қалъа солибсан.
Лаънати қул меҳнат қаҳрида куйиб,
Тонг саҳар елларга балки қолибсан.

Нолангдан ҳеч ерда асар йўқ, бироқ
Тирноғинг излари ҳар уйда мавжуд¹.
О, инсон идроки, мисли йўқ чироқ,
Баъзида нур берар, баъзан нурқар дуд!

«Тамара қалъаси» дейиш яхшимас,
У парча тош йўниб кўрганми бир қур!
О, гўзал Тамара, мен сенга эмас,
Тош ўйган инсонга дерман: — Ташаккур.

Вардзия, 23 август, 1959

¹ Тош ҳужралар чўкичсимон асбоблар билан уриб қилинган бўлса керак, излари қолган — шунга ишора.

ҚИЗ ҲАЙКАЛИ

*Тбилисида шаҳарнинг ҳамма еридан кўри-
надиган баландликка бир қўлида пиёла, бир
қўлида қилич тугган гуржи қизининг ҳайкали
қўйилган. Бу Гуржистон рамзидир.*

Бир қўлингда шароб тўла пиёла,
Бир қўлингда тигли қилич ярқирар.
Менга кўзи тушган замон бир йўла
Имо билан ўз қошига чақирар.

Мен биламан одатингни, жасур қиз;
Ол шаробинг дўстинг учун тортиғдир.
Кимки келса Ватанингга шум ёвуз —
Ният билан, қилич унга бир тигдир!

Ишонч билан юриб бордим қошингга,
Кўзларингда ҳаёт кўрдим, шон кўрдим.
Ўтмишларнинг алами бор тўшингда,
Ўтмишлардан қиличингда қон кўрдим.

• Табассум-ла кутиб олдинг, май тутдинг,
Мен симирдим, шароб эмас, мисли нур.
Дўстлигимга ишондингу қайд эдинг,
Ишончингга минг ташаккур, ташаккур!

Ишон, синглим, бизнинг дўстлик метиндир!
Тошлар эриб, денгиз қуриб кетса ҳам
Қилт этмасдан турар мангу мустаҳкам!
Бу юраклар истагидир, ўтидир!

О, Гуржистон рамзи бўлган гўзал қиз,
Бахтинг билан мангу яша, чўкма тиз!

Тбилиси — Боржоми, 22 август, 1959

Йўл ёқасида, тоғ этагида
Бир чашма оқар, йилт-йилт этарак,
Юз таърифи бор халқ эртагида,
Қошида ўсар мажнунтол, терак.

Ичаман десанг жўмраги ҳам бор,
Ич, азизим, ич, сувлари яхна.
Орқасида бор оппоқ бир девор
Деворда ёзув, дейсанки дахма.

Тўғри, азизим, бу дахма ёдгор,
Жангларда қурбон бўлган инсонга.
Ич сувидан, ич, уни ёдга ол,
Меҳри зўр эди унинг, бил, сенга!

Сен яшагин деб, у жангга кирган,
Сен яшагин деб, лойқа сув ичган.
Сен яшагин деб, ёвингни қирган,
Сен яшагин деб, жонидан кечган!

Унинг нафаси тоғлардаги ел,
Орзу-умидин рамзи шу чашма.
Кел, чашмадан ич, кел, азизим, кел,
У борган йўлдан асло адашма!

Ахалцихе, 25 август, 1959

Армани дўстимга дедим бир куни:
— Куйларинг мунчалик нолали, ҳазин?
У дўстим кўзимга тикди-да кўзин
«Рост айтдинг!» — деди у ва қўшди шуни:

— Нега ҳам куйлари бўлсин шод, хуррам,
Минг йиллар юртида қирилган бўлса!
Эллардан элларга сурилган бўлса,
Ҳаттоки ҳар тоши дегач: — Бор ярам!

Қай юртга бормагин армани қабри
Кўзингга ташланар сарғайиб, нолиб.
Қайларда жисмимиз кетмади қолиб!
Машириқда минг бўлса, ғарбда минг бири!

Ватанни соғиниш нимади? — десанг,
Армани куйига қулоқ ос, дўстим.
Қалбингни ўртайди армон, роз, дўстим,
Оҳига чидамас тоғу тош, харсанг!

Куй — халқнинг ўртанган юрак-бағридир,
Куй — халқнинг, дейдилар, орзу-армони.
Куй — халқнинг кураши, шарафи, шони,
Куй — халқнинг, дейдилар, нафрат, қаҳридир!

Шундайми? Бас! Демак, бу ҳазин куйлар
Дилидан тилига оққандир элнинг.
Кўзига боқ унинг, кўмирнинг, кулнинг
Соёси қолгандир куйганда уйлар!

Ереван, 19 сентябрь, 1954

Мен келдим узоқдан сени кўргани
Ортимда қанча тоғ, қанча боғ қолди,
Қанча чўл, қанча кўл ва ирмоқ қолди...
Мен келдим қошинга завққа тўлгани...

Овига ташланган бургутдек шўнғиб,
Шер каби ўкириб оқасан мағрур.
Минг турли товланар кўкдан тушган нур,
О, сурат солсайдим уларни йиғиб!

О, чарчаб қолдингми, гўзал шалола,
Қирғоғинг — тошларда маржон-маржон тер.
Кун бўйи боқсам ҳам қалб ҳамон оз дер,
Кун бўйи яйрадим мисоли бола.

Кун бўйи завқланиб боқдим ҳуснингга:
Кўпириб қайнайсан — остингдан биров
Туну кун эринмай ёққандек олов...
Умрбод мубтало қилдинг ўзинга!

Боқишда: кўпириб ётибсан бекор,
Аслида инсонга сен ҳам зарурсан.
Нақадар кўркасан, зўрсан, мағрурсан,
Инсоннинг қалбида сенинг руҳинг бор!

Ахалцихе, 28 август, 1959

Оёғинг толмасин, чу, саман йўрғам!
Туёғинг тоймасин, чу, саман йўрғам!
Бу Кавказ сафари кўп гаштли сафар,
Армоним қолмасин, чу, саман йўрғам!

Олдинда муз кўзли тоғлар бор ҳали,
Олдинда лимонли боғлар бор ҳали,
Олдинда чақмоқли чоғлар бор ҳали,
Оёғинг толмасин, чу, саман йўрғам!

Тоғлардан елдишим чақиб ўтасан,
Боғлардан суқланиб боқиб ўтасан,
Қирлардан чечаклар тақиб ўтасан,
Туёғинг толмасин, чу, саман йўрғам!

Чу, азиз йўлдошим, ёлинг силкиб юр,
Оҳулар кўрганда, майли, ҳуркиб юр,
Кимсасиз тоғларга ҳаёт пуркаб юр,
Армоним қолмасин, чу, саман йўрғам!

Нефть қайнар булоқлар йўлимиздадир,
Юрт кўрки туф¹ тоғлар йўлимиздадир,
Чанқасанг, ирмоқлар йўлимиздадир,
Кўзларим ўйнасин, чу, саман йўрғам!

¹ Туф — Арманистонда чиқадиган, қурилишда кенг қўлланадиган харсанг тош.

Уйида бир кўрай гуржи қизини,
 Чой терган чоғида шаҳло кўзини,
 Оқшомлар эшитай эртақ сўзини,
 Юрагим яйрасин, чу, саман йўрғам!

Дўстларга беражак қарз саломим бор,
 Эсдалиқ совғам бор, майли жомим бор.
 Яхшилаб кузатай — шоир номим бор,
 Илҳомим қайнасин, чу, саман йўрғам!

Йўлдошим, елдошим ёлғиз ўзингсан,
 Сирдошим, қирдошим ёлғиз ўзингсан,
 Юртимдан элдошим ёлғиз ўзингсан,
 Чу, саман йўрғам!
 Чу, саман йўрғам!

Ленинакан шаҳри, 17 сентябрь, 1959

Дараларда шарқираб оққан
 Сувларингми, булоқларингми?
 Ё бўсага интизор боққан
 Қўшиқ айтган дудоқларингми?

Тоғ башида ўсган сурх арча
 Қоматингнинг рамзими, гўзал?
 Боғда пишган қора тоғолча
 Кўзгинангнинг ўзими, гўзал?

Чўққи узра сузиб юрган оқ
 Булутларми ёки нафасинг?
 Билолмадим ҳу... кўм-кўк ўтлоқ
 Ёз ойингми ё баҳор фаслинг?

Мен кўксингда Казбек, Эльбруснинг
 Иккисини ёнма-ён кўрдим.
 Жамолингда нодир бир қизнинг —
 Камолатин намоён кўрдим.

Сув ичасан қайси ирмоқдан,
 Кўрсат менга, мен ҳам ичайин!
 Ошиб келдинг қайси бир тоғдан,
 Кўрсат менга, мен ҳам ошайин!

Қўшиқ айтсанг чалиб чангури!¹
 Билганимча жўр бўлай мен ҳам.

¹ Ч а н г у р и — гуржи миллий музика асбоби.

Гар бошингдан ўтса кун нури
Соябоним кўрайин баҳам.

Сувга чиқсанг кўзангни шу он
Толиқтирмай олай елкангдан.
Гар севаман демасанг, жонон,
Ҳеч кетмайман, билгил, ўлкангдан!

Ахалцихе, 29 август, 1959

Хаёлимни банд этганди шўх денгиз,
Қирғоғига чиқмоқ эди умидим.
Шу умидда гоҳ кечаси, гоҳ кундуз
Йўллар босиб ҳавасида маст эдим.

Бирдан йўлим тўсиб чиқди Тошбулоқ,
Тиниқ суви тушиб олган бир изга.
— Кўмак бергин, — дедим унга, — эй ўртоқ,
Қайси йўлдан борсам бўлар денгизга?

— Энг яқин йўл — менинг йўлим, истасанг
Ёнимга ўт, йўлдошим бўл, бирга бўл.
Аммо билки, менинг йўлим қийин йўл,
Йўлим тўсар гоҳ қия тоғ, гоҳ харсанг..

— Майли, — дедим, — қўлингни бер, Тошбулоқ,
Бардош булоқ, йўлдош булоқ, ёш булоқ!

Ахалцихе, 31 август, 1959

ТОҒ БОШИДА ЁНАРДИ ЛОЛА

Манзара

Тоғ бошида, баланд бир тоғда
Ёнар эди бир дона лола;
Гўё Казбек тутар қуёшга
Хванчкара¹ тўла пиёла.

Ё тонггача ёниқ қолибди
Тунда чўпон ёққан бир чироқ.
Ё альпинист тоғни «олибди»,
Шарафига қадабди байроқ.

Ахалцихе, 31 август, 1959

¹ Х в а н ч к а р а — гуржи қизил виносининг бир нави.

Б У Р Г У Т

Туманли чўққилар оша юксалиб
Осмонда бир бургут учарди мағрур.
Гоҳ улкан қанотин силкимай солиб,
Гўёки қуёшдан ўғирларди нур!

Гоҳ парча булутнинг устидан ўтиб,
Қояга шўнғирди дадил, мардона.
Гўё дер: берайми юдузни тутиб,
Осмоннинг эгаси менман, кўр, мана!

Шу замон самолёт товуши янграб,
Тангадек йилтиллаб кўринди ўзи.
Нима гап, у бургут тезликда англаб,
Уфққа қадади норизо кўзин.

«Иззату нафсимга тегдинг-ку, Инсон,
Наҳотки, сенга тор бу ернинг юзи», —
Дегандай у бургут номусдан шу он
Паст тоғлар бағрига отди ўзини!

Ахалцихе, 31 август, 1959

КУХНА ҚАЛЪА

Кўхна қалъа, метин қалъа, тош қалъа,
Кеккаясан тоғ бошида бир ўзинг.
Икки кўзи зардоб ила ёш қалъа,
Ёки борми авлодларга арз сўзинг?

Айт-чи, ўзинг, бу ётганлар тошларми,
Ёки шаҳид кетганларнинг бошими?
Деворингда ёниб турган нақшларми,
Ёки қулнинг юрак қони, ёшими?

У кўринган қора туйнук эшикми,
Ёки душман ўйган сўқир кўзингми?
Кўксингдаги у нуқталар тешикми,
Ёвинг отган ўқларининг изими?

Мен биламан, бунда қанча жанг бўлган,
Қанча қирғин, қанча ур-йиқ, қанча дод!
Қанча марднинг чўнг билагини букилган,
Қанча душман бунда тутдек тўкилган!

Неча аср қалқон бўлдинг гуржининг
Шарафига, ғурурига, орига.
Синови ҳам бўлдинг битмас кучининг,
Ёв ўтмади сени босиб нарига.

Йиллар ўтди, бари қолди орқада,
Кўпдан бери қон оқмайди тўшингдан.
Порох дуди бошларингдан тарқади,
Энди чўчиб уйғонмайсан тушингда!

Узоқ юртдан мана келдим қошингга,
Қўлларимда на тигим бор, на қуроқ.
Душман бўлиб ўқ отгандир тўшингга
Аждодимдан бирортаси, эҳтимол!

Кечир, қалъа, бу тарихда қора доғ!
У ўтмишдан розимасман ўзим ҳам!
Ўтган ўтди... Кел, қўлингни бер, ўртоқ,
Бу дўстликка қойил қолсин кенг олам!

Энди бизнинг ёвимиз бир, ният бир,
Сўзимиз бир, орзумиз бир, қалб иноқ.
Дўстлигимиз бузилмайди бир умр,
Бошимизда ҳилпирайди бир байроқ.

Миҳета шаҳри, 12 август, 1959

Чуст дўппи! Мен сени ардоқлаб, кийиб,
Кавказ шаҳарларин қилдим томоша.
Мезбонлар қарашди қизиқиб, суйиб,
Юртимни эслатиб турдинг ҳамиша!

Арарат водийсин кезиб ўтганда,
Пахтазор чайқалиб қолди ортимда.
Арманнинг гўзали этак тутганда,
Пахталар тергандек бўлдим юртимда.

Шунда сен жуда ҳам ярашиб кетдинг,
Пахтазор ўлкамининг рамзи, чуст дўппи!
Яна ҳам қалбимга ғурур бахш этдинг!
Янасин халқларнинг дўстлик офтоби!

29 сентябрь, 1959, Эчмиадзин шаҳри

Қаерда кўрмадим умримда баҳор,
Қаерда юрмадим чечагин тақиб.
Баъзида тўймадим кўрқига боқиб,
Баъзида йўлимни тўсди сўнгги қор.

Дедилар, гулпараст, баҳорпарастсан,
Дедилар, баҳорни энди кўрдингми?
Ё баҳор ишқида туғма бир мастсан,
Ё севги сочини энди ўрдингми?

Кўп баҳор кўрдим, рост. Лекин ҳеч бири
Сеники сингари гўзалмас, Кавказ!
О, сендан ҳеч бири узолмас, Кавказ!
Айт, Кавказ, айт, дўстим, нимада сири?

О, Кавказ баҳори, Кавказ баҳори,
Гўзаллик худоси бор десам — сенсан!
Жаҳоннинг энг улуг рассоми сенсан,
Эй, Кавказ баҳори — ҳаёт виқори!

Ахалцихе, 10 сентябрь, 1959

Тепада осилиб қолган, эй харсанг,
Лермонтов ўтганин кўрганмисан, айт?
Шу хилда туришдан чарчасанг, толсанг,
Исёнкор йўлчига боқдингми лоқайд?

Майсалар оралаб оққан ирмоқлар,
Сувингдан бир ҳўплаб кўрганми шоир?
Арагва ёқаси — қирра қирғоқлар,
Бирор сўз айтганми у сизга доир?

Кураинг оқ ёлли чўнг тўлқинлари,
Неча бор банд этдинг шоир диққатин?
Неча бор шоирнинг ҳасрат, кинлари
Кўксингда оққандир, эҳ, бирин-кетин!

Мцхета гўзали, мўйсафид чинор
Шоирни кўргансан неча ёшингда?
Қаддингга суқланиб, термилиб бир бор
Тизгинин тортганми отин қаршингда?

Биламан, о, тошлар, сизда олган дам,
Чинорга отини боғлаб ўтгандир.
Ҳуснинга, о, Кавказ, кўзи ёнса ҳам,
Кўксида юраги йиғлаб ўтгандир!

Пасанаури, 12 август, 1959

Гўзал Кавказ, о, Гуржистон, айта қол,
Мен келганда баҳормиди, ёзимди?
Йўлларингда кунни бўйи бемалол
Сузиб юрган ўрдакмиди, ғозмиди!

Йўлларингда қатор-қатор кўринган
Сурх қоматлар теракмиди, толмиди!
Чўққиларда оппоқ бўлиб сурунган,
Билолмадим, булутмиди, қормиди?

Тоғдан тоққа енгил-енгил сакраган
Тоғ эркаси оҳумиди, шермиди?
Чой баргида сал ел билан титраган
Шудрингмиди, мардлар тўккан термиди?

Қизларингнинг ол лабига нур берган
Адаш тушган нуқтамиди, холмиди?
Лабларида қатра-қатра эриган,
Билолмадим, шакармиди, болмиди?

Анормиди, олмамиди тўшида
Кўз-кўз қилиб олиб юрган нарсаси?
Утган ҳафта, янги ойнинг бошида
Совғамиди менга берган нарсаси?

Билолмадим. Билолмасдан доғдаман,
Билолмасдан қайтиб кетдим юртимга.
Изоҳлашга ваъда берсанг қайтаман,
Қор ёғса ҳам, дўл ёғса ҳам ортимга!

Боржоми шахри, 3 сентябрь, 1959

О, улкан, чўнг тоғлар, залворингиздан
Букилиб кетмасми бу ернинг бели!
Тўхтовсиз эриган муз, қорингиздан
Ер юзин тутмасми навбаҳор сели!

Марварид томчилар тинимсиз оқиб
Харсангни ғалвирак қилганин кўрдим.
Чўққидан кенг қанот бургутинг шўнғиб,
Бир зумда ўлжасин илганин кўрдим.

Ҳар тонгда булутлар оқ этагидан
Тортқилаб қоласиз ўйнашгансимон.
Гоҳ чўққинг кўринар осмон тагидан,
Гоҳо чўққингизда тургандек осмон.

Хошури, 3 сентябрь, 1959

Тўйиб-тўйиб сувлар ичдим ирмоғингдан,
Ойна булоқ сувларидай мунча муздай!
Эсдаликка бир тош олдим қирғоғингдан,
Тўлқинларинг қизғангандай деди: — Ҳай!
Ҳай!

Қизғанма, қўй, эрка дарё, сахий дарё,
Қирғоғингда бундай тошнинг саноғи йўқ.
Бири қора, бири ошноқ — сочар зиё;
Бири қизил — тун қўйнида худди бир чўғ!

Мен олганим оддий бир тош, кўр, мана, боқ,
Ноёб тошдай асрагайман уни бироқ.
Уни кўрсам хаёлимга тушасан сен
Ва ўйимдан бир-бир ўтар муздай ирмоқ.

Арагва қирғоғи, Чўхи қишлоғи, 12 август, 1959

Учмас бир муҳрдай қирингда қолди
 Оёқ изларим.
 Кўксингда яшнаган гулингда қолди
 Муштоқ кўзларим.
 Ҳа, ўша гулдан сўр, умрим фаслини,
 Эй, озар қизи!
 Қошимга келтирар истасанг сени
 Оёғим изи!

14 февраль, 1960

Яхши қолинг зўр тоғлар,
 Ойна кўзли булоқлар.
 Яхши қолинг, ирмоқлар,
 Теграси гул-гул боғлар.
 Яхши қолинг, қирғоқлар,
 Майса-гилам ўтлоқлар.
 Яхши қолинг, ўнгурда,
 Тоғ бағрида, тош ерда,
 Яшнаб ўсган арчазор,
 Ёнғоқзор, тоғолчазор;
 Турли-туман тоғ чечак —
 Табассумда келинчак!
 Хайр, Кура, Арагва,
 Чор тарафи гул, мева!
 Тўлқинларинг дилимда,
 Қўшиқларинг тилимда!
 Сизни эслаб юрарман,
 Баъзан тушда кўрарман:
 Пахта ўсган ерларда,
 Чексиз текис қирларда;
 Ҳовуз бўйида қовун
 Сўйганимда кечқурун;
 Кўрганимда шаршарак;
 Завқ-ла чалиб гартарак,
 Боғдан узум узганда.
 Қизил вино сузганда;
 Аччиқ-аччиқ чой ичсам;
 Суви ўйноқ сой кечсам;

Юмшоқ, салқин елингни
Меҳмондўст мард элингни
Унутмоқ амримаҳол!
Эй, гуржи қиз, лаби бол,
Кўзи юлдуз, яхши қол!
Бахти кундуз, яхши қол!
Вино тутдинг сув десам,
Боқишларинг қув десам,
Содда, дилкаш экансан.
Қалбга туташ экансан.
Тоғ бошида уйинг бор,
Арагвадек куйинг бор.
Чиқиш қийин тоғларга,
Хатто қорли чоғларда —
Сен кезасан бемалол,
Гўё қанотинг — шамол!
Балки ўн беш ёшимда
Бўлганингда қошимда,
Мен ҳам бирга кезардим,
Балки сендан ўзардим.
Энди ёшим кўп улуг,
Ҳавас бору қувват йўқ.
Боқ, сочимнинг оқи бор,
Гўё чўққидаги қор!
Майли, эркам, кезавер,
Ешлик қони шуни дер.
Ешликка тўй, завққа тўй,
Баъзан мени эслаб қўй!
Мен ҳам сени умрбод
Унутмасман, елқанот.
О, елқанот, гулқанот,
Бахтинга ёр бу ҳаёт!

Тбилиси, 16 август, 1959

ХОТИМА

Гўзал Кавказ! Мадҳинг бўлди бир дафтар!
Сендан мени биров сўрса, де унга:
«Шуҳрат бунда меҳмон бўлди уч ҳафта,
Аммо қалбини қўйиб кетди мангуга!»

Рустави қишлоғи, 23 август, 1959

НИМАДИР ДЕМОҚЧИ БЎЛГАНДИНГ...

Турсунойга

Кузатиш қанчалик оғир бўлса ҳам,
 Лабингда табассум,
 Кўзингда йўқ ёш!
 Биладан меҳрингни, мисоли қуёш,
 Қалбимни ёритар ҳар ерда, ҳар дам!

Нимадир демоқчи бўлгандинг, шу чоқ —
 Қарасанг ўртадан олинган трап!
 Армондан кўзларинг кетди ялтираб!
 Бағримда сен берган гуллар бир қучоқ...

Ўкинма, азизим, ўша гапингни
 Олиб қўй, айтасан қайтган чоғимда,
 Гул бўлиб очилиб зор қучоғимда.
 Ўкинма, бекорга тирнаб қалбингни!

Сухуми, 1960

Теплоход чайқалди,
 Тўлқин кўпирди.
 Юз қадам нарида жонажон қирғоқ.
 Қўл силкиб қолгандек герб, қизил байроқ,
 Чиройли ҳилпираб шамол шопирди.

Умримда илк марта она-Ватандан
 Ёт элга, сафарга чиқиб боришим.
 Илк марта жон чиқиб боргандай тандан
 Қандайдир ташвишли нафас олишим.

Қандайдир ҳаяжон, ғулув қалбимни
 Гоҳ ширин, гоҳ ғамли чертиб қолади.
 Томоғим гоҳ қуриб, тамшаб лабимни,
 Хаёлим керакдан ортиб қолади!

Илк марта бегона юртнинг ерини
 Ўзга бир ҳис билан босиб юраман.
 Илк марта хилма-хил шаҳарлар кезиб,
 Ўз ерин бошида тўйиб кўраман.

Илк марта бегона боғдан гул узиб,
 Илк марта кўксимга тақаман севиб.
 Илк марта хилма-хил шаҳарлар кезиб,
 Эҳтимол ёмғирда қолурман ивиб!

Илк марта ёнимда туриб таржимон
 Тилимнинг мағзини чақар тилига.

¹ Трап — пароход билан соҳилган қўйиладиган вақтинча кўприк.

Илк марта ифтихор, ғурур, ҳаяжон
Шеър бўлиб қуйилар шоир дилига!

Теплоход қўзғалди,
Йўл олди аста,
Яхши қол, она-Ер, севимли қирғоқ!
Яхши қол, қалбимнинг меҳри пайваста
Жонажон давлатим Герби ва Байроқ!

1962

Прага, мен сени биламан яхши,
Таърифнинг шаҳримга бориб етгандир.
Бу кекса жамолинг ҳусни ва нақши
Бир яхши қўшиқдай элни тутгандир.

Ҳуснингга солганда ёвуз душман доғ,
Қалбингнинг ноласин эшитганим бор.
Ушанда деганман, оҳ, қани шу чоқ
Уч учун ёнида турсам бир қатор.

Не кунлар тушмади сенинг бошингга,
Неларни кўрмади бу ёниқ кўзинг!
Ёв қадаб келганда ништар тўшингга
На фикринг ўзгарди, на метин сўзинг!

Олти йил қоқмасдан бир кеча мижжа,
«Ғолиб» ёв қошида турдинг сен уйғоқ.
Ҳовлингдан йўқолса бир кичик жўжа
Калхатга мардона кўтардинг таёқ!

Қўллари сингари иш берди тишинг,
Кўксингда ғазабинг тинмай кўпирди.
Қўлида дармони қолмаган кишинг
Ҳар фашист юзига бориб тупурди!¹

¹ «Чехлар немисларнинг олдига бориб, юзига тупуришарди»
(1939, март, чех газетаси).

Сен қарға умридан бургут ҳаётин
Муқаддас санаган қутлуғ шаҳарсан.
Фучикнинг қайрилмас учқур қанотин
Парвозга тоблаган улуғ шаҳарсан!

Лениннинг изи бор сенинг кўчангда,
Фахрлан, эй кўҳна, яшарган тупроқ!
Ильичнинг чироғи ёниқ кечангда,
Сен учун нурлидир яқину йироқ!

Дард чекиб, соғайган ёш йигит каби,
Ҳеч таниб бўлмайдим сени, Прага!
Шунчалик тўлиқки ҳаётинг қалби,
Ҳеч узиб бўлмайдим кўзни, Прага!

Жонажон дўстингман, кафтингни сиқиб,
Айб этма, қувончдан «Яшавор!» десам.
Қайта бор келишга яна орзиқиб,
Бугунча бошингга дўппи кийгизсам!

Прага! Қурилдинг метину тошдан,
Ва лекин иссиқдир меҳринг оташдан.
Кепкасин олгандек чех дўстим бошдан,
Йўлимни қаршилар дам-бадам каштан.

1962

ЧЕХ ҚИЗИГА

Сафардошим Сайёра Раҳматхўжаевага

Чой десам, тимсиёҳ қаҳва келтириб,
Дедингки, бу чойдан яхшироқ, меҳмон!
Лабингда табассум яшнар, барқ уриб,
Кўзларинг чақнади мағрур, беармон.

Ҳурматинг, қаҳвангни ичдим чор-ночор,
Рост айтсам, чойчалик бўлмади, эркам.
Рост айтсам, чанқовим қонмади ҳеч ҳам!
Сен бўлсанг боқардинг мамнун, бахтиёр.

Мен бўлсам ўз юртим анҳор бўйини,
Тол таги, кўк чойни ўйлардим шу чоқ.
Ҳаттоки, гуркираб чиққан бўйини,
Сезгандек роҳатдан, айрардим шу чоқ.

Чой нима, билмасанг айби йўқ, дилдор,
Ҳар юртнинг ўз гашти, ўз одати бор.
Бизга кел, меҳмон бўл!
Мен шунда, қўзим,
Бир аччиқ чой дамлаб бераман ўзим!
Сен шунда биласан чойнинг таъмини,
Ва эслаб юрасан умрбод мени!

Прага шаҳри, 1962

ТАНК № 23

*Прагадаги Танкчилар майдонига 1945 йил
9 майда Прагани озод қилиш учун Берлиндан
ёрдамга келган, биринчи бўлиб шаҳарга кирган
23-сонли Совет танки баланд гранит устига
эсдалик қилиб қўйилган.*

(Ен дафтаримдан)

Сен илк бор шаҳарга кириб келганда,
Прага жон олиб, жон берар эди.
Фашистлар Берлинда мағлуб бўлганда,
Бу ерда ҳали ҳам жанг борар эди.

Жанг эди, бешафқат, хунрез ва тенгсиз,
Прага оёққа турганди мағрур.
Ҳар бир чех қалбида ғазаби денгиз,
Дер эди: дуч келган ерда ёвни ур!

Қаршингда учраса кўкрагидан от,
Қўққисдан йўлиқса манглайига сол.
Урнида кўрдингми сен ўша заҳот
Уйғониб кетмасдан калласини ол.

Қўлга ол қуролинг, майдонга отил,
Майдонда тақдиринг жанги боради.
Ундадир эркингни бўғган шум қотил,
Чоп, югур! Ватанинг буйруқ беради.

Ян Гуснинг нуридир кўзингда ёнган,
Ян Жижка қонидир қалбингда урган.
Чех доим эрк деса, жангга отланган,
Ёвининг беомон таъзирин берган!

Қани юр, майдонга, отил жанг аро,
Эрк учун курашмоқ ҳар марднинг иши.
Қафасда гул ҳидлаб ётгандан кўра
Эркинда сассиқ ўт терганинг яхши!

Бу нидо ҳар чехда берди бир садо,
Йўлда жанг, уйда жанг, ҳар кўчада жанг.
Жангга деб елади ҳар тонгдан сабо,
Ёв баттар хунрезу бешафқат, тажанг!

Боқ, ана, у ерда бир мурғак гўдак
Тўшидан отилиб ўлиб ётади.
Ҳар қўра, ҳовлиси, йўлаги, чердак
Бегуноҳ мурдага тўлиб ётади.

Шунда сен Берлиндан ел каби учиб,
Ёрдамга қўлингни чўзиб келгансан.
Дўст учун жангларда жонингдан кечиб,
Ҳаммадан олдинда ўзиб келгансан.

Сен илк бор шаҳарга мардона кириб,
Азамат тўпингдан берганинга залл,
Ҳар чехнинг юраги севинчдан уриб,
Офарин дегандир бир қалқиб чўнг Альп.

Крестли байроғин мағлуб бўлган ёв
Бир ифлос латтадай ташлаб қочганда,
Мард чехнинг юзлари қувончдан — олов,
Бронли тўшингни келиб қучганда,

Кўкрагинг тўлиб сен нафас олгансан,
Қардошлик бурчингни ўтаб мардона.
Ана шу майдонда яна қолгансан,
Мен сенга фахр билан боқаман, мана!

Сен энди бир ёдгор, тўпларинг отмас,
Қалбинг ҳам урмайди олға интилиб.
Сен дейсан: — Одамлар! Етар уруш, бас!
Урушни қўйингиз бир банди қилиб!

Сен энди гранит, турасан мағрур,
Оламга тинчликдан жар соласан, жар:
«Ҳар кимнинг уйига қуёш сочсин нур!
Гитлери эсласин, ким бўлса ўжар!»

Тур шунда умрбод, юлдузли танким,
Ерга ҳеч тушмайсан тўпингни ўқлаб!
Қабул эт, эй ботир, миннатдор ўлкам —
Саломин келтирдим соғиниб, йўқлаб.

1962

БИР СИҶИМ ТУПРОҶ

Кенг ойна остида, музей тўрида,
Шиша туради бир сиқим тупроқ.
У нима қилади чехлар ерида?
Ким олиб келгандир қаердан, қай чоқ?

Гоҳ уни кўрганлар кўзда ёш билан
Упкасин туюлмайд хомуш ўтади.
Гоҳ уни кўрганлар қалбда тош билан
Қўллари тугилиб бир мушт ўтади.

Гоҳ уни кўрганлар кўкси тоғ бўлиб,
Кўзида тенги йўқ виқор ёнади.
Гоҳ уни кўрганлар ўчи ўт олиб,
Фашистга нафрати бисёр ёнади!

Бу азиз тупроқдир, узоқдан келган,
Узоқдан келса ҳам ҳар дилга яқин.
Дунёда инсонни муқаддас билган,
Жон фидо қилгуси ҳар элга яқин.

Бу азиз тупроқдир, инсон ақлини
Қалбини, эркини қилган намоёиш.
Бу азиз тупроқдир, совет халқининг
Матонат кўркини қилган намоёиш!

Бу азиз тупроқдир, тенги йўқ азиз!
Жон билан, шон билан қоришган тупроқ,
Эрк севган билади қадрини ёлғиз,
Эрк севган қалбида ҳамиша маёқ!

Ҳар қарич ерига бу кекса олам
Юз ўн кун кўз тиккан мижджа қоқмасдан.
Юз ўн кун ҳар солдат қасддан олмай дам,
Ўлимга панд берган аламдан, қасддан!

Ғазабдан жон ачиб,
Темирни ғажиб,
Башарни вабодан қутқарган Инсон.
Жаҳонга ҳайрату таажжуб сочиб,
Музаффар байрогин кўтарган Инсон.

Бу Волга бўйидир, қаҳрамон шаҳар,
Шу шаҳар тупроғи бунга қўйилган.
Бу шаҳар номини билади башар,
Ҳар қалбга бир нақшдек бўлиб ўйилган.

О, азиз, тенги йўқ, муқаддас тупроқ,
Мангуга матонат рамзисан, албат!
Дунёда энг сўнгги инсон ва япроқ —
Бор экан тинчликка бўлурсан ибрат!

1962

Чех шишаси мўъжизадир санъатда,
 Ҳеч кўрмаган бориб кўрсин албатта.
 Камалакнинг минг туси бор рангида,
 Бир кўрдингми, турар кўзинг ўнгида.
 На парранда, на дарранда қолибди.
 Ҳаммасини бир-бир қуйиб солибди.
 Учиб кетай деса қуши қўлингда
 Юз тур гули қайтаради йўлингдан.
 Ҳатто ҳиди анқигандек бўлади,
 Бир боқишда қалбинг завққа тўлади.
 Қўлинг асли гул экан-ку, эй уста,
 Энди билсам юрагинг ҳам гул тусда.
 Мўъжизангда ақлу меҳринг баркамол,
 Ҳар ишингда сеҳр очар бир жамол!
 Бир намуна олиб кетдим юртимга,
 Ҳурматингни қўшиб юрак қатимга.
 Уй тўримда турар яшнаб бир ўзи,
 Гўё менга бордек айтар хуш сўзи!
 Унда сени, юрагингни кўраман,
 Соғиндимми, унга қараб тураман.
 Мўъжизангни сен соғинсанг келиб кўр,
 Сеникидир атлас кўрпа ёзиқ тўр!

1962

Ҳеч кимса кўммади сени кузатиб,
 Ҳеч кимса қолмади бошингда бўзлаб.
 Ҳеч кимса сенчалик қийноқда ётиб,
 Ҳеч кимса сенчалик бермади сўзлаб.

Улимни ўлимдан олдинроқ енгиб,
 Улимни ўлдириб, сен тирик қолдинг.
 Мавжудот қалбига нур бўлиб сингиб,
 Тириклар умрига сен шерик қолдинг.

Табиат бир бутун кўммасдан сени,
 Ҳар чехнинг қалбига зарралаб сочди.
 Ҳар чех-чи, кўксига унган ҳиссини
 Оламга номинг-ла карралаб сочди.

Жаҳоннинг ақлида ёрқиндур сўзинг,
 Матонат тахтининг тожи ўзингсан.
 Азроил қошида титрамай тизинг,
 Тақдирни рад этган «гожи» ўзингсан.

Бу ҳаёт чашмасин қайнашида — сен,
 Сен жаҳон боғида кезиб юрибсан.
 Узлуксиз курашнинг бахт нашидасин
 Ҳаммадан яхшироқ сезиб юрибсан.

Мен сенинг юртингда номинг такрорлаб,
 Сен юрган кўчага бурдим йўлимни.

Ҳар таниш озод чех уйига чорлаб,
Сен бўлиб самимий сиқди қўлимни!

Демак, сен ҳар чехнинг табассумида,
Эркида чироқдек ёниб қолибсан.
Тарихдек классик шоир назмида
Сен мангу шоҳ асар бўлиб қолибсан!

1962

НОМАЪЛУМ СОЛДАТ ҚАБРИ

Бу ерда ётади номаълум солдат,
Ё оддий бир деҳқон, ё олим солдат.
Ё ишчи бир солдат, ё боғбон солдат,
Ё қўшчи бир солдат, ё сарбон солдат..
Кимлиги номаълум, аммо у солдат,
Шу ерга бошини қўйгандир албат.
Кими бор, кими йўқ!— Ҳеч ким билмайди,
Уруғ-аймоғи йўқлаб келмайди.
Гўё бир ғарибдир беватан, уйсиз,
Гўё бир булбулдир чамансиз, куйсиз.
Гўё у дайдиған, кимсасиз саёқ,
Гўё у йўлидан адашган тайлоқ!
Гўё у бошига қўйиб тош болиш,
Тақдирдан қилади бу ерда нолиш!
Ким ўзи, айтсанг-чи, эй, қора тупроқ?!
Ким ўзи, айтсанг-чи, эй, сариқ япроқ?!
Ким ўзи, айтсанг-чи, эй, мудҳиш кеча?!
Ким ўзи айтсанг-чи, эй, гиёҳ, гунча?!
Ким ўзи, айтсанг-чи, эй, мангу қуёш?!
Ким ўзи, айтсанг-чи, эй, харсанг, эй, тош?!
Ким ўзи, айтсанг-чи, эй, дайди еллар?!
Ким ўзи, айтсанг-чи, эй, қонли йиллар?!
Ким эди бу ғариб, шинелли инсон?
Ким эди, эс-ҳушли ва тилли инсон?
Ким эди, кўксида дили бор инсон?
Ким эди, жон фидо эли бор инсон?
Кимларга хат ёзиб, кимни совутай?
Тақдирга тан бер деб, кимни совутай?
Кимларни етаклаб келай бошига,
Ёш қўниб кўзимдан аччиқ ёшига?

Балки у акамдир: изсиз йўқолган,
 Онамнинг кўксида алами қолган;
 Хотини оҳ уриб, сочини юлган,
 Фарзанди изини тополмай юрган.
 Балки у тоғамдир: уй ичи ҳамон
 Тирик деб эрта-кеч қилади гумон;
 Тирик деб кийимин сақлайди ҳамон,
 Дўстлари соғиниб йўқлайди ҳамон!
 Балки у қўшнимдир: навқирон йигит,
 Хаёли лочину қараши бургут!
 Лекин у егиму бир ўзи эди,
 Улфатнинг жони-ю, ўт кўзи эди!
 Балки у дўстимдир: бирга ўқиган,
 Баъзида ҳавасга шеър тўқиган!
 Бир Байрон бўлай деб, урушга кетган,
 Уқ, порох ҳидини зориқиб ютган.
 Балки у... дея мен санаб ҳам секин,
 Аниқлаб олишим маҳолдир лекин.
 Дунёда нима кўп танишу билиш,
 Шарт эмас, барчасин бир рўйхат қилиш!
 Биламан, бу қабр номаълум қабр,
 Лекин у инсондир.
 Инсон қабридир!
 Урушда жон берган марднинг биридир!
 Тўхта, ҳой, ўткинчи, тўхта бир нафас,
 Бу уруш даҳшати! Эслаб тур бирпас!
 Тўхта, ҳой, минбарга чиққан Цицерон,
 Мана шу қабрга кўз ташла бир он!
 Бармоғи узукли пулдор жаноб, сиз,
 Урушда ҳисобсиз олтин санабсиз.
 Мана бу солдат-чи? Ҳеч нима! Қуруқ!
 Бас энди, сочмангиз урушдан уруғ!
 Номаълум шу солдат мозори ҳаққи,
 Муштипар онасин оҳ-зори ҳаққи,
 Дўсту ёр, хешининг озори ҳаққи,
 Тинчликнинг қизиган бозори ҳаққи
 Тилингиз тийинг-да, чиқманг минбарга!
 Инсон ўз жонини алишмас зарга!
 Шу қабр тошига қўйингиз қулоқ,
 Том битган бўлса ҳам тинглайсиз бироқ:
 Урушни лаънатлаб нидо келади!
 Ҳар қалбдан жаҳонга садо келади!

1962

Мен қилич шаънига бир шеър айтиб,
 Кўкларга кўтарсам, бўлмангиз ҳайрон.
 Қилични мақташнинг вақти эмас деб,
 Танқидчи сўкмасин минбардан бийрон.

Бу қилич на очкўз, на босқинчи, сур,
 На ёвуз ниятда жангларга кирган.
 Бу қилич муқаддас, бу қилич мағрур,
 Бу қилич сувига халқ терин берган.

Бу қилич сопини Жижка тутганда
 Босқинчи немиснинг тўзган сафлари!
 Душмандан юртини халос этганда
 Учига қўнгандир тинчлик каптари.

Чех унга боққанда қалбида виқор,
 Кўзида ташаккур, ғурур кўраман.
 У турган ўлкада мангу бир баҳор,
 Мангу бир яшариш, сурур кўраман.

Мен яхши биламан: чех уни асло
 Қинидан суғуриб, жанг бошламас, жанг!
 Ва лекин талтайиб, бўлиб бепарво,
 Дамини қайтариб, бостирмайди занг!

1962

¹ 1442 йилдаги немисларнинг Чехияга ҳужуми кўзда тутилади.

Теплоходда бедор қолиб тонг кутдим:
Дунай гүё эритилган қўрғошин.
Бир оз ўтгач, бу тусини унутдим;
Нақ олтинга чайқаб олди у бошин.

Ўт босдими улкан дарё нарёгин,
Уфқ узра акси тушди яллигин.
Сал ўтмасдан билиб қолдим бу ёгин:
Олов йигит кутар экан қаллигин!

Сокин дарё кумуш эди, зар бўлди,
Энди унинг тасвирига бўёқ йўқ!
Сув тубидан мағрур чиқиб тонг кулди,
Қуёш гүё бир хокандоз лаққа чўғ!

1962

Сен бунда, бегона ўлкада, дўстим,
Туғилган кунингни этурсан байрам.
Бегона боғлардан гул-чечак уздим,
Сен билан кечангни кўрай деб баҳам.

Рост айтсам, гуллардан кўнглим тўлмади:
Гўёки уларнинг туси йўқ эди.
Кўрки йўқ, иси йўқ, файзи йўқ эди,
Гўёки бағрингда яшнаб кулмади.

Мен энди англадим: она юртингининг
Гули ҳам чиройли, файзли бўларкан!
Гар совға қилсанг-чи, кўнглинг тўларкан,
Жам топиб муфассал меҳринг, ҳурматинг!

28 август, 1962, Вена шаҳри

ВЕНА ОҚШОМИ

Тунинг сокин, тунинг бегубор,
Тунинг сирли эртакка ўхшар.
Осмонингда ёнган неки бор,
Сенга хомуш-хомуш боқишар.

Альп қорларин сийпалаб тушган
Ўрмон елинг қандай дилрабо?
Дарахтингда мудрашиб учган
Қушларингми ё уйғоқ сабо?

Кўчаларда ёнган чироғинг
Мунча хира, бунча ҳам нурсиз;
Бўйнингдаги садаф мунчоғинг
Гўё сўниқ гавҳарсиз, дурсиз.

Каштанларинг мудҳиш шарпадай,
Ҳар юракка солар бир ташвиш.
Тоғда ўрмон қора кўрпадай,
Гўё уни ёпинмиш тун-қиш!

Лекин яхши биламан, Вена,
Оппоқ тонгинг бордир олдинда.
Тонг уфқига интил мардона,
Гапш қилармиз шунда ойдинда!

Ростин айтсам, мен сенда яна
Ўзга жило кўрарман девдим...
Ойдин уфқ ҳаққи, эй Вена,
Сўниқ боққан тунингни севдим!

1962

Мен сени кўрганда Венада, хоин,
Нафратим тошгани шубҳасиз тайин!
Ватанинг сўрадинг кулиб дафъатан,
Хоинда бўлурми виждону ватан!
Сен қайси ватанни кўзда тутасан,
Қай ватан дардида зардоб ютасан?
Энг оғир йилларда юзинг ўгириб,
Душманга илжайиб, кулиб, букилиб,
Тарк этган ерингу тоғу тошними?
Ё оғу қўшганинг тотли ошними?
Ё сойда кўкарган мажнунтолними?
Ё тоғда йиғилган ширин болними?
Ё кўлда яйраган ўрдак-ғозними?
Ё ўзинг синдирган садаф созними?
Ё ёшлар қувнаган ойдин кечани?
Ё ҳаёт қайнаган улкан кўчани?
Ё сочи қирқ кокил жонон қизними?
Ё ўзинг булғаган ҳалол тузними?
Ё чарос қорайган чаман боғними?
Ё ўзинг қолдирган изу доғними?
Қай бири сен учун ватану элат,
Ватан деб атаган тилингда лаънат!
Ватанни таҳқирлаб, унга ўқ отиб,
Илжайиб куласан яна гап қотиб.
Сен отган ўша ўқ ҳали танада,
Сен эса юрибсан қочиб панада.
На бирор ўкинчу дил гаплигинг бор,
На виждон қийналиб, чекасан озор.

На Ватан пойига қўйиб бошингни,
 Кечирим сўрадинг тўкиб ёшингни!
 Ҳамон сен ўша из, ўша йўлдасан.
 Ҳамон сен душману ёвуз қўлдасан.
 Ошқора қуролни четга ошириб,
 Қўйнингга солгансан ханжар яшириб!
 Шу бийрон тилларинг остида заҳар,
 Доимо кутасан яна бир саҳар¹.
 Гўё сен яхши-ю, бошқалар ёмон,
 Ватандан қувганмиш тақдир беомон.
 Тақдирни ўзингга ўзинг яратдинг,
 Ўзингни Азроил оғзига отдинг.
 Ҳаром бахт изладинг, наҳд бахтни қўйиб,
 Чароғон эртани эртака йўйиб.
 Қуёшни кўрмадинг кўршапалакдек,
 Меъдага сингмадинг аччиқ данакдек!
 Итбалиқ кўзингга наҳанг кўринди,
 Тонг нури бурқсиган бир чанг кўринди.
 Ҳовлиқиб қўлингни қонга ботирдинг,
 Қон эмас, саноқсиз жонга ботирдинг.
 Ҳамон сен ўша из, ўша йўлдасан,
 Ҳамон сен душману ёвуз қўлдасан.
 Эгасиз ит каби юрибсан дайдиб,
 Дуч келган жанобга бир эртақ айтиб!
 На сенда виждон бор, на одамий ҳис,
 Ҳар ишинг найрангу ҳар ишинг қалтис!
 Ҳаммаси қум узра қурилган чайла!
 Сен уни метин деб ётибсан пойлаб.
 Сен унда бичилган айғирдек кишнаб,
 Минг улоқ тизгининг қўясан тишлаб!
 Юзингни эсласам хаёлим учиб,
 Оғзимга келади балғамим кўчиб!
 Ҳаттоки балғамим сендан тозадир!
 Сенинг ифлослигинг беандозадир!
 Шу ифлос ниятда ириб кетарсан,
 Бегона тупроқда чириб кетарсан!
 Қўлингни узатма, ҳазар қиламан!
 Мен сени биламан, яхши биламан!

1962

¹ 1941 йил 22 июнь эрталабки немис-фашист ҳужуми кўзда тутилади.

ЙУҚОЛГАН ҚАБР

Моцарт муҳтожликда яшаганидан, хотини унинг жасадини ғариблар мазорига кўмишга мажбур бўлган, устига ҳеч нарса ўрнатилмаган. Оқибатда қабр йўқолиб кетган.

(Ён дафтаримдан)

Қашшоқлик, қашшоқлик, мапғум қашшоқлик,
 Моцартнинг қабрига етган балосан!
 Насллар тилида қолган поласан,
 Қашшоқлик — қўл қисқа ва дили боғлиқ!

О, замон, дилпора, бешафқат замон,
 Наҳотки фарзандинг қадрин йўқотдинг.
 Дўстлари сафидан юлиб беомон,
 Ўзи ҳам топилмас йўқликка отдинг!

Наҳот сен кўрмадинг бир олам-жаҳон,
 Тугамас хазина ташлаб кетганин?
 Бойлиги эвази қалби бўлиб қон,
 Армонли кўзини ёшлаб кетганин!

Наҳот сен оташин дарди ҳурмати
 Қабрига қўймадинг кичик бир нишон.
 Наҳот у қабрида тикка турмади,
 Инсофинг борми деб, эй разил замон!

Эй замон! Эй тузум! Бешафқат номинг
 Тарихда мангуга қора ёзилгур:
 Борми, айт, инсонга иззат-икроминг,
 Кўзингга ёнурми қиттай бўлсин нур?

Мен қайси қабрга қўяй гулдаста,
Қай қабр устида эгай бошимни?
Қай қабр устига тўкай ёшимни!
О, меҳрим беқиёс, чексиз, барваста.

Шу меҳрим ҳурмати сени лаънатлаб,
У босган ҳар тошга лаб қўяман, лаб!

1962

Теплоход қўзғалди, сув қалқиб кетди,
Венанинг соҳилин тўлқин ялади.
Тўлқинлар беармон учиб елади,
Гўё тинч оҳуни овчи ҳуркитди.

Палуба устида тураман ёлғиз,
Сўнгги бор Венага ташлайман нигоҳ.
Нимадир қалбимда этиб кетди «жиз»,
Нимадир фикримда кезади тарқоқ.

Бир маҳал қарасам, ёшгина бир қиз,
Балкондан бир қизил байроқча елпир.
Шу онда нурдан тез, ширин ва азиз
Ҳаяжон қалбимни босади бир-бир.

Бу ахир Вена-да, кўҳна Вена-да,
Бетховен яшаган табаррук эл-да!
Мен қизга қарайман, у ҳам янада
Баландроқ силкийди ўткинчи елда.

О, Вена гўзали, байроқчанг силкиб,
«Яхши қол, хуш боринг!» десанг ташаккур.
Шаҳрингга яна бир келарман балким,
Шу байроқ меҳри-ла, эркама, яшаб тур!

1962

Мен келганда айна ёз эди,
Қўлинг тўла ўрдак, роз эди.
Қайиқ олиб, жуфт-жуфай бўлиб
Дунай бўйлаб сузмак соз эди.

Дунайни қўй, боққа юр, дединг,
Биров кўрмас ёққа юр, дединг,
Чуст дўппингга ишқим тушибди,
Бирпас кияй, бериб тур, дединг.

Дўппим кийдинг, жонон, бошингга,
Сал қияроқ қилиб қошингга.
Кутмаганда очилиб кетдинг,
Сочинг тушиб Альпдек тўшингга!

Етишмаган шу дўппи экан,
Анор юзинг хўп лўппи экан.
Этагингга ёпишган, тўхта,
Олиб ташлай, хас-чўппи экан?

Дўппи бердим сенга ёдгор деб,
Четларида қиз оти бор деб.
Ташвиш чекма мендан, мажор қиз,
Шу қиз кутар: «Соғиндим, ёр!» деб.

Фақат дейман: бахтинг бор бўлсин,
Севган йигит содиқ ёр бўлсин.
Мендек «дайдиб» узоқлаб кетса,
Мендек ёниб интизор бўлсин!

1962

I

Ўнг томонда Будапешт, чап томон Пештдир,
Иккиси туғишган, қадрдон хешдир.
Гўё тўқ ёнгоқнинг икки палласи,
Иккиси бир бахтга баробар эшидир!

II

Пештидан Будада ўқ изи кўпроқ:
Ҳай, йўлчи, ҳар шаҳид қабрига шам ёқ!
Пештини кўкалам, гўзал боғ десанг,
Будани дейишинг мумкин мағрур тоғ.

III

Будаси тепада, Пешт эса пастда,
Иккиси қош каби туташ пайваста.
Дунайга ташланган азамат кўм-кўк
Кўприги банди-ю, Пешт бир гулдаста.

IV

Пештида сурур бор, Будада ғурур,
Будага тушади Пештдан олдин нур.
Будада автомат қучоқлаб маҳкам
Ватандош жангчимнинг ҳайкали турур.

V

Дунайда кўприкнинг устидан юрсанг,
Қоқ ярим ўртада тўхтасанг, турсанг.
Сен ўзинг тарознинг шайини бўлиб,
Ҳақлисан, иккисин қўш палла десанг!

VI

Будадан чақирсанг Пештга етмайди,
Иккиси бир-бирин ҳеч ёт тутмайди.
Бу улкан шаҳарга бир меҳмон келса,
Бирини тоқ қўйиб, бири кутмайди.

VII

Буданинг қизлари эркин, қора қош,
Пештнинг шўх қизлари дуркун, қора қош.
Бирини кўзимнинг остига олсам,
Севгимга нималар деркин қора қош!

VIII

Будада ўт ёқсам, Пештда яллиғи,
Дейдилар, ҳар ёрнинг бор ўз қилиғи.
Дунайда чўмилган ҳу ўша қизнинг
Пештдами, Будада турар қаллиғи?

IX

Будадан бир йигит Пештга қарайди,
Соҳилда жонон қиз сочин тарайди.
Бирининг қалбига бири ишқ солса,
Айтинг-чи, қай бири кўнглин сўрайди?

X

Будадан сайр қилиб Пешт томон ўтдим,
Иккиси ҳавосин баробар тотдим.
Иккиси аслида битта Будапешт,
Бирлигинг битмасин умрбод дедим!

1962

Атрофимда айланиб-елиб,
— Бугун кўнглим кўп чоғдир, — дединг,
Муздай ҳовуз четига келиб,
— Танганг бўлса улоқтир! — дединг.

Ана шунда яна келасан
Бу шаҳримни соғиниб, меҳмон!
Яна азиз меҳмон бўласан,
Шаҳар кезиб мамнун, беармон!

Нега ўзинг уялгансимон
Алланечук бўлиб кетдинг, қиз?
Кўзларингда акс этиб осмон,
Менга танга таклиф этдинг, қиз?

Тангам йўғин қаёқдан билдинг,
Ташла! — дея мунча қистадинг.
Мунча мени шошириб кулдинг,
Келишимни мунча истадинг!

Болгар қизи, эй, меҳри малҳам,
Таклиф учун раҳмат, минг раҳмат!
Ишон, танга ташламасам ҳам,
Яна, яна келаман, албат!

1962

¹ Софияда шундай иримли бир ҳовуз бор. Таги танга билан тўла.

ДУНАЙ ҚИЗИ

Дунай бүйида мен сени кўрдим,
Киприк қоқмасанг, бир ҳайкал дердим.
Дунай шамоли гўё бир наққош,
Қўша кўкрагинг худди эгар қош.
Ҳарир кўйлагинг нозли ҳилпирар,
Бастингда жўшқин ёшлик қулф урар.
Шудринглар ювган оёқ, болдиринг
Дейди, хаёлни бунда қолдиринг!
Дунай ҳам мовий, кўзинг ҳам мовий,
Сеҳр бобида бирдек самовий!
Уфқлар оша ўтли боқининг,
Шундан келарми интизор кишинг?
Интизоринг ким?
Қалбинг ёққан ким?
Бир имо билан дардинг уққан ким?
Қандай бахтиёр йигит экан у,
Альпдан юксалган бургут экан у!
Мунча кутдириб қўймаса сени.
Бир оз ранжитди шу иши мени!

1962

БАЛИҚ ОВИ

*Сафардошларим Шарифа ва
Жалол Маҳсумовларга*

Юр соҳилга, дединг қиз,
Хўп, дедим дарров.
Қўрқма, дединг, мен ёлғиз,
Кўрмайди биров.
Биров кўрса, балиқчи
Меҳмоним дейман.
Тегма унга, зўр кучи,
Полвоним дейман.
Кулиб қўйдинг мийингда,
Мийингинга — жон!
Бундай олов қилигда
Ёндим бегумон!
Тушиб кетдик қиялаб
Дунай бўйига.
Дунай ётар қум ялаб,
Маст ўз куйига.
Утир, дединг шўх кулиб
Утир берироқ!
Ёнгинамга ўтириб,
Ташладинг қармоқ...
Куни бўйи пойладинг,
Тушмади балиқ
Хафа бўлиб, хит эдинг:
— Бу қандай қилиқ!
Ўксима, қиз, ўксима,
Ўксишинг бекор.
Бошингни қўй кўксима,
Жаҳон бўлса тор!

Кўзимга боқ, кўзимга,
 Кўзимда чақмоқ.
 Сен Дунаймас, кўксимга
 Солибсан қармоқ!
 Қармоғингга балиқмас,
 Қалбим тушибди.
 Озор бермай олсанг, бас,
 Ёмон тешибди!

1962

Сокин Дунай, эркин Дунай,
 Соҳилингга қушдек қўнай!
 Соҳилингда бир кеч тунай,
 Десам нима деркин Дунай!

Соҳилингнинг топи майда,
 Бундай яхши жой бор қайда!
 Юрагимга қўлинг солгин,
 Ётсирасанг, майли, қайда!

Тўлқинларинг майин-майин,
 Боққинг келар боққан сайин.
 Бу оқшомим совуқ десанг,
 Майли, қилгин бир кун тайин.

Кечанг бўлур мисли кундуз,
 Кўксинг узра тўлса юлдуз.
 Қани шу чоқ ёнгинамда
 Кулиб турса нозли бир қиз!

Сирдарёдан саломим бор,
 Ширин-шакар каломим бор.
 Соҳилингда яйраб кетай,
 Шоир деган бир номим бор.

Сирдарёнинг иши яхши,
 Соҳилида ўзим бахши.
 Иккингни дўст чатиштираман,
 Шоирликнинг шу зўр иши!

1962

ГУЛЛАР ВОДИЙСИ

Болгария — гуллар водийсининг гулчиларига

Уннинг гул, сўлинг гул, гир атрофинг гул,
Кўкдан гул ёққанми баҳордан бошлаб.
Эй кўнгил, мана гул, ўйна, яйра, кул.
Армонинг қолмасин, кул, хандон ташлаб!

Айт, кўнгил, тортинма шу ёшга келиб,
Ҳеч маҳал турфа гул шайдоси бўлиб,
Шундай кенг гулзорни кўрганмисан ҳеч!
Бағрингга тўлганми шунчалик севинчи!

Шунчалик ифтихор,
Шунчалик виқор.
Шунчалик гулларнинг сирли жилваси.
Гўёки гулпараст бу «жинни» баҳор,
Барчасин бир ерга тўплабди ўзи!

Кўз илғаб етмайди, ахир, қара-я,
Тури-чи? Турига етарми саноқ.
Ҳаммаси чиройли, асил, сара-я,
Ранги-чи? Оқ... бахмал... нимқизил яноқ!

Бунча ҳам гўзалсан, эҳ, гуллар, гуллар,
Асти дард кўрмасин экканнинг қўли.
Шодликдан ҳеч айри тушмасин йўли!
Эҳ, атир уфуринг жаҳонга, еллар!

Сиз босиб кетингиз порох ҳидини,
Бу жаҳон унутсин уруш ўтини!

1962

368

САФАРДОШИМ БИЛАН СУХБАТ

Сен менга мақтама кўҳна Венанинг
Чанг босган ғурурли, маъсум кўркини.
У менга эслатди ғариб онанинг
Ешликда йўқотган бахти, эркини!

Қани у, аввалги салобат, виқор!
Қани у, назокат, латофат, сурур!
Қани у, мангудек кўринган баҳор!
«Минг йилга етаман!» деган ёрқин нур!

Мен энди тушундим: кечаги Вена
Бугунги Венага ўхшамас экан.
Гўё бу асрга ўғай бир она,
Гуллари сўлибди, қолибди тикан!

О, менга доврўғи сўнган Венадан
Иқболи чароғон Тошкентим яхши!
О, менга қон томган олтин зинадан
Ешликда шимиган тош қандим яхши.

Гавҳардан тож қадаб Тошкент бошига,
Оёғин ўпсам ҳам камдир бегумон!
Армонсиз кетди денг, Тошкент тошига
Бош қўйиб, мабодо берарканман жон!

1962

24—1131

369

Сафардан қайтдим мен мамнун, мизнатдор,
Кенг Дунай бўйлари орқада қолди.
Йўлимда ҳамиша ҳамроҳим дилдор,
Штраус куйлари орқада қолди.
Ян қолди (ҳайкалда) отин ўйнатиб,
Тонг қолди уфқда олтин қайнатиб.

Альп қолди қор босган бошини силкиб,
Дунайга «Сен ўзинг кузатиб қўй!» деб,
Тун қолди Венада бошини буркиб,
Урмони кеккайиб, ўзга бериб зеб.
Кенг Дунай сувлари қолди жимирлаб,
Соҳилда ўтлари вазмин шивирлаб.

Фучикнинг энг сўнгги дастхатин кўриб,
Кўзимдан тирқираб чиқди қайноқ ёш.
У юрган кўчадан мағрур, тик бориб.
Эшиги тубида эгдим аста бош!
Хокини кўрсайдим ўпардим, албат!
Изини кўрсайдим чопардим, албат!

Мажорлар боғининг зийнати, кўрки,
Қўлбола винолар супада қолди.
София бошида Витоша бўрки,
Терганим маймунжон қапада қолди,
Қаштанзор, олчазор боғларда кездим,
Турнакўз булоқли тоғларда кездим.

Белград кўкида булут қонталаш,
Бир кучли шамолга муҳтож кўринди!
Ҳар майдон, кўчада гўзаллик талаш
Улкан Альп бошида қор тож кўринди!
Қанча йўл, бекатлар орқада қолди.
Изтироб, ҳурматлар орқада қолди!

Ассалом, она юрт, салом, ол байроқ,
Ассалом, соҳилда тик ўсган терак!
Узоқдан кўзимга ташланганинг чоқ
Қинидан чиққудек энтикди юрак.
Бир дона баргингдан ташла ўзимга,
Гоҳ ўпиб, гоҳ суртай юзу кўзимга!

Қиргоққа чиқдим уша ониёқ
Кўчага югурдим, эҳ, яланг оёқ!
Оёғим ҳис қилсин, бу она тупроқ
Қанчалик юмшоғу, қанчалик қайноқ!
Она-Ер — магнитдир, юрак — сен темир,
Магнитга шип ёпиш ва этма қимир!

Она юрт! Соғиндим анжирзоримни,
Соғиндим соҳилда ўсган ялпизим,
Соғиндим бўтакўз севган ёримни,
Соғиндим сени ҳам қизим, ёлғизим!
Соғиниб кўзимда қувончимдан ёш,
Соғиниб, соғиниб тугабди бардош!

Толзорим салқини, соғиндим сени,
Қўлингга бир лаҳза елпинғичинг ол!
Эҳ, қандай соғиндим палов исини,
Кел, энди куттирмай, дўстим, суза қол!
Қозонда қолдирма қирмочини ҳам,
Ёғ шимган сап-сарик гўшт сочини ҳам.

Сен сира ишонма, ватандош ўртоқ,
Десалар ҳар ерда шу тупроқ, шу гул,
Шу қуёш, шу булоқ, шу тош, шу қиргоқ!
Хатодир! Хатодир! Хатодир буткул!
Она-Ер тупроғи бутун бошқадир,
Сувлари шарбатдир, гуллари атир!

Қора денгиз қирғоғи, 1962

СОҒИНГАНДА

— Мунча ҳам кеч қолдинг!— сафардан қайтсам
Доимо сўзингнинг боши шу, жоним.
Бу соғинч белгиси, ростини айтсам,
Соғиниб қолибсан, жону жаҳоним!

Бир кун кечкиб қолмадим, лекин
Кўзларинг негадир чақнаб туради!
Бил, эркам, айрилиқ соати секин,
Висолнинг хуш куни чошиб юради!

1962

ОДАМЛАР ВА ОБИДАЛАР

(Бухоро туркумидан)

ТУРИСТ

У деди:— Амирнинг аркини кўрсат.
Мен дедим:— Яшарган шаҳарга кўз от.
У деди:— Минора қандай баҳайбат!
Мен дедим:— Санъатда мўъжиза албат.
У деди:— Машҳурдир Лабиҳовузи.
Мен дедим:— Машҳурдир шаҳарнинг ўзи.
У деди:— Тор, пастқам кўчалар қани?
Мен дедим:— Йўқотдик кўҳна нухани.
У деди:— Эҳ, аттанг, кўргим келади.
Мен дедим:— Кенг йўлдан юргим келади.
У ўтмиш шавқида ёниб, тутақиб,
У фақат ўтмишни севиб кўрарди.
Нураган деворга суқланиб боқиб,
Энтикиб-энтикиб хаёл сурарди.
Мадраса пешидан нураган увоқ,
Унингча, тенги йўқ бир гавҳар парча!
Унингча, мўъжиза — кўҳна лой сувоқ,
Ўргимчак ин қўйган, ис босган дарча.
Мен ҳайрон қолардим унинг дидига,
Кенг, ёруғ бинога солмасди назар,
Гўё у юрарди тисланиб кетга.
Гўё у дер эди занг темирни зар!
Сўнг билсам, дўстларим, унинг кўзлари
Мен кўрган нарсани кўролмас экан,
Мен юрган кўчадан юролмас экан!
...Кўп эриш туюлди менга сўзлари!..

1963

ГИЛЬЗА

Бухоролик дўстларимга

Бухоро чўлида бир куни ногоҳ
Бир эски гильзага кўзларим тушди.
Кўзларим тушди-ю, ярқ этиб ногоҳ,
Хаёлим кўп олис йилларга учди.

Мен уни танийман,
Танийман яхши!
Сиртида инглиз тамгаси ҳам бор.
Босқинчи жанобнинг бу қора иши
Бизгача етибди бўлиб бир ёдгор.

Эй, дўстим, сен бунга яхши назар сол,
Лондондан шум ният бунда келтирган.
Шу гильза ўқидир, дўстим, эҳтимол,
Отангни у йиллар қонга ботирган.

Эҳтимол, сен севган қизнинг акаси
Шу ўқдан бўлгандир мангу ногирон.
Эҳтимол, қўшнининг ёлғиз эркаси
Эрким, деб шу ўқдан берган бўлса жон.

Шу ўқдир эркингни нишонга олиб,
Бахтингни бемаҳал қонга белаган.
Шу ўқдир юртинга минг ташвиш солиб,
Босмачи-хойиннинг бошин силаган.

Шу ўқдир лондонлик очкўз жанобнинг
Бухоро мулкига узатган қўли.

Бемаҳал қуритиб ёстигин кўпнинг,
Эҳтимол, шу ерда тугаган йўли.

Мен уни танийман!
Сен ҳам таниб қўй,
У йиллар бешикда йиғлаган дўстим.
У йиллар даҳшатин эслаб, яниб қўй
Ва дегин: — Тинчлигу меҳнатда постим?!

1963

Шарқимиз шоири тилга олгандай
 Ҳуснингдан бир нуқсон топмоқлик маҳол.
 Лаб деган, лаълидан қуйиб солгандай,
 Кўркингнинг гавҳари — лабинг узра хол,
 Кўзларни ёндириб, дейди: — Қочиб қол!

Солланиб, ҳуснингни кўз-кўз қилиб юр,
 Шаҳрингга ярашар нозу латофат.
 Ва лекин, эй синглим, бўлмагин мағрур,
 Мағрурнинг ҳусни, бил, бахтига офат,
 Ҳуснингга ақлингни қила бил улфат!

Бахтинг шу: ҳуснингга ўзинг эгасан,
 Уғирлаб кетмайди амир айғоғи.
 Истасанг ҳовлингга ўсма эгасан,
 Сеники меҳнатнинг ёғлиқ қаймоғи!
 Умрбод ободдир бахтинг гулбоғи.

Яшнаб юр, бахтингга ўзинг ёр бўлиб,
 Ҳуснингнинг мадҳига жаҳон тор бўлиб!

1963

Кун ботди. Қуёшнинг сўнгги шуъласи
 Минора учида йилтиллаб қолди...
 Тун қизи қошига тортиб сурмасин,
 Юлдуздан лабига хол қуйиб олди.

Ел турди, гўёки осмонкапанинг
 Четида ҳилпирар оқшом фартуғи.
 Ой чиқди, гўё у Қизилтепанинг
 Бир коса лиммо-лим машҳур қатиғи!

1963

УЛИМ МИНОРАСИ

Гар осмон қуласа тутиб қолгум деб,
Кифтингни кўкларга тираб турибсан.
Узинга ортиқча бериб ғурур-зеб,
Кеккайиб олисга қараб турибсан.

Биламан, бир замон сенинг савлатинг
Ҳар маъсум юракка минг даҳшат солган.
Тилларга олинса сенинг шум отинг
Кўпларнинг сўзлари бўғзида қолган.

Сен машъум ўлимни эслатиб доим
Ҳар қалбни ларзага солиб тургансан.
Ҳар қалбни қўрқувдан қилиб мулойим,
Гўёки инсофу динга бургансан!

Аслида қаршингда турган ҳар одам
Қалбида бир исён, тўфон бор эди.
У сени нафратлаб босарди қадам,
У учун бу дунё мисли дор эди.

У йиллар орқада. Сен эса ҳамон
Кифтингни осмонга тираб турибсан.
Энди сен даҳшатмас, ҳунарманд инсон —
Мўъжиза санъатин асраб турибсан.

Рост айтсам, минора, сен-чи аслида,
Ясанган-тусанган бир чўпон қизсан.
Қўйларинг таратиб баҳор фаслида
Кузатиб турувчи бир шахло кўзсан.

Мен сенга термилсам йигирма ёшим
Кўзимнинг ўнгидан бир-бир ўтади.
Эҳ, қандай қувончки, бу мағрур бошим
Қаршингда ўзини тикка тутуди!

Мен сенга термилсам, қалбим даҳшатмас,
Санъаткор меҳрига лим-лим тўлади.
Кўзларим ажалга сени ўхшатмас,
Сени бир мўъжиза деса бўлади!

Чиндан сен мўъжиза!
Ҳар битта ғиштинг
Боболар қалбидан беради дарак.
Энди сен тунларни кунга алмашдинг,
Минг йил тур — кўз ёниб, қувонсин юрак!

1963

Зарафшон, сен менинг қалбимга яқин,
 Мен сени кўрганман Самарқандимда,
 Ҳайқириб оқасан, тўлқининг чақин,
 Минг ҳаёт бор, дея, менинг қатимда!

Чиндан сен ҳаётбахш: кеда-келгунча
 Ҳар ниҳол қаддига суғли боқасан.
 Ҳар ниҳол улғайиб гулга киргунча
 Қалбида нур бўлиб ўзинг оқасан.

Шу водий, шу чаман, шу гўзал чорбоғ
 Сен сабаб — куйдирар инсон кўзини.
 Сен сабаб, Нурота — минг кўзли булоқ
 Мунаввар боғларда кўрар ўзини.

Бухоро келдиму хуморинг тутиб,
 Бир кўриш ишқида қошингга елдим.
 Қошингга етдиму ёқамни тутиб,
 Ҳайратдан ҳаёлим чувалиб қолдим.

Сен бунда на дарё, на бир анҳорсан,
 На қирғоқ ўпириб, тошиб оқарсан.
 Бир номинг демаса, ариқча борсан,
 Болалар қатлашиб ўтгудек торсан.

Анави қишлоққа кирдингу аста
 Охирги томчингни улашиб битдинг.
 На нола-оҳ урдинг сўнги нафасда,
 Гўё муродингга шу ерда етдинг!

1963

Дейдилар, янтоқнинг илдизи узун,
 Ингирма метрга етармиш ҳатто.
 Эҳтимол, жони бор дўстимнинг сўзин,
 Талашиб ўтирсам қилурман хато.
 Лекин у илдизин чўзмасин қанча,
 Барибир бўлолмас чинор ё арча!

1963

Т Ү Р Т Л И Қ Л А Р

* * *

Бир лаҳза тинчима, дардкаш юрагим,
Тинчиган онингни ёмон кўраман.
Бу замин шунчалик нотинч курраким,
Тинчитинш дардида бетинч юраман.

* * *

Ут тушган юракка далда берма, қўй,
Ҳақ бўлса ўртаниб ёнсин то абад.
Дард билан яралган бу олам, бу куй,
Дард билан улғаяр ҳаёт, муҳаббат!

* * *

Туғилмоқ — ўлмоқнинг илк дақиқаси,
Бас, нечун ўлимдан қўрқмоқ, аланглаб?!
Сен шундай яшаки, виждонинг саси
Тарихлар уфқида қолсин жаранглаб.

* * *

Баҳор келди гул сочиб ҳар ён
Ва ўрмалаб кетди у тоққа.
Олқишлайди уни беармон,
Боғда булбул, сойда қурбақа.

* * *

Бир ипга боғлиқман. Бу ипнинг учи
Эй, жонон, кўздандир сенинг қўлингда.
Шу ипни ўзинга аста тортсанг-чи,
Зигирдай шафқатинг бўлса дилингда!

* * *

Аравам тортарди аввал битга от,
Энди у жуфт бўлди гўё қўшқанот:
Битгаси ўз тилим, бири рус тили,
Довонлар ошурман энди дадил, шод!

* * *

Сен келдинг, кўзимга ёришди олам,
Сен келдинг, руҳимда ўзга бир оташ.
Сен шунча қалбимга яқинки, эркам,
Ут билан тутундай қоришиқ, туташ.

* * *

Боғ ҳувиллар салқин куз келиб,
Қушлар кўчиб кетибди.
Гўзаллик ҳам гўё қуш бўлиб
Боғдан учиб кетибди.

* * *

Бахт излаб ҳар ерга ташлама қадам,
Олисга нигоҳинг тикма дам-бадам.
Уйида бахтини топмаган одам,
Бахтини топмайди кезса ҳам олам!

* * *

Мен сени кутаман, сендан йўқ дарак,
Минг хаёл, минг кўйга тушди бу юрак.
Қўрқаман, чирт этиб узилмасайди,
Севги деб аталган нозик бир ипак.

* * *

Гул узмоқ ҳамманинг қўлидан келар,
Гул эса ҳаммани кўрмас муносиб.
Гул эсмоқ ҳаммага бўлмайди насиб,
Ҳар ерда кўкармас биз севган гуллар.

* * *

Чироқ ёқдинг, ёриди жаҳон,
Оппоқ нурдан туннинг кўрпаси.
Кўршапалак қочди шу замон,
Узоқлардан келар шарпаси.

* * *

Ўзбек, тожик, қирғиз, туркман ва қозоқ,
Улкан, соғлом бир қўлдаги беш бармоқ.
Ёзса — кенг кафт, буни дўстга узатар,
Юмса — зўр мушт, бу рақибга чўнг тўқмоқ!

* * *

Қатиқнинг юзини ёғ босса агар,
«Хўп яхши пивибди!» — қувонар онам.
Дўстларнинг кўзини ёғ босса агар,
Фарёдки, гафлатда қолибди олам!

* * *

Ўқ тегди солдатга ва ҳалок бўлди,
Қўлида соати юрганча қолди.
Ва уни бир дўсти тирик юракдай
Авайлаб қўлидан чиқариб олди.

* * *

Қор эриди, сув бўлиб оқди,
Сингиб кетди ерга қанчаси.
Эрта уни олиб чиқади,
Минг бир рангда баҳор ғунчаси.

334

* * *

Севибман, бу олам жилвагар, кўркам,
Рост бўлсин топганим кўнглинг майлини!
Ишқингни май қилиб симирсам, эркам,
Кайфида умрбод қолсам майлими?

* * *

Болари ибратдир яшашга, бироқ
Болари сингари кезма боғма-боғ.
Сен ўзинг боғ ярат, токи дўсту ёр,
Боғингни аридек қилсин ихтиёр.

* * *

Ўликни оёққа турғизар қўшиқ,
Оёқдан йиқитар тирикни қилич.
Иккисин севади ёнганда ошиқ,
Қиличдан аълодир най бўлган қамич.

* * *

Сен дунё севинчин гар инъом этсанг,
Мен уни дўстларга бўлиб бераман.
Гар дунё аламин елкамга ортсанг,
Бир ўзим оқ-воҳсиз олиб юраман.

* * *

Нишонга тўғрилаб худди қалбини
Қўшиққа ўқ узган замонни кўрдим.
У ўлди, дедилар, хўп суриштирдим,
Ҳеч ерда топмадим қўшиқ қабрини!

* * *

Тақдир солса тоғ бошига ғам,
Тарс ёрилиб, чўкиб кетибди.
Фақат бардош берибди одам,
Одам ўзин мағрур тутибди.

385

* * *

Улғайдинг. Үзингни ўт-сувга урма,
Тий ўзинг киборлик, пуч манманликдан.
Лек умринг биносин кесақдан қурма,
Ушалиб-кетади зарбдан, намликдан!

* * *

Қўлингга тушди-ю, қанотин юлдинг,
Энди у учолмас, уйингда қолди.
«Қушим!» деб ардоқлаб яшнадинг, елдинг,
Учмаса нимаси укинг қуш бўлди!

* * *

Сен борсанки, менинг қалбим бутундир,
Сен борсанки, луқмам тотли ютимдир.
Сен борсанки, орзум сиғмас дунёга,
Сен бўлмасанг муҳаббатим етимдир.

* * *

Юрагинг ўртанса йиғла эрта-кеч,
Севинсанг тошларга тил кирит, кулдир.
Лекин сен унутма инсонлигинг ҳеч,
Инсонсиз бу олам либоси жулдури!

* * *

Врач учун одам юраги
Оддийгина бир эт парчаси.
Шоир учун илҳом тираги,
Кенг оламга ёруғ дарчаси!

* * *

Соч-соқол оқарар, дейдилар ғамдан,
Бўлмаса нега у қувончли дамдан
Аслига келмайди,
Қора бўлмайди?

386

* * *

Кўзингга айт, тушларимга кирмасин,
Изингга айт, учрамасин йўлимда.
Синглингга айт, эшигингда турмасин,
Сен хабарсиз бўлгач менинг ҳолимдан.

* * *

Фарзандлар қалбида оталар қони,
Кошкийди қон билан ақли, имони,
Софлиги, виждони, дарди ҳам кўчса!—
Хотиржам бўларди аجدодлар жони!

* * *

Шамол турди — яйради япроқ,
Дўстларига у эди чапроқ.
Ўз бошича узилиб кетди,
Ерга тушди ва умри битди!

* * *

Эл мадҳини қилмаса, бу тил менга керакмас,
Ёр мафтуни бўлмаса, бу дил менга керакмас,
Олам кенгдир, ранг-баранг, ташвишлари беқийёс,
Ситғирмаса ўзига, ундай юрак керакмас!

* * *

Бу йўлда нечанинг оёқ изи бор,
Изларки, чаплаган, узун-қисқа, тор.
Барибир шунда ҳам сенинг изингни
Бемалол ажратиб оламан, дилдор.

* * *

Мажнунтолнинг соясида
Қолган эди ёшлигим.
Излаб борсам куз кезида
Тоқолмадим. Олган ким?

387

* * *

Кўчаларда хотира бор яхши-ёмондан,
Кўчаларда хотира бор давр, замондан.
Кўчаларнинг кўзи йўқ деб, қалбсиз деб, эй жон,
Охирида бармоқ тишлаб бўлма пушаймон.

* * *

Илк баҳор ниш урган нимжон бир гиёҳ
Юракка бир олам севинч сочади.
Эҳтимол шу севинч, шу соғинч нигоҳ
Ез бўйи чечаклар ҳуснин очади.

* * *

Энг сўнгги онгача ардоқлаганим,
Шу она тупроғим, шу она тилим.
Барибир меҳрига тўймайди таним,
Барибир армонда кетади дилим!

* * *

Ҳар одам — бир олам: тоғи, жари бор,
Туни бор, куни бор, дўли, чақмоғи.
Баъзида ёнмоқни этса ихтиёр,
Баъзида мумкин дир селдек оқмоғи!

* * *

У ўлди — меҳнаткаш, заҳматкаш одам,
На орден олганди, на бирор унвон.
Барибир ҳувиллаб қолди бу олам,
Барибир ўртаниб ачиди бу жон.

* * *

Ўти сўнган қараб турмас,
Чора қидир, ён, югур, бас.
Прометей келиб сенга —
Оловингни ёқиб бермас!

388

* * *

Ишқингда ўртайвер, майли, эй пари,
Донолар сўзини унутма фақат:
Ҳижрондан туғилар висол онлари,
Қайғудан севинчу чарчоқдан роҳат!

* * *

Қилич қинда, ўқлар ўқдонда
Пинак бузмай ухлашиб ётар.
Мен уйғоқман. Ухласам агар,
Бари бирдан уйғониб кетар!

* * *

Мен ҳайрон қоламан боқиб булбулга,
Эсимни танибман сайрайди бир хил.
Барибир завқ солар ҳамон кўнгилга,
Ҳамон у куйлардан яйрайди бу дил.

* * *

Ҳасадгўй дўстини аввал ўлдириб,
Сўнгидан йиғлайди ҳаммадан кўпроқ.
Билади энди у келмас тирилиб,
Кўринмоқ истайди энди у софроқ!

* * *

Юрагим нимани буюрса ёздим,
Баъзида яйрадим, баъзида оздим.
Баъзида ёқамни, ҳақ бўла туриб,
Тухматчи қўлидан аранг қутқаздим!

* * *

Оқ қоғоз хатингдан бўлибди қора,
Нурли ниятларга йўл очса зора!
Қоп-қора кўмирда ётади ахир
Бахтини топгунча олмос бечора!

389

* * *

Инқилоб гулини кўксимга босиб,
Нурига чулғаниб ўтди ҳаётим.
Шу йўлим кимгаки қиларкан насиб,
Кенг ёзсин уфққа мағрур қанотин!

* * *

Бу омад лочини баъзан йўқолиб,
Баъзида ниятинг уфқин қучади.
Тош отма дўстингга ғафлатда қолиб,
Кўзингга ушоғи келиб тушади.

* * *

Ҳар япроқ баҳорда бир варақ китоб,
Ёз бўйи ўқийди ҳижжалаб офтоб.
Охири сарғайиб, тўзиб кетади,
Офтоб ҳам тарк этиб, бешиб кетади.

* * *

Гар ботир адашса душман тоғида,
Икки йўл топади сўлу соғида:
Ё нажот, ё ўлим! Лекин билинг у
Душманга тиз чўкмас жон сўроғида!

* * *

Гул тердим жаҳоннинг неча боғидан,
Ва не-не шаҳарлар кенг очди қучоқ.
Бегона кишилар пар ёстиғидан
Туғилган ўлкамнинг харсанги юмшоқ!

* * *

Тақдирим қаршилаб чиқдим илк ёшдан,
Тақдир ҳам бошимни силади мағрур.
Йўлимга тўшалди мен интизор нур,
Мурувват кўрдим мен элдан, қуёшдан.

390

* * *

У тирик чоғида болта кўтариб,
Пайини қирқишга изларди фурсат.
У ўлгач кўксига мушт билан уриб,
Дейдики, дўст эдик қалин, серҳиммат!

* * *

Тириклар сафида ўликлар ҳам бор,
Нафас ҳам олади, сўз ҳам қотади.
Баъзида тирикка ўқ ҳам отади,
Баъзида топади обрў, эътибор!

* * *

Ёлғиз бош — қайроқ тош. Дўст орттир,
дўстим,
Дўсти кўп кишининг қўли ҳам баланд.
Мен дўстлар қавмида яйрадим, ўсдим,
Дўстлардан ажралсам доим едим панд!

* * *

Мақтовга учмадим чиқариб қанот,
Сўксалар турмадим ёшимни тўқиб.
Билдимки, бир хилда ўтмайди ҳаёт,
На унда, на бунда кетмадим чўқиб!

* * *

Мен доим фидоман азиз тупроққа,
Бу тупроқ бўлмаса боргум қаёққа?
Мен ундан ўзгани қилмадим ҳавас.
Қўшалоқ кўринар фақат қўрқоққа!

* * *

Юз тубан кетмадим шону шараф деб,
Молу мулк қилмади кўзларим хира.
Ҳамиша камтарлик бўлди менга зеб,
Дўстлардан кўзларим узмадим сира.

391

* * *

Пул билан тикланган иззату икром,
Ё амал туфайли топилган обрўй,
Гўёки муз узра ёзилган бир ном,
Гўёки қарз олиб қилинган бир тўй.

* * *

Субутсиз сўзини тонгги туман бил,
Ё кўприк ўрнига солинган бир қил.
Туманнинг ҳаёти қуёш чиққунча,
Қил эса кўтармас ўз устида фил!

* * *

Дўст аччиқ гапирса қулоғингни тут,
Гар оғу тутса у индамасдан ют.
Ҳар аччиқ гапининг лаззати болча,
Ҳар томчи оғуси малҳамдир ва қут.

* * *

Сен кулиб гапирдинг, мен солдим қулоқ,
Йиғлаган чоғинг ҳам кетмадим йироқ.
Чунки мен дўстингман, ялакат мағиз,
Сен агар мой бўлсанг, мен нурли чироқ.

* * *

Аччиқ чой ўрнида совуқ сув тутсанг,
Хотиржам кўнглимга шак тушмас зарра.
Лек нотинч кунингда мени унутсанг,
Бу оғир мен учун саноқсиз карра!

* * *

Денгизнинг қирғоғи, тоғнинг чўққиси,
Йўлларнинг энг охир тугар ери бор.
Лекин ҳеч тугамас дўстлик ҳалқаси,
Қуламас дўстлик-ла қурилган девор.

392

* * *

Давлатинг пеш қилма, қўлнинг киридир,
Сен менга соғлиғу ишингдан сўйла!
Бахтингни пул эмас, соғлиқдан қидир,
Соғлиқни пул билан топилмас, ўйла!

* * *

Ҳар ўтган кунингга қувонма, дўстим,
Ҳар ўтган кунингга берма мақтов, зеб.
Ўйлагин: нимага етди деб дастим,
Нимага етиши керак эди деб!

* * *

Дардингни қоғозга силлиқ битгандан
Дудуқлаб бўлса ҳам айт ўз юзига.
Сўзингни уқмаса бетинг бўртгандан
Чиқариб олади якун ўзига!

* * *

Елғоннинг оёғи қисқа бўлса ҳам
Баъзида у жуда узоқ кетади.
Тоҳ ҳолдан толдириб лоҳас этади,
Оёғи узилиб, егунча барҳам.

* * *

Қанчалик пок бўлма, сен туҳматдан қўрқ,
Бу ожиз кишилар тўқиган тузоқ.
Баъзида қилади саёз жойда ғарқ,
Баъзида қоп-қора бўлиб қолар оқ!

* * *

У сенинг дабдаба, амалинг дўсти,
Амалдан тушиб кўр жўрттага бир кун.
Ўйингга кирмайди ҳатто йўл усти,
Ишингга ясайди ёмонлаб якун.

393

* * *

Дўстингни ачитиб, қўйнига қўл сол,
Аразлаб кетмаса, шу асил киши.
Шу дўстинг қошида қиш-бўронда қол,
Жонингни иситмоқ бўлур ташвиши!

* * *

Душманнинг ошидан, дўст тоши яхши,
Ширин сўз — юракнинг беагаи, нақши.
Узга юрт баҳори, чаман ёзидан
Минг бора аълодир она-Ер қиши!

* * *

Тухматчи узури тилда бўлади,
Алами ичида, дилда бўлади.
Ишониб сирингни, дардингни айтма,
Кейинча ҳаётинг қилда бўлади.

* * *

Омадни омонат деганинг тўғри,
Омадга ишониб юрган ютқизар.
Омадга суянар одамнинг ғўри,
Кучига ишонган сўзин ўтказар!

* * *

Хушомад илиқ чой, ичса бўлади:
На тишга тегади, на тил куяди,
Лекин у бор ерда ҳақ сўз ўлади,
Елғонни сув қилиб жарга қуяди.

* * *

Ажалнинг йўлида тўғаноқ бўлмоқ,
Сиҳатлик шишасин авайлаб тутмоқ,
Дарз кетса вақтида чегалаб олмоқ,
Сирғанчиқ ерларни айланиб ўтмоқ.

* * *

Дарз кетган косанинг бордир иложи,
Кўнглингни дарз қилиб қўйма, эй инсон.
Чегага ярамас ҳатто шоҳ тожи,
Эвини қилолмас ҳаттоки Луқмон!

* * *

Тил дами қиличдан ўткир бўлади,
Жароҳат изи ҳам битмайди асло.
Дилозор бўлмагин тилим узун деб,
Тил бошинг посбони ҳар чоқ, ҳар асно!

* * *

Бу улуғ табиат ҳикматига боқ:
Инсонда бир тилу иккита қулоқ.
Демак у дейдики, бир марта сўзлаб,
Бошқани икки бор лозим тингламоқ.

* * *

Эҳтиёт қўрқоқлик белгиси эмас,
Идрокли кишининг иттифоқдоши.
Ур-суру, юр-югур мардликка кирмас,
Гавҳардан бўлади мардликнинг тоши!

* * *

Мард ўлим қошига тикка боради,
Шиддатли ўлимнинг ўтин ёради.
У ўлса, чўкади асқар тоғлар ҳам,
Лекин мард ўзи-чи, тикка қолади!

* * *

Бахт қўнса бошинга — беҳикмат эмас,
Таъм кирса ошинга — беҳикмат эмас,
Донолар юрмайди кўчада санқиб,
Келиши қошинга беҳикмат эмас.

* * *

Баҳор суви малла бўлади,
Ешлик чоғи ялла бўлади.
Бахтли бўлсанг, ҳатто кексалик
Бир ажойиб палла бўлади.

* * *

Ирмоқлар қўшиғи тоғлар шаънига,
Булбуллар қўшиғи боғлар шаънига.
Қай шоир зиндонда гул-чечак экиб,
Қўшиқлар тўқибди зоғлар шаънига!

* * *

Тилёглама — чаққон сўз бўлма,
Усти тилла, ости жез бўлма,
Охирида нархинг паст тушиб,
Хардор севмас арзон бўз бўлма!

* * *

Сой бўйида ўсган тол,
Ешлигимни эслаб қол.
Қайтиб келсам кексайиб,
Иккиланмай қарши ол!

* * *

Туш кўрдим. Тушимда ўлиб қолибман,
Аллаким йиғлайди бошимда юм-юм.
Аллаким қалбига севинч солибман,
Устимда гул кўрдим уюм ва уюм!

* * *

Бир фарзанд бир халқнинг шону шуҳратин
Оламга минг дoston қила олади.
Баъзида одамлар бир зот тухматин
Вақтида даф этмай ожиз қолади.

396

* * *

Гар қуёш кулмаса, бу олам кулмас,
Оламни бутун деб, бепарво бўлма.
Ер шари гарвузмас, тилимлаб бўлмас,
Лек ёвуз қўлига пичоқ ҳам берма!

* * *

Сен менга шарафу шонлардан гапир,
Сен менга муборак қонлардан гапир.
Ҳаммаси ўтибди, шукрона қилиб,
Энди сен эртаги онлардан гапир.

* * *

Ешликда куч мўлу маҳорат етмас,
Маҳорат орттиргач куч-қудрат етмас.
Табиат шунчалик устмон, хасис,
Иккисин бир қўлда, бир дилда тутмас!

* * *

Ватанга муҳаббат виждон амридир,
Садоқат ва поклик имон амридир.
Имонсиз яшашдан ўзни тий, эй жон,
Бебурдни айбламоқ замон амридир.

* * *

Бахтингни қидирма, меҳнатни қидир,
Меҳнат замирида босиқдир бахтинг,
Манглайда қайнаган терингни сидир.
Шу ерга қурилган арш аъло, тахтинг!

* * *

Умрни оқар сув дема, азизим,
Ҳар томчи зилолда ҳаёт ризқи бор.
Умрлар бўларки, биламан ўзим,
Бир томчи сувча ҳам нафи йўқ, бекор!

* * *

Эй, япроқ!
Жиндай ел турганга шунча титрамоқ!
Шунчалар ширинми жонгинанг сенинг.
Яшашга, курашга қодир бўлмасанг,
Нега сен дунёга келдинг, эй қўрқоқ!

397

* * *

Сен ўзинг ўзингга сиғмасдан денгиз,
Қирғоқдан отилиб, чиқмоқ бўласан,
Мен-чи, мен ўзимга сиғмаганим кез,
Не қил деб маслаҳат, фикр берасан?

* * *

Пичоқнинг дамига булбул қўнмайди,
Чириган ёғочни уста йўнмайди.
Севгидан лоф уриб бўса сўрама,
Севмаса, барибир ўлса қўнмайди!

* * *

Мен унга ишқ билан дарддан сўйладим,
Мен унга қўрқоғу марддан сўйладим.
Мен унга тикану гулдан сўйладим,
Гоҳ тилдан, гоҳида дилдан сўйладим.

* * *

Чавандоз! Қиличинг офтобга солиб,
Пўлат деб, сен менга мақтовни уйма,
Ўкинма охири назардан қолиб,
Перо ҳам пўлатдан, унутиб қўйма!

* * *

Ўз юртимда кўзларимни боғланг менинг,
Адашмасдан йўлларимни топиб юргум.
Текиси ҳам чуқур менга ўзга элнинг,
Очиқ кўз-ла пешонамни юз бор ургум.

* * *

Йўлларни тозаланг инсон ўтади,
Демакки кўчани нур тўлатади.
Инсонсиз бу жаҳон бўм-бўш ўрадир,
Ҳар они бир даҳшат, ажал кутади.

* * *

Тилингдан қўлингнинг узун яхши,
Бефарқлик — умрнинг қаҳратон қиши.
Нодон даврасида ўтган юз йилдан,
Донолар суҳбатин бир зуми яхши!

* * *

Ўлимнинг ваҳмаси босса кишини,
Имони сусайиб, шайтон кулади.
Ҳаётга қадаган ишонч тишини
Ўлимни ўлдириб, тирик қолади!

* * *

Сербутоқ шохдаги барра япроқлар
Илдизнинг қуёшга берган саломи.
Илдизни асрангиз, дўстлар, ўртоқлар,
Илдиздан бошланар наботот номи.

* * *

Бу умр карвони доимо йўлда,
Гоҳида чўққида, гоҳида чўлда.
Манзилга бехатар етиб боради,
Эътиқод машъали гар бўлса қўлда!

* * *

Сен дединг: бунча кўп дунёда ёмон!
Йўқ, дўстим, дунёда яхши кўпроқдир.
Яхшилар кифтида туради жаҳон,
Илоҳим, ёмонга қолмасин тақдир!

* * *

Бешафқат юрак у, юракмас,
Яхшилик оламда сийракмас.
Кўнгилга кўп нарса керакмас:
Бир оғиз илиқ сўз бўлса бас!

* * *

Олмосдай ярқираб турганинг билан
Аслида пишасан, ёнасан фақат.
Шерсимон солланиб юрганинг билан
Мушуксан, мушукдек қоласан фақат.

* * *

Дўстларим ачитса ноҳақ, ноўрин
Юрагим ўртаниб фарёд соламан.
Рақибим ачитса, агар кечқурун,
Тонггача севинчдан уйғоқ қоламан.

* * *

— Улимга ким чиқар ясаниб пешвоз?
— Мард йигит! Золимлар қилганда қатл.
— Ким шундай дамларда қолади адил?
— Онаси ва дўсти!— Икки жўр овоз!

* * *

Илонга дедимки, тўғри юрсанг-чи!
Изингни қарагин эгри ва бугри!
— Бекор гап!— деди у ўртаниб ичи,—
Нотўғри кўрсатган кўзларинг магри!

* * *

Кўзимда кечанинг нимтатир юқи,
Ҳар онда бир ният кезиб юрибди.
Эртани ўйлайман, эртанинг юки
Бугуноқ елкамдан босиб турибди.

* * *

Мен шерда кўрмадим қуён юрагин,
Мен гулда кўрмадим итга керагин.
Шер — шердир, ит — итдир, гул эса гулдир,
Инсоннинг йўлини гулларга тўлдир!

400

* * *

Қанчалик кенг бағир бу она-Ерим,
Кўксиди гул ҳам бор, сассиқалаф ҳам.
Демасми у бизга, мардларга гулим,
Номардга шу сассиқалафим туҳфам!

* * *

Йўлларинг минг олис бўлса ҳам, дўстим,
Манзилинг аниқми, шу учун қувон.
Шу олис манзилнинг илинжида ён,
Оёғинг чақир тош тилса ҳам, дўстим!

* * *

Ойга ҳам инсоннинг оёғи етди,
Ой романтикаси гўёки битди.
Аслида инсоннинг ақл қалами
Романтик оламнинг илк бетин битди!

* * *

Гулларни гул қилган на унинг кўрки,
На унинг ўхшашсиз муаттар иси.
Гулларни гул қилган инсоннинг эрки,
Инсоннинг идроки, диди ва ҳисси!

* * *

Бўйнимга солинса олтиндан занжир,
Нега мен олтин деб уни эъзозлай!
Олтинми, темирми, барибир занжир,
Занжирни ким айтар бўйнимга солай!

* * *

Қаламни яхшилаб очганинг билан
Яхши шеър ўзича ёзилавермас.
Ҳазина тоғини қучганинг билан,
Ҳазина ўзича қазилавермас.

401

26—1131

* * *

Кечқурун шафақни ўғирлаб кеча,
Эрталаб уфққа қайтадан сочди.
Кечқурун ўкинчдан хўрсинган гунча
Эрталаб шод-хандон лабини очди.

* * *

Не етсин беташвиш ёшлик чоғига!
Кўз очиб юмгунча ўтиб кетибди.
Мен энди англасам: умр боғига
Донолик кўчатин тикиб кетибди.

* * *

Шаънимга тўқилган ғийбат ва миш-миш
Қамишнинг учида турган тўзаноқ.
Ел турса, у тўзиб кетади ҳар ёқ,
Ўрнида қолади қалқса ҳам қамиш!

* * *

Жунжиган қўлини иситмоқ учун
Оламга ўт қўймоқ истайди биров.
Биров-чи, шу ўтни даф этмоқ учун
Жон фидо!— мўйловин босса ҳам қиров!

* * *

Мен гулсиз қолсам ҳам, тақ, сенга бўлсин,
Бу — севги дарёси, оқ, сенга бўлсин.
Бахтсизлик довули қоқса эшигинг,
Мен қора кияйин, оқ сенга бўлсин.

* * *

Гулнинг қадри ҳиди билан,
Инсон қадри диди билан.
Мард йигитлар жангга кирар
Юракдаги ўти билан!

402

* * *

Ким сенга молу мулк, жонни тикмади,
Ҳеч бирин қулмади бахти, омади.
Сен эса мен ғариб йўлида зорсан,
Бу менга тақдирнинг буюк ҳиммати!

* * *

Ҳар қандай пурҳикмат доно авлод ҳам
Ўз бурчин ўтолмас мукаммал, тўқис.
Чаласи қолади. Чаласин баҳам
Ўртада кўради содиқ ўғил-қиз.

* * *

Севмасанг бу тупроқ устида юрма,
Сен учун Ватан йўқ иссиқ бағрида.
Бекорга лоф урма, кўкрагинг керма,
Номардлар ёнади унинг қаҳрида!

* * *

Бу хасис табиат тантилик қилиб
Сени яратди.
Сен эса, гўзал қиз, тентаклик қилиб
Ерга қаратдинг!

* * *

(Чет эл хотираси)

Кўнглимда кезади бир қизиқ жумбоқ,
Дунёнинг нотекис бир ишига боқ:
Меҳнатни қилади ўнг қўл ва лекин,
Безакни тақади чап қўл, чап бармоқ!

* * *

Инсон-ку онадан туғилади соф,
Қачондан нопоклик унга юқади?
Шу савол ҳали ҳам ётар бежавоб,
Шу савол қалбимни мудом сиқади.

403

* * *

Бир дона гул билан кўнглимни олдинг,
Бир дона сўз билан совутдинг яна.
Қай бирин ўзингга сен маъқул билдинг,
Эй, ҳиммат мулкидан келган парвона?

* * *

Сен онанг ўлганда туздинг дастурхон:
Новвоту пистаю қазию қарга.
Лекин айт, эй йигит, сен неча марта
Онанинг ўзини қилгандинг меҳмон?

* * *

Ҳақиқат — бешафқат, қаҳридан қўрқинг,
Ғафлатда бўлсангиз оёққа қалқинг!
Ҳақиқат қурбони бўлган кишини
Ўнгда ҳам, тушда ҳам олқишланг, ўқинг!

* * *

Нега қоқдинг эшигим, шамол,
Хушхабаринг бўлса айта қол.
Йўқса, мени бевақт ранжитма,
Қўшнимга ҳам кирмай кета қол!

* * *

Боғларнинг атрини ҳовуч-ҳовучлаб,
Сувларнинг бетига сочади еллар.
Тарихлар юкини азот опичлаб,
Эллардан элларга кўчирар эллар!

* * *

Қабринг узра келдим, она, бошимни солиб,
Не-не қутлуғ, илҳақ ишлар эртага қолиб.
Сенга қилган хизматимдан кўнглим
тўлмасдан
Юрагимнинг аллаери ачишар ёниб!

404

* * *

Бу олам сирини англадинг бир-бир,
Баъзида тоғ ошдинг, баъзан кечдинг қир.
Яна бир олам бор — бу одам қалби,
Энди шу оламга илож топсанг кир!

* * *

Одамлар бор: йўлига сочасан гуллар,
Одамлар бор: садқайи гул кетсин.
Одамлар бор: бошига кўтарар эллар,
Одамлар бор: садқайи эл кетсин!

* * *

Қалб сўрама, тўртта бўлса ҳам
Ҳаммасини берардим сенга.
Ўзи битта, битта бўлса ҳам
Меҳри, дўстим, сизмас кўксингга!

* * *

Кўчаларни айланиб кўр, изим бор,
Мен тирикман, чунки ҳали ўзим бор.
Изим ўчгач, ўзим кўчгач, барибир
Мен тирикман то оламда сўзим бор!

* * *

Севинчни қайғуга қилиб омукта
Дунёни яратди бу кўҳна тақдир.
Ким севинч отини эгарлаб пухта
Қайғуни бостирса — шу одам марддир!

* * *

Ариқда сув эди, қумғонда қайнаб,
Чой бўлиб дамланди ва тўрга ўтди.
Шу маҳал гердайиб, феъли ҳам айнаб,
Ариқда оққанин, эвоҳ, унутди!

405

* * *

Гўзалликка бахтни эш қил,
Эй табиат наққоши!
Билки шунда ўқинмас дил,
Камроқ оқар кўз ёши!

* * *

Сен ёлғон гапирма, ижодкор юрак,
Наинки баралла, ҳаттоки секин!
Ёлғонни беморга яхши бир тилак,
Ниятда врачлар сўйлаши мумкин!

* * *

Йиғламоқ ожизлик белгиси эмас,
Юракка ўт тушса, кўзга чиқар ёш.
Уртана билмайди бешафқат, нокас,
Уларнинг юраги музда ётган тош!

* * *

Ёмоннинг тилида асал ҳам тотсиз,
Чаманнинг атри йўқ, бефайзу сассиқ.
Яхшининг тилида энг оддий бир сўз
Новвотдан шириндир, қуёшдан иссиқ.

* * *

Тил солиб кўзингдан чўпингни олсам,
Кўзларинг чарақлаб менга боқарми?
Сен ўтар дарёга тош кўприк солсам,
Йўлларинг қисқариб, меҳринг оқарми?

* * *

— Бунчалар тиниқдир сувларинг, булоқ?
— Она-Ер кўкрагин шафқат сути бу.
Истасанг ҳамиша тиниқ, соф кўрмоқ,
Сен уни жондан сев, ардоқла мангу!

* * *

Сен илҳом кутасан. Илҳом беҳабар,
У дарддан йўғрилган қалбда юради.
Илҳом, бил, мўъжиза, қасоскор, лобар,
Танбалу бефарқни ёмон кўради!

* * *

Гулхандан сачради кичик бир зарра,
Хазонга тушса у олар аланга!
Эй, гулхан соҳиби, ҳушёр бўл, қара,
Яна ўт кетмасин бутун оламга!

* * *

Уйлайсан: истеъдод соҳиби адиб
Қийноқсиз, тўлғоқсиз ижод қилади?
Йўқ, дўстим, ҳар бетда сўз бўлиб қотиб,
Қонидан, жонидан зарра қолади!

* * *

Ҳаётнинг ҳайратли бир ишига боқ:
Сигиру илонга макон бир ўтлоқ.
Бир ўтдан шум илон ясайди заҳар,
Шу ўтдан сигир-чи, опноқ сут-қаймоқ!

* * *

Ростгўйнинг ҳамиша чиройли сўзи,
Ўзи хунук бўлса ҳам.
Хушбичим бўлса-да ёлғончи ўзи,
Сўзи хунук жаҳаннам!

* * *

Шер бўлиб ўқирдинг амалдор чоқда,
Аслида қуёнсан ўт босган боғда.
Амалнинг кучини кўринг, ёронлар,
Қуёни шер қилиб кўрсатар тоғда!

* * *

Кўрдингми, хушомад, совға-салом-ла
У яна карьера қилди бир бора.
Чунки биз ҳеч ерда аччиқ калом-ла
Шўстагин қоқмадик очич-ошқора.

* * *

Аччиқнинг ҳам, чучукнинг ҳам ўз тоби бор,
Гўзалларга боқмоқликнинг савоби бор.
Меъеридан ошиб кетма, эй суқ кўзим,
Ҳар саволнинг охирида жавоби бор.

* * *

Шу ерда туғилдим, шу ерда ўсдим,
Шу ерда имоним буюрган постим.
Баъзида қувондим, баъзида ёндим,
Баъзида ноилож сўзимдан тондим.

* * *

Биламан, азизим, ташвишинг катта,
Баъзида бу ҳаёт шунақа тарғил:
Обрўйни мисқоллаб топади ота,
Ботмонлаб сарфлайди бемаъни ўғил!

* * *

— Бу дарёни қилиб томоша,
Соҳилида юрганман боқиб.
— Тўғри, дўстим, соҳил-ку ўша,
Сен кўрган сув кетгандир оқиб!

* * *

Ўз қадри бор ҳар ер, ҳар жойнинг,
Бу йўл борар назмзор боққа.
Бу кўчага оёғи лойнинг
Ҳаққи йўқдир кириб бормоққа!

* * *

Елғонга ишонсин десанг ҳар одам
Пардозлаб, ҳайқириб айтмоғинг керак,
Ростни-чи? Кишилар тинглар шундай ҳам,
На кўкрак кермоғу, на жағинг керак!

* * *

Сен менсиз яшайсан, мен эса сенсиз —
Яшашим мумкинмас, эй она тупроқ;
Сен доим омон бўл ва яша сўнгсиз,
Бу сўнгсиз оламда бахти бўлиб оқ!

* * *

Бутун бир гулзорни этганда инъом,
У ҳатто қайрилиб қарамади ҳам.
Ва лекин битта гул қалбин қилди ром!
У гулни берганди кутгани одам!

* * *

Оталик бурчимни ўтадим ҳалол,
Бенуқсон бўлмаган бари, албатта.
Узр ҳам сўрмайман ва очмайман фол,
Узлари тушунар бўлганда ота!

* * *

Дунёда энг яхши, меҳрибон она,
Бу менинг онамдир, билинг, ёронлар!
Эй, ўғил-қизларим, бўлинг парвона
Онамда қолмасин дарду армонлар!

* * *

Ҳушёр бўл, бирликда яйраган,
Дўстини ғафлатда қўймайди.
Дардига бепарво қараган,
Тириклар жонини қийнайди!

* * *

Олимлар измида бир синиқ сопол,
Уч йилки қўлма-қўл ўтиб юради.
У, «шунча иззату икромни, алҳол,
Умримда кўрмовдим!» — дея кулади!

* * *

Утмишга боқаман кўзойнак тутиб,
Кўринмай қолмасин икир-чикири!
Келажак турибди куртакдек бўртиб,
Шундоқ ҳам равшандир миридан-сири!

* * *

Инсондек яшадим: ғам чекдим, ёндим,
Истардим: бу хоким юртимда қолса.
Хокимни қучоқлаб қўш-қўш фарзандим,
Отам деб зор йиғлаб кетимда қолса!

* * *

Бу ҳайкал турибди неча юз йилдир,
Ҳар авлод қошига келиб кетади.
Ҳар авлод идроки, қалби ҳар хилдир,
Ҳар авлод ўзича таъриф этади.

* * *

— Қайтадан туғилсанг ким бўлар эдинг?
— Албатта шоир!
— Ватанинг бўларди, қаер, қай юртинг?
— Шу ўлка, шу ер!

* * *

Сен дединг: — Тоғда қор иссиқдан қочиб
Ноилж қуйига оқиб келади.
Менимча «ҳаёт» деб, «ҳаёт» деб шошиб,
Тоғлардан қирларга болқиб келади.

410

* * *

Юртимнинг тупроғин совурса шамол,
Дўзахга келтириб ташласа, ҳайҳот,
Дўзахнинг ўтлари сўнару беҳол,
У ерда бошланар мунис бир ҳаёт!

* * *

Яраланган қуш кўрсанг
Лоқайд боқма, эй ўғлон!
Бир қўлингда сув бўлсин,
Бир қўлингда озиқ дон!

* * *

Сен пона қоққандек сўзладинг бир-бир,
Тошга сув сепгандек қилмади таъсир.
У эмас, сен учун ачиди жоним,
Эй, дўстим, сўзингни уққанга гапир!

* * *

Ҳаммага тенг экан ўлгач бу тупроқ
Бировга кенгроғу бировга торроқ,
Бировни тўрга-ю, бировни пастга
Нега сен кўмасан, эй гўрков ўртоқ!

* * *

Рангларнинг ҳам ўз ёши бор,
Кексаси бор, қардоши бор.
Вақти келса рақсга тушар,
Вақти келса, кўз ёши бор!

* * *

Ҳастаман. Ётибман. Деразалар берк.
Иссиғим гоҳ чиқиб, гоҳо қайтади.
Дераза остида бир жуфт оқ терак
Шамолдан тебраниб қўшиқ айтади!

411

* * *

Бу кўчадан ўтган кўп одам,
Энди навбат келибди сенга.
Ўтганларни олсанг эсинга,
Эслар сени келувчилар ҳам!

* * *

Сен отдан тушасан, минар бошқаси,
Бу олам пойгаси шундай тузилган.
Биттаси яйраган ўни эзилган,
Ҳаммага танилган мард ва қашқаси!

* * *

Бир ҳовуч тупроқни олсам қўлимга,
Бир олам ҳис тўлди ёниқ дилимга.
Гулдир — бу, имон — бу, буюк ғоядир,
Юксакка интилсам пиллапоядир!

* * *

Атлас тўқим урма эшакка,
Барибир у отга айланмас,
Айланса ҳам, етгач эшикка,
Кишнаб эмас, қанграб берар сас!

* * *

Баъзан кўзлар яхши кўрар, баъзан юрак,
Юрагида кўзи борлар бўлур сирак.
Ҳам кўзию, ҳам юраги кўрса кимнинг
У одамга таъзим билан боқмоқ керак!

* * *

Бир фарзанд онага дебди астойдил:
— Айт сутинг нарҳини қанча туради?
...Табиат, нега сен унга бердинг тил,
Нега у биз билан бирга юради?!!

412

* * *

Ўзга юрак қўйма, эй, жарроҳ,
Ўзга қалбда ўзга ҳавасдир.
Ўз юрагим ўзимга басдир,
Ажал қадаб турса ҳам яроқ!

* * *

Қуёшни ким севмас? — айтсин сўзини,
Бир қуёш барчага нур сочар теп-тенг.
Нега сен бақариб қуёшни тепдинг,
Ёмоннинг оёғи шунча узунми?!

* * *

Сен ёнмасанг, у ёнмаса, мен ёнмасам,
Ким ёнади бу дунёнинг ташвишида?
Қизиги йўқ бу оламнинг ёз-қишида,
Юрак тўла ўт бўлмаса қар кишида!

* * *

Сен кўксимга агар ўқ отсанг,
Жарроҳ уни тезда олади.
Сўзинг билан ўқ бўлиб ботсанг,
Бу ўқ дилда мангу қолади!

* * *

Мен қанот сўрмадим қодир тақдирдан,
Қушларга термилиб, ўксиб юрмадим.
Минг баланд учса ҳам шу она-Ердан
Узилиб яшаган бир қуш кўрмадим.

* * *

Рақиблар сўзига берурман бардош,
Тухмату ғийбатга жавоб айтурман.
Ва лекин дўстларим отса зарра тош,
Ёшимни тиёлмай йиғлаб ўтурман!

413

* * *

Оёғим ўтмишнинг устида дадил,
Кўзларим шу куннинг нуридан равшан.
Хаёлим уфқлар оша йилма-йил
Келажак кунларда кезар ёниқ, шан!

* * *

Ҳар инсон умрининг ўз чўққиси бор,
Чўққидан чўққини камситмоқ бекор:
Паст-баланд чўққилар бўлмаса агар,
Пурвиқор чўққилар топмас эътибор.

* * *

Санъаткор бўлмаса асли бу халқим,
Юраги турмаса ҳар лаҳза тусаб,
Энг оддий ва сопол косага, балким,
Шунча нақш ва гуллар солмасди безаб.

* * *

Шунча кўп қоқилдим умримда, дўстим,
Оҳ, гурра бўлмаган ерим қолмади.
Шунда ҳам юрагим заҳа бўлмади,
Имоним куймади, синмади дастим!

* * *

Ҳар саҳро — каттакон, сирли бир китоб,
Инсонлар варақлаб ўқиши керак.
Кўзлари гар бўлса қўшалоқ офтоб,
Меҳри-чи, сув бўлиб оқиши керак!

* * *

Эрта пишган гилос шириндир,
Эрта келган хушхабар — қанот.
Еқангни йирт, созингни синдир,
Эрта келган шум ўлимдан дод!

414

* * *

Чинор-ку шундай ҳам узоқ яшайди.
Яна биз умрига умр улаймиз:
Усталар нақшдор эшик ясайди,
Шоирлар шаънига қўшиқ куйлаймиз!

* * *

Сен тошга қоқилдинг, мен ўша тошни
Қаҳр билан келтириб қўйдим хонамга.
Уни ҳар кўрганда бутун танамга
Зил кетиб эслайман сен қалам қошни!

* * *

Бу оддий бир устун айвон пешида,
Бақувват бўлса бас — вазифаси шу.
Кифоя эмас бу! Ҳар бир нақшида,
Кўринг-а, қанча бир гўзаллик, туйғу!

* * *

Камтарлик дунёда энг кўркам либос,
Модадан тушмайди, тўзим билмайди.
Ҳар миллат, ҳар жинсга ярашар ва мос,
Кенг келиб ёки тор — биров кулмайди.

* * *

Во ажаб! Бир қўлда атом бомбаси,
Бир қўлда гул тутиб турар бу асрим.
Шунчалар титгарки, ҳаёт компаси...
Шоядки, гул бўлса қисматинг, наслим!

* * *

Кечани менсимай эрта боққан
Узоққа кетмайди — қолади оқсаб.
Ахир нур кечадан бугунга оққан,
Бугундан эртага — шундай сарҳисоб!

415

* * *

Мен бугун эртароқ ётдим атайин,
Шоядки, бу кеча тушимга кирсанг.
Шоядки, тушимда жилмайиб майин,
Бирор он ортиқроқ қошимда турсанг!

* * *

Ажабланма ростлик кулса,
Елгон қочса беқарор.
Қуёш қанча тикка келса,
Соя шунча қисқарар!

* * *

Иблисга қўл берма ҳирсу нафс учун,
Виждонинг амрини сен муқаддас бил.
Покликда синайди йигит ўз кучин,
Пок қалбга сиғмайди ҳатто узиқ қил!

* * *

Келажак кунларга мафтунсан чунон,
Қалбингдан ифтихор, сурур тошади.
Лекин сен ўтмишга тош отма, ўғлон,
Бобонгинг қабрига бориб тушади!

* * *

Кичик бир юракка сиғса ҳам севги,
Аслида у ўзи буюк бир олам.
Шу олам қўйнида яшолсанг, билки,
Сен оддий кишимас, ҳазрати одам!

* * *

Асарни виждонинг амри билан ёз,
Виждонинг амрида бўлсин қишу ёз.
Виждонсиз ижоди қордаги издир
Нишон ҳам қолмайди келганида ёз!

416

* * *

Эй, дўстим, бу дайдиб юришинг бекор,
Ҳаётнинг битиксиз қонунлари бор:
Уйида топмаган оромун роҳат,
Кўчада топмайди тинчлик, фароғат!

* * *

Мен сенда кўз очдим, беқийс ўлкам,
Ва мангу биргаман ҳамиша, ҳар чоқ:
Тирикда ўғлингман фидойи ўктам,
Гар ўлсам кўксингда бир ҳовуч тупроқ!

* * *

Ишқ боғига кирган ўспирин,
Дейди: — Илк бор кашф этдим ўзим!
У кўрмайди, минг йиллар бурун
Утган-кетган боболар изин!

* * *

Май ичсанг жўраю ёринг билан ич,
Ҳамдарду, ҳамкору зоринг билан ич,
Полвондек кўтариб урмасин ерга
Инсофу одобу оринг билан ич!

* * *

Ҳар сўзни олов бил, баъзан иситса,
Баъзида куйдириб қўйиши мумкин.
Гоҳ кўзинг ачитиб тутун саситса,
Гоҳ йўлинг ёритиб ёниши мумкин.

* * *

Юраги ёнса, қўй, йиғласин гирён,
Қўрқма сен, кўзга ёш этмайди таъсир!
Йиғидан етсайди кўзларга зиён,
Юз минглаб оналар бўларди басир!

417

* * *

Қалбим, жисмим, руҳим ўзбек,
Фикрим-зикрим, туғим ўзбек.
Бағрим очиқ, тилим ширин,
Кўрса мени ким ўзидек!

* * *

Мен уйда ўтирсам ҳатто деразам
Пардасин кенг очиб қўйгин, азизим.
Бир зум ҳам дийдамдан бўлмасин нари
Бу гўзал табиат, бу тенгсиз олам!

* * *

Сен унинг ёшини қилма кўп такрор,
Умрни ёш билан ўлчамоқ бекор.
Бир онлик эзгу иш билан оламда
Номини умрбод қолдирганлар бор!

* * *

Игнага тақилган ипдек эргашиб,
Кетингдан юрмоққа розиман, Чарос.
Бирорта ямоқда ногоҳ адашиб,
Узилиб қолмоқдан қўрқаман, холос!

* * *

Сен ўққа кўкрагинг тутгандинг дадил,
Уқ эса журъатсиз қиялаб ўтди.
Ана шу кўкракни, эй мардона дил,
Она юрт олқишлаб орденга тутди.

* * *

Сен тўшга урасан, уни пеш қилиб,
Шу тўшнинг остида борми юрагинг?
Шу юрак не дейди? Тағин у кулиб,
Қизариб қолмасин уятдан рангинг!

418

* * *

Мен замин ўғлиман, заррайи олам!
Оламга тиргакман мағрур кўксим-ла.
Тилим-ла сўзлайди ҳар бахтли одам,
Дардликлар йиғлайди менинг кўзим-ла!

* * *

Бир сўзимга чидолмади, афсус, дедингиз,
Энди бекор армон билан чимирмоқ қошни.
Не-не оғир кемаларни кўтарган денгиз,
Кўтармайди ўз кўксига отилган тошни!

* * *

Тоққа чиқдинг. Қуйида қишлоқ,
Унга боқма бефарқ, эй, ўртоқ.
Шу қишлоқдан бошланади, бил,
Сени тоққа кўтарган сўқмоқ.

* * *

Дўстларнинг хизмати жонимдир менинг
Ҳуснига ранг берган қонимдир менинг.
Бир эзгу иш қилиб гаштини сурмоқ
Умримда энг бахтли онимдир менинг.

* * *

Май тутиб, дўстликка ичилган қасам
Лайлакқор сингари умри қисқадир.
Меҳрингни дилингда тута бил, одам,
Чин севги онтсиз ҳам топади қадр!

* * *

Ўзинг ҳам чиройли, сўзинг ҳам ширин,
Обрўй ҳам топгансан орзу қилгудай.
Ғар бўлса ҳаммаси самимий ва чин,
Тарихда қолурсан кўзгу қилгудай.

419

* * *

Тириклар марҳумга таъзия тутса,
Нега сен ўйланиб, фикринг қочади;
Тириклар ўлганнинг кўзин бекитса,
Ўлганлар тирикнинг кўзин очади!

* * *

Бир он ичра туғилса ҳам беш бармоқ
Бири узун, бири калта — қисқадир.
Таъна қилма чинчилоққа, эй ўртоқ,
Не-не ҳунар, не-не ишга у қодир!

* * *

Содда деб камситма, бу дард ёмондир!
Чиройли кулчалар ёпилган тандир
Тупроғин нечалар босиб юргандир!
Энг аъло чинни ҳам оддий лойдандир!

* * *

У сенга айтади қўшиғу ўлан,
Ҳар шомдан кейин.
Қошингда парвона бўлгани билан
Севмаса қийин!

* * *

Руҳимга ҳамиша уч нарса яқин:
Осмоний юксақлик, кўлам ва кенглик.
Дарёнинг бетўхтов оқиши, тўлқин,
Денгизча теранлик, асовлик, чўнглик!

* * *

Кеч кирди. Ҳадемай қораяди қош,
Кеч ели боғ аро атир улади.
Шунчалар ошиқми уфққа қуёш,
Бир тишлаб лабини қонга беллади!

420

* * *

Икки ёшда тилинг чиқди: пишиқ ва бийрон,
Катта-кичик тилларингга бўлганди фидо.
Ҳозир эса эллиқдасан ва лекин ҳамон
Тилинг тиймай бошинг узра ташвишу савдо!

* * *

Гугурт кўрсак болада ваҳима босиб,
Дарров унинг қўлидан оламиз тежаб.
Нега эсли кишилар бомбалар ясаб,
Бомба билан ўйнашдан қўрқмас, вожаб!

* * *

Муҳаббат чашмадан оққан сув эмас,
Лабига лаб қўйиб бирдан симирсанг.
У қайноқ оловдир, гар чанқоқ эсанг,
Шошмасдан хўплашинг ўзи етар, бас!

* * *

Ҳар сўзнинг ўрни бор: баъзан кўрку зеб,
Баъзида нам ўрик ўтидек сўник.
Қабристон қошига «Хуш келибсиз!» деб
Ёзилса қандайин бўлурди хунук!

* * *

Тошкентда туғилдим, яшайман ҳамон,
(Хоким ҳам шу ерда қолур албатта!)
Лекин бир Тошкентмас, жумлайин жаҳон
Ташвиши қалбимга солур ғалаён!

* * *

Чўққини кўрсатсанг мардга шу маҳал,
Ғиқ этмай юксақка тармашиб кетар.
Қўрқоқ-чи, ўзича, тусмоллаб аввал,
Сўнг яна бир четдан саволга тутар!

421

* * *

Гул узмоқ-чун эгилмоқ роҳати жондир,
Булоқ узра эгилмоқ хизмати жондир.
Паст ва номард қошида эгилма, қаддим,
Гар эгилсанг умрбод ҳасрати жондир!

* * *

Бир иссиқ саломнинг ҳикмати қанча,
Бир ширин қаломнинг ҳикмати қанча,
Кўксингни очиқ тут дўстга, эй дўстим,
«Дўст» деган бу номнинг ҳикмати қанча!

* * *

Бахт тонсанг, қошингда дўстинг кўшар,
Қилмаган хизматинг ҳатто лоф урар.
Сен шунда ҳушёр бўл, вақтики келса,
Ана шу «дўстларинг» ўзи чап берар!

* * *

Бу кураш йиллари, мардона йиллар,
Одамни бугдойдек ғалвирда элар:
Мардни яшартириб, доно қилади,
Қўрқоқни қаритиб расво қилади!

* * *

Сен гулни мақтайсан: дилхушлик рамзи,
Навбахор шафқати, эҳтирос кучи...
Хўш унда, айт дўстим, жудолик кези
Мурданинг кўксига сочилган гул-чи?

* * *

Оқни оқ, қорани қора демоқ ҳам,
Ҳар маҳал ҳамманинг қўлидан келмас,
Сен ўзинг дили пок бўлсанг, эй одам,
Ҳақ билан ноҳақлик қоришиқ бўлмас!

422

* * *

Уч нарсадан кимки шошса бўлур пушаймон:
Бири севги, бири таом, бири пул санаш.
Уч табақа киши доим бўлади талаш:
Бири олим, бири дилбар, бири қаҳрамон.

* * *

Бир парча лой эди, сен ундан шу чоқ
Ясадинг ажойиб, гўзал қўғирчоқ.
О, одам, қанчалик мўъжизакорсан,
Мен сенга ҳамиша очаман қучоқ!

* * *

Тогда сув ҳамиша тиниқ ва тоза
Мен лойқа кўраман уни қуйида.
Дўстларим, қарангиз, қайси бемаза,
Нималар қиялти ариқ бўйида!

* * *

Сен уни эъвозлаб кўтардинг баланд,
Мис-мисдир, жез-жездир — ошмайди қадр.
Бир гулни юз номда таърифлаш билан
Ўзгариб қолмайди жамоли, атри!

* * *

Кўксингда ёнмаса нафрат-аланга,
Ичингдан тошмаса қаҳринг кўпириб,
Душманинг сафини селдай ўпириб
Кирмоғинг мушкулдир муқаддас жангга!

* * *

Сени ногоҳ чалиб йиқитиб,
Полвонман, деб юрибди ғирром.
Сен ўкинма, вақтики етиб,
Қайтиб келар ўзингга бу ном!

423

* * *

Бундай савол бердинг нечун,
Е ўтдими ноҳақлик?
Уйқу яхши волим учун,
Одил учун уйғоқлик!

* * *

«Оҳ дўстим ўлди!» деб ўкинма, ўртоқ,
Дўстингдан оламда яхши ном қолди.
Гўёки она-Ер кенг очиб қучоқ
Севгандан эъвозлаб бағрига олди.

* * *

Сафарга отлансанг, кекса сўзин ол,
Ишонки, сафаринг бўлур беҳатар.
Қайтган сўнг болангни алдаб гапга сол,
Йўғингда не бўлган — ростини айтар.

* * *

Йиғлардим онамнинг қабрини қучиб,
Кўзимдан ёшларим тийилмас эди.
Ғазабдан ер титраб, қаҳрини сочиб,
«Сени ҳам бир куни ютаман!» — деди.

* * *

Сен ҳавас қиласан, ўғлим, ёшимни,
Сен ҳавас қиласан мен кўрган жангни.
Оҳ, очиб кўрсатсам ғалвир тўшимни,
Эҳтимол топардинг ўз жавобингни.

* * *

Мен елканман, чўнг кемалар юрибди сўзиб,
Кулма дея: — Манзилига қандай етади?
Баъзан довул кемаларнинг йўлини тўсиб,
Елканларни елкасида олиб ўтади.

424

* * *

Қўй, азизим, жойсиз қилиқни,
Бу карашма, бу сўроқ нечун;
Тўрға тушган лаққабалиқни
Қармоқ ташлаб синамоқ нечун?!

* * *

Қор ёғди. Остида қолди илк куртак,
Нега ҳам қорини, аттанг, силкитдим:
Тун бўйи ингради мисоли гўдак,
Тун бўйи ўзим ҳам қон-зардоб ютдим!

* * *

Шогирдлар, наздимда, уй деразаси,
У қанча кўп бўлса, уй шунча ёруғ!
Ёруғдан ўзингни тутма ҳеч дариг
Эй, ақл дарғаси, ҳунар устаси!

* * *

Елгон жуда шириндир, ҳақиқат аччиқ,
Ширин бориб охири аччиқ бўлади.
Аччиқ эса ширинга айланиб очиқ,
Ёниб-куйиб, товланиб ғолиб келади.

* * *

Ер қадрин билади ер боққан одам,
Бу тупроқ тикани чамандан ортиқ.
Шу она тупроққа бўлиб тасаддиқ
Тупроққа айлангум бир кун ўзим ҳам!

* * *

Мен — ёнғоқман, мевам туфайли
Ҳар йил кузда қалтакланаман.
Шохим ҳосил тугмаган йили
Қалтак хумор қилиб ёнаман!

425

* * *

Сен, дўстим, чўғ бўлма қатта ўчоқда,
Яхшиси осмонда битта юлдуз бўл.
Ҳар одам кўради сени у чоқда,
Гўдаклар толпиниб узатишар қўл!

* * *

Беруний китобин варақлаб Колумб,
Океан ортига йўл олган, дейсан.
Бас, унда нимага Беруний қолиб,
Колумбнинг шаънига қўшиқ тўқийсан?

* * *

Фарқ қила бил пасту тозани,
Хушёр одам асти шошмайди.
Тошнинг нархи, дўстим, ошмайди
Синдирса ҳам олтин косани!

* * *

Мен яхши биламан ўша ўртоқни,
Тикани бўлмаса ютиб янтоқни,
Ҳазм ҳам қиларди тиш ўтса тоғни!
Бас, энди, азизим, берма сўроғни!

* * *

Ақлини танигач кўрдик, инсон
Кўп эзгу ишлари кетар бенишон.
Бу хунук тақдирга кўтариб исён
Тошга жон киритди, айтди шеър-достон.

* * *

Ҳақиқат қаерда? — бир қарашдаёқ
Донолар рўйирост билади аниқ.
Шу аниқ билганни бошидан-оёқ
Ошкора айтмоқлик — бу қаҳрамонлик!

426

* * *

Сен асли қарғасан, қарғаликча қол,
Лочинлар сафида сенга нима бор!
Бу сириг бир куни бўлади ошкор,
Кейинча ўкиниб юрарсан беҳол!

* * *

Энди йўқ фойдаси «аттанг, оҳ-воҳ»нинг,
Ўзи ҳам ҳайрон-лол боши қотганча.
Дарахтдан ажралган шоху япроқнинг
Оловга тушмасдан иложи қанча!

* * *

Сен келар йўлингни сир тут, жонгинам,
Фақат бир ўзгинам билсам кифоя.
Мен ўзим сен учун бутун бир олам,
Яйрасанг қирингман, суянсанг қоя!

* * *

Эсингда тут албатта,
Келганда кези:
Қўрқоқнинг кўзи катта,
Аҳмоқнинг сўзи!

* * *

Кишилар йўл босди, узоқ-узоқ йўл,
Ҳамма йўл ўтилиб бўлгандек гўё,
Эй, сафар отига минган, амин бўл,
Ҳали кўп йўлларга муҳтож бу дунё!

* * *

Сен қанча ошкора йиғлама, жонон,
Ёш кўзга чиқару, дард ичда қолур.
Бағритош рақиблар кулгига олур,
Яхшиси кўз ёш ҳам, кел, қолсин пинҳон.

427

* * *

Дарёга қўшилмоқ истар ҳар ирмоқ,
Дарёга етмайди бари албатта.
Ортида кўрару кўм-кўк боғу-роғ
Ерга жим сингади энг сўнгги қатра!

* * *

Кеч ҳам кирди, толиқдим десам,
Кўзларимга сен боқма ҳайрон.
Елкангни тут, сенга суянсам
Чарчоғимдан қолмайди нишон!

* * *

Айрича мингта қил, барибир қилдир,
Қовушса, тўқилса бўлади арқон.
Қилни-чи? Ҳар кимса узишга қодир,
Арқонни узолмас унча-бунча жон!

* * *

Мен энди тушундим сочим оқариб.
Сиҳатлик ҳаётнинг энг гўзал гули!
Кимсан деб сўрама кўзимга қараб,
Мен яхши одамнинг ҳамиша қули!

* * *

Қафасдан кенгликка интилган қушдай
Кўксингдан чарх уриб чиқмаса қўшиқ,
Чиранмоқ, ҳайқирмоқ, шарақа-шуруқ
Барчаси бенишон йўқолур тушдай!

* * *

Сен боққа кирибсан яхши ниятда,
Кўзларинг ёнади завқдан албатта.
Кўзингга қараб юр, доғда қолмагин,
Бирорта ниҳолни босиб олмагин!

* * *

Қурбақатабиат кишилар ҳам бор:
Кун яхши — соҳилда яйраб юради.
Гар ҳаво ўзгарса, (улар кўп ҳушёр!)
Шу замон ўзини сувга уради!

* * *

Ҳар чечак атрини тотганда киши,
Илк баҳор эсига тушганисимон,
Пок яшаб, жон фидо қилса ҳар инсон,
Халқига ёғади раҳмат, олқиши!

* * *

Насру назм икки кўзим,
Иккисига бир юрак.
Темир йўлдек қўша изим,
Паровози мен ўзим!

* * *

Отингга ишонма, дўстим, ортиқча,
Ленталар тақилган ёлини қашлаб.
Баъзида кўримсиз, оддий бир тойча
Финишга олдинроқ етади кишнаб!

* * *

Мен йиғлаб ўтаман баъзан кўчангдан
Ёшликда алданган илк севгим ҳаққи.
Нур кўриб, гул турган кичик дарчангда,
Эсимдан чиқади сочимнинг оқи!

* * *

Ёшинг ўтгач, хотиранг қақшаб,
Кўп нарсалар ўчиб кетади.
Баъзи бири ажинга ўхшаб
Йилдан-йилга чуқур ботади!

* * *

Сен йиқилдинг, мен турғиздим ўша он,
Чангинг қоқиб давом этдинг йўлингни.
Нега энди мен қоқилсам ногаҳон
Кўра туриб узатмадинг қўлингни?!

* * *

Ҳар рангнинг ўзига ярашиқ кўрки,
Ўзига яраша фазилати бор:
Қандай соз бодрингнинг барра кўм-кўки,
Ўзумнинг сарини, ошпоқ бўлса қор!

* * *

Кўзида ёш кўрдим, дема бир қараб,
Қаҳри тош одамда йиғи қаёқда!
Сен уни кўргансан оқ пиёз тўғраб,
Аччиғи кўзини ачитган чоқда!

* * *

Таъна эмас, эзгу ният бу сўзим,
Гардни раво кўрмам сенга тўзонда.
Танбурнинг ҳам қулоғини, азизим,
Куй бузилса, шунда бурар созанда!

* * *

Севги билан ўйнашма, бас,
Ҳар гўзалга солма бир чанг.
Юрак ахир олма эмас,
Арчиб, тўртга бўлиб берсанг!

* * *

Қатралар томади битта-биттадан,
Тутапса, бирлашса уммон бўлади.
Ҳар бири ўзини ёлғиз тутаркан
Бенишон йўқолиб, армон бўлади.

* * *

Ҳар юракнинг ўз чўққиси бор,
Ҳар фикрнинг теран нуқтаси.
Шу чўққида бўлсин нур, виқор,
Шу теранлик саёз тортмасин!

* * *

Адоват чироғи уйни ёритмас,
Аксинча ёндириб вайрон қилади.
Қон билан ювилмас қонни — аритмас,
Бу сўзни донолар ҳикмат билади!

* * *

Бахт излаб дунёга атай келмадим,
Бир оддий кишидек туғилдим, холос.
Бахт мени кутибди, демак, аллаким
Мен учун жанг қилган ва берган овоз!

* * *

Қандай соз, заволсиз нур бўлса юзда,
Мард турар доимо айтган бир сўзда.
Тароққа ўхшайди бебурднинг тили,
Биттамас, ўнтамас, элликта, юзта!

* * *

Биласанми, пичан ҳидини?
Эсга солар отам юртини.
Оҳ, мен ёдга тушмасам эди,
Анқиганда бензин тутуни!

* * *

Йўлингда кўзларим муштоқ албатта,
Хаёлим қошингга нурдек елади.
Шунчалар яқинсан, ҳаттоки хатда
Юборган саломинг иссиқ келади!

* * *

Олам асли чала битган бир бино,
Чаласи не? — Ҳеч ким тугал билмайди.
Қунт қилса ҳам не-не олим ва доно
Ҳамон чала, ҳамон тўкис бўлмайди!

* * *

Мен сенинг қабринга келаман бот-бот,
Сен менинг кўксимда ҳаётсан ҳамон.
Менинг ҳам қабримга келарми бир зот,
Бошимда бош эгиб турарми бир он?!

* * *

Баҳордек сермаҳсул шоир бормикин:
Қирларга чечакдан шеърлар ёзибди.
Қанчалар ранго-ранг, қанчалар дуркин,
Одамлар дидини қандай сезибди?

* * *

Либоснинг янгиси, дўстнинг эскиси
Қалбимга доимо солади қувонч.
Дўст дўстнинг чалғитмас тиниқ кўзгуси,
Эски дўст бошига ярашар гултож!

* * *

Кўзимни ўткир деб мақтанма, ўртоқ,
Ўткири яхши-ю, билиб қўй, бироқ
Кўз етмас ерларга сўз етиб борар
Ва ёқар энг олис элларда чироқ!

* * *

Лочинга кўз керак, бургутга қудрат,
Инсонга иккиси ва яна одоб,
Одоб бу ҳар кунга керак бир китоб,
Варақлаб тургани кутар шон-шуҳрат.

432

* * *

Йилдан-йил дўстларим камайиб борар,
Бешафқат ажалнинг қаҳридан фарёд!
Фақат бир ёниқ ҳис тасалли берар:
Дўстларим кўрдилар инсондек ҳаёт!

* * *

Кўчат экдим. Соя солганда
Балки тирик бўлмасман ўзим.
Ёру дўстлар ҳордиқ олганда
Ҳар япроқдан кулади кўзим!

* * *

Бахт чашмам қошимда қайнаб турса ҳам,
Симириб ичмадим — тўйиб ҳамиша.
Гоҳо панд берарди баъзи бир одам,
Баъзида қилардим ўзим андиша!

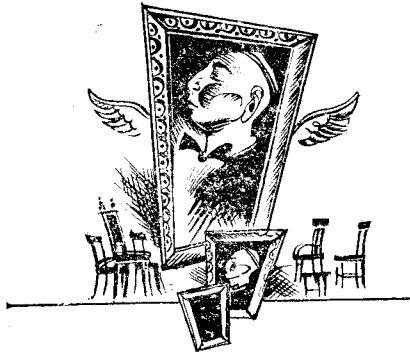
* * *

Мен олам китобин бир-бир варақлаб,
Кўп нарса тушундим, кўп нарса билдим.
Замину, замону оқимга қараб,
Ўнтадан биттасин ошқора қилдим!

* * *

Шукурким, элликдан ҳатладим омон,
Умримни ўзимча қилдим сарҳисоб;
Бемалол яшасанг бўлади, эй жон,
Юз ёруғ, кўнгил тинч, ниятларим соф!

28—1131

Ҳ А Ж В Л А Р

НОШУКУР ОДАМ

Етим эди,
Ўсди оч-тўқин.
Ямоқ эди кийим-боши ҳам.
Гоҳ эшитди кишилар дўқин.
Гоҳ кўзида қиш эди кўклам.

Ҳаёт шундай: ёмондан кўра,
Доим кўпроқ бўлади яхши.
Яхшиларнинг пинжида бола —
Ўсди-унди, юришди иши.

Ортда қолди ямоқ тўни ҳам,
Ортда қолди ёмон куни ҳам.
Ортда қолди қайғу ва алам,
Лекин дейди: «Бор ҳали нолам.

Четдан келган кийим-бошим кам,
Топилмайди моднийси дарров.
Кийим-бошми мана шулар ҳам,
Ҳавас билан боқмайди биров!»

Ҳа, оғзига ёқмайди овқат,
Нима истар — ўзи билмайди.
Норизою, ношукур фақат,
Ҳеч нарсани писанд қилмайди.

Яхши кийиб, яхши еса-ю,
Фасон қилиб чекса сигарет.
Ҳар жононга бир сўз деса-ю,
Очиқ турса тонггача буфет.

Иши каму, пули кўп бўлса,
«Ҳой, сен кимсан?» демаса биров.
Йил оралаб машина олса,
Эскидими, пулласа дарров.

Шундай бўлар ношукур одам,
Унутади ямоқ тўнини...
Қандай яхши ёруғ кунда ҳам
Эслаб турса ўша кунини!

1977, февраль

Китоблар варақлаб, ақлни «йиғдинг»,
 Ҳаётга қани бир энди шўнғиб боқ.
 Паршираб ёнурми сен ёққан чироқ,
 Нур билан яшнарни яқину йироқ!

Бўлмаса ақлингни бўғча қилиб туг,
 Дарёга оқизу енгил бўлиб юр.
 Не керак бунақа савлату ғурур,
 Амиркон туфлигу, ипак галстук!

1970

Сен ўзингни тия билмасанг,
 Нима келса тилингга, десанг,
 Жаҳлинг чиқса унар-унмасга,
 Қарамасанг баланду пастга,
 Ажратмасанг дўстни рақибдан,
 Овни берсанг доим тақимдан!
 Мажлис бўлса, боқиб минбардан
 Ажратмасдан кумушни зардан
 Нутқ сўзласанг узундан-узоқ:
 Сен сигиру бошқалар бузоқ!
 Гўё ақлинг бошга сиғмайди,
 Гўё бошқа ақлин йиғмайди.
 Лекин бундоқ қарасанг, ўртоқ,
 Фикрларинг саёзу тўмтоқ!
 Ўтган гал ҳам шуни дегандинг,
 Нақ ҳамманинг ғамин егандинг...
 Рўйхат тузса, бошида турсанг,
 Гул қўйганда олдинда юрсанг.
 Барчага сен берсанг йўл-йўриқ,
 Мукофотдан қолмасанг қуруқ.
 Фақат сени олса суратга,
 Газеталар босса албатта!
 Номинг терса қуюқ ҳарф билан,
 Еки мисга ўйса зарб билан.
 Номинг тез-тез эсласа нотиқ,
 Сифат берса ошириб, ортиқ.
 Ана шунда у яхши одам,

Вақти билан мақтайсан сен ҳам.
Биров ёзса, сен бўлсанг шерик,
Ва керилсанг: — Ишларим йирик!
Нуқсонингни гапирган одам —
Гўё сенга тупурган одам.
Умр бўйи қолар балога!
Қутулмайди қочиб самога.
Шаллақи, дер сени кишилар,
Гап бошласанг бошини қашлар!
Дейдиларки, бола-чақанг ҳам
Сендан безган, доим кўзи нам.
Дўстларинг ҳам ўзингга монанд,
Эртаю кеч ғийбат билан банд.
Жиндай ишлаб, гап сотар кўпроқ,
Улар осмон, бошқалар тупроқ!
Уйлайсанки фикри аълосан,
Ҳеч тенги йўқ, гапдон доносан.
Нима десанг ҳаммаси тўғри,
Гўё йўқдир юрагинг кири.
Барча сўзинг гўёки дилдан,
Аслида-чи, кўпроғи тилдан.
Сен ўзингни ўйлаб сўзлайсан,
Ўзингга боп ўлжа кўзлайсан!
Уйлайсанки, ҳеч ким билмайди,
Билганда ҳам ҳеч гап бўлмайди!
Кишиларнинг қаҳри ичида,
Тилга чиқмас заҳри ичида,
Сен ўзингни фаришта билма,
Ҳамма ишинг саришта билма,
Одамларда андиша бордир,
Йўқса айтар бетингга бир-бир.
Олиб ташлар юздан ниқобинг,
Бериб қўяр бир кунда тобинг.
Аслида сен пуфланган пуфак,
Гулга эмас, бошқа бир тувак!
Девордаги эски каваксан,
Бўйи узун, ақли чуваксан!
Нотиқ эмас, эзма сўтаксан,
Барг ёзмаган қуруқ куртаксан.
Яхши эди, энди бас қилсанг,
Вақт борида иззатинг билсанг.
Кишиларнинг тегма жиғига,
Учрамасдан ғазаб тигига,

Инсоф қилиб, ўзингни тийсанг,
Сен ҳам одоб либосин кийсанг!
То ки бўлмай расвойи жаҳон,
Этагинг ёп, эй, азоби жон!

1977, февраль

Яхши итсан — юмшоқ, мулойим,
 Ҳеч кимсага бермайсан озор.
 Лиқиллатиб думингни доим,
 Хуш феълингни қиласан нисор!

Биров келса ҳуриб, ташланиб,
 Юрагига солмайсан даҳшат.
 Пайтин топсанг пойидан олиб,
 Соғлигига еткизмайсан лат.

Ҳамма-ҳамма шод, мамнун эдик,
 Сенинг бундай феълингни кўриб.
 Сен ўзинг ҳам соғлом ва тетик,
 Катта уйда бемалол юриб.

Бугун эса соҳибинг нолиб,
 Сени уйдан қувиб солибди.
 Фазилатинг нуқсонга олиб,
 Ва норизо бўлиб қолибди!

Итлинггни унутдинг, дебди,
 Ҳа, тўғри-да итмисан, демак,
 Даҳшат солиб ҳуришинг керак,
 Баъзан тишлаб туришинг керак!

Бўлмаса, хўш, ниманг ит сенинг?!

1974, октябрь

Икки кўзи бутун адибнинг,
 Икки кўз-ла боқди оламга.
 Хўп ўрганди ҳаёт, тартибни,
 Сўнгра олди аста қаламга.

Куйди, ёнди, ўртанди чунон,
 Тун билан кун қоришиб кетди.
 Орзу қилган серзаҳмат роман
 Йиллар ўтиб, охири битди.

Битди роман — йиллар маҳсули,
 Қанча орзу, армонлар унда.
 Танқидчининг текканда қўли,
 Ўқиб чиқди уни уч кунда!

Деди: — Адиб турмушдан узоқ,
 Кўп нарсани кўрмайди кўзи!
 ...Кейин маълум бўлдики, эвоҳ,
 Бир кўз экан танқидчи ўзи!

Қандай бўлди бу ёғи, дўстим?
 Дўсту душман, ҳамма-ҳамма жим!

1977, февраль

Қ У Р Б А Қ А

Масал

Одам бўлган экан бир вақт Қурбақа,
Келишган, хушбичим, гап-сўзга чечан.
Отларда учаркан қоқдирмай тақа,
Суҳбатда паҳлавон, танти, кўнгилчан!
Бир куни ноғиҳон тилдан илиниб,
Подшонинг қаҳрига бўлибди дучор.
Бешафқат ўлимга ҳукм қилиниб,
Бозорнинг бошига қурилибди дор.
Дод солиб йиғлабди шунда у одам,
Елвориб ўртага қўйибди киши.
«Майли мен шаҳрига қўймайман қадам,
Шу бўлса шоҳимнинг истак-хоҳиши.
Ит бўлиб ҳуришга розиман ҳатто,
Қурбақа бўл деса, розиман, майли,
Илтимос, жонимдан қилмасин жудо,
Бир парча юмшоқ эт — тилим туфайли!»
Подшоҳ кулибди,
Уйлаб қараса,
Осишга арзимас жўн одам экан!
Ғазабдан титраган халойиқ эса
Қўрқоққа отибди гул эмас, тикан!
Элу юрт қўрқоқдан юз ўгирибди,
Қўрқоқни тутибди элнинг қарғиши.
Кечқурун одамдек ётган бу киши,
Эрталаб Қурбақа бўлиб турибди!
Вақиллаб юрармиш ўшандан бери,
Очилиб эл аро қўрқоқлик сири!

1974

442

ХИРА ПАШША

Уйга кириб қолибди ногоҳ
Қаердандир хира бир пашша.
Энди бошим қўйган эдим, оҳ,
У бошлади роса хархаша!

Гоҳ лабимга қўнади келиб,
Гоҳ бурнимга, гоҳо қулоққа.
Кўзим очсам ушламоқ бўлиб,
Учиб кетар аллақайёққа!

Кўз юмдимми, яна келади,
Яна қўнар юз-кўз, қошимга.
Ё гинғиллаб хониш қилади,
Шу атрофда тегиб ғанимга.

— Бор-эй! — дедим бошимни буркаб,
Кўзим юмсам тушга кирибди.
Тушимда ҳам хира муттаҳам,
Лабим узра қўниб турибди!

Таъбим хира, уйғондим чўчиб,
Ҳаром бўлди тушки уйқу ҳам.
Пашша эса юрибди учиб,
Хонам ичра — на қайғу, на ғам!

Бу бир пашша. Охири ушлаб
Деразамдан отдим ўлигин.
Пашшасифат одамлар учраб —
Қолса борми ҳаётда лекин...

1977, март

443

Тиригида кўз очирмадинг,
 Ҳар ишидан топдинг бир нуқсон.
 Хато қилса, ҳеч кечирмадинг,
 Хато қилмай яшамас инсон.

На мажлисда кун бердинг унга,
 На базмда, на йўл-сафарда.
 Ёруғ кунин ўрадинг тунга,
 Гоҳ койидинг, гоҳ қилдинг зарда!

У оқ деса, сен оқроқ дединг,
 Қора деса, дединг қорароқ.
 Охир унинг бошини единг,
 Шу билан ҳам тинмадинг бироқ.

Қабри узра сўз олиб яна,
 Энди кўкка кўтардинг уни!
 Сўзинг тинглаб барча ҳайрона,
 Юрагида ғазаб тўлқини!

О, такаббур, устомон одам,
 Сенинг ичинг шунчалар қора,
 Соф кишилар ўлганида ҳам
 Қутулмайди сендан, бечора!

1977, февраль

Кўрсанг уни дейсан бир йўли
 Столи-ла бир тан, бир жондир.
 Дейсан унинг ярми столу
 Ярми одам бўлиб қолгандир.

Бир лавангдек кўзин қилиб лўқ,
 Олти оёқ узра ўтирар.
 Икки жуфти ёғоч — жони йўқ,
 Учинчиси этикда турар.

Жаҳолатнинг намунаси у,
 Зўрға очар ғафлатдан кўзин.
 Ишинг тушса сарсон қилару
 Яна ҳақли санайди ўзин.

Сенинг арзинг ташланган қути
 Қоғозютар чуқур ўпқондир.
 Бу ўпқоннинг тўлмайди бети,
 Иши тушган юраги қондир!

Аризангни босиб чангу нам
 Уз оҳорин бир-бир тўкади.
 Шундагина бу стол — одам
 Эснаб туриб имзо чекади.

Дейдиларки, кунлар келади,
 Арраланиб стол ва тўра
 Кашф этилади ажойиб арра:
 Бир-биридан жудо бўлади!

Чивинлар дастидан қолди на бурун,
 На юз-кўз, на қулоқ — чақар беомон.
 Шунчалар хираки, ҳайдасанг бирин,
 Урнига келади тўртгаси шу он!

Бир замон ғир этиб шамол турди-ю,
 Чўпондай барини ҳайдади-кетди.
 Шунчалар бемадор махлуқ экан-ку,
 Одамни бемаҳал шунча ранжитди!

1976, октябрь, Қораболта

Арава тагида ётади бир ит,
 Остида ипакдек юмшоқ барра ўт.
 Ҳаво дим ва иссиқ. Бу ерда эса,
 Ҳам салқин, ҳам шамол. Оҳ, қандай маза!

Дунёнинг гаштини суради ёлғиз,
 Ҳомуза тортади баъзан эриниб.
 Баъзида қўнаркан пашша ё қўнғиз,
 Кўзини очарди аранг оғриниб.

Ҳу ундан нарида танишлар ишлар.
 Саҳардан меҳнатни севиб, олқишлар.
 Саратон иссиғи, куннинг яллиғи,
 Ажралмас ҳамроҳи, дўсти, қаллиғи!

Ит эса уларга гоҳ назар ташлаб,
 Кесилган думини қўяди тишлаб.
 Яна у пинакка кетади секин,
 Қандай соз: шамол ҳам, салқин ҳам теккин!

Бир маҳал арава жойидан жилди,
 Арава кетидан жилди соя ҳам.
 Бечора кўппак ит энди не қилди,
 Дўзаҳ-ку у учун бу қайноқ олам!

Бундайлар ёз бўлса салқин излайди,
 Қиш келса иссиқроқ қавак кўзлайди!

1972, январь

Ҳ А С А Д

Ўй ўйлаб дили ғаш, қўли бўш,
Минг режа тузади ўзича!

Нега у учмайди, хўш, нега?
Ўт кетди қумурсқа тинчига!

1975

Ўрмалаб юрарди қумурсқа,
Бахтини кўрарди меҳнатда:
Йўл босиб гоҳ узун, гоҳ қисқа,
Юк билан гоҳ кичик, гоҳ катта!

Нолишни билмасди албатта,
Ҳар иши ўринли, расамат.
Бошқалар боқарди ҳайратда:
Оҳ, қандай меҳнатқаш, азамат!

Бир куни бузилди бу ҳаёт,
Нотаниш ҳис тилди юракни:
Қўшниси чиқариб қўшқанот
Ихтиёр айлади фалакни!

Визиллаб учади: кенг осмон!
Истаса қўнади. Истаса...
Яшашни қара-я: беармон!
Учмоқлик қандай соз, оҳ, маза!

Шу ондан тинчлиги бузилиб,
Осмонга боқади қумурсқа.
Ҳасаддан юраги эзилиб,
Йўл босар гоҳ узун, гоҳ қисқа.

Нега у учмайди? Нега? Хўш?
Тун бўйи қоқмайди у мижжа!

«Асар бўлса худди магнитдек
Китобхонни тортса ўзига.
Чўғ ташласа бағрига ўтдек,
Ёниб турса доим кўзига!»

Ун йилларки, шу шиор билан
Бир сатр ҳам ёзмай келасан.
Пайт пойлайсан,
Димоғинг баланд
Ишга шўнғиб кетган бўласан.

Мана, ёшинг ошди эликдан,
Ҳамон шиор ташлаб юрасан.
Куч-қувватинг кетди белингдан,
Қачон ишга қўлинг урасан?!

Қачонгача кутиб юрасан,
«Шоҳ асар»инг қачон берасан?!

1970

Исми эди Алижон полвон,
Полвонликдан бир иш чиқмади.
Қай майдонга бўларкан равон,
Бир кишини ҳалол йиқмади.

Бўри каби чанг солди гоҳо,
Гоҳ бўридек босиб йиқитди.
Бўлса ҳамки барча норизо,
У ўзини ғолибдек тутди.

Бора-бора исми ёнига
Бўри сўзи қўшилиб қолди.
Бу шум лақаб тегиб жонига,
Ҳийла қилиш йўлини олди.

Ҳийла билан битмади иши,
Ҳийла билан бўлмади полвон.
Энди уни кўрган ҳар киши
«Али тулки шу!» — дейди ҳамон.

«Али тулки» демаса уни
Бу атрофда ҳеч ким билмайди.
Билганлар ҳам ғирром полвонни
Тулки дея, иззат қилмайди.

Полвонликдан номи қолмади,
Аввал бўри, сўнг тулки бўлди.
Полвонлигин эл тан олмади,
Охирида бир кулги бўлди!

1977, май

Тун бүйи қор ёғди юмшоқ, оппоқ қор,
 На йўллар қолибди, на бирон сўқмоқ.
 Фақат ўз изида оқади анҳор,
 Сувида қор йўғу қирғоғи оппоқ.

Ҳали из тушмаган. Шунда бир одам
 Олдинга ўтди-ю, кетди йўл бошлаб.
 Олдинда борарди кеккайиб бардам,
 Баъзида ортига мағрур кўз ташлаб!

Янги йўл кашф этган кишидай бизга
 Ҳар куни ғалати қараш қилади.
 Мабодо кўзимиз тушса кўзига,
 «Сен олдин салом бер!» деган бўлади!

Шундайлар каттароқ иш қилса борми,
 Бегуноҳ бошингни уриб ёради!

1976, октябрь

Мен уни олдинроқ севиб қолгандим:
 Қизми, қиз! Тақимга тушади сочи!
 Мен унинг ишқида ўртандим, ёндим,
 Қани бир ваъданинг бўлса иложи!

Иложи топилди. Учрашдик боғда,
 Худди мен излаган! Дидимга балли!
 Мен тиним билмасдан сўзлаган чоғда
 Қани у бирон сўз қўшса ақалли!

У бир сўз демасди, тингларди фақат,
 Юзини босарди ширин табассум.
 Шу бўлса керак деб асл муҳаббат,
 Ташаббус отини сурдим мен ўзим!

Яна бир учрашдик. Яна... ва яна...
 Охири тўй бўлди кузакка бориб.
 ...Энди у сўзлайди ёна ва ёна,
 Мен эса тинглайман ночор жим туриб.

Сўз қўшсам ўт чиқиб кетади бирдан,
 Тингламоқ мумкиндир кўп олис ердан!

1977, май

ТУЛКИ ВА ҚУЁН

Масал

Тулки тутиб Қуёни шу он,
Атрофига йиғди оломон.
Ва деди у: — Шу газзоб Қуён,
Қўшни боғда саҳардан буён
Сабзи ейди ўғирлаб ҳамон.
Номус ахир! Чидар қандай жон!
Мана уни тутиб келтирдим,
Қаттиқ жазо берилсин дердим!

Тол шоҳида ўйнарди читтак,
Қулоқ солиб турди-да қиттак,
Ҳайрат билан Тулкига боқиб,
Нафратидан титраб, тудоқиб,
Пастга учиб тушди-да, шу он
Деди унга: — Кеча-ку Арслон
Еганида ўғирлаб бузоқ,
Ахир қараб турдинг-ку узоқ!
На дод солдинг ва на бир нидо,
Гўё бурчин этарди адо!
Гўё унинг бу иши ёқиб,
Турар эдинг сўлагинг оқиб!
Лабларингда борди табассум,
Ахир бунни кўрдим мен ўзим!
Қачондан сен номусли бўлдинг,
Адолатли, ҳақ сўзли бўлдинг!

Бу масалнинг мантиқи аён:
Мунофиқлик ҳаммадан ёмон!

1957

454

ҚОҒОЗ

Масал

У қоғозни писанд қилмади,
Ёзди нима келса тилига.
Борми-йўқми нафи — билмади,
Тутаверди она элига.

Бора-бора ростнинг ўрнини
Елгон-яшиқ эгаллаб олди.
Баланд тутиб адиб бурнини
Эл ичида талтайиб қолди.

Шунда қоғоз номусга ўлиб,
Ениб кетди бирдан гуриллаб.
Адиб эса қоғозсиз қолиб,
Тўрт томонга чопар зириллаб.

Ҳамон қоғоз бермайди тутқич,
— Энди, — дейди, — пушаймонинг кеч!
Ҳатто Ългон қоғоз учун ҳам,
Билиб қўйинг, бир дунё алам!

1976, Рига

455

БОЛАЛАРГА

БОБОНГ ЙЎЛИ

Сен шу чолга салом бер, ўғлон,
Шу чол сенинг бобонгни кўрган.
Бобонг билан туриб ёнма-ён,
Қилич ушлаб, жангларга кирган.

Жангдан бобонг қайтмади, лекин
Довруғини шу чол келтирган.
Гўё бобонг қолдирган юкин
Манзилига шу чол етирган!

Қўлини ол, қўлида бобонг
Кафт иссиғи сақланиб қолган.
Қулоғинг тут, дилида бобонг
Қалб уришин ардоқлаб олган!

Кўзига боқ, кўзида бобонг
Акс суратин кўришинг мумкин.
Сўзига боқ, сўзида бобонг
Иш суръатин кўришинг мумкин.

Йўлига боқ, йўли беғубор,
Йўли бобонг танлаган йўлдир.
Сен шу йўлдан адашмасдан бор,
Бу йўлларда шон-шараф мўлдир!

1975

Чироқ зўрми, қоронғи?
Бу Эркинга қоронғи!
Ёқса агар чироқ у,
Қочиб кетар қоронғи.
Ё бекиниб олади,
Чет-четларда қолади.
Чироқ ёқса шу замон,
Босиб келар беомон.
Бунча чаққон бўларкан,
Бунча учиб келаркан!
Яна ёқса у чироқ,
Қочиб кетар тумтароқ.
Демак, чироқ зўр экан,
Қоронғи-чи, кўр экан!

Эркин чироқ ёқади,
Оламга нур оқади!

1977

БУВИЖОНИМ

Дадам дейди «Ойижон!»
Доим қўли таъзимда.
Бизлар деймиз «Бувижон!»
Меҳри нури кўзимда.
Буви, буви, бувижон,
Бувижоним бир жаҳон!

Бувим менинг аломат,
Доим бўлсин саломат.

Усма экдим бир бўйра,
Бувим қўйсин қошига.
Ялпиз тердим бир тўрва,
Бувим кертсин ошига.
Буви, буви, бувижон,
Бувим меҳри бир жаҳон!

Лола тердим қир-тоғда,
Бир дастаси бувимга,
Балиқ тутдим қармоқда,
Энг каттаси бувимга.
Буви, буви, бувижон,
Бувим меҳри бир жаҳон!

Кеча тушдим суратга,
Бувим билан ёнма-ён.
Бувим лойиқ ҳурматга,
Ширин сўзу меҳрибон.
Буви, буви, бувижон,
Доим бўлинг соғ-омон!

Бувим сочи қордай оқ,
Оқ бўлса ҳам чиройлик.
Гуллар териб бир қучоқ,
Юринг, дўстлар, борайлик,
Буви, буви, бувижон.
Эртак бошлайсиз қачон?

АЪЛО ҰҚИ!

Гўзал менинг азиз ўлкам,
Комсомолдир севган акам,
Уқувчиман рост — чинакам
Десанг, тингла: — Аъло ўқи!

Она юртим Ўзбекистон,
Усган ерим боғу бўстон,
Ҳар кунимиз бўлсин дoston
Десанг, тингла: — Аъло ўқи!

Барча миллат оға-ини,
Сон-саноқсиз шараф-шони,
Бир-бирининг меҳрибони
Десанг, тингла: — Аъло ўқи!

Галстугим номус-орим,
Мен ленинчи! — Чин шиорим,
Юрт атасин ёш шунқорим,
Десанг, тингла: — Аъло ўқи!

Октябрни кўрган отам,
Улуғ жангда бўлган акам,
Ушаларга ўхшай мен ҳам
Десанг, тингла: — Аъло ўқи!

Ҳужум қилса ёв қўққисдан,
Кошевойлар юрган издан —
Боражакман мен ҳам тездан
Десанг, тингла: — Аъло ўқи!

Келажагим бўлсин порлоқ,
Раҳмат айтсин эл-юрт ҳар чоқ,
Умрим ўтсин шод-хушчақчақ
Десанг, тингла: — Аъло ўқи!

Москвадир улуғ пойтахт
Ундан бизнинг эрклик ва бахт,
Унинг билан меҳрим ҳар вақт
Десанг, тингла: — Аъло ўқи!

Эрта турдим, юзим ювдим,
Тоза ювдим, онажон.
Уйқуни мен суриб қувдим,
Роса қувдим, онажон.

Уриб қўйинг энди сочим,
Майда қилиб, онажон.
Парқини ҳам тўғри очинг,
Ҳавас қилсин Гулжаҳон!

Дастурхонни ўзим йиғиб,
Ўзим артиб оламан.
Эчкини ҳам ўзим соғиб,
Ўзим йўлга соламан.

Уйни ўзим супураман
Ҳеч эринмай, онажон.
Сут қайнаса, шопираман,
Сиз уринманг, онажон.

Фақат сочим майда қилиб
Уриб қўйинг, онажон.
Ишим қилай сўнгра билиб,
Кўриб қувнанг, онажон,

Онажоним, онажон,
Меҳрибоним, онажон!

1977

Осмон тўла булут кўчар
Карвон-карвон.
Булутларнинг бағри тўла
Армон-армон.
Армони шу: қуйсам шаррос
Дала-қирга.
Мадад бўлсам қуёш каби
Она-Ерга.
Лола бўлиб япроқ ёзсам
Баҳор чоғи.
Мени эмиб ханда қилса
Гул дудоғи.
Меваларнинг шарбатига
Нурдек кезсам,
Каналларда тўлиб-тошиб,
Яшнаб сузсам.
Чашма бўлиб ердан чиқсам
Қайнаб-тошиб.
Тоғдан тушсам чапак чалиб,
Довон ошиб.
Қудратимдан ҳар хонада
Ёнса чироқ.
Нурга тўлиб яшнаб турса
Яқин-йироқ.
Тунда сувчи пахтазорда
Тараб юрса.
Майли, баъзан ўжарлигим
Койиб турса.

Майли, инсон измида мен
Мангу қолсам.
Майли, унинг раъйи билан
Нафас олсам!

Осмон тўла булут кўчар
Карвон-карвон.
Юрагида эзгу ният,
Нурли армон.
Ниятига етсин булут,
Қуйсин шаррос.
Емғирнинг ҳам ҳикмати зўр,
Нурга қиёс!

1969

ВАЛИНИНГ САВОЛЛАРИ

Вали тунни севмайди ҳеч,
Ёруғ бўлса эртаю кеч.
Қуёш турса доим кулиб,
Вали юрса ўйнаб-кулиб.
Қушлар турса шохда сайраб,
Ёки учса яйраб-ййраб.
Ариқ бўйи қандай яхши,
Қандай яхши сув оқиши!
Кўринади яқин-ййроқ,
Керак эмас ҳар хил чироқ.
Гулзорларнинг кўркига боқ,
Қандай гўзал, қандай порлоқ.
Йўллар эса текис, равон,
Вали унда ўйнар ҳамон.
От минади ғилдиракли,
Ғилдираги кўп керакли.
«Чу!» деганда чопмайди у,
Ғилдираги айланар «ғув-в!»
Барибир у шоду хандон,
Кундузни у севар жондан.
Қоронғи ҳам тушар лекин
Вали қайтар уйга секин.
— Бу қоронғи қайдан келар?
Кундуз куни нима қилар?
Қайда ётиб, қайда турар?
Ё тунними пойлаб юрар?
Шу саволни ўйлаб Вали,
Жавобини топмай ҳали

Ухлаб қолар... Боқса бундоқ
Тонг отибди нурли, порлоқ.
«Тун қаёққа кетди қочиб?»
Дейди Вали кўзин очиб:
«Е бекиниб ёгарми у?
Е узоққа кетарми у?»

Жавобини топмай ҳали
Ўйнаб кетар яна Вали!

1977

Қ У Ш Л А Р

Қушлар, қушлар, жон қушлар
Навбахорни олқишлар.
Сизни кутиб майсалар,
Қорлар остида қишлар.

Қорлар ўтди, эриди,
Муддаомиз шу эди.
Дала-қирда, боғларда
Гул-лолаларнинг ҳиди.

Узоқ элдан келган қуш,
Кел, ўргоқжон, бизга туш.
Ҳар дарахтда уя бор,
Кутиб турди бутун қиш.

Янги уя қурганман,
Сизни кутиб турганман.
Сизни мақтаб, олқишлаб,
Қўшиқ айтиб юрганман.

Сиз келганда ўтган йил,
Кўчат ўтқаздим беш хил,
Бу йил шохига қўниб,
Денглар: нишоналар қил!

Қара, гули чиройлик,
Юр, у томон борайлик.
Сен шохида сайраб тур,
Бизлар дарс тайёрлайлик.

Етиб келар ёз ойн —
Ўлкамизнинг чиройи,
Сизга жуда мос келур
Унинг кўркам ҳар жойи.

Чаман-чаман боғи бор,
Баланд гўзал тоғи бор.
Сиз ўйноқи қушлар-чун,
Хўп ярашар чоғи бор.

Узоқ элдан келган қуш,
Кел, кел, бизнинг боққа туш.
Яна кўчат ўтқаздим,
Шохларида ўйнаб уч!

САЁҲАТ ҚИЛ, САЁҲАТ

Етиб келди кутилган ёз,
Боқ қандайин кўркам ва соз.
Қушлар қилар кўкда парвоз,
Саёҳат қил, саёҳат!

Дала-ҳирда ойна булоқ,
Оқиб ётар шарақ-шарақ.
Бориб кўрмак қандай мароқ,
Саёҳат қил, саёҳат!

Мева пишди, бирам ширин,
Ўрган унинг тури, сирин.
Ёзиб олинг ўсган ерин,
Саёҳат қил, саёҳат!

Ёдгорлик кўп шаҳарларда,
Қолган қадим маҳаллардан.
Бўёғи зар ва ҳаллардан,
Саёҳат қил, саёҳат!

Улуғ завод бордир унда,
Ўнлаб машин берар кунда.
Отанг, аканг ишлар шунда,
Саёҳат қил, саёҳат!

Тоғларимиз маъданга бой,
Этагида оқар зўр сой.
Сайил учун жуда боп жой,
Саёҳат қил, саёҳат!

Ўтлар хилин айт-чи, қани?
Кам муаллим ўқитгани,
Ҳавас қилсанг кўп билгани,
Саёҳат қил, саёҳат!

Эй навқирон, нодир авлод!
Бой ва гўзал ушбу ҳаёт
Сеникидир, бил, умрбод,
Саёҳат қил, саёҳат!

УЗУН СОЧ

Қизим Зебога

Сингилчам сочи узун,
Лента боғлар учига.
Бахтли санаб у ўзин
Севинч сигмас ичига:

— Она,— дейди,— боғчада
Энг узун соч ўзимман.
Қизлар қарар кўчада,
Ҳавас қилиб изимдан!

Баъзан отимни билмай,
Дейишади: «Узун соч».
— Тараб ювсанг эринмай,
Яна қўяр ўзин соч!

Онасининг бу сўзин
Тинглар синглим керилмай.
...Сингилчам сочи узун,
Ювиб-тарар эринмай!

БИЗНИНГ КЎЧА

Бизнинг кўча кўп донгдор,
Завод, мактаб унда бор.
Кўчамизда турганлар
Қилса арзир ифтихор.

Кенг ва гўзал кўчамиз.
Кундуз каби кечамиз.
Уни обод қилишда
Ишлаганмиз нечамиз.

Бизнинг кўча зап кўча,
Чироқ ёнар ҳар кеча.
Машиналар қатнайди
Ҳаттоки тонг отгунча.

Йўлкаси бор жуда кенг,
Ун беш одам сиғар денг.
Қатор кетган дарахти
Менинг бобом билан тенг.

Бинолари кўп қават,
Кўриниши баҳайбат.
Гар остидан қарасанг
Дўппинг тушади албат.

Асфальти кўп ярқироқ
Ариқ оқар, шарқироқ.
Ёзилмаган қоғоздек
Деворлари жуда оқ.

Байрам қилса ҳур ўлкам,
Бўлар жуда ҳам кўркам.
Парад ўтар, танк ўтар,
Ўтар жийрон отлар ҳам.

Кулиб келганда баҳор,
Яна ўзга гашти бор.
Чаман бўлиб яшнайди,
Йўлка бўйи — кенг гулзор.

Қуёш кўлга тушиб кетибди,
Сув остида ёнади порлоқ.
Ҳамма ёқни нури тутибди,
Ишонмасанг ана, қараб боқ!

Ёз ҳам ўтди — турибди ана,
Куз ҳам келди — чиқолмас ҳамон.
То қишгача қолса-я яна,
Совуқда у қандай сақлар жон!

Қуёш! Қуёш! Ўз жойингга чиқ,
Осмон яхши, осмон кенг, очиқ.
Қишда сувлар совуқ бўлади,
Қўл-оёғинг музлаб қолади!

1977

Аҳмад! Аҳмад! Ҳой, Аҳмад,
Дема бу гапинг туҳмат!

Тирноқми у ё қошиқ,
Ости тўла ботмон кир.
Тагин айтиб сен қўшиқ,
Дейсан доим: — Мен ўткир!

Савлат тўкиб юрасан,
Баъзан сўкиб юрасан.
Сўз бермайсан ҳеч кимга,
Худди ўхшаб эчкимга.
Тил деганинг бир қулоч,
Бир қулочу «мендан қоч!»

Яхши эмас, бу Аҳмад,
Сенга берсак маслаҳат:
Аввал ўзинг эвлаб ол!
Маънисини кавлаб ол!

1969

ҚАЛДИРҒОЧ

Улуғ юртдан келибсан
Бизда катта ҳурматинг,
Кез! Ҳеч кимса демасин
Нега бизда турмадинг?

Қайтар чоғинг меҳримиз
Қанотингда олиб кет.
Ҳинд халқи саломига
Биздан кўп ташаккур эт!

Салом, сенга, қалдирғоч,
Узоқ эллар меҳмони!
Сени кўпдан кутади
Юртимизнинг бўстони.

Қиру тоғлар ошдингми
Манзилингга кўз тикиб?
Кетганмидинг ўтган йил
Меҳримиз дилга тутиб?

Салом олиб келдингми
Улуғ ҳинди еридан.
Хизматинга ташаккур,
Меҳринг диллар тўрида!

Ҳинди халқи дўстимиз,
Азиз унинг саломи.
Яхши ниятли халқнинг
Тилда ҳамиша номи.

Балки Ганг қирғоғидан
Уянгга лой олгансан.
Балки Кашмир боғидан
Қалбингга куй солгансан.

Сайра ўша куйларни
Боғу бўстонлар кезиб.
Дарёларни кесиб ўт,
Оппоқ тўшинг тегизиб!

Қалам дейди: — Мени чизма
Девор, тошга.
Ахир менинг хизматим бор,
Бутун бошқа.
Кишиларнинг қарғишига
Қўйма мени.
Шундай қийнаб, исроф этсанг,
Суйма мени!
Яхши ният, орзу билан
Қўлингга ол,
Қоғозга ёз, гар истасанг,
Суратлар сол.
Хуснихат ёз, хизматингга
Мен ҳозирман.
«Беш» олганда «Раҳмат» десанг,
Мен арзирман,
Мени севсанг қийнама ҳеч,
Этма исроф.
Мен дўстингман юраги кенг,
Нияти соф!

Хўш, айтинг-чи, қайси бола
Қанди ёмон кўради?
Чойига қанд солиб қўйсанг
Лаб-лунжини буради?
Визнинг Шодмон бўлар шодмон
Қанд солсангиз чойига.
Дарров келиб ўтиради
Ая айтган жойига.
Юзи, кўзи нурга тўлиб,
Енар майда оқ тиши.
Лекин унинг бордир, дўстлар,
Ярашмаган бир иши:
Қанд эригач, дейди: — Қани?
Қандим кетди қаёққа?
Толиб беринг, толиб беринг,
Қани олинг бу ёққа!
Тушунтирсанг тушунмайди,
Дод солади ер тепиб.
Аяжонни алдаб кўрар,
Гоҳ эркалаб, гоҳ ўпиб.
Қани қулоқ солса Шодмон!
Шу қилиғи кўп ёмон!
Сизлар шундай қилмайсизми,
Али, Вали ва Омон?

А Р И Қ

Шу ниятда боғу роғлар
Кезиб юрасан.
Ҳар томирнинг уришини
Сезиб юрасан.
Боғлар ошсанг, гулзор ошсанг,
Майли, ариқжон.
Ҳар илдизу, ҳар чечакда
Сенсан тирик жон!

Юксак тоғлар саломини
Олиб келасан,
Қирлар ошиб, водий кечиб,
Толиб келасан.
Барибир сен ҳамон тетик,
Толиқини ёғдир.
Чунки сенинг қалбинг тўла
Эзгу ниятдир.
Чечак унса, гул очилса
Йўлимда дейсан.
Майса-ғиёҳ кулса ўнгу
Сўлимда дейсан.
Боғда боғбон, қирда деҳқон
Қаршилаб олса,
Етакласа йўлим очиб,
Измига солса,
Ҳар меванинг илдизидан
Чиқсам юқори,
Шарбат бўлсам, кўрки бўлсам,
Ошса виқори,
Ширин-шакар меваларнинг
Тоғида кезсам.
Кишиларнинг соғлом тани,
Қалбида сузсам.
Шудир сенинг яхши ният,
Эзгу армонинг,
Яхши ният, юрак қўринг,
Битмас дармонинг.

Перо бирдан хунук ёзди,
 Гўё унинг кўнгли озди.
 Адҳам боқса, учи тўмтоқ.
 Жаҳл билан уни шу чоқ
 Юлиб олиб отмоқ бўлди,
 Шунда бирдан перо кулди:
 — Тўхта, Адҳам шаҳдингдан қайт,
 Аввало сен ростингни айт:
 Менми айбдор ёки ўзинг?
 Олайтирма менга кўзинг?
 Сиёҳдонга урсанг тақ-тақ
 Бўламан-да, ахир тўмтоқ!
 Авайлаб тут, аста ботир,
 Ҳамма шундай тутаётир.
 Алмаштирмас улар кунда,
 Яхши ёзар ана шунда!

Хиҷолатда қолди Адҳам,
 Минг зўравон бўлганда ҳам!

Менинг номим қалампир, қалампир.
 Мени севмас болалар ва кампир.
 Худди чўғдек ёнаман, ёнаман,
 Гўё қуёш ўғлиман, боламан.
 Кўринишим ёмонмас, ёмонмас,
 Рангу рўйим лимондек сомонмас.
 Лекин тилим аччиқдир, аччиқдир.
 Бу гапим ҳеч сир эмас, очиқдир.
 Эҳтиёт бўл, тилингда тегизма,
 Гўё мен тиғи ўткир бигизман.
 Ўтлар чақнаб кетади кўзингдан,
 Адашиб ҳам қоласан сўзингдан.
 Менга тегдинг — кўзингни ишқама,
 (Билиб қўйсин буни ҳам бошқалар)
 Кўзинг ачиб, ёшларинг тийилмас.
 Яхшиси, қўй, сен менга тегма, бас!
 Ўртоқ бўлсанг, ўртоқман фойдали,
 Менинг мазам билмайсан сен ҳали!

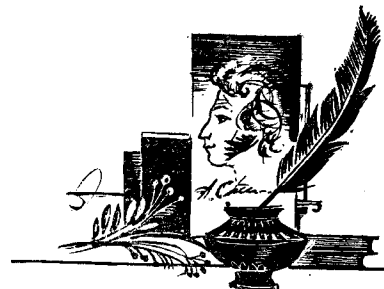
Менинг номим қалампир, қалампир.
 Мени севмас болалар ва кампир.

1969

Ботир яхши билади,
Доим таъкид қилади:
— Осмонда бир дарё бор,
Тошиб кетар ҳар баҳор,
Шунда ёмғир ёғади!
Қандай яхши ана у!
Ерга тушиб яна у
Дарё бўлиб оқади.
Ерга сингиб кетгани —
Гул-чечаклар кутгани!
Қорлар эса ёмғирнинг
Йўлда совуқ қотгани!

1977

Бир кун деди ўчирғич:
Ҳадеб мени ишлатма!
Айб мендами эрта-кеч,
Хато ёзсанг сен ғуж-ғуж.
Авалло сен яхши ёз
Яхши ёзу тўғри ёз.
Яхши ёзсанг қандай соз,
Бўлмас менда эътироз.
Майли, мени олиб юр,
Папканга ҳам солиб юр.
Лекин кўп-кўп ишлатма,
Хижолатда қишлатма!
Яхшиси ёз бехато,
Хато қилсанг мабодо
Ердамга мен тайёрман,
Тайёрману мен борман!

ТАРЖИМАЛАР

А. С. ПУШКИН

* * *

(1825)

Ҳаёт сени алдаса агар,
Қалб ўртама, ҳеч чекма заҳмат.
Дардли кунга қилғил қаноат:
Инон, қувноқ кунлар ҳам келар.

Дил келажак ишқида яшар;
Бу кундаги ғам чекиш, қадар
Бир лаҳзалик, ҳаммаси ўтар,
Неки ўтса, ўша мўътабар.

Ч О Л

(1815)

Киборлар олами танг қолган
Серзавқ ошиқ энди мен эмас.
Баҳор, ёзим, оҳ, ўтиб бўлган,
Излари ҳам энди кўринмас.
Ешлик йиллар тангриси Амур,
Сенинг содиқ мухлисинг эдим.
Агар қайта туғилсам, билур
Эдим қандай хизмат қилмоғим!

— Тегма менга, — деди ғўра, —
Дарсингни қил ундан кўра!
Ҳали хомман ва тахирман,
Шунинг учун кўп бахилман.
Олдин пишай, сўнгра егин,
Ана шунда раҳмат дегин!

Бу сўзларга солмай қулоқ,
Шартга узиб еди Қўшоқ.
Сал ўтмасдан оғриб қорни,
Излаб қолди холи ерни!
Қани энди қолса оғриқ,
Икки кўзи ёшга тўлиқ!

Ғўр бўлса ҳам гарчанд ғўра,
Сўзи эди доно, сара!

1977, апрель

ЎЗИМ ҲАҚИМДА

Улуғ шоир бўлмоқ орзум бор,
Россия шаънига жон фидо.
Ёзсам дейман тенги йўқ ашъор,
Шояд умрим етса, эй, худо!

Шундай эди, шундай бўлар ҳали ҳам,
Бу қадимдан қолган ибрат, йўл-йўруғ.
Билимдон кўп, лекин оқил, доно кам,
Таниш-билиш саноқсизу дўст-чи, йўқ!

Н. А. НЕКРАСОВ

* * *

Йилдан-йилга тарк этмоқда куч-қудрат,
Қоним совиб, заиф сездим ўзимни.
Она-Ватан! Сени қучмай ҳуррият
Наҳот юмсам бу дунёдан кўзимни!

Ўлаётиб билсам дейман, эй ўлкам,
Сенинг йўлинг тўғри йўлди муқаррар.
Қирларингда буғдой сочган қўшчи ҳам
Эртасини аниқ, равшан, соф кўрар.

Она қишлоқ осмонидан учган ел
Ҳар қишлоққа олиб борса хушхабар,
Ки, кўз ёши тўкмас энди она эл,
Қони қайнаб, чекмас энди ғам-кадар!

1891

* * *

Нақадар дим! Чексиз узундир
Бахти қора юртим кечаси.
Ҳайқирсанг-чи, эй бўрон, ҳайқир,
Лим-лим тўлди сабр косаси!

Ҳайқир денгиз гирдоби узра,
Қиру ўрмон оша ёз қулоч,
Халқнинг қайғу зардоби тўла —
Косасидан барин юлқиб соч!

1868

Г. ГЕЙНЕ
(Германия)

* * *

Майли, ерлар қорга кўмилсин,
Майли, бўрон қутуриб елсин.
Деразамни қоқса ҳам майли,
Бўрон дилга таъсир қилмайди
Унда жамол очиб гуллайди
Севгилим-ла баҳор чиройи!

* * *

Гўзал гул ошиғи дайди капалак
Парвона эрта-кеч унинг қошида.
Қуёш ҳам севгани, эркалаб фалак —
Тўридан тўкади нури-ла бошига.

Лекин мен биллолмай ҳайронман мудом
Гўзал гул севгани қайси бири, хўш?
Ғазалхон булбулми ва ёки оқшом —
Юлдузи этдими нури-ла сархуш?

Аммо мен севаман қалбан барини:
Гўзал гул жамолин, булбул ғазалин,
Капалак дайдишин, қуёш зарини,
Ва порлоқ юлдузни — тунлар гўзалин.

М. Ю. ЛЕРМОНТОВ

* * *

Йиғлама, йиғлама, йиғлама, болам
Садқайи кўз ёши, чокканинг алам.
У сени ҳазилдай қувнатди фақат
У сенга зеркиб қўйди муҳаббат!
Қуришиб қоптими зупта йигитлар
Биз ўсган Гуржистон ўлкаси ичра?
Уларнинг кўзида ёнади ўтлар,
Уларнинг мўйлаби ингичка, қора.
Узоқ, ёт ўлкадан тақдир еллари
Биз томон итқитиб отмишди уни.
У шухрат ва жанг-чун кезар сарсари,—
Бошига урсинми у ахир сени!
У сенга кўп олтин армуғон қилди,
Умрбод севишга этди қасамёд.
У сенинг меҳрингни баҳолай билди,
Лекин кўз ёшинга қўёлмас қиммат.

Р. ТАГОР
(Хиндистон)

ОНА НИДОСИ

Эй, Она! Эшикда бўлдинг-ку пайдо
Фарзандинг — бизларга ташладинг нидо.
Ер узра ёйилди оқшом ранг соянг,
Далалар ёпинди қоп-қора ридо.
«Қучоғим сизларга кенг очиқ!» дединг,
Ҳар сўзга ажойиб бир маъно бердинг.
Маъноки, томиру қонларда елиб
Ҳар қалбга йўл топар ҳайқириқ бўлиб.
Ғам-ғусса, ташвишга ботган кишилар
Сенинг бу нидонгни албат олқишлар!

Мўъжиза кутгандек шошамиз уйга,
Тонг отар чоғида дарёдан ўтиб,
Бир сиқим дон учун баримиз тутиб,
Очликни йўлатмай хаёлга, ўйга.
Сен кечув йўлини бошлаб қўй, Она,
Елканинг юборгин сўнгра мардона.
У олис қирғоққа ўтайлик бардам.
У томон еринг-ку, унда йўқ одам.
У ёқда совуқ ел фарёд уради,
Шамчироқ милтиллаб ёниб туради.
Ўчириб қўйгудек уни зўр шамол,
Эй, Она, у шамни сен кўксингга ол,
Милтиллаб ёнса ҳам майли, ўчмасин!
Сен уни ишонч-ла сақлаб бемалол
Ўнг қўлга олгини кўтар юқори,
Ажойиб манглайинг эритсин нури.
У нурни кўрайлик уйга қайтган чоғ,

Яхшидир йўлингни ёритса чироқ.
Бу олам ранг-баранг шаҳарга тўлуғ,
Ва лекин бирорта очиқ эшик йўқ!

Қулоққа чалинди бир «ку-ку» саси
Сўнгни бор буталар оша кечаси!
Кечки ел қатидан анқиб туради
Ўрмонлар чечагин хуш бўйи, нси!
Бошқа бир йўловчи энди йўқ албат,
Йилтироқ қуртгина ёнади фақат.
Чақнайди бу кўзлар даҳшат кутгандек,
Ташвишу аламнинг вақти етгандек.
Сен эса эшикда турасан ҳамон
«Ҳаммангиз меники, юринг, деб, шу он!»

А. МИЦКЕВИЧ
(Польша)

М. г а

«Кўзимдан йўқол!» дер, хўп дейман шу он,
«Қалбимни тинч қўй!» дер, юрак ҳам лоқайд.
«Бутунлай унут!» дер, лекин бу фармон
Ижроси мумкинми, қани, ўзинг айт!

Қанчалик кеч кирса соя ҳам узун,
Шунчалар кўланка бўлур қуюқроқ.
Шунингдек, менинг ҳам ҳаётда изим,
Хотирам йилдан-йил ғамгин, аламнок.

Сен билан дардлашган ўша хилватда,
Юрагим измингда қолгандир, эркам.
Ўшандан бу ёққа ўзим албатта
Сен билан биргаман ҳар ерда, ҳар дам.

Сен арфа торига қўлларинг қўйиб,
Ажойиб наволар таратган замон,
Ўкиниб эслайсан машқингдан ийиб:
«Шу куй-ла кўнглини очардим ҳар он».

Ва ёки шахматга берилиб кетиб,
Мот учун қиролга қўйганда тузоқ,
Сен мени эслайсан қайғуга ботиб;
«У билан ўйнардим шундайин узоқ».

Ё базм қий-чуви ҳолдан толдириб,
Бир лаҳза каминда олмоқ бўлсанг дам,
Ногихон эсларсан мени қалб уриб:
«Неча бор бўлганди у бунда ҳамдам!»

Ё китоб ўқисанг, тақдирдан нолиб,
Севишган йигит-қиз бўлишса жудо,
Китобни итқитиб, оғир хўрсиниб,
Ўйларсан: «Биз каби бўлишимиз адо!»

Мабодо китобда йигит билан қиз
Севишиб умрбод топаркан висол,
Сен шамни ўчириб, қиласан афсус:
«Қанийди бизда ҳам бўлганда шу ҳол!»

Ё боғда қуриган нок шитирласа,
Ё яшин ялт этиб ўтса ногихон,
Ё бойқуш ноласи тинчликни бузса,
«Ана у келяпти!» дейсан титрабон.

Сен билан дардлашган ўша хилватда
Юрагим измингда қолгандир, эркам.
Ўшандан бу ёққа ўзим албатта
Сен билан биргаман ҳар ерда, ҳар дам!

АБДУЛЛА ТҒҒАН
(Татаристон)

Б У Р О Н

Тинчгина турган ҳавони қоплади бирдан туман;
Қор учиб, қор сепкилиб, қорга кўмилди ҳар томон.

Қор урар юзга раҳмсиз, кўз очиб бўлмас сира;
Ҳар қаро нарса бўри ёки қароқчига ўхшар, қара!

Қорни енгандек тушар ерга тўлин ой ёғдуси;
Гоҳ сариг, гоҳо кумуш қўрққан каби ойнинг юзи.

Не бало! Қоф тоғидан жинлар тўзиб солган йиғи?
Ё тешилганми худонинг тенги йўқ зўр ёстиғи?

Қор бўлиб ерда учарми ушбу ёстиқ парлари?
Изғишиб парлар йиғарми ёки Қоф тоғ жинлари?

Не ажабким, қор орасидан термилиб ул ой кулар
Мен ғариб заҳматда гўё — чарбоғиндан бой кулар!

ИЛҒЯ ЧАВЧАВАДЗЕ
(Грузия)

Б А Ҳ О Р

Чакалакзор оҳиста
«Яша!» дея шовқинлар.
Ҳамда маънос тол новда
Армон билан қон йиғлар.

Гуллолалар очилган
Тоғ сиртию, қир чаман
Сен ҳам қачон, эй Ватан,
Чаман бўлиб гуллайсан?!

У гўзал жононлар ҳайдар кокили,
Яна менда дину имон қўймади.
Мастона кўзлари, хумор боқиши,
Ақлимни олди-ю, омон қўймади.

Мубгало бўлмасан ёноқда холга,
Албатта етардим ақлу камолга,
Қаддимни букмасди ўхшатиб долга,
Найлайн, бир қоши камон қўймади.

Йўлим тушди, эвоҳ, бир ағёр билан,
Кеча-кундуз ёндим оҳу зор билан,
Кунларим ўтарди севган ёр билан,
Тушди орамизга ёмон, қўймади.

Воқиф унга бошдан ёримсан, деди,
Ёримсан деди-ю охир панд еди,
Бугун жонон бизга келмоқчи эди,
Уни яна рақиб, гумон қўймади.

Кўзларинг жаллодир, боқишинг ханжар,
Қонли ғамзанг каби бўлмас бало, қиз!
Нозли-нозли сўзлар қотиб кулганда
Ўхшарсан шақарга, қандга, ҳалво қиз!

Лабларинг ғунчадан, гулдан аълодир,
Сайр айла боғчада, гулдан аълодир.
Оқ танинг кечада гулдан аълодир,
Эй, қомати шадшод каби расо қиз!

Умрингга кўн дуо-сано деганман,
Ғурбату дардимни сана деганман,
Ширин жоним қурбон сенга деганман
Эл аро бошлаганда можаро, қиз!

Қоматинг, бўйнинг бу бўйинг гўзалдир,
Мушқину райҳонинг, бўйинг гўзалдир,

ВОҚИФ
(Озарбайжон)

ҒАЗАЛЛАР

* * *

Ҳар етук гўзални гўзал демасман,
Гўзалда бир ғайри аломат бўлар.
Сочлари бир ёнда, бели бир ёнда,
Ўзи билмас, ўзида бир одат бўлар.

Рақсга тушса парвоз этар нимтана,
Сочи қалқиб, учи учар ҳар ёна,
Пешанабоғ манглай қисиб ҳайрона,
Серкиллаган тўши қиёмат бўлар.

Мужгон ўқин отар, лаби дур тўкар,
Юрагим чокини бирма-бир сўкар,
Сўзи тузли бўлар, дудоғи шакар,
Ҳар суҳбати ажиб ҳикоят бўлар.

Бўйни узра садаф маржон тизилар,
Қиё боқса жон танимдан узилар,
Сурма тортган қора кўзлар сузилар,
Утириб турмоғи қиёмат бўлар.

Асли гўзал шундай хиромон кезар,
Ниқоб тутиб, зулфи паришон кезар,
Саҳар сайрга чиқса гулистон кезар,
Севгисида ўтли ҳарорат бўлар.

Воқиф қурбон бўлсин қўша тоғига,
Тақимга чирмашган соч сўроғига,
Қошлари ўхшайди ой ўроғига,
Томоша айлаган бетоқат бўлар.

Шайдойинг дейдики, куйинг гўзалдир,
Бу дунёда бўлмас бундай шаҳло қиз!

Воқифман, яқин кел, айилма мендан,
Ақлимни, ҳушимни айирма мендан,
Йиғлаяшман, эмиз менга маммангдан,
Мени сийнанг бешигига бела, қиз!

ЛЕСЯ УКРАИНКА
(Украина)

МЕНИНГ ЙЎЛИМ

Илк баҳорда йўлга чиқдим ёлғиз ўзим,
Майин, сокин куйларимни куйлар эдим.
Йўл-йўлакай кимга агар тушса кўзим
Қалбимдаги ҳисларимни сўйлар эдим.

«Адашмоғим енгил — йўлда ёлғиз юрсам
Қўрқув йўқдир бир-бировга бўлсак

ҳамдам!»

Оҳ, нақадар мушкулотга тўла бу йўл.
Ёлғиз чиққан киши учун оғир яна.
Бу йўл оғир бўлса ҳамки кишига мўл,
Бу сафарда ёлғизмасман, кўринг, мана!

Ёлғиз юрсам адашмоғим мумкин менинг,
Биргалашиб йўл олайлик, дўстлар, келинг.

Мен бораман... қўшиқ оқар нақ қуйилиб,
Бу куйлардан излама сен бир башорат,
Қўшиқларим янграмайди олам тўлиб
Лекин кимки кўз ёш тўкиб, чекса заҳмат,

Унга дейман: сенинг дардинг — менинг
дардим!

Йиғисини қўшиғимга қўшиб бордим.
Кўз ёшлари қурий бошлар шафқатимдан...
Эрк, саодат қўшиғини йўлда ногоҳ —
Тинглаб қолсам, кўзим ёниб худди шу чоғ
Акс садо янграб чиқар дил қатимдан!

Шунда қайғу-аламимни бир ён қўйиб
Эрк қўшиғин янгратаман тўйиб-тўйиб.

Сокин кўкка гар ташласам кўзим қирин
Янги юлдуз топмоқ орзум йўқдир зинҳор.

Эрку Тенглик, Қардошликнинг олтин нури
Кокши эди булут оша кўрсам бир бор!

Шу уч юлдуз халқнинг умид-орзусидир,
Кўздан муштоқ ниятининг нақ ўзидир!

Шу уч юлдуз кимга нури сочса баҳам
Қарши олар у эрк куйин мағрур куйлаб.

Менинг сиёҳ тунларимда ёнмаса ҳам,
У куйчини тентақ дея очмайман лаб.

Чунки бу нур порлаб турар туну куни
Йўл чанглари яширади биздан уни.

Наҳот йўлда умр бўйи тикан кўрсам?

Наҳот сира учрамаса бир боғу роғ,

Наҳот ёрқин мақсадимга етолмасам?

Наҳот йўлда умрим тугаб қолса, эвоҳ?

Қўшиқ билан бошлагандим ҳаёт йўлим,

Қўшиқ билан кўз юмарман, келса ўлим.

22 май, 1890

А. А. ФЕТ

* * *

Куз нақадар совуқ ва қурғоқ,
Шол рўмолинг бошингга ўра.
Олов ёнар уфқда, мудроқ —
Қарағайлар оша бир қара!

Шимол тунни — кўзинг порлаши,
Хаёлимдан узилмас ҳеч чоқ,
Ёнган билан кўзинг оташи
Иситмайди қалбимни бироқ!

* * *

Эликка етмасдан баъзи бир одам
Қарлик даъвосин қилади ҳар дам.
Олтмишдан нарига ўтиб кетсам ҳам
Ўзимни сезаман тегик ва бардам.
Камтарин бир ҳаёт кечирмоқ керак,
Камтарда ҳамиша ёш бўлур юрак.
Меҳнатдир ҳаётнинг кўрки, негизи,
Мунтазам меҳнатдир ёшликнинг ўзи!

* * *

Ой дейди осмондан кулиб: «Шеър ёз!»
Бу ҳарбий ишлардан қўл тегмас, эй, ой!
Сабр қил, тўлин ой, вақт ўтсин бир оз,
Қулоқ сол, ос қулоқ!
Чалиб қўнғироқ
Хабарчи келтирар елиб хушхабар,
Бу хабар фронтдан, янги бир зафар!

* * *

Бу кеча тўлин ой нақадар кўркам!
Дарёнинг сувлари гўёки кўклам —
Кўкига туталиб кетгандек улкан.
Қирғоқда кўп ҳарбий режалар туздик.
Тун оғач, қайиққа ўтириб суздик:
Ой нури қайиқда лиммо-лим экан!

ОЗАРБАЙЖОН

Тоғларингда кезиб юрдим, қуйида яйлоқ,
Қирларингда яйраб оқар ойнакўз булоқ.
Қамишларни ел ўйнаса, жим солдим қулоқ
Араксинг оқшом чоғи оқиши дилдор...
Шунда туйдим севги, дўстлик, ҳурматни илк бор.

Тандан юрак ўғирланмас ҳеч қачон, ҳеч ҳам!
Сен қалбимсан, сен ҳаётим, сенсан насибам.
Қаршимдаги шаҳарларинг кўркамдир, кўркам.
Борлигим-ла фарзандингман содиқ, меҳрибон,
Озарбайжон, Озарбайжон!

Тоғларингнинг сочи сутдек оппоқ, бепоён,
Тепаликда булутдан улкан соябон.
Шу йўсинда яшаб ўтдинг неча минг замон.
Қайғу-ҳасрат ва ҳижронда оқарди бошинг,
Барчасини енгмак учун етди бардошинг.

Шум жоҳиллик булғаб келди азиз номингни,
Азалий деб фатво берди қайғу-ғамингни,
Умид-орзу ўртаб келди дилу жонингни,
Ҳаммасидан омон ўтди шарафу шонинг,
Кўпдир сенинг улуғ қизинг, улуғ ўғлонинг!

Боку узра қўяр экан гар душман қадам,
Танбеҳини бергусидир миллионлаб одам.
Шимол ели вишкаларда ўйнаса ҳар дам,
Қумли саҳро унга берар мағрур акс садо,
Тунги тоғлар суҳбати ҳеч бўлмайди адо.

Жудо бўлмас онасидан гўдаклар ҳеч ҳам!
Сен қалбимсан, сен ҳаётим, сенсан насибам,
Қаршимдаги шаҳарларинг кўркамдир, кўркам.
Борлигим-ла фарзандингман содиқ, меҳрибон.
Озарбайжон, Озарбайжон!

Кумуш тусли Каспий узра шамол ўйнайди,
Қирғоғида тўда-тўда ўрдак яйрайди...
Қани йўлчи севишганлар меҳмон бўлсайди,
Тўйиб-тўйиб Шемахада виномиз ичсин.
Ҳаёт сўнгсиз, умр қисқа, роҳатда кечсин!

Қилсам экан шу ҳаётни минг йил томоша,
Нур ўйнайди ўнгирларда қоялар оша...
Она-бола буғу отар югуриб, шоша,
Уя топар улкан тошнинг остидан секин.
Ўтлоқлар-чи! Пода ўтлар беташвиш, эркин.

Тонг отар чоғ уйқинг тарк эт, эй шоир-сайёҳ!
Қаршингдадир Астраю, Ленкоран, бир боқ!
Мисрдану Ҳиндистондан бўлишиб қўноқ
Бизга келар тўда-тўда қушлар қувнашиб,
Гўё жаллод панжасидан чиққандек шошиб.

Бунда лимон сарғаяди колхоз боғида,
Меваларнинг ҳосилидан дарз бутоғида.
Меҳнат қилган дам олади боғ қучоғида.
Эй гўзал қиз! Қани бошлаб чой дамлаб ташла,
Кекса онам кўнглини сен бир йўла хушла!

Ленкоранда гуллар асли, ҳиди бир жаҳон,
Улар гўзал, ўлкамизнинг қизларисимон.
Колхозларнинг омборида лиқ тўладир дон,
Оппоқ пахта товланади кенг далаларда,
Вино пишиб, тобга келар ертўлаларда.

Шу винодан тотиб кўргин эрта наҳорда,
Денгизларнинг қирғоғида туман борида.
Тананг сезар шер кучини ихтиёрида!
Қуёш кучи содиқ улфат курашда, жангда,
Ҳар юмушда кўмак берар ёниб тепангда!

Жийрон отни эгарлаб мин гўзал Қозоқда,
Силаб-сийшаб бўл доимо дўст, иттифоқда.

Ўзи сени элтар тўғри Капезга, тоққа,
Ҳали унда совуқ ўткир, унда қиш кезар,
Шунда ташла Гўй-Гёл номли кўлга бир назар!

Ширин куйлар ватанисан, эй гўзал ўлкам,
Мевазордан янграб учар қўшиқлар ҳар дам.
Гўзалликнинг қучоғисан, нақадар кўркам,
Куй яратмоқ ҳар юракнинг бизда фахр иши,
Ҳатто кичик кентимизда бор зўр бир бахши!

На Насимий, на Фузулий ўлмас мутлақо!
Ўтмишимиз фахри улар умридир бақо!
Бизга туман оша ёнган юлдуздек боқар...
Ҳали кўплаб туғилади бундай кишилар
Халқим барин машғалим дер, севар, олқишлар!

Бўғиздан куй ўғирланмас ҳеч қачон, ҳеч ҳам!
Сен қалбимсан, сен ҳаётим, сенсан насибам.
Қаршимдаги шаҳарларинг кўркамдир, кўркам.
Борлигим-ла фарзандингман содиқ, меҳрибон,
Озарбайжон, Озарбайжон!

Г. ЛЕОНИДЗЕ
(Грузия)

ГУРЖИ СЌЗИ

1

Эҳтимол, барчанинг кўнглин олмадим,
Эҳтимол, дидига мос келолмадим,
Лек ошкор айтаман,
Гуржи шеърини
Бир лаҳза бўлса ҳам ерга урмадим!
Хизматим каттамас балки элимга,
Ва лекин асримнинг фикрин уққанман,
Шу она тилимга, гуржи тилимга,
Дўст каби қалбимни мангу тикканман.
Она тил!
Шодлигу дардинг олдида
Барчаси бачкана, саёз ва бир пул!
Бу қалгис ташбеҳдан қўрқмайман, сен бил,
Денгизни денгиз деб атамоқ маъқул!
Қўшиқдан бир сўзни ситиб чиқармоқ,
Ё болта туширмоқ
Мумкинмас ахир!
Биргина сўз учун, эй содиқ шоир,
Шарафдир минг ўлиб, минг бор тирилмоқ!
Сен она тилингни навкарисан, бил,
То сўнги нафасинг чиққунга қадар.
Пантеон бўлади фақат ушбу тил!
Унда бор чин ҳаёт,
Антей қудрати,
Шаънига тайёрман бўлмоққа қурбон.
У юртим тақдир, шону шухрати,
Завқ-шавқи, кўз ёши, орзу ва армон!
Иккинчи қуёшсан,

Эй, она тилим!
Қуёшдек улуғлаб куйлайман ҳамон.
Гар фидо эканман амрингга, дилим,
Наҳотки йўқолсам беному нишон!

2

Юлдузлар сонича
Ерда гулчечак,
Чамандек барқ уриб ёнади бари...
Шу гуллар сингари
Гуржи сўзлари
Қалбимга ҳамиша нурлар қуяжак.
О, қандай жаранглар!
Уни қаранглар,
Висолу айрилиқ, кураш кезлари!
Май гули гар бўлса ернинг саломини,
Гуржи шеърлари—халқим каломини!

3

Ёшимни санайди баъзи бир одам,
Кексайиб қолибсан, дейди ҳайқириб.
Йўқ, тўхтаг! Мен ахир бошқа бир олам,
Эсимни ебманми ҳали дум бериб!
Қалбимда кезади баҳор нафаси,
Билмайди толиқиш, уйқу нимадир.
Ҳар йили янтрайди бир баҳор сасини,
Ҳар йили баҳорим сочади атир.
Яна мен дур-маржон тизаман бир-бир,
Ўзга бир жилвада ёнади сатр.
Ҳар гуржи сўздан куч-шарбат эмгач,
Наҳотки қарисам бемаҳал, ахир!
Гар йиллар қилса ҳам соғлигимга қасд,
Гариб деб урмайман ерга ўзимни.
Давлатим беқийёс!
Мен қуёшпараст
Ҳар тонгда тутаман унга юзимни!

4

Қалдирғоч сасини пеш қилса-ю, ким
Қуёшдан воз кечса, келади раҳмим.
Ҳар гуржи сўзини пиширган қуллол

Шу ўтда мени ҳам тоблаган ҳалол.
Сен оби ҳаётсан,
Эй, гуржи тилим,
Бир томчинг қайтадан менга берар жон.
Сен — байроқ!
На довул, на даҳшат сели
Сопинг синдирилмас ҳеч вақт, ҳеч қачон!
Эй, шеърни от каби эгарлаб олган
Истиқбол баҳорин содиқ шоири,
Ниятинг шеър кучин синашмоқ экан,
Бошингга тож қўйсин Мцхета пари!
Бас, гуржи сўзининг кўрки, жаранги
Сиз учун очаркан ойдин жамолин,
Дер экан: — Куйлангиз шараф-шон, жангни,
Шеърят қадаҳи сизники, олинг!

5

Ҳар гуржи сўзимда Антей қудрати,
Барқарор умрнинг лаззати бордир.
Ўзим юртимнинг тақдир шухрати,
Халқимнинг ўй, дарди, иззати бордир.
Асрлар қаъридан замонлар оша
Ҳаётбахш олови келмоқда порлаб,
Яшнасин яна ҳам довлар оша,
Янги ҳис, туйғулар шон-шараф чорлаб!

1959

А. ИСААКЯН
(Арманистон)

* * *

Нафрату қасоснинг ўтли нафаси
Қалбимда очгандир битмас бир жароҳ.
Тилимдан янграмас тинч ором саси,
Бу қўшиқ газабдан туғилган яроғ.

Нафрату қасоснинг ўтли нафаси,
Истайман: ҳар қалбда олсин аланга!
Эй, оч қул! Қулоқ сол келганда кези,
Сен учун бу қўшиқ,
Аталган сенга!
Сен чўлда кезасан сарсон-саргардон,
На сенда бор либос,
На бошпананг бор.
Сен дарё, тер тўкиб ёнасан ҳамон.
Кел энди, тақдирнинг зулмин пурвиқор —
Устингдан ағдару қиличинг қайра!
Ҳақиқат қиличин мен этай инъом.
Аминман қўлингдан тушмайди сира.
Парчала эскилик занжирин мудом.
Чақнасин бошингда толеъ юлдузи.
Қалбингда ўт ёқай, нафратинг қайра,
Озодлик жангига бошлайман ўзим!
Ҳақиқат қиличин мен этай инъом,
Аминман қўлингдан тушмайди сира.

1905

515

* * *

Мен дафн этилдим тоғ қиясига,
Устимга тортилган хўл, оғир тупроқ.
На таниш, на билиш олар эсига,
Ет кўмган мурдамни!

Қалбимда фироқ.
Бир маҳал туш аро келди бир нидо:
Чақирар ҳуррият жанглари сари,
Айғирлар кишнайди, куй берар садо,
Ҳилпираб байроқлар ундар илгари.
Халқ босар одимин дадил, мустаҳкам,
Қуруллар жаранги кўкни тутади.
Титратиб қабримнинг тупроғини ҳам
Оламон ва садо менга етади.
Эҳ, яна қалбимда жўш урди қоним!
Эҳ, қани қабримдан турсаму шу он
От суриб жанг қилсам яна беармон
Ва яна бўлсайдим жанг аро қурбон!

Карс, 1906

МАСТ УЙҚУДА...

Маст уйқуда ётар эдим,
тун эди,
Илҳом менга буйруқ берди,
тур, деди.

Ирғиб турдим.
Тутди илҳом қўллари,
Олиб кетди учқур фикр еллари.
Кетдим бирга,

эрким тушиб асирга...
Шошиб-пишиб кийдим кийим-бошимни
Нозли илҳом олган эди ҳушимни:
Гоҳо хира,

гоҳо равшан бир олам
Кўз олдимга келди шунда жамул-жам.
Чироқ ёқдим.

Столимга ўтирдим.
Шунда бирдан санаб туриб лол қолдим:
Урнида йўқ тарашланган тўрт қалам.
Олиб кетмиш тўрттовини тўрт болам.
Илҳом қочди...

туриб қолдим сокин, жим.
Эшиклар берк,

тиқ этмайди бирон ким.
Қайда экан ўша зарур тўрт қалам?
Маст уйқуда ётар, ана, тўрт болам.
Боқиб-боқиб жамолига тўймайман,
Аста юриб тақдирларин ўйлайман.
Тузатаман кўрпасини, болишин,

Кузатаман майин нафас олишин.
Қаранг киприк, қошу кўзи, юзига
Худди менинг ёшлигимнинг ўзи-я!
Шунда мени илҳом босар ногаҳон,
Бир илҳомки келажакдан бир достон.
Уйқу ичра ана бири кулади,
Балки ўйин тушларига киради?
Балки кеча карнавалда бўлгани
Эсга тушиб, қўймас тинчиб олгани?
Маст уйқуда ётар, ана, тўрт дўмбоқ,
Қандай яхши юзларига термилмоқ!
Жигар-бағрим,

 теран отган илдизим,
Жон тинчлигим,
 ёғду сочар юлдузим!

Узоқ... яқин...
 талай ўйлар ўйладим.
Не ажабким, боқиб-боқиб тўймадим!
Соғиндим мен шунда бола кезимни,
Қизиқ... оғир...

 хаёл эзди кўксимни...
Шунда бирдан яна илҳом келади
Ёзилмаган куйга юрак тўлади.
Шу куйларни жону дилдан тўқийман,
Тўрт боламнинг юзларидан ўқийман.

Бундан ортиқ қўшиқ бўлмас дунёда,
Қайси шоир куйлар бундан зиёда!
Хўш, нима бор бу дунёда тотлироқ
Тўрт юракнинг соғинишдан ортигроқ!

МИҲОИЛ МУШФИҚ
(Озарбайжон)

К И Й И К

Беҳосдан сакрама қоя тошларда
Тошлар оёғингни эзар, кийгим!
Кел, сени кўзларим устида тутай,
Этма ошиғингдан хазар, кийгим!

Нозланиб-нозланиб қиё боққанда,
Маъсума кўнглимни ўтга ёққанда,
У кўз чашмасидан нурлар оққанда
Қайнар булоқларга ўхшар кийгим!

Юлдузлар ҳуснингдан айлайди сўроқ,
Бадназар кўзлардан бўл, эркама, огоҳ,
Кўксимда сайр айла, кетма кўп йироқ,
Ҳижрон тоғларини кезар кийгим!

ЭСТОН ЮРАГИ

Душманлар талади сени неча бор,
Жонингга қасд қилиб, ёқангдан ушлаб.
Энг сўнгра фашистлар, эй азиз диёр,
Бор-йўғинг олдилар қириб, қиртишлаб.

Аmmo бор сенда бир кўҳна хазина,
У яшар умрбод, йўқолмас мангу;
У қасос чоғида душман кўзига
Уқ бўлиб қадалур, қалбига оғу.

Бу кўҳна хазина — эстон юраги,
Севишда — улкану, нафратда — даҳшат.
Боболар қони ҳам унда юради,
Букунга бахш этиб мадор, муҳаббат.

Бу юрак ҳамиша мағрур, улуғвор,
Жанг чоғи зафарга чексиз ишончи.
У жангга киради дадил, шиддаткор
Ва ёвни ташлайди эзгилаб, янчиб.

Ҳеч кимса, ҳеч қачон енгмаган уни
Асрлаб тарихлар кечган бўлса ҳам.
Халқ топди у билан ўз иқболини,
У асло енгилмас, ҳамиша бардам.

О, юрак! Бугун ҳам ҳар қачонгидай
Мағрурсан, улуғвор, шиддаткор ғолиб.
Рухсат эт шеъримга сени киритай,
Сен уни иситгин бағринга олиб!

УМР ВА УЛИМ ТУҒРИСИДА

«Ҳаёт нима? Барчамизни ўлим кутади,—
Дейди қўшним,— бу дунёга баримиз меҳмон.
Тобутимиз қопқоғини миҳ беркитади,
Буни юз бор кўргандирсан ўзинг бегумон.

Болға билан бир-бир урар миҳнинг қалпоғин,
Шунинг билан инсон умри тамом, вассалом!
Шундай экан, «ундай яша, бундай яша!» деб
Жар солмоғинг нега керак кундузу оқшом?»

Шундан сўнгра юзларимга боқди ишшайиб,
Калтафаҳм, ичи қора, пасткаш ўша чол.
Ташқарида эса баҳор кумуш сеп ёйиб,
Деразадан хуш атрини сочар бемалол.

Лабларига қўйиб олиб, горнин пионер
Улуғ ҳаёт завқи шавқин куйлар баралла;
Инсон қўли юлдузлардан энди баланд дер,
Инсон орзу, интилиши тугамас сира.

Инсон умри қисқа, албат,— бунга минг афеус!
Гуллар борки, умри битар ҳатто келмай куз,
Лекин унинг қисқа умри қандай гўзал, боқ!
Инсон умри ундан эса минг бор гўзалроқ!

Эдил оқар тинч, җорғин,
Тинч, җорғин.
Айланайлик юр, тагин,
Юр, тагин!
Қандай роҳат, жонгинам,
Жонгинам,
Бахтга тўлиқ бу олам,
Бу олам!

ШАЙХИ МАННУР
(Татаристон)

ЭДИЛ ОҚШОМИ

Эдил оқар тинч-сокин,
Сокин...
Соҳилин ўпар секин,
Секин.
Қўшиқ бошла, эй дўстим,
Дўстим!
Юраклар нурга тўлсин,
Тўлсин!

Эдил усти нимзаррин,
Заррин...
Кечки шамол шўх, сарин,
Сарин...
Сайрар теракда какку,
Какку,
Оҳ, қандай гўзал, сулув,
Сулув!

Уйна, дўстгинам, яйраб,
Яйраб...
Эшкак сурай мен куйлаб,
Куйлаб...
Кўнглим сенда, дилдора,
Дилдора!
Мафтунингман, нечора,
Нечора!

Сен дейсан: — Энди кеч, умр ҳам ўтди,
 Минг орзу-ҳаваснинг ҳаммаси бекор!
 ...Қўлларики китобни аста беркитди,
 Кўзларинг бетига боқмасдан бир бор.

Не деяй! Сўзларинг тўғридир балким,
 Тортишиб суҳбатга ким ҳам тўйибди.
 Лекин айт: «Бу ёшда бахт топар ҳар ким!»
 Деб қайси китобда ёзиб қўйибди!

МАРО МАРҚАРИЯ
 (Арманистон)

Т О Ш

Қоядан боқарсан савлатинг тўкиб,
 Ўт-олов яшириб метин қалбингга.
 Азамат ва мағрур қанотин силкиб
 Бургутлар қўнади сенинг қафтингга.

Оёғинг тубини бахмалдай лола,
 Минг турли чечаклар ёз бўйи безар.
 Бу ердан ким ўтса албат бир йўла
 Ажойиб қадингга ташлайди назар.

Лекин сен гўзалсан дара ичра ҳам,
 Ёнингда шилдираб оқади ирмоқ;
 Гўё у шивирлаб сени бир олам —
 Муҳаббат сиридан қилади огоҳ.

Ким сени жонсиз деб, атаса хато,
 Йўқ, сенинг кўксингда ажиб ҳаёт бор:
 Бинокор деворга қўйганда қатор
 Қанчалик гўзалсан ва итоаткор!

Наққошнинг санъати, қалби, меҳнати
 Кўксингда мўъжиза яратган замон,
 Инсоннинг юраги, соф муҳаббати
 Ҳуснингда юз йиллар порлар беармон!

Ва лекин кишининг қалби бўлса тош,
 Нақадар хунукдир, нақадар даҳшат!
 На унда ҳаёт бор, на безар наққош,
 Совуқдир, тилсиздир, ваҳшатдир, ваҳшат!

* * *

Бировга дўқ уриб, зўрлик қилмадим,
Бировга бош эгиб, хўрлик кўрмадим.
Бировни тенг кўриб, фарёд урмадим,
Бировни камситиб, кулиб юрмадим.
Бу ҳоллар мен учун бегона!

АБДУЛЛА ТОЖИБОВ
(Қозоғистон)

ОЛТМИШ ЕШИМ ШЕЪРЛАРИ

* * *

Қоратов бошини босди оппоқ қор,
Босди-ю, ярқираб қолди у мангу.
Ям-яшил қирларни тарк этди виқор,
Сап-сариқ япроқлар тўкилар дув-дув.

Қоп-қора сочимни босди оппоқ қор,
Босди-ю, йилтиллаб қолди умрбод.
Қил-қизил юзимда энди ўзга ҳол,
Ён-атроф олису ўзгача ҳаёт.

Биламан, қайтадан барқ урар офтоб,
Биламан, қайтадан қизийди тупроқ.
Майсалар гуркираб ниш урар шитоб,
Қайтадан яшарар ям-яшил япроқ.

Ва лекин қайтмайди менинг баҳорим,
Чарақлаб ёнмайди кўзим, нигоҳим.
Кўксимда йўқ менинг оҳ ила зорим,
Ҳали ҳам беқийёс ҳаётим, боғим!

* * *

Шу оддий гавдамни баъзи-баъзида
Денгизу тоғлардан вазмин кўрганман.
Белларим қайишмай элнинг кўзида,
Билмадим, қандайин олиб юрганман?

Шу оддий гавдамни ўзимча баъзан
Титилган тивитдай енгил сезганман.
Билмадим, шамолда тўзиб кетмасдан
Эл аро қандайин омон кезганман?

Чидаб, жим турмадим кўрганда нуқсон,
Тиланиб олмадим обрў, шараф-шон,
Қийналсам қилмадим нолаю фиғон,
Довдираб қолмадим қучса бахт, эҳсон.
Яшадим ҳалол ва мардона.

Бировлар гоҳ мени аврамоқ бўлди,
Гоҳ кулиб, гоҳ алдаб товламоқ бўлди,
Ишлари туну кун жаврамоқ бўлди,
Бахтимни гаш кўриб овламоқ бўлди,
Шунда ҳам эркимни бермадим.

Кўрдим мен умримнинг олтмиш баҳорин,
Биламан ҳаётнинг сиру асрорин:
Кимларга айтишни юракда борин,
Кимларнинг тинглашни оҳ ила зорин!
Бекорга олтмишга кирмадим.

Т Ұ Р Т Л И К Л А Р

Мен она юрт тоғларининг бир тошиман,
Нурга тұлган боғ-роғининг тенгдошиман.
Шивирлаган япроғининг сирдошиман,
Шилдираган булоғининг мунгдошиман.

Майли, музлат иссиқ қонимни,
Қимир этмай қотай ёнингда.
Майли, ұтда ёндир жонимни,
Бир кафт кулдай ётай ёнингда!

Тилинг ханжар, фикринг қалқон бұлса ҳам,
Бошинг узра бахтинг қуши құнса ҳам,
Ғарибдирсан, бир нигоринг бұлмаса,
Ғарибдирсан, дўсту ёринг бұлмаса!

Ариқ оқар суви тингунча,
Қилич чопар бели сингунча,
Чироқ ёнар пилик сўнгунча,
Мард курашар токи ўлгунча!

* * *

Боққа тушди бомба гумбурлаб,
На гул қолди, на ўт, на дарахт.
Солдат қайтди урушдан терлаб,
Кўзларида ёниб нур ва бахт.
Текислади бомба ғорини,
Парчаларин йиғди бир четга.
Тўнкаларни кавлаб, ўрнини —
Тайёрлади олма кўчатга.
Яна қайта яшнади гул, боғ,
Яна салқин дарахтлар бағри.
Яна тонгдан булбул вақти чоғ,
Қишиларнинг очилди баҳри.
Қўлларида даста-даста гул,
Дилларида қолмади армон.
Она тупроқ яшайди мангу
Тирик экан соҳиби даврон!

* * *

Ёмғир ёғиб, оғриди ярам,
Лекин, майли, қуйсин беармон.
Нурга тўлур бугдойзор далам,
Кетдик. Керак эмас соябон.
Майли, сувга ботсин оёғим,
Майли, санчиб, оғрисин ярам.
Фронтларда, билсанг, чироғим,
Кунлар бўлган бундан баттар ҳам:
Қон кечганмиз қўнжни тўлдириб,
Уссин, деб тинч ҳосил барқ уриб!

НАБИ ҲАЗРИЙ
(Озарбайжон)

Б У Л И Ш

Дунёни бўлайлик, кел, ёр, иккимиз:
Дала сенга тушсин,
Тоғ менга қолсин.
Қолсин ер юзида қўша изимиз,
Қора менга тушсин,
Оқ сенга қолсин.

Йилларни қувлайлик ёзу куз каби,
Фасллар ёнма-ён ўтсин амринга.
Бир ерда эканмиз қошу кўз каби,
Кўзлар сенга бўлсин,
Кўз ёши менга.

Кундузу кечани азиз сақлайлик,
Қуёш сенга бўлсин,
Ой менга қолсин.
Ўйноқи тошқиндан бирга оқайлик,
Денгиз сенга бўлсин,
Сой менга қолсин.

Иккимиз дунёга шерик баробар,
Бизсиз на қиш кулар
Ва нақи баҳор.
Ҳаётда ҳар нарса бўлинса ҳам гар
Лекин бўлиб бўлмас
Бир севгимиз бор!

ПИМЕН ПАНЧЕНКО
(Белоруссия)

* * *

(Эрон шеърларидан)

Азизим, турналар қур-қурига боқ,
Биз ўсган юртларга учиб боради.
Арарат устидан, ана, ошароқ
Шимолга галалаб кўчиб боради.

Сен уни ҳар маҳал она юртингда
Тонг билан илк баҳор қарши олардинг.
Бу ерда ортидан боқиб турдинг-да,
Қалбларинг зирқираб, оғир тин олдинг.

Уйингдан йироқсан, кўз етмас йироқ,
Ҳайқирмоқ истайсан юрак бўшатиб.
Турналар учеди солиб аргимчоқ
Эзилган кўнглингда яна теш отиб.

Орқада қолдилар Казбегу Эльбрус,
Юрагим сиқилар, кўзим йўлида.
Қаршилаб олади юртим Белорусь,
Бағрини кенг очиб илиқ кўлида.

Ҳеч маҳал юрагим ёнмаган шундай,
Ҳеч маҳал уларга рашиқ қилмагандим.
Шу маҳал бўлдим нақ йиғлагудай,
Улардан кўз олиб, ерга боқдим жим!

Айтилган сўз қадрини ёлғиз
Ақли расо одам билади.
Шунинг учун у айтган ҳар сўз
Ўзидан сўнг янграб қолади.

* * *

Ҳеч путур етмайди музга совуқдан,
Иссиқдан у эриб, ҳалок бўлади.
Номусу ақлга ўлим йўқ ўқдан,
Лекин у мақтовдан зарар кўради,
Сохта шон-шарафдан нобуд бўлади.

ТАНЗИЛА ЗУМАҚУЛОВА
(Балқар шоираси)

Л И Р И К А

* * *

Емғир ёғиб, ерга сингиб кетади,
Токи мендан илдиз баҳра олсин деб.
Буғдой ўзин унга қурбон этади,
Оч-юпундан ажал йироқ бўлсин деб.

Яшнаб турган дов-дарахтлар кесилиб,
Ўтин бўлар майда-майда ва мақсад:
Ўзи ёниб, адо бўлиб ва тўзиб
Хоналарга бахш этмоқлик ҳарорат.

Ўзгаларнинг кўз ёшини тиндирмоқ,
Ё дардига бўлмоқ истасанг малҳам,
Артист бўлиб ўйнамасдан, эй, шоир,
Аччиқ-аччиқ кўз ёши тўк ўзинг ҳам,
Юрагингни эсин оғир дард-алам!

* * *

Қор бунчалик бўлмасди ошпоқ
Боши узра гар тутмаса тоғ.

Тоғлар бунча сочмасди виқор
Ер кўксида тутмаса бедор.
Ер айланмас, бўлмасди кўркам,
Елкасида тутмаса одам!

* * *

Сўз қадрини билмаган одам
Ўни сочар бекорга ҳар дам.

ОТА ОТАЖОН
(Туркменистон)

НИҲОЛ

Навбахорда ўтқаздим ниҳол,
Уч йил ундан узмадим кўзим.
Кўринг энди, қандай гўзал ҳол:
Оппоқ гулга ўрабди ўзин.

Лабларига қўйиб лабини
Асал сўрар ундан болари.
Қитиқлайди киши қалбини
Ҳавас билан боққанинг сари!

Меҳнатимнинг самараси бу,
Севинчларим бир олам-жаҳон!
Боларилар учади гув-гув.
Оппоқ гулга қўнади ҳамон.

Эҳ, заҳматкан, яйра, уч, майли,
Майли, асал тўпла уянгга.
Бари ўша ниҳол туфайли,
Шунинг ўзи зўр бахтдир менга!

ЮРАГИМ БИЛАН СУҲБАТ

Нега сен, юрагим, ором билмайсан?
Ҳамиша бир ёққа ундаб турасан.
Орзудан, ўйлашдан бир дам тинмайсан,
Нега сен баъзида хаёл сурасан?

Наҳотки, кенг кўксим сенга тор бўлса?
Наҳотки, букилди бардошинг тизи?
Наҳотки, ташвишга умринг зор бўлса,
Жавоб бер, азизим, нима гап ўзи?

Таънали боқиш-ла сўзлади юрак:
— Бу ором мен учун нимага керак!
Оҳ, қани, қирларда жавлон урсайдим,
Уфқлар ошароқ кезиб юрсайдим!

Юр, сен ҳам, кенгликлар, сафар чорлайди,
Бас, етар, бир ерда муқим ўтирмақ.
Йўқ, десанг, мен ўзим кетаман, майли,
Майли, сен қол бунда.
Қол бунда, ўргоқ!

Эй, дўстларим, баъзан мабодо
 Қаттиқ сўзлаб ранжитган бўлсам,
 Шум ниятда қилмадим асло.
 Бу шундайин... ичаман қасам.
 Баъзан менда шундайин гуноҳ
 Содир бўлиб қолади ногоҳ.

Сизлар учун, бўлинг деб омон,
 Довул кечдим, жангда тўқдим қон.
 Бизнинг дўстлик синалган, маҳкам,
 Бизнинг дўстлик олисми кўзлар...
 Биронтангиз ранжитган бўлсам
 Маъзур тутинг, эй, азиз дўстлар!

ДАВИД КУГУЛЬТИНОВ
 (Қалмоқ шоири)

УЧ ЛАВҲА

1

Зулму зулмат ҳаддан ошди беқийёс,
 Амри фармон берди бир кун Чингизхон:
 То ёнаркан кўкда кундуз бу қуёш,
 Кулиб юрсин ҳар фуқаром шод-хандон!
 Кимки йиғлаб, қилар экан шикоят,
 Жаллод олар унинг бошин бешафқат!

Куни билан кулиб юрди вилоят,
 Мамнун эди ўз кашфидан Чингизхон,
 Гўё юртда яратди у бир жаннат!..
 Аммо ёниб юрагида дард-армон,
 Фуқаролар кеч киришди чоғларди,
 Кеч кирдимми, ҳўнграб-ҳўнграб йиғларди!

2

Сабабу сабабсиз бир ночор одам
 Бир куни қуёшдан ўкиниб қолди.
 Юзини тескари ўгириб олди,
 Ичини тирнарди ногихоний ғам.
 Ҳасрату аламда умри ўтарди,
 Қуёшнинг ўч олиш кунин кутарди.
 Гар қуёш бу ишдан бўлса ҳам воқиф,
 Ҳаммадек унга ҳам меҳр-ла боқиб,
 Нурини бир лаҳза дариг тутмади.
 Иситди эркалаб — четлаб ўтмади.
 Қўрқарди: айбим-ла бегуноҳ одам
 Бекорга чекмасин азият, алам!

Лекин сен мудраган кўлдек сокин, жим,
Барига бепарқдек қарама ҳеч ҳам.
Наҳотки севгингда ёнган кишининг
Тақдири сен учун барибир, эркам!

Юракдан астойдил севмоқлик — бу кам!

СУАН ЗЪЕУ
(Вьетнам)

ҚАЛБИНГДА БОРИНИНГ ҲАММАСИНИ АЙТ!

Юракдан ўртаниб севмоқлик — бу кам!
Қошқийди севгинг-ла кўнглим қондирсанг!
Қошқийди бир маҳал «севдим!» — деб айтган
Сўзингни ҳаминша такрорлаб турсанг!

Юракдан ўртаниб севмоқлик — бу кам!
Севгини сақласанг қалбингда жим, тек
Ва орзу-ўйланинг кўрмасанг баҳам,
Чиройинг совуқдир демак, олмосдек!

Бугунги ҳақиқат эрта эҳтимол
Йўқотиб қўймасми мумкин кучини.
Лекин ишқ ҳаминша навқирон, ниҳол,
Ҳаминша ишқ ўтар юрак бурчини!
Юракдан астойдил севмоқлик — бу кам!

Минг боро синовдан ўтказмоқ керак,
То бўлсин бу севги мангу беармон.
Боғида яйрасин қушу-капалак,
Кўнгилда қолмасин на сир, на гумон!

Кўнгилни тил эмас, кўзларинг айтсин,
Имо-ю инжоранг, қошларинг айтсин,
Кулгидан яшнаган юзларинг айтсин,
Кўксимга қўйилган бошларинг айтсин!

ЭЙСАКУ ВНЕДА
(Япония)

ОЛТИНЧИ АВГУСТ ҚУМИ

Қўрқаман шу қумга оёқ босмоқдан,
Гўё бу тирик жон ҳужайрасидир.
Қаранг-а, тирикдек кўчиб бир ёқдан,
Бир ёққа шивирлаб сўзлаб, кезадир...
Қаранг-а, ҳар қайси,
Ҳар бир донаси
Тинимсиз қўзғалиб,
Учиб юради.
Қаранг-а, ҳар қайси,
Ҳар бир донаси
Йилтиллаб шуълалар сочиб туради.
Ҳар қайси,
Ҳар бири яна бирлашиб,
Бир бутун вужуддек соя ташлайди.
Оҳ, шунда яна ҳам ёна бошлайди!
Қаранг-а, қўнғироқ янграган замон
Оёққа туради бари оҳиста.
Эшитган бўламан уларнинг аста
Инграган ноласин хаёлда шу он...

Қўрқаман шу қумга оёқ босмоқдан...
Оёғим остида қонга беланган,
Тириклар шаънига бир ибрат бўлган
Қумларнинг миқдори бесаноқ, тенгсиз,
Уларнинг ҳаёти мангу ва сўнгсиз!
Ҳа, шулар эмасми
Ернинг суяги,
Атомга айланган у уқаланиб?

Ҳар бири — қон юқи ернинг суяги,
Ҳа, шулар эмасми?
Бўлмади таниб!
Қаранг-а, ҳар қайси,
Ҳар бир донасин
Нафаси димоғни нақ куйдиради!
Ҳар бири аланга учқуни каби
Чирсиллаб, йилтиллаб учиб туради.
Гўёки ҳар бири жон пайдо қилиб,
Бир куни оёққа туриб кетгудек.
Қаранг-а, бир-бирин қучоқлаб олиб,
Бир дуо, орзу-ла юриб кетгудек.

Бу томон,
Бу атроф билар яхшироқ:
Қумларнинг тинчлигин ҳеч ким бузмайди!
Уларнинг ҳар бири ҳаётга муштоқ,
Аввалдек яшаш-у, ишни кўзлайди.
Уларнинг ҳар бири олов кўзини
Осмонга тикканча нажот излайди!

Қўрқаман шу қумга оёқ босмоқдан,
Ҳар бири тирик жон ҳужайрасидир.
Қаранг-а, тирикдек кўчиб бир ёқдан,
Бир ёққа шивирлаб, сўзлаб кезадир!..

САДАКО КУРИХАРА
(Япония)

УРУШ ИНВАЛИДЛАРИ

Йўл узра ўтирар бир неча одам,
Устида оқ халат,
Қўлсиз, оёқсиз.
Бўш энгин ел ўйнар,
Ўзи бир ҳолат,
Кўзлари боқади нурсиз-чироқсиз:
«Садақа қилингиз...»
«Лаънати уруш...»
Мабодо тиланиш сўзига ногоҳ
Илашиб қолдимиз коммунистик руҳ,
Йўловчи юзини терс буриб шу чоқ,
Наридан ўтади,
Гўёки улар
Юртига содиқдир...
Аслида мажруҳ!

Шу учун бечора бу инвалидлар
Кўлида йиғлоқи садаф саз¹ билан,
Юраини ўртовчи мунг оғоз билан
Йўлларда тўнланиб,
Гоҳо маст-аласт,
Яраси зирқираб,
Сийёсатданмас,
Бевафо севгидан куйлашар фақат.
Император солдатин шудир қисмати!

Бу ғариб кишилар муздек тошларга
Епишиб қолгандек қимир этишмас...
Кесилган қўл-оёқ,
Яра тўшларда
Изгирин зарбидан турар зирқироқ.
Уларнинг ёнидан резина шимиб,
Қўлтиқлаб чиройли япон қизини,
Кайфидан қоқилиб-тутиб ўзини,
Бойвачча босқинчи — «Жияй»¹ ўтади.
Қиз эса елкасин қисиб, қаҳқаҳлаб,
Инглиз тилида сўз ҳам қотади...
«Эҳ, ифлос! — кетидан туфлар инвалид, —
Афсус, фронтга ҳам совға-ю салом
Юборган шу каби ўлимтик, палид!»
Император солдатин шудир қисмати!

Йўл узра ўтирар бир беча одам
Қўлсиз, оёқсиз...

¹ Аккордеон кўзда тутилади.

¹ «Ж и а й» — АҚШ солдатининг номи.

ХАДЗИМЕ САТО
(Япония)

ҲАЁТ ЙЎЛИ

Тик кетган узун йўлак,
Чироқлар бедор.
Кўримсиз эшиклар тизилмиш қатор.
Йигирма иккинчи камерадир бу,
Уғрининг кўнглидек эшиги қора.
Мен бунга ташланган бир жинояткор.
Бир сотқин судьянинг ҳатто ҳукми бор!
Ажалим эшикда,
Кутиб туради.
Эрталаб жаллодим олиб киради.
У мени дўстлардан жудо қилади.
Баҳорим юлдузин кўкдан юлади.
Алвидо, қоядан оққан ирмоқлар,
Алвидо, соф ҳаво,
Шифоли тоғлар!
Оғирдир сизлардан мангу айрилмоқ!
Қанчалик бу оғир бўлмасин, бироқ
Мен таслим бўлмайман,
Кутмайман шафқат.
Ҳаётим йўлидир курашмоқ фақат.
Тинчлик ва эрк учун бўлса гар керак,
Ҳамиша фидодир
Бу жон, бу юрак!

ИБРОҲИМ ЮСУПОВ
(Қорақалпоғистон)

БУЛУТЛАР ТУНАГАН

Булутлар тунаган юксак тоғларнинг
Юзини қоплаган тумани бўлар.
Севгили кўзига қум сочган ёрнинг
Кўнглида кудури, гумони бўлар.

Ҳар гулга бир қўнмоқ булбулнинг кори,
Вафосиз бўлмоқлик нафсинг бозори.
Сел бўлиб айқирса тоғларнинг қори,
Йўлида сойларнинг тўғони бўлар.

Муҳаббат Қримнинг ол гули эмас,
Қизларнинг ипақдек кокили эмас,
Йигитлик чоғининг шўх ели эмас,
Севгининг мангулик замони бўлар.

Жонини севгига фидо қилмаган,
Мард бўлиб, бурчини адо қилмаган,
Ёрини ардоқлаб сева билмаган
Ҳар йигит одамнинг ёмони бўлар!

Тоғларда чечак кўп ранг-баранг, кўркам,
Ҳаммасин бирма-бир терар қай одам!
Бизларга бахт берган бу гўзал олам
Мусаффо севгининг замони бўлар.

1954, Кавказ

МУСА ҒАЛИ
(Бошқирдистог)

УЛУҒБЕК

Чинорлар кўлкеси — кўчалар бўйлаб
Уззу кун айланиб юрдим мамнун, шод.
Ҳар босган одимим тарихдан сўйлаб,
Самарқанд турарди қошимда кушод.

...Ўтмишни эслатиб юргандек дайдиб
Қадимий масжитга кечки ел кирди.
Ол шафақ яллиғи гумбаздан ўтиб
Кўҳна бир нур каби ерга юз урди.

Чўнг Шоҳи-Зиндани кезганим замон
Фикримни чулғади ҳужра, йўлағи;
Кўзларим олдида бўлди намоён
У қора ўтмишининг кичик бўлағи!

Атрофда яшнайдн янги бир олам!
Бу пастак ҳужралар, кўримсиз дўкон
Ғуноҳин кўкидан қадди бўлиб хам,
Гўёки ер узра чўккан бедармон!

Боқ, ана, қуёшга ингилиб бир қуш
Пастликдан кўкларга отилди мағрур.
У кўм-кўк самога айтиб минг олқиш
Кўкларга чорлади инсонни масрур.

Аввал ҳам осмонга учгандир қушлар,
Ва лекин кетидан кўкка боққан ким?
У маҳал жанг-жадал ва қон тўқмишлар,
Бу маъсум тупроққа бўлганди ҳоким!

Мардона Улуғбек баридан кечиб,
Юлдузли осмонга тикди кўзини.
Юлдузлар сирини бирма-бир очиб,
Етти қат осмонда сизди ўзини!

Минг йиллар йўл босиб юлдузлар нури
Бу она тупроққа етиб келгандек,
Асрларни ҳатлаган сиймонинг бири —
Башарий мунажжим Мирзо Улуғбек.

Жийронлар кишнаши, бурғу нидоси,
Қалбига солса ҳам ҳаяжон, олов,
Юлдузлар оламин бўлиб фидоси,
Илмга йўл очди дадил, беаёв.

У ерда яшади осмонга чорлаб,
У яхши биларди осмон тилларин.
Эҳтимол шундандир юлдузни чоғлаб,
Осмонга учини ер ўғилларин!

МУНДАРИЖА

ВАДИМ СИКОРСКИЙ

* * *

Ёдимда Тошкентнинг тиниқ осмони,
Осмонмас, ранго-ранг барча томони.

Ҳу, ана, минора — осмонга соқчи,
Қуёшни учи-ла илиб олмоқчи.

Қовунлар уюлган, хилма-хил ранги,
Бетида қирларнинг уҳфадек чанги.

Ариқда оқади кумуш ранг сувлар,
Сув эмас, ўйноқи кўзли оҳулар.

Устидан самолёт ўтса ногихон,
Соyasi тушади унга шу замон.

Осиё тонг билан ювди юзини,
Яшариб, навқирон кўрди ўзини!

М. Қўшжонов. Ижодий етуклик* 3

ШЕЪРЛАР

Шеърим ҳақида ўйлар	13
Ният	15
Қадаҳ	17
Кичик саргузашт	20
Таъна қилма	23
Урмондаги уй	24
Икки шеър	27
Йиғлаётган қизга	27
Кулаётган қизга	27
Севги қаримас	28
Ернинг саволи	29
Мен ўлмаймеч!	30
Мажнунтол	31
Гиёҳ	33
Дўстлик тарихи	34
Куй	35
Севиб қолсанг	36
Умр йўлдошимга	37
Мен йўлга чиқаман	38
О, она	39
Қорақумда	40
Гамхўрлик	41
Ҳеч эсимда йўқ	42
Гул узмоқчи бўлсам	43
Оқ ўрик	44
Лола терган қиз	45
Сен таъна қиласан	46
Сахро чечагининг армони	47

Қалбимни қайтар ўзимга	48
Уйинчи қиз	49
Сен қуёш бўлсанг	50
Қулупнай	51
Сени севдим	58
Чинор	55
Қўшни қиз	57
Ёр кетиб	58
Қайларда юрибсан, дўстим!	59
Садақайрағоч	61
Мевали дарахт	62
Гомерни ўқиб	63
Бетон	64
Шоир орзуси	65
Кел, жоним, бўстопимга!	66
Соғинганда	67
Ихтиёрим қўлингда	68
Юрагимнинг кўзи бор	69
Гулнинг изоҳи	70
Қўшнимнинг мушугига	71
Мен энди иқрорман	72
Йигитим азамат деб	73
Бироқ	74
Севгимга ишонсанг бас!	75
Иккимиз кезардик	76
Илк севгининг яраси	77
Ёр-ёр	78
Майли, бахтиёр бўл!	79
Шеърлар китобим ҳақида	80
Яшасин тинчлик, инсон ва кўклам!	81
Дўстимга деганим	83
Бу — ўша таниш ер	84
Дарёга ярашар ҳайқириб оқмоқ	86
Қаршимиздан сой чиққанда	87
Сопол товоқ	88
Сенга	89
Ёшлик мадҳияси	90
Кеч кирди	92
Дўстимга жавоб	93
Қора кўзойнакли қизга	94
Ариқча боқиб	95
Дўстим кўплигидан ҳеч ажабланма	96
Мўъжиза	97

Сенинг байрогинг	100
Сен баъзан	102
Ишқингда ёниб	103
Ўзим, онам ва шоғирдларим ҳақида	104
Севгинг кўзингда	106
Ёшлик билан хайрлашув	107
Айвазовский фонтани	108
Қрим оқшоми	109
Кўктебел	111
Яхши қол, қора денгиз!	113
Шамол	115
Энди сен йиғлайсан	116
Она ташвиши	118
Уғирланган юрак	121
Севги изтироби	123
Садоқат	124
Эшигинг тубида	125
Хат	126
Ҳали ҳам ўшасан	127
Кет дема!	128
Бешафқат тақдир	129
Сени эслатди	130
Шоир онти	131
Таъна тошлари	132
Шоир-машина ҳақида	133
«Бир шеър бағишла менга ҳам»	134
Шоирнинг ўлими	135
Шеър ҳақида	137
Диалог	138
Йиқилма!	139
Полвон	140
Замондошим монологи	141
То тирик экансан	143
Одам ва тупроқ	144
Октябрь шаънига	145
Хотин-қизлар мадҳияси	148
Болаликдан келдим	150
Эртанинг илинжи	151
Ҳақиқат йўлдадир	153
Бу сўқмоқ меники	154
Юлдузлар	155
Севги	156
Эшикка чоп	158

Бир даста гул билан қошингга чиқсам	159
Ҳидсиз гул	160
Сени излаб	161
Мўъжиза	162
Ҳақ сўз	163
Гугурт чўпи	164
Саждагоҳ	165
Зарра	166
Унутмадингми?	168
Қора кўзлар	170
Кўклам	171
Сен куласан	173
Қалбим мамнун уради	174
Самбит гул	177
Она тилим	176
Аниқлик	177
Эскидир олам	178
Вафосиз	179
Расм	180
Тош уй	181
Холис ниятим	182
Қалбингга боқ	185
Кулиб қувонтир	186
Шайдо	187
Ҳар гулнинг ўз эгаси бор	188
Көл!	189
Одам бўлсанг	190
Севги йиғиси	191
Чўққидаги қор	192
Қуёшни қувиб	193
Саъва	194
Тобут кетида	195
Минг кўзим бўлса	197
Золим сеvgи	198
Сенинг мадҳинг*	200
Илҳомни кутмадим*	202
Кунлар — отилган ўқ*	203
Уйларим*	204
Сайёҳ меҳмон*	205
Нозли жонон*	208
Диалог*	209
Ижодкор*	210
Чўққилар*	212

Етилиш*	213
Ғунча*	214
Якуи*	215
Дейдилар*	217
Шудринг*	218
Қиз қомати*	219
Сен ерсан, мен омов, бағрингни ёриб*	220
Чўққи ва бургут*	221
Қайғудан тўкилган кўз ёши қора*	222
Она*	223
Армон*	224
Ишчи шарафига*	226
Каптар*	227
Орзу*	229
Бахтинг ранги*	230
Қаймоқ*	230
Одамни ардоқланг*	232
Болалик*	233
Болтиқ соҳилида*	234
Туғилганман ёмон йўлига*	235
Ғар чанқасанг гул баргида сув тутиб*	236
Қайғу ва шодлик*	237
Турна ўтар*	238
Трептов паркида*	239
Гуноҳимдан ўтибсан...*	240
Афсона*	241
Дунё сирини*	243
Юлдуз нурлари*	244
Бардош*	245
Елғизлик ҳақида*	246
Танбур сирлари*	248
Қаршимдаги тоққа*	250
Бедана*	251
Севгидан қўрқардим*	253
Яна болалик ҳақида*	254
Севгининг талаби*	255
Дунёнинг кўрки шунда...*	256
Ҳар одамнинг онгида қуёш бордир...*	257
Наздимда*	258
Фақат мен эсингга солдим*	259
Қани юр, азизим!*	260
Майли, хайр...*	261
Дарё бўлсанг...*	262

Ташвиш бўлмасин элда*	263
Ўзингдан ўзгани қилмасман ҳавас*	264
Чўққида муз кўриб...*	265
Аччиқ сўз*	266
Дарё ўзани*	267
Тонг манзараси*	268
Унутиш*	270
Ташвишли дунё...*	272
Қуёш оламда битта*	273
Кўл*	274
Кўмир қораси*	275
Сен таклиф қилмадинг*	276
Хотира чироғи*	277
Ер ҳақида*	278
Кечиккан севги*	279
Оқ тонглар ҳаққи...*	281
Бахт ва бахтсизлик*	282
Дон*	283
Бахт калити*	284
Инсонлигинг улур...*	285
Ғафлатда қолма*	286
Мен дарё эмасман, ариқман*	287

ТУРКУМЛАР

«Жангчи блокноти»дан

Сенинг альбомингга	288
Гул	288
Кўчат	289
Украин қизига	289
Қиличимни ол	289
Жангчи қабри	290
Поляк қизига	290
Мен тирик!	290
Илтимос	292
Умид узмадим	292
Жўғрофия ўқитувчимга	292
Энди билсам	293
Балки.	293

Кавказ дафтари

Ваъдага шотгандек...	294
Шаумян ҳайкали қаршисида.	295
Воку	297
Самад Вурғунга	300
Жим тулинг, ҳой еллар...	301
Отеллодек севолсам эдим...	302
Армани раққосаси	303
Тоққа чиқдим...	304
Кошки яна адашсам...	305
Эсдалик ханжар	306
Муҳаббат хиббони	307
Тбилиси	308
Кура	310
Казбек	311
Тамара қалъаси.	312
Қиз ҳайкали	313
Хотира чашмаси	314
Арман куйи	315
Шалола қаршисида	316
Чу, саман йўрғам.	317
Кавказ гўзали	319
Денгиз йўли	321
Тоғ бошида ёнарди лола	322
Бургут	323
Кўҳна қалъа	324
Чуст дўппи	326
Кавказ баҳори	327
Сувингдан бир ҳўплаб кўрганми шоир	328
Билломадим	329
Тоғларга боқиб...	330
Арагва қирғоғида	331
Сенинг альбомингга	332
Яхши қолинг	333
Хотима	335

Дунай сеҳиллари

Намадир демоғчи бўлгандинг...	336
Яхши қел, она-ер!	337
Прага	339
Чех қизига	341

Танк № 23	342
Бир сиқим тупроқ	344
Чех шишаси	346
Фучик	347
Номаълум солдат қабри	349
Ян Жижка қиличи	351
Дунайда тонг кутдим	352
Гуллар	353
Вена оқшоми	354
Хоин	355
Йўқолган қабр	357
Венанинг хайрлашуви	359
Мажор қизига деганим	360
Будапешт ҳақида ўнта рубой	361
Тапгам йўғини қаёқдан билдинг?	363
Дунай қизи	364
Балиқ ови	365
Дарёга илтимос	367
Гуллар водийси	368
Сафардошим билан суҳбат	369
Ватанга қайтиш	370
Соғинганда	372

Одамлар ва обидалар

Турист	373
Гильза	374
Бухоро гўзали	376
Бухоро оқшоми	377
Улим минораси	378
Зарафшон	379
Янтоқ	381

Тўртликлар

ҲАЖВЛАР

Ношукур одам*	434
Бир савлатга*	436
Эй, азоби жон!*	437
Ит*	440

Ҳазил*	441
Ўурбақа*	442
Хира пашша*	443
Устомон одам*	444
Стол — одам*	445
Чивин*	446
Соя ва ит*	447
Ҳасад*	448
«Шоҳ асар»*	450
Бўри эди, тулки бўлди...*	451
Ўор ёққан кун*	452
Навбатма-навбат*	453
Тулки ва қуён*	454
Қогоз*	455

БОЛАЛАРГА

Бобонг йўли	456
Эркин чироқ ёқади	457
Бувижоним	459
Аъло ўқи!	460
Онажоним, онажон!	462
Булутнинг армони	463
Валининг саволлари	465
Ўушлар	467
Саёҳат қил, саёҳат	469
Узун соч	471
Бизнинг кўча	472
Ўуёш, ўз жойингга чиқ!	474
Аҳмад савлат	475
Ўалдирғоч	476
Ўаламнинг ўкинчи	478
Ўандим қани?	479
Ариқ	480
Перо ва Адҳам	482
Ўалампир	483
Ёмғир	484
Учирғич	485
Ўура	486

ТАРЖИМАЛАР

А. С. Пушкин

Ҳаёт сени алдаса агар	487
Чол	487
Ўзим ҳақимда	488

Н. А. Некрасов

Йилдан-йилга тарк этмоқда куч-қудрат,	489
Наҳадар дим! Чексиз узундир	489

Г. Гейне

Майли, ерлар қорга кўмилсин,	490
Гўзал гул ошнги дайди капалак	490

М. Ю. Лермонтов

Йиғлама, йиғлама, йиғлама, болам	491
--	-----

Р. Тагор

Она нидоси	492
----------------------	-----

А. Мицкевич

М. га.	494
----------------	-----

Абдулла Тўқай

Бўрон	496
-----------------	-----

Илья Чавчавадзе

Баҳор	497
-----------------	-----

Воқиф

Ғазаллар	498
--------------------	-----

Леся Украинка

Менинг йўлим	501
------------------------	-----

А. А. Фет

Куз наҳадар совуқ ва қурғоқ	503
---------------------------------------	-----

В. В. Маяковский

Ленинчилар	504
----------------------	-----

Хо Ши Мин

Элликка етмасдан баъзи бир одам	508
---	-----

Самад Вургун

Озарбайжон	509
----------------------	-----

Г. Леонидзе

Гуржи сўзи	512
----------------------	-----

А. Исаакян

Нафрату қасоснинг ўтли нафаси	515
---	-----

Жумағали Саин

Маст уйқуда	517
-----------------------	-----

Микоил Мушфиқ

Кийик	519
-----------------	-----

Иоганнес Барбарус

Эстон юраги	520
-----------------------	-----

Степан Шчипачев

Умр ва ўлим тўғрисида	521
---------------------------------	-----

Шайхи Маннур

Эдил оқшоми	522
-----------------------	-----

Маро Марқарян

Тош	524
---------------	-----

Абдулла Тожибосов

Олтминн ёшим шеърлари	526
---------------------------------	-----

Шу оддий гавдамни баъзи-баъзида	526
---	-----

Платон Воронько

Боққа тушди бомба гумбурлаб	529
---------------------------------------	-----

Ёмғир ёғиб, оғриди ярам	529
-----------------------------------	-----

Наби Ҳазрий

Бўлиш	530
-----------------	-----

Пимен Панченко

Азизим, турналар қур-қурига боқ	531
---	-----

Танзила Зумақулова

Лирика	532
------------------	-----

Ота Отажон

Ниҳол	534
-----------------	-----

Юрагим билан суҳбат	535
-------------------------------	-----

Давид Кугультинов

Уч лавҳа	536
--------------------	-----

Суак Зьеу

Қалбингда борининг ҳаммасини айт!	538
---	-----

Эйсақу Ёнода

Олтинчи август қуми	540
-------------------------------	-----

Садако Курихара

Уруш инвалидлари	542
----------------------------	-----

Хадзимэ Сато

Ҳаёт йўли	544
---------------------	-----

Иброҳим Юсупов

Вулутлар тунаган	545
----------------------------	-----

Муса Ғали

Улуғбек	546
-------------------	-----

Вадим Сикорский

Ёдимда Тошкентнинг тиниқ осмони	548
---	-----

Ғафур Ғулум номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1978.,

На узбекском языке

Ш у х р а т

Избранные произведения в 3х томах, том I

ПОЭЗИЯ

Редактор *Х. Мансурова*
Рисом *А. Богдисарян*
Расмлар редактори *А. Боброва*
Техн. редактор *Э. Саидова*
Корректор *Ш. Собирова*

ИБ № 470

Босмакхонага берилди 16 III-78 й. Босин-
га рухсат этилди 24/VII-78 й. Формати
84×108^{1/2}. Босма л. 17,5. Шартли босма
л. 29,4. Нашр л. 15,94 + 0,13 вкл. Тиражи
10000. Р 09260. Гафур Гулом номида-
ги Адабиёт ва санъат нашриёти, Тон-
кент, Навоий кўчаси, 30. Шартнома
№ 191—77.

Ўзбекистон ССР Нашриётлар, полиграфия
ва китоб савдоси ишлари бўйича Давлат
комитетининг Тошкент «Матбуот» полиг-
рафия ишлаб чиқариш бирлашмасида №1-
қоғозга босилди. Тошкент, Навоий кўчаси,
30. 1978 йил. Заказ № 1131. Баҳоси 2 с. 30т.